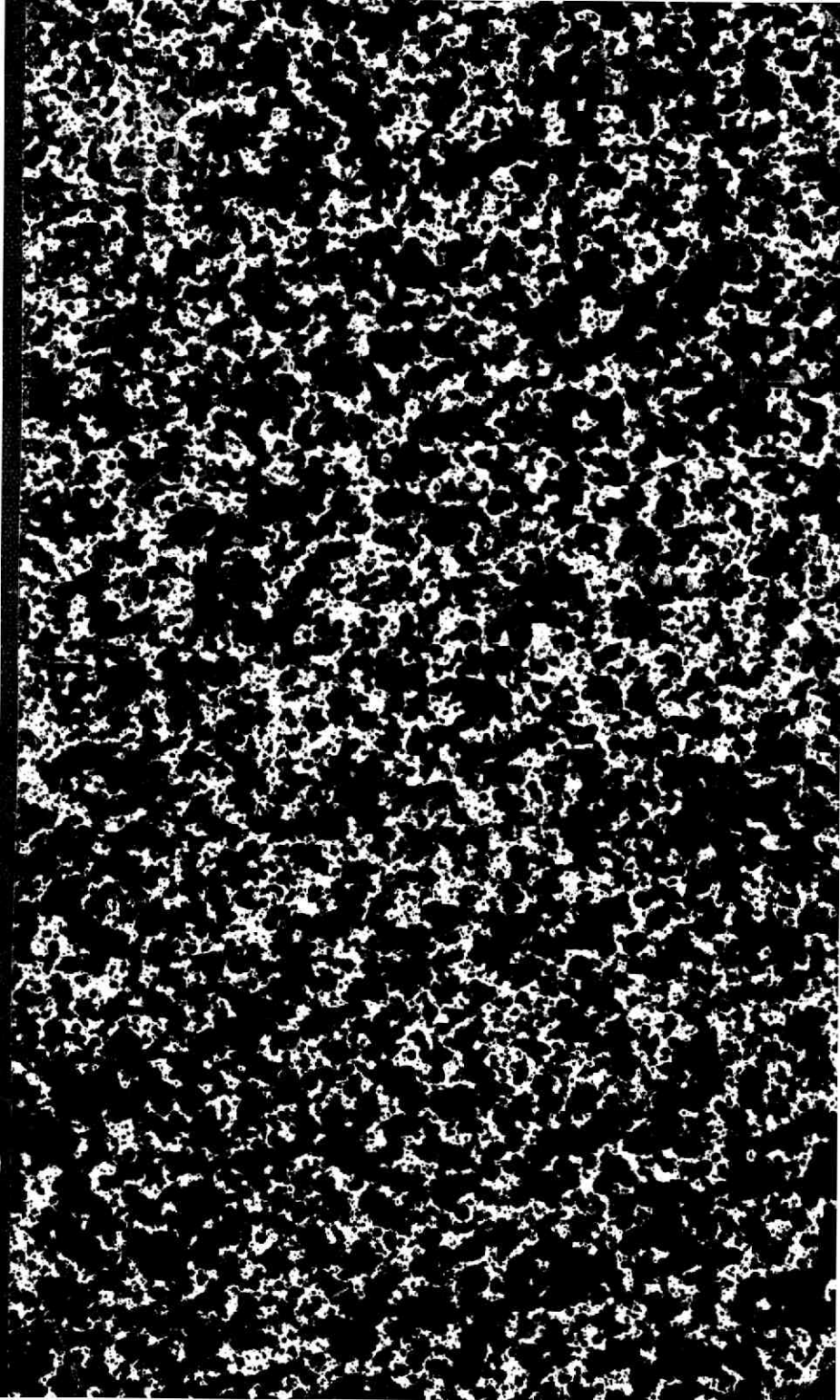

Lief en leed uit de zending onder de heidenen : verhalen voor eenvoudige zendingsbijeenkomsten

<https://hdl.handle.net/1874/234445>

7-7-7

Bibliotheek
NEDERL. ZENDINGSSCHOOL
OEGSTGEEST

mm 10837

A 15c

24

Bibliotheek
NEDERL. ZENDINGSSCHOOL
OEGSTGELST

NEDERLANDSCHE ZENDINGSSCHOOL
OEGSTGELST.

LIEF EN LEED

UIT

DE ZENDING ONDER DE HEIDENEN.

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK UTRECHT

3481 1590

PKF
88

LIEF EN LEED

UIT

DE ZENDING ONDER DE HEIDENEN.

VERHALEN

VOOR

EENVOUDIGE ZENDINGSBIJEENKOMSTEN.

Vertaald onder toezicht en met medewerking

VAN

H. J. VAN LUMMEL.

UTRECHT,
KEMINK EN ZOON.

1875.

**Bibliotheek
NEDERL. ZENDINGSSCHOOL
OEGSTGEEST**

Sedert meer dan twintig jaren is het aan de Ned. Herv. Tusschenschool te Utrecht in gebruik om aan den avond van den eersten Maandag van elke maand tot de kweekelingen en de leerlingen der hoogste klassen over de Zending te spreken. Dit geschiedt in den regel in den vorm eener geschiedenis op populaire wijze voorgedragen.

Meermalen heeft men het verlangen geuit, dat deze Voordrachten door den druk algemeen verkrijgbaar gesteld mochten worden; maar, daar zij bijna altijd uit bestaande werken genomen waren, was dat niet noodig. Eene vrije vertaling in eenvoudigen trant met de noodige toelichtingen er bij zou voldoende zijn om hierin het oogmerk te kunnen bereiken.

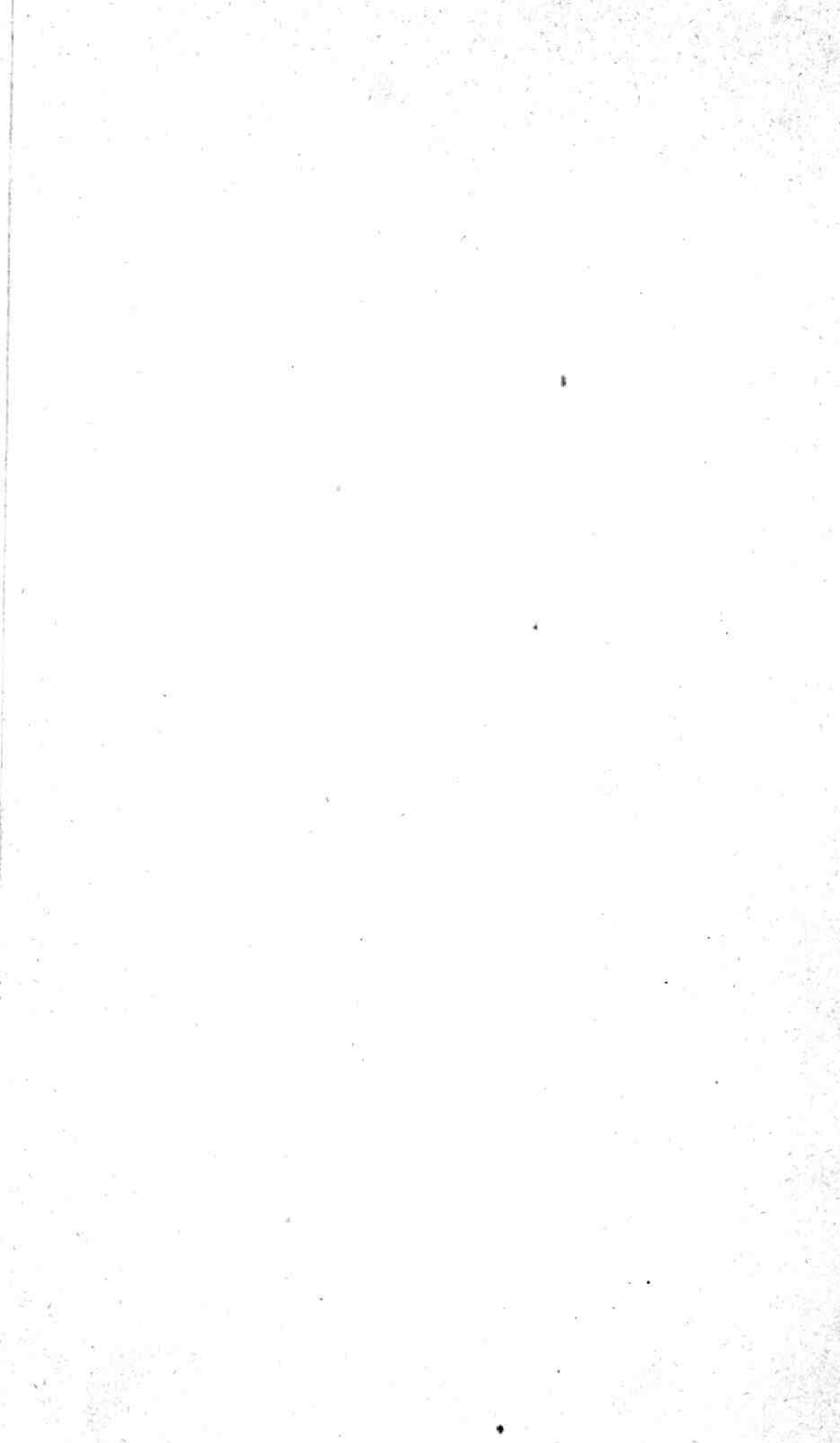
Het is mij gelukt iemand te vinden, wien de taak dier vertaling op mijne aanwijzing der stukken, volkomen is toevertrouwd; en zoo hoop ik dan, dat door deze uitgave te gemoet gekomen worde in de bestaande behoefte aan Zendingsvoordrachten voor eenvoudige kringen: scholen, katechisatiën en dergelijke.

Dat deze uitgave hierin moge voorzien en dat ook daardoor het Rijk van onzen gezegenden Heer en Heiland uitgebreid moge worden is de hartelijke wensch van den

VERZAMELAAR.

Utrecht 1875.

INHOUD.

N ^o . 1.	Frederik Becker	pag.	1.
	id. 2 ^e afd.	"	9.
2.	Pagandja, de Dajakken priester.	"	19.
" 3.	De Leeuwenkoning	"	36.
" 4.	De Tomongong van Poelopetak	"	54.
" 5.	De Schoolmeester van Palinget	"	76.
" 6.	Johannes Java	"	95.
" 7.	Het Kerkhof van Maratowo	"	109.
" 8.	Baba-In	"	136.
" 9.	De Bloedgetuigen op Borneo	"	153.
" 10.	De Ovamba tocht	"	168.
" 11.	Hendrik Köster	"	181.
" 12.	Hendrik Schepmann	"	198.
" 13.	De Zendingvader.	"	223.
" 14.	Vijf en twintig jaren te Stellenbosch	"	239.
" 15.	De Tabitha van Stellenbosch.	"	258.
" 16.	Mattheus Gorth	"	271.
" 17.	De oude Zilla.	"	288.
" 18.	Cornelia	"	305.

LIEF EN LEED IN DE ZENDING. 1)

BORNEO.

FREDERIK BECKER.

I. 2)

Op den 2^{en} December des jaars 1836 voer een Boegineesch handelsvaartuig den breeden stroom naar Banjermassing op. Het was een schoone morgen en de wind blies vroolijk in de zeilen. De naam van het schip was Berkat, hetwelk zegen beteekent, en waarlijk, nog nooit had het zóó aan zijn' naam beantwoord als juist nu. Terwijl het daar zoo onder den donkerblauwen, wit bewolkten hemel van Borneo, 3) en tusschen de heerlijke palmen, die den oever van den majestueuzen stroom omzoomen, heendreef, zag men op het dek een tooneel, dat men op dit eiland nog nooit aanschouwd had. Te midden van een dichten groep van meer dan 60 maleische en chineesche passagiers en matrozen stonden vier blanke jongelingen. De één speelde op eene harmonika, de tweede accompaneerde met zijne viool, en alle vier zongen den

---

1) Ten gebruike bij deze verhalen diene de groote Zendingskaart van GRUNDEMAN, uitgegeven bij KEMINK EN ZOON te Utrecht.

2) Uit *Leiden und Freuden rheinischer Missionare*.

3) Zie *de Hollander*, Land- en Volk. v. Neerl. Ind. II deel pag. 1 en vv.

146sten psalm, volgens eene Hoogduitsche berijming, die men in de Rijnlanden veel hoort zingen, en die aldus aanvangt: „Halleluja, God te loven Blijft de vreugde van mijn ziel!” Zoodra maakten niet de vier zangers eene kleine pauze of al de omstanders met hunne bruingelegezichten riepen: „Enak! Bagoes! (kostelijk, mooi!) en dan weer: Lebé, Lebé! (meer, meer). Dan nam de violist zijnen strijkstok weder, en streek er vroolijk op los, aanheffende: „Wanneer ik Hem maar hebben mag, en Hij de mijne is” enz. dat was zijn lievelingslied en hij zelf was een meester in 't spelen en zingen. En de vroolijke echo's van de kleine Eilanden die in den breedten Banjerstroom liggen, herhaalden: „Wanneer ik Hem maar hebben mag!” Dat hadden zij nog nooit gedaan; het was voor Borneo de eerste advent toen de „Berkat” de vier vroolijke zangers op het eiland bracht.

Zij konden op dienzelfden dag Banjermassing niet meer bereiken en moesten nog éénen nacht aan boord doorbrengen. Toen verging hun echter allen zanglust, en zij kregen er eenen duchtigen voorsmaak van, dat zij in een land gekomen waren, waar Beélzebub den baas speelt, en hun later het zingen en spelen maar al te dikwijls verleerd heeft. Beélzebub toch is overgezet: Heer der vliegen en muggen en van allerlei ongedierte, een heilige spot van het Woord Gods, dat van Beélzebub, de heer en vorst dezer wereld, een Beélzebub, d. i. een Schraalhans, een Jan zonder land gemaakt heeft. Maar er behoort geloof toe, om, wanneer u in Borneo, zoodra de avond daalt, duizenden muskieten overvallen en deze u den ganschen nacht steken en pijnigen, om dan met dien heiligen spot in te stemmen, om den duivel uit te lachen, en te blijven zingen: „Wanneer ik Hem maar hebben mag en hij de mijne is.” Ik verzeker u, dat het onzen vier zangers hard genoeg viel. Wie was blijder dan zij, toen de zon opging en

al dat gespuis, hetwelk de Berkat overvallen was, weer opbrak en naar den oever in het struikgewas terugkeerde. Schielijk namen ook zij hunne kleederen, verlieten het schip, en voeren naar de stad Banjermassing toe.

Gij wilt weten, wie dat viertal uitmaakten. Het waren de vier eerste Rijnsche zendelingen op Borneo. Eén van hen, BARNSTEIN, had reeds eenmaal een kort bezoek aan het eiland gebracht; de drie anderen waren zoo pas uit Europa gekomen. Den een noem ik u niet; hij heeft de wereld weder lief gekregen. Die met de harmonika heette KRUSMANN en is spoedig daarna ten grave gedaald. En die met de viool heeft dertien jaren lang op Borneo gezongen en gespeeld, gezucht en geweend, en is nu ook heengegaan. Aan zijne nagedachtenis wijden wij deze blad-zijden.

BECKER, zoo heette de vierde, vond op Banjermassing niet veel genoeg. De weinige Europeanen, welke daar leefden, bekommerden zich uiterst weinig om geestelijke dingen; de eigenlijke inwoners der stad waren Maleiers, vleeschelijk gezinde, hooghartige Muzelmannen; de chineesche kolonisten, die in een eigen kampong bij de stad woonden, waren als overal, handelslui, die naar het Evangelie bitter weinig vraagden. Daarom ging BECKER maar spoedig met BARNSTEIN op weg om de Dajakkers in Poelopotak te bezoeken. Daar beviel het hem veel beter, en hij kreeg dit volk reeds bij dit eerste korte bezoek zóó lief, dat hij geneigd was het op gelijken trap te plaatsen met de Europeesche landlieden, natuurlijk het Christendom er afgerekend, en dat hij in hun midden dikwijls te moede was, alsof hij zich aan den haard eener duitsche boerenfamilie bevond. Iemands lust is iemands leven! Dat was nu eenmaal zoo bij hem. Onuitwischbaar stond het hem voor den geest, hoe hij, als een knaapje, aan de hand van zijnen nu zaligen vader naar het veld ging en met zijne zusjes in het gras speelde; en als hij nu zijn hart

eens wilde ophalen, zette hij zich onder de wonderschoone boomen van zijn Borneo neder, en droomde dan dat hij op een heeten zomerdag zat onder een koelen berkeboom in zijn geliefd Riescheid in het land van Berg. Bij den Sultan van Matapoera niet ver van Banjermassing, beviel het hem niet half zoo goed, als in de ellendige Dajakkerstulpen, ofschoon de Sultan hem eervol ontving. Desniettemin zien wij hem na een vierendeel jaars langs dezelfde rivier, waarmee hij gekomen was, Borneo wêer verlaten. De zending op Borneo was toen eerst begonnen, en men wist in Duitschland niet, hoe het met land en volk gesteld was, ook had men de zendelingen geenen anderen lastbrief gegeven, dan dat zij zich onder de Dajakkers moesten nederzetten. BECKER meende dien lastbrief niet ontrouw te zijn, wanneer hij ook eens de Dajakkers op de westkust van het groote Eiland ging bekijken; wellicht was daar nog geschikter grond voor de zending dan op de zuidkust in Poelopetak. Na eene moeitevolle kustvaart zette hij bij Pontianak voet aan land, en doorwandelde den omtrek van Sambas en Pontianak verscheidene dagreizen ver in het binnenland. Hij bezocht hier de Chineezen, die in de goudmijnen arbeiden, en ging de hutten der Dajakkers binnen, die diep in het dichtste gedeelte van het bosch en in de krommingen van het dal verschoolen liggen of even als arendsnesten aan de moeilijk te beklimmen bergtoppen hangen. Het land, dat hij vond, was een wonderschoon bergland, en veel beter te bewonen, dan de moerassen in Poelopetak, maar het Dajakkervolk lag onder den zwaren druk van de mohamedaansche sultans der kusten, en BECKER gaf het plan op, zich onder hen neder te zetten. Intusschen vond hij onder de Chineezen en Maleiërs te Pontianak veel vriendelijke toenadering, en eene kleine school, die hij opende, ging zóó goed vooruit, dat hij zich reeds gereed maakte, om het Chineesch te leeren en om naar goede maleische schoolboeken

uit te zien. Een paar Amerikaansche zendelingen, die te Sambas waren, en met wie hij hartelijke vriendschap aanknoopte, gaven hem den raad naar Singapoera te gaan; daar was hunne drukpers juist ledig en zou hem gaarne de noodige boeken verschaffen. Zij spoorden BECKER ook aan zich op de westkust neder te zetten, omdat zij zelve naar een ander Filand van de Indische zee dachten te vertrekken. Vol van deze gedachten verliet hij in October 1837 Borneo, en zeilde naar Singapoera. Maar de Heer wilde hem nu maar in Poelopetak hebben, en liet hem zijn voornemen niet gelukken. Hij bezocht ook Malakka en was reeds vóór Kerstmis van het zelfde jaar weder te Batavia, waar hij bovendien nog vernam, dat de Amerikaansche zendelingen te Sambas zouden blijven, omdat zij bij het Nederlandsche gouvernement geen verlof konden krijgen zich op een ander Eiland te vestigen. Nu zag BECKER wel van het plan voor de westkust van Borneo af, maar wat verder gebeuren moest, was hem niet helder. Het eenvoudigste zou geweest zijn, dadelijk naar Banjermassing weder te keeren, waarheen hij gezonden was. Maar zoo gaat het; wanneer men naar de verraderlijke inspraken van zijn hart luistert, dan is iemand het alleereenvoudigste niet duidelijk. Zoo hield hij zich nog een half jaar in en bij Batavia op, en zocht onder de Maleiers en Chineezzen, die daar wonen, te arbeiden; tot hij op het laatst bij zijn eigenwillig werken geene rust meer vond, en den weg naar Banjer opzocht, waar hij in Augustus 1838 eindelijk weder aankwam.

Wij willen BECKER om die schijnbaar verloren anderhalf jaar niet hard vallen. De wegen der zendelingen zijn zelden regelrecht gebaad, en hun schijnbaar verloren heenen weêrtrekken behoort ook tot de school der verootmoediging en teleurstelling, waarin de Heer zijne dienstknechten opleidt. Zoo is ook voor BECKER deze tijd niet verloren geweest. Hij had het Maleisch ferm geleerd, en verklaarde,

dat hij de ervaringen, die hij gemaakt had, niet zou willen missen voor nog zooveel niet. Een paar onderzoekingsreizen, welke hij in het binnenland deed, waren dan ook voldoende, om zijne oude liefde tot de Dajakkers in al hare kracht weer op te wekken, en zoo maakte hij zich dan in het voorjaar van 1839 gereed, om naar Poelopetak te trekken. Tot de noodige uitrusting daartoe, behoorde volgens zijne besliste overtuiging ook eene huisvrouw. Hij meende zonder haar onder de Dajakkers niet te recht te komen. Men had hem in het vaderland verlof gegeven in Indië te huwen en omdat hij in Banjer onder de weinige Europeanen geene geschikte „hulpe” vond, ging hij naar Batavia, om er dáár eene te zoeken. Daar vond hij haar in de oudste dochter van den toenmaligen zendeling BRÜCKNER, een Duitscher; maar hij moest nog een half jaar geduld hebben, eer alles tot het huwelijk in gereedheid was. Het was juist weder op den 2^{den} December, toen hij met zijne nieuwe levensgezellin den stroom naar Banjer opvoer. Het was hem toch zonderling te moede, als hij bedacht, hoe hij nu reeds drie jaren in de heidenwereld rondgezworven, en nog altijd maar geen vaste standplaats gevonden had, waar hij den naam van zijn Heiland voortdurend verkondigen kon. Wel is waar zong hij nog: „Als ik Hem maar hebben mag, en Hij maar de mijne is;” maar het klonk niet meer zoo vroolijk, als eertijds. Het lied was in die drie jaren eenige toonen gezakt.

De nieuwjaarsdag van 1840 vond BECKER onder de Dajakkers in Poelopetak. HUPPERTS en de Hallesche zending BERGER waren daar reeds een jaar lang. Voorloopig woonde BECKER in het huis van HUPPERTS; maar spoedig verlangde hij naar eigen haard, en ging uit om dien te zoeken. Poelopetak is in een moeras gelegen, en op zekere tijden des jaars wordt het heinde en ver onder water gezet. Slechts hier en daar vindt men eenige plaatsen van kleinen omvang, als oasen, die van de algemeene overstroming

vrij blijven. Bevriende Dajakkers hadden onzen zendeling eene plaats aangewezen, die droog lag, en op zekeren namiddag liet hij zich in eene prauw daarheen roeien. Aan de plaats gekomen, sprongen de Dajakkers eerst uit de prauw en gingen er heen, terwijl BECKER zijne schoenen en kousen uittrok en de broek zoo hoog mogelijk opstrootte, om alzoo, tot aan de knieën door slijk en water wadend, en door het lange, scherpe gras voorzichtig zijne weeke voeten voortzettende, een weg van ongeveer twee steenworpen af te leggen. Daar stond hij nu op eene plaats, die niet zooals al het land daaromheen met lang gras begroeid en met water bedekt was, maar, waar hij zijne voeten op vasten grond zetten en in de schaduw van eenige hooge vruchtboomen naar hartelust voortwandelen kon. Zeer tevreden over zijne vondst wilde BECKER zich juist gereed maken naar de prauw terug te keeren, toen drie der bruine inlanders verschenen en hem te verstaan gaven, dat verder op nog eene betere plaats was. Zij hadden gelijk. BECKER vond een heuvel, die met prachtige vruchtboomen beplant was, en aan welks voet een klein stroompje naar de groote rivier voortkronkelde. Het besluit hier te bouwen was spoedig genomen; maar het had nog heel wat voeten in de aarde eer het huis er stond; struikgewas, doornen en onkruid, mieren en wespen, slangen en schorpioenen moesten bestreden en overwonnen worden eer de plaats vlak was; toen eerst kwam BARNSTEIN van Banjer en hielp het huis bouwen. Geen metselaar bracht een steen aan, alles was van hout en bladeren samengesteld, maar toch goed en degelijk gebouwd; het staat nog, tot op den huidigen dag. De naaste buurman, een geweerschot daar vandaan, was de opperpriester van Poelopetak. Zoo stond dan het nieuwe Sion naast de duivelskapel, en nu zou het te bezien staan, wie van beiden het ernstige spel winnen zou, CHRISTUS of BELIAL, BECKER of PAGANDJA. De plaats echter heette Palingkau, d. i. riet, nog eer BECKER

haar betrok, en deze liet het bij den ouden naam, want daarin was voor hem eene prediking. „Ben ik dan nog een riet, dat door den wind heen en weêr bewogen wordt?” vroeg hij zich zelve af toen hij de beteekenis van den naam te weten kwam. „Helaas, maar al te dikwijls” antwoordde het ootmoedige hart, en het was goed, dat het antwoord zoo was.

In de beide eerste jaren ging het BECKER op Palingkau zooals den meesten zendelingen, die onder een wild volk arbeiden. Hij had in den beginne met het leeren der taal heel wat te doen, en daar in deze taal nog nooit iets was gedrukt of geschreven, zoo moest hij haar uit den mond van een inlander, die Maleisch verstond, met groote moeite afluisteren. Hij gaf zijn taalmeester daarvoor 5 gulden in de maand; de Heer zegende zijn vlijt. Het was hem spoedig mogelijk met zijne Dajakkers te spreken. Deze behandelden hem eerst met allen eerbied, kwamen des zondags tot hem, ten getale van 20, 30, ja zelfs 40 en meer, en lieten zich trouw bepreken, en daar de Heer de geneesmiddelen welke hij den zieken gaf, zichtbaar zegende, werden zij hem ook toegeneigen. Ook deden zij wel eens of zij reeds veel ophadden met den Heere JEZUS, op hunne manier namelijk. Zoo kwam er eens een bij BECKER en begeerde wat kruit, zijne schoonmoeder was dien nacht gestorven, en hij wilde haren dood met een gewerschot aan den Heere JEZUS bekend maken. Dergelijke vroomheid toonde zich echter weldra een zeepbel te zijn. Hunne dronkenschap en losbandigheid en allerlei afgodische gruwelen lieten zij volstrekt niet na, en hoe meer BECKER daartegen opkwam des te meer lieten zij ook den ruwen en halstarrigen kant van hun karakter zien; de boosheid hief het hoofd op, en de arme knecht Gods begon een zeer geplaagd man te worden, en zuchtte hoe langer hoe harder, als iemand; „die tegen den stroom oproeit, waarbij hij bijna even snel weer achteruitdrijft, als hij vooruitkomt.” Zijne eenige vreugde

was eene kleine school. Met twee knapen begon hij. Het eerste werk, dat de schoolmeester met zijne beide leerlingen deed, was het schoolhuis te bouwen. In drie uren stond het daar kant en klaar, eene zoogenaamde Para, vier palen in den grond, en een dak van pisang bladeren daarop. En de eerste les welke de beide knapen leerden was het versje: „JEZUS CHRISTUS aton radja, JEZUS is mijn Heer en Koning,” dat leerden zij van buiten, en het was eene liefelijke muziek in BECKERS ooren, toen zij het vlot konden opzeggen. Hij dacht aan den tijd, wanneer de groote Koning Sions ook Borneo aan zijne voeten zien zal. Maar ook deze schoolvreugde was BECKER in de eerste jaren vrij karig gegund. Het aantal zijner leerlingen vermeerderde onbeduidend, zoodat eigenlijk de eenige zichtbare vrucht van zijnen arbeid daarin bestond, dat hij meer thuis raakte in de taal.

Nu hebben we onzen vriend BECKER op zijn arbeidsveld gebracht en gezien, hoe hij begonnen is niet alleen, maar ook hoe de Heer hem in dien aanvang geleid en bewaard heeft; we zullen hem nu wat laten rusten en zien, zoo de Heer wil en wij leven de volgende maand, hoe hij dien arbeid voortzette.

II.

We hebben BECKER bij het begin van zijn zendingswerk verlaten en hem in gedachten eenige rust gegeven.

Geduldig toezien en stilzitten was echter BECKERS aard niet. Nauwelijks was het hem duidelijk geworden, hoe zijne arme Dajakkers, in hunne eigene dwaasheden gevangen, door sluwe Chineezen en arglistige Maleiërs omringd, door naamchristenen tegen de zendelingen opgezet; kortom, met buitengewone banden der duisternis gebonden waren, of ook hij nam zijn toevlucht tot buitengewone middelen, om hen daaruit te bevrijden. Het volk van

Poelopetak stond toen onder een kapitein, die een woeste heiden was en door zijnen invloed zeer nadeelig op het volk werkte. Deze kapitein was door den Nederlandschen resident te Banjer aangesteld, van wien de bewoners van Poelopetak onderdanen waren. BECKER bewoog den resident dezen kapitein van zijn post afzetten en in zijne plaats een jongman aantestellen, die één van BECKERS scholieren was, en zich zeer goed hield, den daarna welbekenden NIKODEMUS. De resident, welke BECKERS voorslag bereidwillig opvolgde, beval nog bovendien den nieuwen kapitein met zijne lieden naar Palingkau te trekken, waardoor BECKERS zendingspost aanmerkelijk won aan volk en omvang; bovendien werd den Dajakkers geboden, wanneer zij niet aan den rijstbouw waren, zich in hunne kampongs bij de groote rivier optehouden, en zich niet hier en ginds verstrooid in het dichte bosch en de moerassen te verspreiden, waar het den zendelingen slechts met moeite mogelijk was hen te bereiken. Men had ook sedert eenigen tijd de heidensche drinkpartijen en zwelgerij bijna regelmatig op den Zondag verplaatst, en daardoor den godsdienst gestoord. De resident beval, dat alle heidensche feesten op Zondag verboden waren, en dat men zich dan zeer stil houden moest. Den stok des drijvers, welke BECKER op deze wijze zijn volk oplegde, zocht hij door iets anders weder te temperen, en daar het stompzinnige volk nog geen hart had voor den balsem van het Evangelie, legde hij er zich met alle macht op toe, hun hulp te brengen in de menigvuldige lichaamskrankheden, waarmede zij geplaagd waren. Hij liet zich uit het vaderland groote hoeveelheden van de eenvoudigste geneesmiddelen toezenden, en het grenst waarlijk aan het wonderbare, welke gelukkige kuren hij daarmede verrichtte. Verder richtte hij zijne opmerkzaamheid op het groote aantal armen, dat door hunne schulden in lijfeigenschap was, en die dus slaven der rijken geworden waren. De

meesters kwamen niet ter kerk, en hunnen slaven beletten zij zulks. BECKER vatte het plan op de slaven vrij te koopen en rondom zich te verzamelen. Het geld ontbrak hem echter, en hij wendde zich tot zijn genootschap. Met roerende welsprekendheid drukte hij reeds in 1842 zijnen Duitschen vrienden deze zaak op het hart. „Ziet gij,” schreef hij toenmaals, „de handen dezer arme, hulpbehoevende schepselen zijn, ofschoon onwetend, tot u, als hunne redders uitgestrekt. Grijpt ze aan en verlost die gevangenen uit hunne ellende. Troost gij de bedroefde moeders, wier kinderen men aan ververwijderde Dajakkers of aan Chineezen te Banjar verkoopt, of wier echtgenoot naar vergelegen streken gevloeden is, omdat hij geen einde zag aan den druk. Droogt gij het oog des vaders, die bij alle moeite en arbeid noch zich zelve, noch ook zijne bedrukte huisgenooten, ja zelfs ook niet den zuigeling, die aan moeders borst ligt, het harde juk der slavernij ontnemen kan.” — Wij zullen later zien welk gevolg zijn smeeken had. Meer nog dan van al deze middelen verwachtte BECKER eene goede uitkomst van boeken in de Dajaksche taal. Wel is waar konden nog slechts enkelen lezen; maar hij zag altijd hoopvol op zijne school, en, kon hij het eenmaal zoover brengen, dat zijne schoolieren te huis hunnen ouders uit Gods Woord voorlazen, zoo ware hij in dat gedeelte van zijn werk geholpen, dat des te begerlijker was, daar hij niet zoo dikwijls huisbezoek doen kon, als hij wel wenschte, omdat ieder bezoek eene tocht te water noodig maakte, waartoe hij 4 roeiers behoefde. Het meest begeerde hij nu de Evangelien gedrukt te hebben. Vertaald waren zij reeds, en zij lagen gereed voor den druk; maar BECKER was voorzichtig, en waagde nog niet ze het volk in handen te geven, uit vrees, dat zijn gebrek aan taalkennis Gods Woord verdraaien of bederven mocht. Hij vertaalde daarom voorloopig ZAHN'S *Bijbelsche geschiedenis, N. Testament*, en toen

hij met het drukken daarvan uit nauwgezetheid ook nog talmde, zetten de andere broeders, die in Poelopetak arbeidden, hem aan, naar Java te reizen en met drukken aan te vangen. Zoo reisde hij dan daartoe af tegen het einde van het jaar 1842.

Maar hoe vond hij na een vierendeel jaars zijn Palingkau weder? Toen hij afreisde was onder het jonge volkje veel lust voor de school; de oudere bezochten de kerk ten getale van 80 tot 100 man; tengevolge eener opwekking had HARDELAND in zijne afwezigheid den kapitein aan het hoofd van 15 lieden gedoopt, en nu? — tot op 7 waren alle schoolkinderen verdwenen; hoogstens 20 menschen in de kerk, en op NIKODEMUS na waren alle gedoopten weér afgevallen. De Resident te Banjer was bij de opwekking van de doodsbeenderen in Poelopetak niet op zijn gemak geweest; hij vreesde dat de Dajakkers zich te veel op hun Christendom zouden laten voorstaan, en hij had er een domper opgezet, om het te uit te dooven. Dat hadden de Dajakkers maar al te goed verstaan en volgden nu den Resident meer na dan hunne zendelingen. BECKER was zeer bedroefd, en ging onder dien druk gebogen. Wellicht heeft deze krenking den grond gelegd tot de koorts, die hem later alle jaar bezocht. Eenige malen bracht zij hem aan den rand des grafs, telkens noodzaakte zij hem voor 4 tot 8 weken Palingkau te verlaten en in Banjer geneeskundige hulp te gaan zoeken. Deze gedrukte toestand der zending in Poelopetak duurde ongeveer drie jaren. Al wilde ook de Resident in Banjer de fout weer goed maken, zoo liet zulk onkruid zich beter zaaien dan uitroeien, en de vijandige hoofdman van de naburige kampong, die den zendelingen den dood gezworen had, en de geldgierige Chineezers, die van de teugelloosheid der arme Dajakkers hun voordeel trokken, bliezen zonder ophouden het vuur aan. BECKER was echter daardoor niet ontmoedigd. „De handen in den schoot leggen en klagen”,

schreef hij in dezen tijd der ellende, „dat helpt waarlijk niet. De duivel moet aangevallen worden, zoo ergens dan hier, waar hij nog in eigenlijken zin, onbedekt, als de sterkgewapende zijn huis bewaart. Hier moet hij met nadruk in het nauw worden gebracht, en als het van den éénen kant niet helpt, dan maar van den anderen. Eindelijk zal hij toch wijken en het veld moeten ruimen. En zal bij zulk een krijg den een of den ander al gewond worden, en zouden er al openingen in onze gelederen ontstaan, welaan, men spoede zich voorwaarts met olie en wijn, men geneze de gewonden, men vulle de leegten weder aan, versterke ook nog, als het noodig is, de rijen, en beginne den strijd van voren af aan. En moet al ergens een verlies ontstaan, en wellicht de krijgskans in gevaar komen: men houde een krijgsraad, men denke op nieuwe middelen en men zette den oorlog voort onder alle omstandigheden en voorwaarden, het koste wat het wille; want hoe smadelijk de nederlaag of terugtocht ook zij, de prijs der overwinning is des te heerlijker!”

Onder vele bezwaren en moeilijkheden, ondernam hij omstreeks dezen tijd eenige reizen diep in het binnenland van het eiland. Hij drong door tot dicht onder de linie, op sommige plaatsen zelfs verder dan ooit een Europeaan gekomen was, en predikte aan het woeste volk dien Jezus, die de Heidenen tot zijne erfenis verkregen heeft. Het was hem eene bijzondere vreugde diep in het binnenland in eenige Kampongs zijne boeken te vinden en zelfs knapen, die daarin lazen, hetgeen zij van zijne scholieren, die uit Poelopetak waren weggevoerd, geleerd hadden. En op zijn Palingkau verzamelde hij eene kleine schare vrijgekochte slaven om zich heen, die hem wel menig verdriet maar met ter tijd ook menige vreugde bereidden. En toen hem de Resident te Banjar het genoegende deed, eene wet uit te vaardigen, volgens welke de knapen de school bezoeken moesten, (schoolplichtigheid) vulde ook deze spoedig

hare ledige plaatsen weder aan; ja, het gelukte hem zelfs nog twee bijscholen op naburige Kampongs aan te leggen, in welke hij twee veelbelovende Dajakker-jongelingen als schoolmeesters aanstelde. Met HARDELAND, met wien hij zeer bevriend was, vertaalde hij rustig het N. Testament, waartoe hij in den laatsten tijd nog wat grieksch geleerd had. Het was hem daarom bijzonder smartelijk toen deze broeder Borneo moest verlaten; ook JUFFERNBRUCH ging weer weg; de Hallesche zendeling BERGER, zijn naaste buurman, dien hij hartelijk lief had gehad, stierf; de kleine schare van krijgers in Poelopetak versmolt weldra weder tot drie; ten gevolge van aanhoudende droogte brak in het land de hongersnood uit, BECKER leed ook met vrouw en kind daaronder, en tot overmaat van smart kwam er nog krankheid in zijn huis. „Wie zal mij troosten?” schreef hij in diepe smart, omstreeks het einde van het jaar 1845, „troosten in den kommer des levens, troosten in deze weemoedige eenzaamheid, over de afwezigheid der broeders en troosten in dezen donkeren vreeselijken middernacht, waarin het maar niet licht wil worden voor het arme hart? Heer, ik hoop op U, — ja, op U hoop ik!” — En dan zult gij niet beschaamd worden, gij arm hart. Dat verstaat de Heer uitnemend: om eerst zijne kinderen in de duisternis en dan uit de duisternis weder in het licht te voeren, „als degenen, die droomen.”

„Wij zitten hier, even als ELIAS aan de beek Krith,” zoo schreef vroolijk te midden van hongersnood, dezelfde hand, die te voren sidderend en bevend van den vreeselijken middernacht geschreven had; — „al wat de gezondene raaf brengt, nemen wij dankbaar aan. Zijn het blanke piasters, dan eten wij een stuk vleesch of visch bij onze rijst, zijn het echter enkel koperen centen, zoo snijden wij maar een beschuit of iets dergelijks aan stukken, en zingen, als het dan toch zoo zijn moet, bij de waterkruik, als of het wijn geweest ware.”

En in den zomer van 1846 juichte BECKER: „Nu is eene lente voor Borneo aangebroken, en dat wel eene lente, zooals Borneo sedert de schepping der wereld nooit gezien heeft.” Hoe was dat? Ten eerste de school. Hij had daar nu 120 knapen. Waren er in het begin ook velen gedwongen gekomen, zoo waren zij toch later gaarne gebleven, en daarbij velen, die de kracht Gods uit zijn Woord in hun hart bespeurden, zoodat het hun grootste lust was, hunne Bijbelsche geschiedenis te huis voor te lezen; en de 55 liederen, die zij van buiten kenden, zongen velen, zoodat BECKER, den ouden zangmeester, het hart van vreugde opsprong. En dat alles in het Dajaksch. De kerk kon de toehoorders niet meer bevatten, en moest ofschoon zij 13 meters lang en 6½ meter breed was, aanmerkelijk vergroot worden. Zij werd nu ook tot school gebruikt, daar de oude Para reeds sedert langen tijd niet meer voldoen kon. Menigeen wilde zich laten doopen; maar BECKER was over den doop van het jaar 1842 niet best te vreden, en ging er daarom niet gemakkelijk toe over. Twaalf familien vrijgekochte slaven hadden hunne huizen in een halve maan dicht bij BECKERS woning gebouwd, zoodat de muziek van al de kleine kinderen, waarmede zij rijkelijk gezegend waren, dikwijls in volle koren naar BECKER over klonk, inzonderheid des avonds, wanneer zij van de rijstvelden terugkeerden, zoodat de zendingsvrouw menigmaal tot haren man zeide: „Het is hier nu heel wat levendiger dan vroeger.” De groote knapen zongen evenwel ook vele schoone, duitsche wijzen, zoodra de avond koel werd, en spoedig daarop ging dan jong en oud naar de kerk voor het avondgebed. Dan zette BECKER zich onder hen neder, als een vader onder zijne kinderen, en ondervroeg groot en klein over de schoone geschiedenissen, van den eersten ADAM af tot den Tweeden toe: en dan bad hij, en zegende hen. Nu brak onder het volk te Palingkau ook de kennis van het Woord

Gods door en de worsteling tusschen licht en duisternis begon zich krachtig te openbaren. Toen werd BECKER de arbeid te zwaar, en hij verzocht dringend om hulp. BEYER werd hem toegezonden, die in 1848 Palingkau bereikte. Hij vond daar eene school met 150 kinderen en verscheidene bijscholen; ook andere zendingsposten had BECKER aan schoolmeesters geholpen uit zijne eigene leerlingen. Eene kleine gemeente van 16 lidmaten was aanwezig, welke, ofschoon nog zwak, toch openbaarden, dat de Heilige Geest zijn werk in hen begonnen had. Toen BECKER de Bijbelsche geschiedenis van ZAHN, O. Testament, gereed had, had hij ook eene algemeene geschiedenis vervaardigd, en betreurde het nu maar, dat de drukpers, welke hem toegezonden was, door gebrek aan geld en geschikte werklieden niet in werking gebracht kon worden. De overige Dajaksche boeken werden overal vlijtig gelezen. Daarenboven was de nieuwe Resident in Banjer BECKER en de gansche zending in Poelopetak zeer genegen. NIKODEMUS, de kapitein, eerde hem als zijn geestelijken vader, en de meesten uit het volk behandelden hunnen PALITA, zoo noemden zij hunnen leeraar, met zooveel achting, dat hij dikwijls van hen aan tafel genoodigd werd, toen BEYER zijn eerste huisbezoek in zijn gezelschap deed. Kortom de zending liet zich in het jaar 1848 in Palingkau liefelijk en hoopvol aanzien.

MOZES mocht echter van den Nebo het land der Belofte slechts van verre zien; toen legde hij zich neder, en stierf. Te midden van BECKERS verwachtingen voor zijne lieve Dajakkers overvielen hem bittere zorgen, de bitterste, die er voor menige ziel zijn, de broodzorgen namelijk. Het scheen nu voor ELIAS of de raven wegbleven. De gewone toezendingen van geld voor de Borneosche zending bleven wat langer uit dan vroeger, en zij leden gebrek. Daarbij kwamen nog allerlei bedenkelijke geruchten van ontbinding van het genootschap, enz.; men weet nog wel, welk eene

macht der leugen de satan in dien tijd heeft in het werk gesteld. BECKER wachtte en wachtte van maand tot maand; hij moest zelfs sommige van zijne vrijgekochte slaven weer laten vertrekken; en toen in het voorjaar daaraanvolgende nog geen geld kwam, begaf hij zich op weg, om te Batavia voor zich en zijn huisgezin hulp te zoeken. Dadelijk werd hem daar een post met een groot inkomen aangeboden. Daardoor geraakte hij in geene kleine verzoeking. De Heer stond hem echter in Zijne genade bij, zoodat hij zijne roeping niet ontrouw werd. Eenige dagen daarna kreeg hij van het gouvernement eene ruime ondersteuning, waarbij hem echter dringend verzocht werd naar Borneo terug te keeren, omdat hij daar „noodzakelijk en nuttig” was. De Heer had evenwel andere gedachten over zijnen dienstknecht.

Nog eer BECKER Java verliet, ontving hij eenen brief van zijn genootschap, die zijne bekommering wegnam, en zijn hart tegelijkertijd verkwikte en bedroefde, wanneer hij aan den nood dacht, waarin zijn arm vaderland geweest was. Hij kon toch niet recht vroolijk meer worden. Te Tjipannas had de Gouverneur aan den voet van een prachtige vulkaan eene buitenplaats op Europeesche wijze aangelegd. Het klimaat is daar hetzelfde als in Europa. BECKER wandelde in de tuinen onder bloeiende appelboomen en luisterde naar het gekweel der zangvogels, de oude vrienden zijner jeugd. Na dertien jaren at hij voor het eerst weer aardbeien en braambessen, die hij zoo dikwijls als knaap in de koele dalen, en langs de zonnige helling van het bergachtige land gezocht had. Daar viel hem een oud schoollied in, hetwelk hij dikwijls gezongen had: „Op Gods wereld is het schoon,” maar het zingen wilde niet uit de borst. Maar: „Ach, vergeefs zoekt men op aarde, Het zalige oord!” dat begon hij te zingen, en omhoog, boven zijn hoofd dampte en rookte de vuurspuwende berg de Gedé uit zijnen vreeselijken krater. In Soerabaja ging hij nog voor bij de godsdienstoefening, ten huize van zijn

ouden vriend vader EMDE, en verkwikte zijne ziel in de bijeenkomsten der Javanen; toen zeilde hij weder naar Banjermassing, waar hij in Augustus aankwam en met vrouw en kinderen naar zijn Palingkau terugkeerde, vol plannen omtrent het drukken van nieuwe boeken voor de Dajakkers, die hij reeds langen tijd gereed had.

Hij had een innig geliefd kind, het was zijne oudste, zijn gansche hart hing aan het meisje. Dat werd nog in diezelfde maand ziek en stierf in de armen zijner vrouw, terwijl zij met haar naar den geneesheer te Banjer reisde. Achter zijn huis in den tuin stond een mooie ramboetanboom aan den stillen oever van het stroompje van Palingkau; in diens schaduw waren reeds twee kleine grafheuvels. BECKER groef er het derde graf bij en legde zijn dochttertje LIZA daarin. Diep neergebogen kondigde hij ons het sterfgeval aan. Het was zijn laatste brief. Veertien dagen daarna werd hij van een koliek overvallen. Op den 16^{den} September predikte hij nog eenmaal en doopte een kind. Maar 't viel hem zwaar. Des anderen daags liet hij zich met vrouw en kinderen bij BARNSTEIN te Banjer brengen. De koorts nam schielijk bij hem de overhand, en toen BARNSTEIN, den 23sten September des morgens, naar de kerk ging, om te prediken, zeide BECKER met eene zwakke stem tot hem: „Lieve broeder, heden zal het met mij gedaan zijn. Bid ook voor mij in Gods huis!” Toen de kerk uit was, en de dokter op BECKERS vraag, hem zeide, dat er geene hoop op het behoud van zijn leven meer was, stortte de stervende broeder zijn gansche hart voor God en menschen uit, en bad om genade voor zich, zijne vrouw en zijne kinderen, die hij allen aan zijn bed had laten roepen. Toen moest zijn NICODEMUS, de tomongong, het opperhoofd van Poelopetak, binnenkomen, en hij sprak tot hem eenige ernstige woorden. Weenende viel de Dajakker achter de bedstede op zijne knieën, en bad om vergiffenis voor alles, waarmede hij zijnen Palita bedroefd had Ook de Dajak-

sche pandelingen, die bij BARNSTEIN in huis waren, liet hij roepen, en sprak tot hen in hunne taal eenige woorden ten afscheid, verzocht allen om vergiffenis waar en wanneer hij ook iemand iets misdaan mocht hebben, en liet de broeders te Poelopetak groeten. Nu wist hij van niets meer dan van CHRISTUS bloed en gerechtigheid, en nadat hij des middags nog het Heilig Avondmaal genoten had, zeide hij: „Rust nu een weinig, want het zal met mij nog wel tot middernacht duren.” Maar spoedig daarop liet hij BARNSTEIN weder roepen. „Hoe gaat het u, lieve broeder?” zeide deze. Ach, het is mij alles duister voor de oogen; lees mij toch het lied voor: „„Mijne Rots heeft overwonnen!”” BARNSTEIN deed het; BECKER viel hem somtijds in de reden, en bad tusschenbeiden met luider stemme. Nog om 3 uur bad hij om een zalig uiteinde; toen worstelde hij zes benauwde uren met den dood, tot hij des avonds ten 9 ure tot de eeuwige ruste inging.

Des anderen daags werd BECKER op het kerkhof van Banjermassing begraven. Daar slaapt nu het viertal dicht bij elkaar. HIMMELMAN, BERGER, KRUSMANN, die op de harmonika speelde, en de vroolijke zanger van: „Als ik Hem maar hebben mag, Als Hij maar de mijne is!” God schenke hun allen eene zoete rust, en op den jongsten dag eene vroolijke opstanding door JEZUS CHRISTUS!

PAGANDJA, DE DAJAKKENPRIESTER.

Geheel aan het eind van het Dajaksche dorp Palingkau ligt een mooi stukje land, dat altijd droog blijft, al wordt ook de geheele omtrek in den regentijd onder water gezet. Later hebben de zendelingen daar gebouwd en het alleszins bewoonbaar gemaakt, maar voor 30 jaren

was die plaats met uitzondering van één huis onbewoond. Men zag, dat daar vroeger eens menschen gehuisd hadden, want de oevers van het stroompje van Palingkau, waaraan de plaats ligt, waren door eene menigte, veelsoortige vruchtboomen bezet, welke blijkbaar door vlijtige handen daar geplant waren. Maar nu stonden zij eenzaam daar; geen mensch verzorgde hen; de Dajakkers van het dorp passeerden de plaats alleen dan, wanneer zij met hunne kleine booten den vloed opvoeren naar hunne rijstvelden. Door het schoone bosch echter, dat de vruchtboomen vormden, zouden zij voor geen geld ter wereld gegaan zijn, zelfs bij klaar lichten dag niet. Waarom die plaats zoo verlaten was, kan ik niet zeggen. Maar dat komt bij de Dajakkers dikwijls voor. Wanneer het hun op eene plaats niet pluis schijnt te wezen, zoo trekken zij dadelijk weg, al zou het de prachtigste plaats geweest zijn, want zij hebben groot ontzag voor alle schimmen van geesten en duivelen, die in de bosschen en boomen van hunne moerasen rondspoken, zoo als zij zeggen. Zoo heeft zich waarschijnlijk ook de Kambee, een van die Dajaksche spoken, aan den oever van den Palingkau laten zien, en zou daarom de plaats verlaten zijn.

In het eenige huisje, dat daar stond, woonde PAGANDJA met zijne familie. Hij was de hoogepriester van geheel Poelopetak. Men zag tempel noch altaar, waaraan hij dienst deed, want de Dajakkers hebben volstrekt geene tempels of altaren. Zij hebben hunne afgoden, en wanneer zij willen offeren of bidden, zoo doet dit de huisvader zelf, of hij laat den priester komen, dien hij daarvoor een stuk geld in de hand stopt. PAGANDJA had eene goede klandizie, want hij verstond zijn werk goed. Hij voer den grooten stroom op en af. In de dorpen had hij in het eene huis een Mopas pali, waarbij hij het huis moest reinigen, omdat een lijk of eene slang daarin geweest was. In een ander was het Blagoe ontong, waar hij om

geluk bad, of Blagoe tahaseng, waar hij de afgoden om een lang leven smeeken moest. In een derde was een Hirek, een offer voor een kranke te brengen en zooals die Dajaksche afgoderijen al meer heeten. Het langste bleef hij echter uit, wanneer ergens een Tiwa of lijkfeest was. Dan werd zijne tegenwoordigheid 7 dagen en 7 nachten vereischt, en kreeg hij voor zijne moeite van 30 tot 40 gulden. Het andere werk bracht gewoonlijk slechts één gulden op.

Men zou denken, dat PAGANDJA op die manier een rijk man geworden was, want hij was reeds een oude grijsaard en had menig offerzwijn gekeeld. Maar hij was en bleef een arme sukkel, zoo als er onder de vrije lieden wijd en zijd geen tweede was. Hij kon er met zijn huisgezin maar niet boven op komen. Verscheidene leden daarvan waren in de hoogste mate verkwistend en hij had altijd zooveel schulden als haren op zijn hoofd. Als men hem naar de oorzaak daarvan vroeg, zoo zeide hij, dat hij de zondebok van geheel Poelopetak was; alle ellende, waarvan hij anderen bevrijdde, kreeg hij zelf op het hoofd. Andere lieden echter meenden, dat het niet anders dan de gewone loop der dingen was, want PAGANDJA was een eerste dronkaard, die men zelden nuchteren zag. Ofschoon nu de Dajakkers blinde heidenen zijn, zoo kunnen zij toch nog wel zóóveel zien, dat zij van zulke lieden zeggen: „Kalawa doema, kalawa nihan,” d. i. „In overvloed komt het, in overvloed gaat het.” Zoo leide dan de oude een ellendig leven, waartoe nog de groote angst en vreeze voor de booze geesten kwam, die op de plaats omzwierven en aan wier bestaan hij stijf en sterk geloofde. Zoo stond hij eens op helder lichten dag te Palingkau en wilde een paar visschen vangen. Waarschijnlijk was zijne beurs weer leeg en niemand wilde hem meer borgen. De zendeling woonde reeds sedert een paar jaren op die plaats. Toen sloop een Chineesche knaap, die bij den zendeling

woonde en een kleine grappenmaker was, zachtjes in de nabijheid van den oude, en schudde aan een dunnen boom. PAGANDJA sprong op, en keek naar alle zijden rond. Hij bleef toch nog aan het visschen. KETGANG schudde nog eens en liet te gelijk een dof geluid hooren. Toen sprong de oude in aller ijl uit het water, liet zijn net in den steek en vertelde nu te huis het ontzettende geval. Nog dien zelfden dag was het geheele dorp er vol van, dat PAGANDJA den Kambee gehoord had. Intusschen was alle ellende voorbij, als hij voor een feest werd gevraagd. Dan vergat hij alle zorgen bij het drinkglas, en wanneer hij na dagen en nachten gebrast te hebben, dronken en uitgelaten op den grooten stroom kwam aanroeien, dan stonden vrouw en kinderen en de schuldeischers daarbij op der oever voor zijn huis, en klopten hem op de volle beurs. Het antwoord, dat hij hen dan regelmatig gaf, was: „Jakoe, PAGANDJA, aton tempo batang danoen, jakoe mahaga salepa lewoè,” d. i. Ik PAGANDJA, ben de heer van de groote rivier, ik onderhoud het gansche land.

Op den 25sten Maart 1840 kreeg de priester een merkwaardig bezoek. Zendeling BECKER zocht op dien dag eene geschikte plaats aan de groote rivier waarop hij bouwen kon. De Dajakkers in Apoei hadden hem gezegd, dat boven Palingkau eene goede hooggelegen plaats was. Hij had zich reeds met twee zijner geleiders, door het moeras wadende, tot eene drooge plaats doorgeworsteld, en deze tot zijne nederzetting uitgekozen, toen 3 mannen van Palingkau tot hem kwamen, en hem opmerkzaam maakten op de plaats van PAGANDJA, die was nog veel beter. Ik geloof niet, dat die mannen het slecht met hem voorhadden, en den zendeling wellicht aan den Kambee wilden overleveren, want SAMBA, BECKERS huisvriend, was daarbij; die zal wel van oordeel geweest zijn, dat de zendeling het met den Kambee wel in orde zou krijgen. BECKER be-

gaf er zich heen, vond het er voortreffelijk en na 12 dagen stond hij reeds met enkele Dajakkers op den kleinen heuvel, en maakte eene plek voor het bouwen gereed. Kambee liet zich zien noch hooren. Maar groote mieren en eene menigte panjingets (wespen) schenen hem het recht op die plek te willen betwisten, want zij brachten het door hunnen manhaftigen tegenstand, hunne scherpe beten en steken op de bloote lichamen der Dajakkers werkelijk zóó ver, dat deze voor eenige oogenblikken de vlucht namen. Toch bleef de zegepraal aan BECKERS kant, want wat bijl en spies niet konden uitwerken, dat bracht het vuur tot stand. Ook eene tamelijk groote slang liet zich zien; maar zij kroop langzaam weg. Wat de „oude slang” wel gezegd zal hebben, weet ik niet; haar priester, de oude PAGANDJA, scheen toch bij den nieuwen buurman, die zijn huis spoedig gereed had, best op zijn gemak. En 't kan wel zijn, en het geringe gevolg van de toenmalige zending heeft het bijna bevestigd, dat heer en knecht zeker van hunne zaak waren. PAGANDJA kwam BECKER op het vriendelijkst begroeten. BECKER vond in hem een goedhartigen, en openhartigen oude, die wel verstand had, en met wien men wel spreken kon. De oude kwam in de godsdienstoefening en hoorde opmerkzaam toe; in het begin deed het hem zelfs leed, als hij eene bijeenkomst verzuimen moest; want toen op zekeren avond de Dajakkers uit de godsdienstoefening naar huis gingen, hoorde BECKER PAGANDJA, die juist waggelend zijn huis binnen ging, zeggen: „Dag en nacht ben ik dronken, maar morgen bezoek ik den toean (Heer, d. w. z. BECKER). Hij kwam, en BECKER liet zich door hem vertellen van zijn Tempo Tellon, hunnen oppersten afgod, die hun voorspraak en middelaar bij God is, en aan wien zij, in geval van overlijden, de zielen aanbevelen, opdat hij ze op eene goede plaats brengen zal. BECKER vertelde hem daarna van onzen Middelaar, dat die beter was dan de hunne. PAGANDJA mompelde zoo iets en ging

weg. Spoedig daarop was het Kerstfeest. Slechts weinige Dajakkers waren in de vergadering gekomen, slechts 12 mannen en verscheidene kinderen; PAGANDJA was er ook bij. Het was het eerste Kerstfeest op Palingkau, en BECKER verkondigde hun de blijde en onuitsprekelijk troostrijke boodschap van de menschwording van Gods Zoon. Op eenmaal valt de oude priester hem in de rede, en verklaart, dat hij dat niet kon aannemen, dat JEZUS CHRISTUS uit eene maagd en niet uit eene vrouw geboren was. Maar toen BECKER hem aan het verstand bracht, dat Adam de eerste mensch niet alleen geen menschelijken vader, maar ook geene menschelijke moeder had gehad, zoo gaf de oude gaarne gewonnen, dat JEZUS even zoo goed alleen eene moeder had kunnen hebben, en dat dit werkelijk het geval geweest was, bewees BECKER hem uit Lukas 1:35. Toen PAGANDJA uit het boek hoorde lezen, was hij er geheel mede verzoend; want de Dajakkers hebben grooten eerbied voor boeken. Daarna zocht BECKER zijne kleine vergadering vóór alle dingen de noodzakelijkheid van zulk een Heiland op het hart te drukken, van zulk een Heiland, die, ofschoon Hij onze natuur heeft aangenomen, toch zonder zonden was, en die juist daarom een borg voor onze schuld kon zijn en ons weder met God verzoenen, daar wij door de zonde zijne vijanden geworden waren. Dit laatste van de zonden en den borg beviel PAGANDJA bijzonder goed, en hij ging vroolijk naar huis. Maar den volgenden avond kwam hij weder stomdronken van een feest thuis. BECKER hoorde hem reeds in de verte zingen, en toen hij het zendingshuis voorbij voer, zong hij uit volle borst: „o, toean Palita, o toean Melaikat! aili memblait akoe” d. i. „o, heer leeraar, o, heer Engel, wees niet boos op mij.” Op den volgenden dag was hij weder in de godsdienstoefening, en toen BECKER nu onder vier oogen tot hem zeide: „Hoe? gisteren reeds weder dronken!” antwoordde hij, terwijl hij glimlachend met het

hoofd schudde: „Beboesan” d. i. dronken. Hij vond daar niets ergs in, en zeide als naar gewoonte: „A mon jakoe beboesan, jakoe mangat betiro, d. i. wanneer ik dronken ben, slaap ik zeer aangenaam.

Hoeeer PAGANDJA ook zijn best deed met de zendelingen in vrede te leven, en daarbij zijn zondig leven voort te zetten, zoo was het toch voor de boden des levenden Gods onmogelijk, hem daarin te laten begaan. Hij moest eens ferm aangegrepen worden. Hem werd niets geschonken, maar het gelukte zelden den ouden man uit zijne onverschilligheid te brengen. Zoo was er eenige maanden daarna een groot lijkeest in het land Kahaijan, eene dagreis van Poelopetak. MANTIRANOEM GOHONG wilde de ziel van een zijner bloedverwanten, die reeds sedert eenige jaren deze wereld verliet, van de aarde naar den hemel laten overvoeren. Daarbij mocht PAGANDJA niet ontbreken. Niemand verstond dat zoo goed als hij, en bovendien was hij zelf van Kahaijan geboortig. Hij werd alzoo op het feest verzocht. Dit Tiwa zou groot zijn. Vijf buffels en daarbij vele zwijnen en hoenders waren bestemd om geslacht te worden. Wel honderd ponden rijst stonden gereed en zes groote vaten met toeak en arak. Toeak is palmwijn vermengd met rijstaftreksel en zeer bedwelmend. Van alle zijden stroomden de Dajakkers samen, en de breede rivier van Gohong wemelde van vaartuigen, die hunne roodbonte doeken vroolijk in den wind lieten waaien. Men bereidde zich voor, om ten minste zeven dagen in zwelgerij en bedwelming te leven. Nog eer het feest begon zocht de zendeling op Gohong den priester op, en spoedig waren zij in gesprek over den afgod Tempo Tellon.

„Alle Dajakkers vereeren den Tellon,” zeide PAGANDJA, „zowel hier als in Poelopetak, en hij is het, die de zielen der afgestorvenen tot God brengt.” — Zendeling. „Van waar hebt gij dit bericht?” — PAGANDJA: „Onze voorouders hebben ons dit gezegd.” — Z. „Wie is ouder God of uwe

voorvaders?" — P. „God.” — Z. „Deze God heeft ons zijn woord gegeven, en in dat woord staat niets van Tellow.” — P. „Gij zijt blanken, en uwe gebruiken zijn anders; de gebruiken der Chineezen zijn ook anders; de gebruiken der Maleiërs zijn anders; en onze gebruiken zijn ook anders.” — Z. „Er is echter maar één God, één Middelaar, één Heilige Geest, één weg naar den hemel, en het Woord Gods staat boven alle meeningen der volken. God, de eenige God, verdient van ons en ook van u, Dajakkers, dat gij en wij Hem boven alles eeren en prijzen. Wanneer gij in het huis van den Resident te Banjer komt, en gij wilt een stoel of pilaar de eer bewijzen, welke gij hem schuldig zijt, zou hij niet over u toornen? En de resident is toch maar een mensch; hoeveel meer toort dan de groote God, wanneer gij een wezen, dat eigenlijk niet bestaat, of een schepsel goddelijke eer bewijst? Dat gij den vogel Autang vereert en hem te eten brengt strijdt tegen Gods Woord, want wij moeten niemand goddelijke eer bewijzen, dan alleen God en zijnen zoon JESUS CHRISTUS.” P. „Vogel Autang beschermt ons als wij reizen en maakt, dat wij rijk worden.” Z. Juist omgekeerd, gij kunt Autang helpen en hij zal zich verblijden als gij hem rijst of iets anders brengt, maar hij kan u niet helpen. God alleen kan u helpen; zijn lieve Zoon leed en stierf voor u, en het is zijn welbehagen ons arme menschen te helpen.” Toen vroeg een van de omstanders zeer bescheiden: „Heeft God dan eene vrouw?” Z. „Nee, maar Hij heeft zijnen Zoon van den hemel gezonden en die is mensch geworden, heeft ons vleesch en bloed aangenomen en is voor ons aan het kruis gestorven, om ons van zonde, dood, duivel en hel te verlossen.” — Toen vroeg een ander: „Heeft God ook voeten?” Z. God is een Geest, en die Hem aanbidden moeten Hem in geest en waarheid aanbidden. Begint slechts tot dezen levenden God te bidden en gij zult ondervinden, dat Hij leeft.” — P. Ik bid iederen avond tot God, en ook iederen morgen.”

Z. Gij dient twee heeren en dat gaat niet goed. God wil ons hart maar alleen hebben. Gij zijt niet alleen zelf verleid; maar verleidt ook nog andere lieden tot uw schandelijk bijgeloof." P. „De Dajakkers roepen mij en dan moet ik komen." Z. Wij zijn ook gekomen om u en alle Dajakkers te roepen; wij zijn heel uit de verte tot u gekomen, om u het eeuwige leven in JESUS CHRISTUS te verkondigen, en toch zijt gij Dajakkers tot nu toe zeer traag om te leeren en om te gelooven. Doet toch uwe oogen open en ziet vanwaar het komt, dat u de boodschap des eeuwigen levens gebracht wordt. Voor eenige jaren leefdet gij nog in de grootste onwetendheid; nu is de dag des heils voor u aangebroken." Allen zwegen stil, ook de priester, en gingen ernstig naar huis. Spoedig echter kwam PAGANDJE weder. „Waarom zijt gij hier heen gekomen, PAGANDJA?" P. Om de ziel van dezen mijnen vriend den hemel binnen te voeren." Z. „Kunt gij dat?" P. „Ja." Z. „Waar is die ziel nu?" P. „In de aarde en ik ben gekomen om haar in den hemel te brengen." Z. „Er is maar één Heiland en Hij alleen is in staat ons in den hemel te brengen, als wij in Hem gelooven; en dat zijn mijne woorden niet; maar alzoo staat er geschreven in het Woord Gods, dat zeker is." PAGANDJA zweeg. De zending wendde zich tot de omstanders, en zeide: „Alzoo kunt gij, rijken, alleen in den hemel komen, want gij zijt in staat buffels te koopen en die te offeren, opdat uwe zielen verlost worden; maar hoe gaat het dan met de zielen der arme slaven, welke geene buffels kunnen koopen?" De Dajakkers zwegen, maar PAGANDJA had zijn antwoord bij de hand: „De Heer, de beschermer der slaven, neemt hunne zielen tot zich in den hemel, als zij sterven." Z. „Wanneer nu de slaaf braaf is en kan geen buffel slachten, en de heer is goddeloos, is een dronkaard, een hoereerder, een echtbreker, wie van de twee komt dan in den hemel?" Geen antwoord. „Ik zal het u zeggen," ging de zending

voort: „de heer gaat verloren en de slaaf, al brengt hij geen enkelen buffel ten offer, wordt zalig. Het Woord Gods zegt ons, dat meer arme lieden in het rijk Gods zullen ingaan dan rijken, en de rijkdom is voor de meeste menschen niets dan een strik, waarmede de satan hen naar het eeuwige verderf trekt.” De Dajakkers gingen zwijgend heen.

Maar PAGANDJA liet zich niet van zijn stuk brengen. Den volgenden dag begon het Tiwa bij Mantiranoem. De priester legde in tegenwoordigheid der Dajakkers het geraamte van den afgestorvenen in een houten doorkist, en zette zich daar naast. Zijn gezicht was met een masker bedekt. Aan zijne zijde stond een vat met heilige rijst; daarin greep hij zonder ophouden met de rechterhand, en strooide in 7 worpen de rijst om zich henen, om Tempo Tellon gunstig te stemmen. Onder het strooien hief hij zijne mooiste zangen aan over het hemelsche Paradijs, waarin hij de ziel wilde geleiden. Hier zijn ze:

„Nu ten eerste! Tempo Tellon weefde zijne matten zoo lang tot hij het niet mooier kon!”

„Dit nog! Hij weefde eene afbeelding van de gedaante des lands. Hij maakte eene deur (of paal), boven op de deur stond een menschenhoofd.”

„Dit nog! Hij maakte nu alle voorwerpen, die in den gevel van een huis zijn; alles maakte hij nauwkeurig na!”

„Dit nog! Een eiland van sawangboomen aan den waterkant van die deur, want het land was overal schoon, en zijn naam was: het Stroomgebied Djajalan.”

„Verder! Er ontstond aan de rivierzijde van de deur een pinangboom; onder den pinangboom plantte hij Siri; ook een garingstam met bladeren gelijk timpoeng, met vruchten gelijk agaaststeenen, met bloemen van goud.”

„Verder! Tot verlichting van het land een binoeangstam met bladeren als de maan, met jonge spruiten gelijk de oogen des daags. Dat is de verlichting van dat land,

des daags even als des nachts, des nachts even als des daags."

„Verder! Het Voorhuis van Tempo Tellon, zijn naam is balai blanka, zijn dwarsbalken zijn snijwerk van naga, zijn dak is hemelshout; zijn voorgevel is de vogel Fingang, zijne zijwanden zijn de maneschijn, de nok van zijn dak is de vogel Autang."

„Nu dit ook nog! In dit land zijn zeven broeders. De eerste heet Tempo Tellon, de andere Wahoen Tingang, de derde Sahoenoeng, de vierde Radscha-doehoeng-boelan, de vijfde Boedjang beronding, de zesde Panjoeleilangka en de zevende Taboekan soeling."

„Nu ook dit nog! Een werd koning, Tempo Tellon, die was zeer dapper en koen, want hij had vele betooverde krokodiltanden."

„Nu ook dit nog! Een werd opperhoofd en scheidsrechter der menschen in dit oord. Hij heet Radscha doe-hoeng boela."

„Verder! Wanneer menschen strijden is het Tempo Tellon, die verschijnt."

„Verder! Er zijn zeven zusters. Zij heeten: Tempoe heridan, de eerste; Sarin boenge, de tweede; de derde heet Bawie toeroen boelan; de vierde Boenger lameang, de vijfde Tarahimok Takana, de zesde Bani nahandarang boca, en de zevende Banimaharoen boelan."

„Verder ook dit nog! Eéne werd koningin, Tempoe heridan, die was zeer dapper en koen; want zij had veel betooverd reukwerk."

„Verder ook dit nog! Eene werd richteres der rechtsgedingen van de inwoners der plaats, namelijk Sarin boenge."

Verder ook dit nog! In dat land is ook een landschap het riviergebied van Barirai en dat is de verblijfplaats van Tempo Kanarean.

Verder ook dit nog! Zijn broeder Radscha ngalang, de andere Talingtin boelan, de derde Sara kampong doedoeng,

de vierde Palendong live, de vijfde Miring salvengkau, en de zesde Parakahan Tingang, alzoo ook zeven broeders!"

„Nu ook dit nog! Een werd koning, welke dapper was, en alles drufde wagen, namelijk Tempo Kanarean, welke den strijdenden verschijnt."

„Nu ook dit nog! Een richt de mannen in die landstreek, welke zeer wijs was, namelijk Radscha ngalang."

„Nu ook dit nog! Een huis was er in dat land; dat heette het witte huis; zijne dwarsbalken uit snijwerk van naga, zijn dak hemelshout, zijn gevel de vogel Fingang, zijne zijwanden maneschijn, de nok van zijn dak de vogel Antang."

„Nu ook dit nog! Eene deur in den gevel van het huis, en menschenhoofd daarboven, en Sawangbosch dicht bij den oever."

En zoo zong PAGANDJA maar altijd voort en altijd voort, drie dagen lang en drie nachten daarbij. Op den eersten dag was de hemel reeds eene span breed open; op den tweeden was hij het eerst geheel. PAGANDJA geleidde de ziel in eene ijzeren boot dicht langs het helsche vuur voorbij; kwam door al de slagboomen, die Koekang, de booze geest, onderweg had nêergelegd om de ziel voor de hel te vangen, en gaf eindelijk de geredde ziel gelukkig aan de knechten van Tellon over, en haar den geopenden hemel binnen te leiden. Daarbij kwam hij dag noch nacht uit zijne bedwelming, en rondom hem heen werd gezwolgen, en getierd en eene schandelijkheid bedreven, die niet te noemen is, — en onder dit alles door klonken dag en nacht de gezangen van PAGANDJA en van de Bliangs ¹⁾.

Toen het feest voorbij was, predikte op den volgenden zondag de zendeling, en in zijne prediking vroeg hij aan de Dajakkers: „Wie is alleen in staat ons eeuwige barmhertigheid te bewijzen?" PAGANDJA riep: „de duivel!" Daar-

---

1) Eene soort van priesteressen. Slechte vrouwspersonen.

voor werd hij terdege terechtgewezen, en werden de arme bedrogene zielen voor dezen valschen profeet gewaarschuwd. Rood van gramschap zat de priester daar neder, maar nog hij noch de Dajakkers zeiden een enkel woord.

Toen hij te huis kwam was hij weder de goedhartige, vriendelijke oude man, en ging met BECKER om, of er niets gebeurd was. Een van zijne zonen moest vlijtig de school bezoeken, en hij zelf, wanneer hij maar te huis of in de buurt was, bozocht iederen zondag de kerk. Er waren er maar weinig in Palingkau, die BECKER zoo vriendelijk behandelden als hij. En toch moest hij het aanzien, hoe aan zijn handwerk door den arbeid der zendelingen afbreuk werd gedaan; hoe zij hem overal tegenstonden; hoe de jongelieden, die in de school wijs geworden waren, hem over zijne afgodische dwaasheden uitlachten, — dat alles bracht hem volstrekt niet in de war, op zijn allerhoogst zeide hij soms tot zulk een knaap: „Gij zijt een Orang gila (gek) met uw boek!” Dat was alles. Maar daarmede kwam BECKER geen stap met hem vooruit. Hij dronk, en offerde, en tooverde maar voort, en tegen alle vermaningen, ging hij voort met zijne onomstootbare goedhartigheid, domheid en onverschilligheid. Zoo klaagde hij eens erg zijn nood aan BECKER, dat zijn schoonzoon reeds sedert 10 jaren in gevaar verkeerde van door een krokodil te worden verslonden, die elken nacht rondom het huis kroop, en soms zelfs aan den muur krabde, om zijne buit machtig te worden; maar voegde hij er bij „zien kan men het dier niet.” Daar BECKER wist, dat alles zuiver bijgeloof bij hem was, zoo zocht hij hem dit denkbeeld uit het hoofd te praten, en verklaarde hem, dat hij in zijn huis zich volstrekt niet bang maakte voor den krokodil, en dat hij wel lust zou hebben, hem dood te schieten, als hij zich eens liet zien, zoo zeide de oude: „Jo, ikau dja-ton oesa mikee, karna ikau kiken talo handiai,” d. i. „Gij behoeft ook niet bang te zijn; want allen zijn

bang voor u." En daarmee waren alle redeneeringen uit, en bleef hij bij zijn denkbeeld. Eene andere keer bezocht BECKER hem. Hij had den ganschen nacht geen oog geloken, omdat zijn oude buurman voor zijne kranke schoondochter aan het offeren geweest was, en daarbij een vreeselijk spektakel had gemaakt. Toen BECKER hem daarover onderhield, antwoordde hij, dat de Dajakkers geene andere geneesmiddelen kenden; door het offeren van eene kip moesten zij den boozen geest, die de kranke ziek maakte, verzoenen, en maken dat die haar van 't lijf bleef; nu was zijne schoondochter heden ook wel beter dan gisteren. BECKER zeide hem daarop dat alleen God over gezondheid en ziekte te gebieden heeft, dat hij echter, wat hemzelve betrof, in geval hij werkelijk alleen door aan een boozen geest te offeren hulp verkrijgen kon, hij dan liever al de dagen van zijn kortstondig leven, krank wilde zijn, dan diens wil te doen, en daarvoor eenmaal eeuwige hellepijn tot loon te krijgen; want wie den duivel dient, is des duivels knecht en bijgevolg een vijand van God, en wat de vijanden van God te wachten hebben, dat wist hij wel. „Kilen gawi" was het onverschillige antwoord van den ouden grijsaard, dat wil zeggen: „wat helpt het?" — Het hielp wezenlijk alles niets. Zelfs met spotternij greep BECKER hem aan. Zoo kwam hij op zekeren avond laat weer dronken uit het dorp terug. Hij moest BECKERS huis voorbij. Daar hij reeds in de verte door met zich zelve overluid te spreken, zijne aankomst berichtte, zoo vloog BECKERS hond hem te gemoet, haalde hem aan de eerste brug af, en volgde hem toen luid blaffend op den voet. Bij herhaling riep de oude den hond toe: „Kilen, ikau djaton kasene PAGANDJA?" d. i. hoe, kent gij dan PAGANDJA niet? De hond hield echter niet op, en volgde den scheldenden priester tot over de laatste brug en tot dicht bij zijn huis, waar deze nadat hij den hond nog eene menigte complimenten ge-

maakt had, al waggelend met groote moeite zijne trap opsukkelde en binnen'shuis verdween. Daar PAGANDJA altijd in deze bedwelming is, wanneer hij de zielen naar den hemel geleidt, zoo vroeg BECKER hem daarop, hoe hij toch de onzichtbare zielen geleidde, daar hij zijn eigen zichtbaar lijf niet eens in evenwicht kon houden. Zijn antwoord was: „Djaton wemen” enz. „Dat heeft niets te beduiden; want ik vaar met een ijzeren schip; al geraakte ik daarmee ook in de nabijheid der hel, zoo zou het toch niet verbranden.” Ook de koning der verschrikking was voor den oude niet verschrikkelijk; hij was geheel voorbereid op den dood. Zoo had BECKER op een Zondag over de gelijkenis van LAZARUS en den rijken man gepreekt. PAGANDJA was krank en daarom niet ter kerk gekomen. Na de kerk bezocht BECKER hem. Toen PAGANDJA den zending de deur van zijn huis hoorde binnengaan, riep hij hem uit zijne kamer toe, toch dadelijk bij hem te komen. BECKER zette zich op de rietmat, die tegelijkertijd het bed van den grijsaard was, vertelde hem waarover hij gepreekt had, en merkte ten laatste op, dat hij, PAGANDJA, bij zulk een hoogen ouderdom in het bijzonder reden had om aan den dood te denken en zich tot de afreize gereed te maken. De priester greep naar een zak, die naast hem lag, en haalde daaruit een bonten kiel en nog eenige kleedingstukken. Daarop wees hij met een vroolijk gelaat en zeide: „To talo handiai djari simpan” d. i. hier is alles in orde. Dit waren namelijk de kleederen, die hij in het graf of eigenlijk in de andere wereld dacht mede te nemen. Toen BECKER hem zijne zonden herinnerde, antwoordde hij, dat hij die vroeger wel gedaan had, maar nu was hij ze kwijt.

Zoo waren drie jaren lang alle pogingen te vergeefs om PAGANDJA op een anderen weg te brengen. Hij beleed het aan BECKER eerlijk, dat alle woorden niet „leketin” d. i. kleven wilden, en ging, zeide hij, alles dadelijk weder weg.

Intnsschen had de Heer met den ouden zondaar een merkwaardigen weg bewandeld. Hij wilde hem klaarblijkelijk uit loutere goedheid tot zich trekken. Het scheen ook niet zonder indruk bij hem te blijven. Zoo zat hij op zekeren dag midden in den kring van zijne talrijke familie in zijn huis, toen BECKER binnentrad. De oude ontving hem vriendelijk en schoof hem een rond blok toe, om er op te zitten, omdat hij wist, dat de blanken het zitten met gekruiste beenen op den grond niet zoo aangenaam vinden als zij. Toen BECKER de talrijke familie eens rond zag, die vroeger bijna geheel verpand was, maakte hij den priester indachtig, dat hij nu veel meer welgesteld en gelukkig was, dan voor 3 jaren. „Ja,” antwoordde hij, met een tevreden gezicht, „sedert gij hier woont ben ik gelukkig,” en zette toen uit een, hoe hij in den laatsten tijd, twee zonen als ook zijn schoonzoon, die als slaven bij de Chineezers gediend hadden, gelost had en hen met hunne vrouwen bij zich had. BECKER vroeg hem, of hij dan niet bemerkte had, hoe hij in de laatste jaren met offers en feesten, die hem veel opbrachten, minder te doen gehad had dan vroeger. „Fato, a ree tapas,” zeide hij, d. i. „zeker, veel minder!” „Daar gij nu,” ging BECKER voort, „reeds zooveel voordeel gehad hebt, nadat gij aan de afgoderij een weinig minder hebt gedaan, en daarentegen met ons, ten minste op den zondag, den levenden God aangeroepen hebt, zoo kon het toch ook wel wezen, dat gij nog meer gezegend wordt, wanneer gij den duivel geheel den dienst opziedet en God alleen vereerdet. In ieder geval zoudt gij, dit kan ik u wel verzekeren, u zaliger in uw hart gevoelen, en eens in de eeuwigheid volmaakt tevreden en gerust zijn.” PAGANDJA hoorde het ditmaal rustig aan. Eenigen tijd daarna bezocht BECKER hem weder. De oude was juist bezig aan eene schilderij op een plank, welke hij, volgens zijn zeggen, aan den Iblis (duivel) geven moest, opdat zijne zieke vrouw weder

gezond werd. Hij richtte zich bij het binnentreden van BECKER zuchtend van zijn duivelswerk op, en klaagde, dat de hals hem zeer deed van het aanhoudende kromzitten. „Ja,” zei BECKER, „zoo beloont u de duivel voor uwen dienst, eerst moet gij u aan deze plank stijf schilderen, en hem dan nog zwijnen ten offer brengen en eindelijk, wat het schrikkelijkste is, voert hij uwe ziel naar de hel. Want dat ziet gij wel, aan uwe eigene zeden: de slaaf moet zijn meester volgen, en dus ook gij, die den duivel dient, moet den duivel volgen. „Toto augh,” was zijn antwoord, „tapi narai gawi banga, iëe djadon makoe terei helo?” d. i. Zeer juist; maar wat is er aan te doen? hij houdt niet eer op. Ten laatste verklaarde hij, dat hij nu ook spoedig den duivel zijn afscheid geven, en God alleen dienen wilde, waarop BECKER hem vermaande, zich nog heden tot God te wenden, daar hij niet wist, of hij morgen nog leven zou. Den volgenden zondag zette BECKER in de predikatie uiteen, welke menschen de Heere JEZUS tot zich roept, en zalig wil maken, namelijk zondaren, die zich zelve veroordeelen, — en daarbij ook welke lieden hem mishagen, namelijk de farizeën, die zichzelf rechtvaardigen. In de preek richtte hij tot PAGANDJA de vraag: „Olo eewe ingabeelee toean JEZUS?” Welke lieden veracht de Heer JEZUS? — Antwoord: „Olo beboesan,” d. i. dronkaards. Die naast hem zaten zagen hem verwonderd aan. Zoo iets was nog nooit over zijne lippen gekomen.

Maar in dienzelfden tijd kwam hij des avonds zoo dronken thuis, dat hij zijne oude vrouw bij de keel pakte en haar zeker verworgd zou hebben, wanneer niet een buurman te hulp gekomen was. Den volgenden dag werd hij op een Tiwa verzocht, en de oude moest er heen, ofschoon zijne vrouw doodziek was. Het ging weder op de oude manier. Men berichtte hem, dat zijne vrouw lag te sterven, en hem nog eenmaal begeerde te zien. „Mijn

handwerk mag niet gestoord worden," antwoordde PAGANDJA, „als mijne vrouw mij lief heeft, zoo zal zij nog wel zoo lang wachten, tot ik kom, en zoo niet, dan moet zij maar sterven." Toen hij thuis kwam was zijne vrouw dood. Hij slachtte voor de begrafenis twee groote zwijnen en dronk een volle pot toek meer dan gewoonlijk. Spoedig daarop vierde de oude grijskop weder bruiloft met de jonge dochter van zijn ouden vriend en buurman PAMEREI, en alle goede indrukken en voornemens waren als rook voor den wind verdwenen.

En zoo ging het voort tot in 1850. Toen brandde zijn huis tot den grond toe af. Het was hem eigenlijk naast het zendingshuis te Palingkau, reeds sedert lang niet meer naar den zin geweest, maar nu verloor hij alle lust. Juist toen keerde HARDELAND uit Duitschland naar Borneo terug, en bouwde spoedig zijn huis op de puinhoopen van PAGANDJA'S woning. Waar de oude vroeger zijne duivelsplank schilderde, is toen de Bijbel in de Dajakkertaal overgezet, maar PAGANDJA is verdwenen.

DE LEEUWENKONING.

De Rijnsche zendelingen werkten in het benedengedeelte van het stroomgebied der drie grootste rivieren van Borneo, de Doesson, Kapoeas en Kahaian. De Kahaianzending is uiterst moeilijk geweest. Laat ons iets van haren aanvang vertellen.

Kahaian beteekent in het Nederduitsch: het hooge, omdat het land, waardoor deze rivier stroomt, reeds op eenige uren afstands van haren mond, een vasten bodem heeft, en niet, zoo als aan de andere rivieren in Zuid-Borneo, dagen en weken reizens ver niet anders dan een moeras

laat zien. In de bronlanden der rivier moeten zeer hooge bergen liggen, van welke de inwoners beweren, dat zij met altoosdurende sneeuw bedekt zijn; tot heden toe is nog geen Europeaan daar doorgedrongen. De stroom is een prachtig water; eenige dagreizen boven zijne monding is hij breeder dan de Rijn bij Dusseldorp. Zijne oevers zijn overal met de prachtige eeuwenoude bosschen van Borneo bedekt, welke van allerlei wild, vooral van herten wemen. De Dajakkers, inboorlingen van het land, wonen in de nabijheid van den stroom, nu eens dicht er bij, dan weer iets verder er van verwijderd, doch altijd zoo nabij, dat zij den stroom spoedig kunnen bereiken; want hij is de levensader van hun land, waarvan zij zich niet gaarne scheiden. Men noemt de bewoners van Kahaian wel eens „grootte Dajakkers,” om ze te onderscheiden van de „kleine Dajakkers, welke in Poelopetak leven. Die naam moet echter slechts beteekenen, dat in Kahaian eene grootere menigte leeft dan in Poelopetak, anders is het een en hetzelfde volk, hetwelk ook tamelijk een en dezelfde taal spreekt. Men wijst nog tegenwoordig heel in de nabijheid van den Kahaian de plaats, waar de Poelopetakkers bij hunne nederzetting, met de voortdringende macht van den mohamedaanschen Sultan van Banjermassing bloedige gevechten leverden.

Het kleine en nauwe kanaal Troessan verbindt den Kahaian met den Beneden-Kapoeas. Daar zaten vroeger de Poelopetakkers en dreven de Muzelmannen overwinnend terug, zoodat aan dit gedeelte der zuidkust van Borneo hunne heerschappij zich niet vergrooten kon. Zij doodden op eenen dag 300 Maleïërs met hunne vergiftigde pijlen en namen de vijandelijke vaartuigen in beslag, en spoedig daarop omsingelden zij den overwinnenden vijand, en beschoten hem met hunne blaaspipen uit hunne dicht begroeide schuilhoeken, zoodat hij moest aftrekken, en nooit terug is gekomen. Hoe sterk de bevolking in Kahaian is,

laat zich moeielijk bepalen, voornamelijk ook daarom niet, wijl de Dajakker een waternomade is; dat wil zeggen: als hem zijne oude woonplaats niet meer aanstaat, breekt hij zijn huis af, legt de palen, balken en rietwanden daarvan op een groot vlot, vaart den vloed op of af, en slaat zijne woning op eene geschiktere plaats aan de rivier weder op. In den regel zijn de dorpen of gehuchten, waarin deze menschen te zamen wonen, niet groot: vaak bestaan zij uit niet meer dan 4 of 5 groote huizen. Men heeft wel 700 zulke dorpen of kampongs aan den Kahaian geteld. De Kahaianers zijn intusschen wilder dan hunne stamgenooten in Poelopetak, en de gruwelen van hunne afgoderij en barbaarschheid zijn veel erger. Intusschen staan zij onder de Hollandsche opperheerschappij, even als die welke in Poelopetak wonen, met dit onderscheid echter, dat hunne afhankelijkheid veel geringer is, daar de groote afstand van den Hollandschen resident in Banjermassing slechts eene zeer matige uitoefening van gezag toelaat. De Nederlanders beperken hunne heerschappij voor de ver verwijderde stammen tot het volgende. Zij zoeken den aanzienlijksten hoofdman van eene streek voor zich te winnen en bekleeden hem met eene soort van rechterlijke macht, welke hij, voor zoo verre hem dit met zijne eigene krachten mogelijk is, uitoefent; hij heft voor de Nederlanders een hoofdelijken omslag, jaarlijks omtrent 3 gulden voor ieder huisgezin. Wie naar Banjer komt, en daar koopwaar ter markt brengt, moet eene belasting betalen, en wanneer hij van daar terugkeert een pas bij den resident nemen. Dat is de geheele Nederlandsche heerschappij, aan welke nog bovendien menigeen zich onttrekt, en aan zijn opperhoofd of Tomongong niet gehoorzaam is. Zulke Tomongongs hebben de Nederlanders er drie in Kahaian, één beneden, één in het midden en één boven aan de rivier. De beide laatsten zijn nog volslagen wilden; de palen van het huis en de palissaden der vesting van den een staan nog op de

lijken der slaven, die hij slachtte, toen hij zijne woning bouwde. Wij houden op dezen oogenblik ons slechts bezig met den Tomongong van de benedenrivier.

Toen de zendeling BARNSTEIN in 1835 voor het eerst in Kahaian kwam, woonde de toenmalige Tomongong in Gohong. Hij begaf zich natuurlijk tot hem en werd vriendelijk door hem ontvangen. De man sloot een bloedverbond met den zendeling, en het scheen alsof hij op de zending voor zijn volk gesteld was. BARNSTEIN kon toen echter de zending aan die plaats niet beginnen, en het duurde wel drie jaren, eer weder een zendeling dat land betrad. BECKER was de eerste, die daar weer kwam. Hij vond den toestand niet meer zoo als BARNSTEIN dien gevonden had. De Nederlanders hadden eenen anderen Tomongong aangesteld. Eenige uren beneden Gohong in den kampong Boentoi namelijk, huisde een slimme, dappere hoofdman, die zich deels door zijne dapperheid en deels door zijne rustigheid, ten deele ook door zijne boosheid eenen beduidenden invloed had weten te verwerven aan den benedenloop van den Kahaian. Reeds zijn naam duidt den man van beteekenis aan; hij noemde zich Singa Radja, d. i. Leeuwenkoning. De man streefde naar hooge dingen, en zou gaarne Tomongong geweest zijn; want het was zijn doel den Tomongong van Gohong het onderspit te doen delven. En dat doel heeft hij in drie jaren juist bereikt. De Gohonger was niet veel beter dan hij, en zeker niet zulk een beduidend en invloedrijk man in het land, als de Leeuwenkoning; daarom meende men in Banjermassing beter van den laatsten gediend te zullen zijn, en had hem in plaats van den Gohonger tot Tomongong gemaakt. De oude Tomongong was „Raad” geworden, eene mindere waardigheid, en had natuurlijk een doodelijken haat tegen den Leeuwenkoning, die hem den voet geligt had. BECKER meende intusschen door het vroegere vriendschapsverbond, dat die van Gohong met BARNSTEIN gemaakt had, aan hem

iets verplicht te zijn, en voer naar zijne kampong. Eerst bezocht hij echter den Leeuwenkoning te Boentoi. Die kampong was toenmaals zeer klein; er zullen ongeveer 50—60 lieden daar gewoond hebben, maar de plaats was „wonderschoon.” De Leeuwenkoning was niet te huis; hij was op reis in het binnenland. BECKER onderhield zich echter met zijne vrouw, welke, hoewel achter een rietwand verborgen, toch geen antwoord schuldig bleef. Het eigenlijke paleis van den Leeuwenkoning stond geheel verlaten, omdat men daarin eene zekere kleine slang gezien had, die voor alle bewoners, ingeval zij daar bleven wonen, het zekere teeken van een spoedigen dood zou zijn. BECKER keerde toen terug, en was overtuigd geworden, dat Gohong de geschiktste plaats voor eenen zendingspost was.

Het duurde weer drie jaren eer het plan kon uitgevoerd worden. Poelopetak lag dicht bij en de verhouding scheen gunstiger te zijn. Eindelijk in het jaar 1841 trok zendeling HUPPERTS naar Kahaian, om zich daar voortdurend te vestigen. Den 16. Juli kwam hij te Gohong aan. Bij de vijandschap die tusschen den „Raad” en den Leeuwenkoning bestond kon het niet missen, dat deze laatste de vestiging met scheele oogen aanzag. Hij was het aanzienlijkste opperhoofd der geheele streek, in Bangermassing geacht, en nu bouwde de blanke man zijn huis 3 uren van Boentoi in den kampong van zijn doodvijand. Dat was te veel voor een trotschen heiden. Sedert dien tijd koesterde hij een doodelijken haat tegen de zending in Kahaian. Dat zou nu nog wel te dragen geweest zijn, als de „Raad” en zijne lieden aan het Evangelie gehoorzaam waren geworden. In de eerste weken was alles vriendelijk; het vleide zonder twijfel den „Raad”, dat de zendeling bij hem was, en hij alzoo iets op zijn Tomongong vooruit had. Maar die heerlijkheid duurde niet lang.

Nauwelijks waren een paar maanden verlopen en het Woord Gods begon aan te grijpen, of het blaadje keerde

om, en HUPPERTS schreef in October: „De Dajakkers zijn hier al te gaar onwillig, men behoeft slechts van den Heere JESUS te beginnen, zoo loopen zij dadelijk weg.” De Leeuwenkoning kwam natuurlijk niet op den zendingspost, of HUPPERTS hem wel eens bezocht heeft, weet ik niet; maar hij moet reeds iets van hem vernomen hebben; want in November schreef hij: „De Leeuwenkoning is nog niet bij mij geweest, die dief, er zit in hem zooveel gierigheid, trotschheid en onreinheid, dat hij geen oor voor het Woord Gods hebben kan. De „Raad” is nog altijd de oude zondaar en huichelaar in den hoogsten graad, hij houdt zijne heidensche zeden met hand en tand vast, en verhindert de anderen tot ons te komen. Voor het werk des Heeren zou men haast wenschen, dat hij dood ware.” En in December van hetzelfde jaar waren de vijandelijkheden van den Leeuwenkoning reeds zoo openbaar uitgebroken, dat HUPPERTS schreef: „Ik ben nu hier in oorlog met den Leeuwenkoning; hij durft mij niet onder de oogen komen, die moordenaar en roover, en wat hij al meer is. Hij is op mij zoo nijdig als eene spin, en zou mij doden als hij kon.” In het openbaar waagde de man natuurlijk niet den zending aan te pakken; want hij wist, dat hij door den Resident te Banjermassing beschermd werd; maar hij was een geslepen, listige gast, en bij de Mohamedaansche Maleiërs, die tot hem gekomen waren, in de leer geweest, en die zijn vol van wraak en allerlei boosheid. Deze Maleiërs zijn een ware pest voor de Dajakkers. Waar zij kunnen trachten zij, als ijverige zendelingen van hunnen valschen profeet, de heidenen tot den Islam te bekeeren, en wanneer hun dat ook maar in geringe mate gelukt, omdat de Dajakkers maar al te graag hun varkensvleesch eten en hunnen arak drinken, zoo brengen zij toch eene ellefndige soort van verlichting onder het volk, en leeren aan allen de listigheid, waarvan zij vol zijn. Zoo was de Leeuwenkoning

nu wel geen muzelman geworden; maar hij had naar hun voorbeeld twee vrouwen genomen, en nog vier Bliangs daarbij, ofschoon veelwijverij onder de Dajakkers met den dood gestraft wordt. Hij zette zich echter over deze en meer andere zeden van zijn volk heen, en was dus een verlichte Dajakker, maar om des te onbeteugelder zijne vleeschelijke lusten op te volgen. Men wijst in Troessan nog de plaats aan, waar de Leeuwenkoning gewoon was zijn offer te brengen; het eerste, dat hij den God der rivier bracht, was eene koe, welke men levend in den vloed liet zinken. Wanneer het hem echter voordeel aanbracht, zoo kon hij ook over zijne offers als eene dwaasheid lachen. Dat heeft hem in Banjermassing eenen goeden naam gegeven, waar hij geducht huichelde, en waar hij bovendien, even als de Maleiërs, zeer listig zijnde, een niet onbelangrijk aantal menschen door vergif naar de andere wereld heeft geholpen, zoo als men openlijk vertelde. In het bijzonder moet eene zijner vrouwen de bekwaamste giftmengster uit geheel Kahaian geweest zijn.

HUPPERTS bleef nauwelijks een half jaar te Gohong, toen zijne vrouw ten gevolge van het kraambed doodziek werd, en hij den zendingspost moest verlaten, waarop de vrouw spoedig daarna te Banjermassing overleed. Te gelijkertijd vatte HARDELAND het werk te Gohong op. Het was in Maart 1842. Men kon nu den Leeuwenkoning niet meer voorbijgaan, en men moest beproeven zijn misnoegen weg te nemen. HARDELAND had zich door den Resident een aanbevelingsbrief laten geven, in welken hem opgedragen werd, den zendeling zooveel mogelijk, behulpzaam te zijn. Nog eer HARDELAND naar Gohong ging legde hij bij Boentoi aan. De Tomongong was zeer vriendelijk en beloofde naar Gohong ter kerk te komen. Hij ging zelfs zoover van HARDELAND zijn 16 jarigen zoon ter opvoeding toe te vertrouwen; de jongen moest geheel in HARDELANDS huis wonen, en de vader zou maandelijks eene zekere por-

tie rijst voor hem zenden, opdat hij den zendeling op geene kosten liep. Dat was nu alles heel goed; de Leeuwenkoning kwam ook in de volgende drie maanden tweemaal ter kerk; maar de knaap was er niet toe te bewegen bij HARDELAND onderwijs te gaan nemen, hoezeer deze ook alles aanwendde om hem gewillig te maken. De vader bleef altijd bereid; maar de zoon wilde niet, en daarmee was het uit; want in plaats, dat bij de Dajakkers de kinderen aan de ouders gehoorzamen, zijn de ouders zeer afhankelijk van de kinderen en worden dikwijls door hen geslagen en gescholden. HARDELAND deed onophoudelijk zijn best, om den Leeuwenkoning voor de zending te winnen. Hij kon hem spoedig vele gewichtige diensten bewijzen, behandelde hem voor het oog der lieden zeer eerbiedig, en onder vier oogen sprak hij hem zeer vriendelijk maar ernstig aan. Het ging zoo redelijk; de Tomongong was zeer vriendelijk, en men vertelde elkander reeds in Banjermassing, dat de Leeuwenkoning geheel veranderd was. Maar HARDELAND merkte toch wel, dat de argelistige man in het geheim toch tegen hem inwerkte, en dat het hem niet beviel, dat HARDELAND op Gohong woonde; hij wenschte smachtend, dat HUPPERTS spoedig terugkeerde, dan wilde hij zelf zich dicht bij Boentoi nederzetten. Maar HUPPERTS terugkeer werd nog tot het eind van September verschoven, en HARDELAND bracht eene maandelijksche godsdienstoefening te Boentoi tot stand. De Leeuwenkoning gaf zijn eigen huis voor de vergaderingen, waarin zich wel 60 mannen lieten vinden. Ook gaf hij zijne toestemming, dat HARDELAND in de Kampong eene school begon, waarin zijn zoon dan zeker ook komen zou. HARDELAND had daarvoor reeds een schoolmeester laten komen, iemand van Banjer, die hem daartoe was aanbevolen, toen de tijding in Kahaian kwam, dat de Dajakker PARI in het bovenland gereed stond, zijne vroegere invallen in het land te herhalen. Alles was in de grootste

verwarring, en de Leeuwenkoning zelf kwam naar Gohong om raad te vragen. Dien werd hem gegeven, zoo goed het ging, maar HARDELAND zelf verliet voor 5 weken het land, om in dezen ernstigen tijd in Poelopetak bij de hand te zijn. De vijanden kwamen niet; maar de oude booze Vijand had gedurende de afwezigheid van HARDELAND op Gohong niet gerust. Een paar liederlijke meisjes hadden een jongeling in het zendingshuis aldaar verleid, en daarbij ook gestolen. Toen HARDELAND van het ongeval hoorde, ijde hij terug, en meende dat hij de slechte meiden moest laten straffen. Hij diende eene aanklacht bij den Tomongong in. Deze scheen in het openbaar vriendelijk, maar in het geheim was hij door zijne Mohamedaansche vrienden in Banjer opgestookt om de zending te verwoesten. In dien tijd had namelijk in Poelopetak de doop van vele Dajakkers plaats gehad, en de dweeperij der Maleiers stond in vuur en vlam. Onder de oogen van den Leeuwenkoning beproefden de Gohongers een opstand tegen HARDELAND, en toen dat niet opging, wist men toch de meisjes weg te krijgen en HARDELAND moest in Banjer-massing recht zoeken. Hier hadden reeds de hoofdlieden van al het benedenland van Kahaian met de Tomongong aan het hoofd, het verzoek gedaan, dat toch de zendingen uit het land verbannen zouden worden. De zaak liep nog al gunstig af, en na eene duchtige bestraffing van den Resident moesten de hoofdlieden inbinden, en met de zendingen weder vrede maken.

Het was natuurlijk geen werkelijke vrede. Dat zou HUPPERTS spoedig ondervinden, toen hij in Februari 1843 naar Gohong terugkeerde. Men zag het duidelijk, dat slechts het bevel van den Resident de openlijke vijandschap tegen hield. De Leeuwenkoning kwam in het geheel niet te voorschijn; hij verbeet zich, dat hij zijn boos opzet niet had kunnen uitvoeren; en de geheele wereld wist, dat men hem een genoegen deed, als men noch school, noch kerk

bezocht. Toen zag het er met den zendingsarbeid op Gohong zeer treurig uit. Toch werden nieuwe pogingen aangewend, om den boozen man op Boentoi voor de waarheid te winnen. HUPPERTS kreeg namelijk spoedig na zijn wederkomst hulp van zending JUFFRENBRUCH, en dadelijk werd ook HARDELANDS plan weer opgevat, om in de kampong van den Leeuwenkoning een zendingspost op te richten. Men begaf zich dus naar Boentoi en vond eene geschikte plaats. De lieden verklaarden echter eenstemmig, dat op die plaats niet mocht gebouwd worden, omdat die aan anderen behoorde, en zij daarover niets te zeggen hadden. Het was een leugen, maar er werd eene andere plaats gezocht; de Tomongong ging zelf mede, voerde de zendingen diep het bosch in, en wees hun eene plaats om zich te vestigen. Het was eene openbare bespotting, want daar huisde men wel met apen, maar menschen waren er niet te zien, en de zendingen zouden zeker alleen gezeten hebben. Er bleef echter niets anders over, en nadat HUPPERTS den Tomongong en zijne lieden voorgehouden had, welk onrecht zij deden om zich zoo voor het licht der waarheid te versteken, moest men onverrichter zake weer naar Gohong trekken. Reeds wilde JUFFRENBRUCH zich in eene zeer afgelegen kampong nederzetten, want hij dacht aan des Heeren Woord Matth. 10:14, toen van de broeders te Poelopetak de dringendste voorstellen kwamen. Er moest gekozen worden — of nog eens bij den Leeuwenkoning te beproeven, of de zending in Kahaian geheel op te geven, en nu werd tot een nieuwen aanval op Boentoi besloten. Het was in Augustus 1843, BARNSTEIN was juist te Gohong op bezoek. De drie broeders zochten den Leeuwenkoning in zijn huis op. Hij was vriendelijk even als altijd; maar hij weerde zich met alle macht der leugen tegen eene nederzetting in zijne kampong. BARNSTEIN was eindelijk het onderhandelen moede, stond op en beval op eene geschikte plaats eenige struiken

om te hakken, en zeide tot de lieden: „Hier willen wij bouwen.” BARNSTEIN stond in Banjermassing en was met den Resident bevriend; de Tomongong verbeet zijne gram-schap en zweeg. Maar BARNSTEIN was niet zoodra weder in Banjer, of JUFFRENBRUCH kreeg reeds van den woedenden hoofdman het antwoord, dat, wanneer hij zich in de nabijheid van Boentoi op de plaats wilde nederzetten, zoo zou hij, de Tomongong, Boentoi omtuimen, en alle man, die het wagen durfde, kerk of school te bezoeken, zou hij geldboete opleggen. Ook verklaarde hij openlijk, dat zij van de nieuwe manier niets wilden weten, maar hunne oude zeden behouden zouden. Spoedig daarop maakte hij op de uitgekozen plaats zijn rijstveld. JUFFRENBRUCH keurde het noodig den Resident dit gedrag te berichten, die ook terstond terugschreef, dat de Tomongong dadelijk toegeven moest, en dat het zendingshuis dicht bij het zijne moest gebouwd worden, maar te gelijk verzocht hij ook alles te beproeven, om het met dezen mensch in orde te krijgen; want er was niemand daar, die beter tot Tomongong aangesteld kon worden, en deze had zulk een grooten invloed in het land. Het werd echter raadzaam gerekend van dit bevel geen gebruik te maken en in het begin van het jaar 1844 bouwde JUFFRENBRUCH zijn huis in den kampong Toembang Boengin, ongeveer drie kwartier van Boentoi af. Hij nam zich voor geregeld in Boentoi dienst te doen. Maar zijn verblijf aldaar duurde slechts een vierendeel jaars. De Dajakkers kwamen nu en dan tot hem, maar zij verklaarden met besliste stoutheid, dat zij van de leer van CHRISTUS niets weten wilden. Op zekeren dag kwam ook de Leeuwenkoning met eenige mannen. Het scheen juist hun plan te zijn met dit bezoek tegen de waarheid te getuigen. Toen JUFFRENBRUCH hun iets van het Evangelie zeide, spotten zij daarmede en verklaarden, dat zij naar de leer der zendelingen aan de wilde buffels gelijk waren; maar dat was mis: zij waren goed,

en zoodra zij geboren waren hadden zij een boek in het lichaam en wisten daaruit wat zij doen en laten moesten; alles wat hun in den zin kwam was goed, en nooit zouden zij op de woorden van den leeraar acht slaan. JUFFRENBREUCH stelde hun ernstig voor, dat zij op dezen weg der duisternis ter helle varen moesten; toen lachte de Leeuwenkoning luid en zeide: „Wij willen den weg der duisternis bewandelen tot wij dood zijn, al varen wij dan ook ter helle.” Zulk een mensch was tot alles in staat, en men kan er zich niet over verwonderen, dat onze broeders geloof sloegen aan de menigvuldige geruchten, welke inhielden, dat de Leeuwenkoning in het geheim moordenaars naar HUPPERTS zou gezonden hebben. Van één persoon wist HUPPERTS stellig, dat hij uit de hand van den Tomongong een mes gekregen had, waarmede hij den zendeling moest vermoorden. Op zekeren dag werd in een watervat, dat in HUPPERTS huis stond, eene vergiftigde lap gevonden; nu scheen het tijd te zijn om het land te ontruimen en op den 1^{en} Juli 1844 verlieten beide zendelingen hunne posten. Nog kort te voren was de Leeuwenkoning te Gohong, en toen HUPPERTS hem zijn besluit méedeelde om het land te verlaten, antwoordde hij: „goed” en bij het geheele volk was de vreugd op het aangezicht te lezen; niet een enkele liet ook maar één woord van zich vernemen, dat gelek op een verzoek om bij hen te blijven. En toen de zendelingen naar roeiers zochten, was niemand bereid hen te helpen, zelfs een man, dien HUPPERTS nog kort te voren van den hongerdood gered had, was niet daartoe te bewegen; ieder was bang voor den Leeuwenkoning, die er eene straf op gezet had, als iemand het durfde wagen den roeispaan voor de zendelingen op te nemen. Zoo maakten dan deze uit oude boomstammen een vlot gereed en lieten zich daarop met hunne bezittingen den Kahaian afdrijven. Spoedig na hun vertrek kwam er een schrijven van den Resident, hetwelk berichtte, dat

hij bereid was de zendelingen met al zijne macht te beschermen, en dat de Tomongong den kampong Gohong verbranden en met den grond gelijk moest maken, zoodra den zendelingen het geringste leed geschiedde. Maar het was te laat, en de Leeuwenkoning was blij, dat de lastige gasten weg waren.

De Resident in Banjer liet echter HUPPERTS geen rust. Hij moest nog eene poging bij den Leeuwenkoning wagen, en na een vierendeeljaars zit HUPPERTS alweer op Gohong. Toen hij te Boentoi aankwam was de Tomongong op reis naar het binnenland; maar de menschen waren uitnemend vriendelijk en voorkomend, en dit was ook het geval te Gohong. Men kwam trouw ter kerk; zelfs van Boentoi kwam men aanroeien om de Godsdienstoefening bij te wonen; van spot of tegenspraak was niets te hooren. Reeds vleide men zich met de hoop, dat het den Heer behagen zou ditmaal zijn zegen op het werk te geven, toen een zware hongersnood ontstond, die bijna alle mannen noodzaakte de plaats te verlaten. Spoedig zag HUPPERTS zich met de vrouwen alleen gelaten, welke, gelijk overal onder de Dajakkers, naar de zeden des volks, niet met de zendelingen alleen mochten zijn; ook keerde de Leeuwenkoning spoedig terug, en nauwelijks was hij daar, of al de oude kuiperijen begonnen op nieuw. Zoo verliet HUPPERTS den 26^{en} April 1845 hopeloos Kahaian, en sedert dien tijd was de zending daar zoo goed als opgeheven.

De Leeuwenkoning zegevierde, en fier geworden door den gelukkigen uitslag, vatte hij het voornemen op, nu ook het werk in het naburige Poelopetak te verwoesten. Wie slaan wil, kan spoedig genoeg een stok vinden. Het scheen hem nog het meeste te hinderen, dat het daar met de school zoo goed vooruit ging, en dat zijn collega, de Tomongong van Poelopetak, NIKODEMUS genaamd, zich had laten doopen. Hij nam zich voor het een en het ander te schande te maken. Met de school begon hij. Ver-

scheidene huisgezinnen uit zijn gebied hadden zich voor eenige jaren te Poelopetak nedergezet, om hier beter rijst te kunnen bouwen, dat in Kahaian weinig opbrengt. Tot deze wendde de booswicht zich het eerst, stelde hun voor, dat zij veel beter zouden doen met weder bij hem te Kahaian te komen, waardoor zij dan hunne kinderen niet meer ter school behoeften te zenden, en bovendien niet langer door den leeraar in hunne zeden en gewoonten zouden worden gehinderd. Toen vriendelijke woorden het gewenschte gevolg niet hadden, gebruikte hij dreigingen, waardoor het hem spoedig gelukte vier huisgezinnen en vier leerlingen uit de school naar Kahaian terug te lokken. BECKER maakte zich over de zaak ongerust, en hij was waarlijk de man niet om zich zulke ongerechtigheden maar stillekens te laten welgevallen. Hij zocht eerst bescherming bij den Resident, waarop dadelijk bevel werd gegeven, dat de Leeuwenkoning de vier scholieren weer terug zenden, en ook aan HUPPERTS duizend gulden voor het zendingshuis in Gohong betalen moest; maar de overmoedige en huichelachtige man gaf weinig om dit bevel. Dat wist BECKER wel, en daarom ging hij zijn vijand openlijk te lijf, zooals dat aan een dienaar des Evangelies past. De Tomongong was juist in Banjer bij den Resident geweest, en bezocht op zijne terugreis zijn collega in Poelopetak. Hij wist den armen NIKODEMUS, die toen nog maar een zuigeling in het geloof was, met zoet een listige woorden zóó te bewerken, dat hij reeds als een visch in het net spartelde. De Leeuwenkoning wilde nu ook met BECKER beginnen. Hij had een koop met hem te sluiten. Voor omstreeks 14 dagen namelijk was eene Dajaksche vrouw tot BECKER komen vluchten; zij zal omstreeks 40 jaren oud geweest zijn, had twee meisjes, hare dochters, bij zich en vertelde, dat zij de slavin was van een man in Kahaian, die met den Leeuwenkoning nauw verwant was, en haar met hare kinderen naar het binnenland wilde

voeren, om haar daar te offeren. De arme vrouw was in grooten angst, want al hare bloedverwanten, die in Poelopetak woonden, en voor de wraak van den Leeuwenkoning vreesden, hadden haar in den steek gelaten. Nu bad zij BECKER op het dringendste, dat hij zich toch over haar mocht ontfermen en haren schuldenlast betalen. Die schuld bedroeg 75 gulden. BECKER hield vooreerst de vrouw bij zich, en spoedig daarop kwam de Leeuwenkoning en vroeg van BECKER de teruggave van de vrouw en hare kinderen. BECKER verklaarde, dat hij de schuld betalen zou, maar de slimme Tomongong eischte 144 gulden, dus bijna het dubbele, hetgeen BECKER naar Djaksch recht niet behoefde te geven en ook niet wilde geven. Het was een lange, zeer onaangename handel, want de Boentoier was de man niet, die eene zaak zoo licht liet varen; maar aan BECKER had hij zijn man gevonden. Deze zocht hem nog dienzelfden avond in NIKODEMUS huis op, en viel hem zoo ferm aan, dat de ellendige mensch het niet uithouden kon, en den volgenden morgen zeer vroeg ijlings in zijne prauw stapte en naar Kahaian roeide. NIKODEMUS en de vrouw waren nu vooreerst gered; maar het zaad, hetwelk de Leeuwenkoning gedurende zijn kort verblijf op den zendingspost uitgestrooid had, groeide bij vele lieden uit Kahaian, welke zich daar bevonden, op, en deze weigerden nu hunne kinderen ter school te zenden. BECKER wist het nu zoover te brengen, dat de Resident te Banjer den Leeuwenkoning ten strengste verbood, ooit weder in Poelopetak terug te komen; de koopsom voor de arme vrouw betaalde de Resident uit zijne eigene middelen met 75 gulden, en de Kahaianer moest zich dat laten welgefallen; maar wie weet, welke ellende dit alles nog voortgebracht zou hebben als de Heer zelf niet tusschenbeiden was gekomen. Het was ongeveer een jaar geleden, dat hij zijne zegepraal over de zending in Kahaian gevierd had, toen hij op zekeren dag in het bosch op de buffeljacht

was. Hij had een mooi geweer met dubbelen loop van den Resident ten geschenke gekregen, zooals hij ook van den Gouverneur-Generaal een prachtige eeresabel had ontvangen. Hij overlaadde zijn geweer, en het sprong bij het afschieten. Drie vingers van zijne linkerhand werden weggeschoten; schielijk kwam het koudvuur aan de wond, en binnen zeer korten tijd ging de Leeuwenkoning naar zijne plaats. Zijn dood baarde opzien in het gansche land; men zag dien over het algemeen als een godsgericht aan.

Zijn zoon werd zijn opvolger. Als een knaap van 18 jaren kon hij natuurlijk geen zelfstandige Tomongong zijn, daarom werden hem drie hoofdlieden ter zijde gezet, welke hem raad moesten geven, en hij voerde vooreerst slechts den titel van „Raad.” Wij kennen hem reeds, hij was geen vriend der zendelingen; maar hij had ook op verre na de geestkracht zijns vaders niet, en in dezen tijd had men de zending op Kahaian wel weder kunnen beginnen. Maar er was te Poelopetak te groote behoefte; er was niemand onder de weinige strijders aldaar, die afkomen kon. En zoo bleef Kahaian met zijn jong opperhoofd onbezet. Eindelijk kwam de Raad van Boentoi bij BARNSTEIN en was buitengewoon vriendelijk. Ten eerste had hij er spijt van, dat hij voor jaren de school niet had willen bezoeken, ofschoon hem daartoe eene zoo goede gelegenheid werd aangeboden. „Vroeger wisten wij niet, dat wij het lezen en schrijven zoo noodig hadden,” zeide hij, „en dat het zoo nuttig is; want wanneer ik nu een brief van den Resident krijg, zoo moet ik overal rondzoeken, om ergens iemand te vinden, die mij den brief voorleest en beantwoordt.” De jongman deed ook in de weken, toen hij zich te Banjer ophield, nog pogingen om lezen te leeren. Zoo dikwijls zijne bezigheden het hem veroorloofden, kwam hij in de school en leerde. Hij verzocht dringend, dat toch weder een leeraar tot hem naar Boentoi mocht komen al ware het ook maar een zending-helper. Toen BARNSTEIN

hem zeide, dat daartoe wel raad was, als in zijne nabijheid maar minstens 20 jongelingen waren, die gewillig waren, om lezen te leeren, begon hij te tellen, en meende, dat zou wel mogelijk zijn. Hij zou, zoodra hij thuis kwam, het eens natellen, en reisde vroolijk naar Kahaian terug met de hoop, dat hij een zendeling krijgen zou. Een vierendeel jaars daarna was hij al weder in Banjermassing. Juist waren HOFMEISTER en ROTT aangekomen, en hij verzocht dringend, dat een van hen beiden zou gezonden worden. Daarvan kon nu wel niets komen, omdat die beiden reeds hunne bestemming hadden; maar na drie maanden brachten toch ROTT en VAN HÖFEN aan den jongen hoofdman een bezoek te Boentoi. Het waren, na zeven jaren, weder de eerste zendelingen, die de Kahaianrivier opvoeren. Zij vonden den jongen „Raad” niet te huis, hij was een uur ver stroomopwaarts gevaren, om een Blanga¹⁾ te verkoopen. De oude Leeuwenkoning lag nog in zijne doodkist. De Dajakkers begraven namelijk niet in de aarde, ook verbranden zij hunne lijken niet; zij leggen hunne lijken in doodkisten en zetten die op staken aan den oever hunner rivieren. Voornamen lieden worden ook wel in hunne huizen bewaard, hetgeen in het eerst een ergen stank verspreidt. De kist van den Leeuwenkoning als die van een groot man, werd in de Balai van Boentoi gezet, welke zooals bekend is het raadhuis en het logement van een Dajaksch dorp tegelijk uitmaakt. Aan het hoofdeneind van de kist lagen drie menschedels; op het deksel was het gesprongen geweer met dubbelen loop nedergelegd, hetwelk den dood van den hoofdman veroorzaakt had, even als zijne Pisau (hakmes), zijn lans en zijn koperen hoorn. Onder de doodkist lag eene matras, welke echter door lengte van tijd reeds geheel be-

---

1) Een Blanga is eene soort van kruik, waaraan de Dajakkers godsdienstige eer bewijzen. Soms hebben deze kruiken onder hen eene waarde van f 1000.--.

dorven was; ook stond de groote aardenkop daar nog welke de vloeistoffen had opgevangen, die uit het lijk lekten. De jonge „Raaal” kwam niet en de broeders besloten hem na te reizen, en vonden hem ook in B  r  , waar hij hen vriendelijk te gemoet kwam, als een flink opgegroeide, slanke jongman met een ferm voorkomen. Hij sprak bovendien zeer goedwillig zijne begeerte uit, om een zendeling bij zich te laten wonen. Hoe waren de tijden veranderd! En in den grond der zaak waren de menschen nog dezelfde gebleven. VAN HÖFEN beschrijft zijn bezoek te Gohong met de volgende woorden: „In Gohong waren vele menschen wegens een Tiwafeest. Zij hadden hunnen roes van gisteren uitgeslapen, maar heden moest het we  r van voren af aan beginnen. Wij gingen bij Singa Towee, den hoofdman van de kampong, in huis. Dat is tamelijk netjes gebouwd. De muren waren van de planken van het vroegere zendingshuis gemaakt. Men bood ons stoelen aan, om te gaan zitten, hetgeen ook iets ongehoords is onder de wilde Dajakkers. Hier verzamelden zich spoedig ongeveer 50 mannen. Na de gewone begroetingen en praatjes zocht ik het gesprek op het Tiwafeest ¹⁾ te brengen. Omdat de Dajakkers door het Tiwaoffer de zielen op de plaats der gezaligden meenen te brengen, zoo vertelde ik hun de gelijkenis van den rijken man en LAZARUS. Maar hoe stomp en onverschillig zijn toch die arme Dajakkers! Toen ik hen den toestand van den rijken man in de hel voorstelde, bij de woorden „toen hij echter in de hel op de plaats der pijniging was” — en „zend LAZARUS, want ik lijd smart in deze vlammen,” braken mijne toehoorders in een luid gelach uit, en dat wel in koor; SINGA TOWEE lachte voor en de anderen vielen in koor in. Wien zoo iets nog nooit voorgekomen is, die kan zich geen denkbeeld maken welk eenen afschuwelijken in-

---

1) Doodenfeest.

druk het maakt. Toen ik mijne redevoering geëindigd had, vroeg SINGA TOWEE: „Waar zullen de zendelingen zich nederzetten, hier of in Boentoi?” Ik zeide: „Nog zijn er geene zendelingen voor Kahaian aanwezig; als er echter komen, dat zult gij, zoowel als de „Raad” er wel gaarne een hebben.” Hij lachte als een bewijs van toestemming.

De zoon van den Leeuwenkoning kwam het eerst aan de beurt; Boentoi moest na alles, wat men beleefd had, de voorkeur hebben. HOFMEISTER heeft zich den 6^{en} Maart 1854 dicht bij Boentoi te Penda Alei nedergezet en is vriendelijk opgenomen. Zijne beste vriendin, die als eene moeder voor haar kind, voor hem zorgde, was de weduwe van — den Leeuwenkoning.

DE TOMONGONG VAN POELOPETAK.

Het landschap Poelopetak, waarin de Dajakkerzending het eerste begon, bevat ongeveer 15000 inwoners. Deze staan onder ongeveer 100 hoofdlieden, welke hoofden van huisgezinnen of stammen zijn, en die volgens het oorspronkelijke recht van dit volk zijn aangesteld. Deze hoofdlieden hebben dikwijls hun volk niet bij zich, men treft dorpen aan, waarin van 4 tot 6 hoofdlieden samen wonen, terwijl verscheidene van hunne lieden zich in andere dorpen ophouden; en ook zijn er dorpen, waar niet één hoofdman is, en wier bewoners samengesteld zijn uit de onderdanen van een half dozijn hoofdlieden. Om deze zoo bont door elkander geworpen massa menschen te kunnen regeeren, hebben de Nederlanders over het geheele landschap een opperhoofd aangesteld, die de Tomongong genoemd wordt. Daar deze naar Dajaksche zeden, alleen

in de personen der hoofdlieden met hen handelen kon, en het groote getal en het verspreid wonen van die menschen het regeeren in de hoogste mate bemoeilijkte, ja zelfs onmogelijk maakte, zoo heeft men het volk dorpswijze laten samenkomen, en in ieder dorp een vasten hoofdman aangesteld, door middel van wien de Tomongong met het volk onderhandelt.

De vader van den laatsten Tomongong bekleedde ook reeds deze waardigheid. Hij woonde aan den grooten stroom te Apoei, en leefde nog toen de eerste zendelingen het land bezochten. Toenmaals vond men daar, niettegenstaande de Nederlandsche heerschappij, een wild heidendom en de tegenwoordige Tomongong vertelt nog heden eene geschiedenis, die hem als knaap overkwam, om aan te toonen welk eene rechtspleging toen onder hen plaats had. Wanneer een vrije Dajakker iemand vervloekte, dan ging de gevloekte heen en stak doodeenvoudig ten zoenoffer een slaaf van den vervloeker dood, en daarmede was de zaak afgedaan; vloekten huisgenooten elkander dan moest een huisslaaf ten zoen vallen, welke door den zoon des huizes moest afgemaakt worden. Zoo was er eens te Apoei, in het huis van den Tomongong een hevige twist geweest en de een had den ander vervloekt. Om zich te verzoenen werd eene jonge vrouw, eene huisslavin, tot slachtoffer uitgekozen, en AMBO, de achtjarige zoon des huizes moest haar slachten. De jonge vrouw lag naakt en gebonden, sidderende op den grond voor hem, en hij nam het mes en gaf haar een steek in het lichaam. Het bloed spatte hem in het gezicht, en de schrik, die hem aangreep, was zoo hevig, dat hij het mes van zich wierp en weg liep. Hij werd echter teruggehaald en zijn vader noodzaakte hem met langzaam steken, zoo lang vol te houden tot de slavin dood was. Zoo ging het nog voor 50 jaren in het huis van den Tomongong van Poelopetak toe.

De eerste Dajakker-zendelingen zetten zich in Apoei

neder. De oude Tomongong was gestorven, en nog niemand in zijne plaats aangesteld. Onder alle Dajakkers was niemand zoo trouw bij de prediking als AMBO. Als anderen daar stomp en dom nederzaten, wist hij op iedere vraag, die de zendeling over den voorgelezen en verklaarden tekst deed, antwoord te geven. Toch leefde hij, zooals alle jongelieden van zijn volk, in de hoogste mate liederlijk. Des morgens leerde en antwoordde hij goed in de kerk, en des avonds vond men hem dronken bij den toeakpot of in het gezelschap der bliangs ¹⁾. Hij zou waarschijnlijk even als zoovele anderen, in deze levenswijze omgekomen zijn, als niet de Heer den zendeling BECKER tot zijne redding uitgekozen had. Volhardend, zooals BECKER was, was hij juist geschikt, de geestelijke vader en leidsman van een man te wezen, die vele natuurlijke deugden bezat, maar met vaste hand moest geleid worden, als hij niet op het afhellende pad ter helle varen zou. BECKER had AMBO reeds te Apoei ontmoet, maar spoedig het dorp weder verlaten, en zich daarna twee uren naar beneden te Palingkau neêrgezet. Twee jaren lang arbeide hij hier zonder de minste vrucht. Hij had het niet verder kunnen brengen dan tot drie leerlingen in de school. Toen zegende de Heer de geneesmiddelen, welke BECKER aan den hoofdman DANAU toereikte, en die man besloot met een gedeelte zijner groote familie bij BECKER te komen leeren. Tusschen de familie DANAU en de familie PAMAREI, waartoe AMBO behoorde, bestond reeds jaren lang groote jaloezie en vijandschap, en de Pamareiërs vreesden, dat DANAU en zijne maagschap door het onderwijs bij den zendeling een te groot overwicht zouden krijgen. Zij meldden zich daarom met hun zevenen bij BECKER aan om onderwijs, en onder hen was de eerste AMBO van Apoei. De jonge dertigjarige man streefde allen vooruit, hij wies van dag tot dag op in de kennis van God.

---

1) Priesteressen, lichtzinnige vrouwen.

BECKER had wel plezier van hem; omdat hij bemerkte dat AMBO een geregeld leven ging leiden. Toen daarna in de eerste dagen van het jaar 1842 de Nederlandsche Resident van Banjermassing te Poelopetak kwam, om een nieuwen Tomongong aan te stellen, wist BECKER hem geen deugdelijker en getrouwer man voor te stellen, dan zijn leerling AMBO. Zoo werd hij dan Tomongong in het begin met nog een ander samen, die echter later moest aftreden. Hij verliet zijns vaders huis te Apoei en trok naar Palingkau bij zijn leeraar.

De jonge Tomongong had den besten wil, dien een heiden maar hebben kan, om een goed beheer te voeren, en BECKER liet het natuurlijk aan raad en terechtwijzing niet ontbreken; maar de Dajakkers hadden weinig lust, om zich te laten regeeren, waren jaren lang onder een nietsbeduidend opperhoofd geweest, en bij allen goeden wil, dien AMBO had, ontbrak hem toch de kracht van het nieuwe leven, om dezen wil door te voeren, zoo als dat van een heiden niet anders te verwachten is. Toen had BECKER een moeilijke taak met zijnen leerling; hij moest zijne rechterhand worden. Hij heeft echter deze zware taak met groote wijsheid en opoffering ondernomen, zoodat alles, wat van AMBO als regent en Tomongong goeds geworden is, hij dit naast God aan zijnen trouwen zendeling te danken heeft. BECKER verstond niet alleen de kunst door afgetrokken redeneeringen en onderwijzingen in het Woord Gods zijn leerling te onderrichten, maar ook om met de praktische daad, midden in het leven en in de levenstaak op te treden. In de eerste jaren kon men den zendeling zoo wat alle namiddagen, dikwijls tot den laten avond toe aan de zijde van zijnen AMBO zien zitten, zich het hoofd brekende met een hoop Dajakkers, wier oneindige woordenrijkheid, listige draaijerij en luid door elkander schreeuwen, ook het rustigste hoofd op hol zouden maken. BECKERS woonkamer heette in het algemeen het „kantoor” d. w. z. de gerechts-

zaal. Onder de rechtsgedingen, welke bij zulke gelegenheden te beslissen waren, vond men de uitnemendste gelegenheid om de zonden des volks aan te vallen en hun den weg des heils te wijzen; en het had allen schijn van eene voortreffelijke gelegenheid voor een zendeling daartoe, en dat te meer, daar onder de wetten, die men onderhouden moest, zich ook zulke bevonden, die ten gunste van het zendingswerk gegeven waren. Zoo had de Resident nog bij zijn laatste bezoek in Poelopetak de volgende wet uitgevaardigd: „Wij hebben den toestand en de adats (zeden) der Dajakkers onderzocht en overwogen, en bevonden, dat alles verward en onverstaanbaar is, en ook geen dag onder hen bestaat, waarop zij eigenlijk aan God denken, en Hem vereeren, waarom wij goed gevonden hebben, zelf voor de Dajakkers zulk een dag te bepalen, en wel naar onze eigen orde de dag a h'át, (Zondag). Op dezen dag moeten de Dajakkers te Poelopetak zich stil houden, mogen noch het een noch het ander werken, (waaronder hunne heidensche dingen te verstaan zijn), om op deze wijze alleen en ongestoord te kunnen denken.” AMBO hield, zoo streng het hem mogelijk was, daarvoor de wacht, dat deze zondagswet in acht genomen werd, en was zelf een stipt kerkganger. Was dit alles nog maarui twendige tucht, in welke hij leefde, zoo was het daarom toch niet minder een weg, dien de Heer tot zijne bekeering insloeg; een vat, hetwelk er slechts op wachtte, dat het met Geest en leven werd vervuld.

Daar zou dan ook spoedig raad voor zijn; AMBO zal ongeveer een half jaar zijn post bekleed hebben, toen plotseling de tijding in Poelopetak doordrong, dat de wilde Dajakker PARI uit het binnenland met groote hoopen aanrukte, om het land te plunderen; 4000 man sterk lagen zij aan den bovenloop van den Kapoeas; dagelijks kwamen vluchtelingen aan, welke zich voor den bloeddorstigen vijand wilden wegmaken. Geheel Poelopetak was in de

grootste verwarring, en de Tomongong, op wien de geheele taak van de verdediging des lands rustte, wist volstrekt geen raad, want in zulke tijden braken alle banden van orde en gehoorzaamheid geheel, en ieder zocht hoe hij het zijne in zekerheid zou brengen; aan eene algemeene verdediging, die alleen allen redden kon, was niet te denken. In zijn zieleangst kwam de Tomongong tot de zendelingen. Jammer, dat zijn leeraar BECKER juist op reis was en dus afwezig, maar HARDELAND nam den post waar. Dezen en nog eenigen anderen uit de nabuurschap verzocht AMBO of zij zich toch aan het hoofd wilden stellen; dan zou het volk zich verzamelen, anders waren zij verloren. Hoe ongaarne de zendelingen zich ook met zulke dingen inlieten, zoo konden zij het nu toch niet weigeren. Zij stelden den Tomongong de volgende voorwaarden: wij zullen u met onzen raad ondersteunen en helpen orde houden; komt het werkelijk tot een gevecht, zoo veroorlooft ons ambt ons niet mede te schieten en te strijden; gij echter moet beloven geene bliangs mede te nemen, u niet te bedrinken en geregelde godsdienstoefening te houden." AMBO stemde bereidwillig in die voorwaarde toe, en HARDELAND en HUPPERTS trokken met 700 Dajakkers op naar de Kapoeasrivier. Hier werden onder hun opzicht schanzen opgeworpen, en de Dajakkers in de exercitie geoefend; AMBO hield ferm krijgstuicht; nog nooit hadden de zendelingen zulk eene voortreffelijke gelegenheid gehad, om zoo vele Dajakkers tegelijkertijd het woord des levens te verkondigen. Het kwam tot geen slag en de vijand keerde terug. Na drie weken was alles weder te Poelopotak. Er was eene bijzondere stemming onder het volk. Des zaterdags avonds kwam de Tomongong zeer verheugd bij HARDELAND in huis loopen, en vertelde hem onder anderen een droom, dien hij had gehad. Hij stond op een hoogen toren en overlegde hoe het hem na zijn dood zou gaan. Daar ziet hij plotseling eene groote vuurzee en

daarin eene groote menigte menschen, onder welke hij die Dajakkers zag, welke zeer ruw geleefd hadden. Verschrikt wendde hij zich af, en zag eene andere plaats, die wel niet zoo vreeselijk was als de eerste, maar toch lang niet aangenaam. Daarin bevonden zich zijne voorvaders. Hij ging naar die plaats toe; maar werd door iets teruggehouden, daar werd hem getoond, dat hij moest omkeeren, en daar hij niet wist waarheen, maar daarover nadacht, ontwaakte hij. Daarop werd hem het noodige geantwoord, en den volgenden morgen was hij in de kerk. Er waren daar meer Dajakkers tegenwoordig dan vroeger, het kind van den eenigen christelijken Dajakker moest heden gedoopt worden. Toen de doop afgeloopen was, zette HARDELAND zich naast AMBO en den anderen opperhoofdman die toen nog zijn post bekleedde, en wekte hen op toch den Heere JEZUS aan te nemen en openlijk te belijden. De andere zendelingen, die tegenwoordig waren, gingen er ook bij zitten en deden al hun best. Toen kon AMBO niet langer tegenstreven; hij en zijn collega reikten den zendeling de rechterhand en beloofden, dat zij zich zouden laten doopen. Toen het volk dat hoorde, ontstond er een groote opstand in de kerk. Hoe dringender de woorden der zendelingen waren des te meer volk vlood de deur uit. Maar toch bleven er 30 zitten, die zich bereid verklaarden den doop te ontvangen, enkele wilden zelfs dadelijk, want zij vreesden hunne vrouwen te huis. Zij kregen nog dooponderricht; maar de helft van hen trok zich terug, een zelfs ontliep Poelopetak, om zeker te wezen. Op het Hervormingsfeest van 1842 werd AMBO met 15 lieden uit zijn volk in den dood van CHRISTUS gedoopt. Hij kreeg den naam NIKODEMUS.

NIKODEMUS te Jeruzalem meende het oprecht, hij was maar te vreesachtig, en zijn naamgenoot in Palingkau ging het even als hem. Men zou hem kunnen verdenken, dat hij zich had laten doopen, om de Nederlanders te belie-

ven; men zou zich dan echter zeer bedriegen. Zijn doop bracht hem in Banjermassing slechts tegenstand; er scheelde niet veel aan of hij had zijn post verloren. De Resident zelf zou het hem niet kwalijk genomen hebben, maar zijn Maleische Secretaris had groote macht, en met hem moest de Tomongong vooral omgaan. Dat een Muzelman, zooals hij, aan een Dajakker kwalijk nam, dat hij zich liet doopen, spreekt van zelf, en hij wist het ook spoedig zoover te brengen, dat alle gedoopten zich van BECKERS kerk terugtrokken. NIKODEMUS was de eenige, die zich niet liet ompraten. Hij moest bitteren spot en verachting van zijn volk verduren, wanneer hij hen even als vroeger tot kerkgaan vermaande; de Dajakkers beriepen zich van hem op den Secretaris te Banjer. De arme Tomongong werd moede en verlegen om den Heer te belijden, en sloop dikwijls des avonds naar BECKER, om hem zijn nood te klagen. Die troostte hem dan, en wanneer hij of HARDELAND op verre reizen gingen, zoo begeleidde de Tomongong hen geregeld; voor hen was hij dan een getrouw, ervaren reismakker, die zich geheel aan hen toewijdde op de gevaarlijke, onbekende riviertochten, en voor hem was het eene aangename uitspanning in den druk, waaronder hij te huis gekneld lag. Bij zulke reizen onder de wilde Dajakkers was het bovendien een waar zielsgenot voor de zendelingen NIKODEMUS te hooren prediken, en hoe hij zich zelve tot voorbeeld stelde, dat men het bij den Heer beter heeft dan bij de afgoden, en hoe hij dadelijk met eene Dajaksche gelijkenis bij de hand was, als hij merkte, dat de rede van den zending niet werd verstaan. En als hij des avonds onder de wilden nederzat, dan las hij bij den schijn van een lamplicht uit zijn Dajaksch boek de bijbelsche geschiedenissen. En bij dit alles toonde hij altijd, dat zijne bekeering niet alleen daarin bestond, dat hij de afgoden wegwierp, zooals zoovele bekeerde heidenen het, helaas, daarbij laten berusten, zonder tegelijkertijd

CHRISTUS, als hun Heiland en Schuldverzoener aan te nemen; maar juist dit laatste, de verdienste van CHRISTUS, was voor hem de kern van de kennis, die zijne bekeering hem had aangebracht. Dat doortrok al zijne redeneeringen, en openbaarde zich op verrassend liefelijke wijze. Zoo zat hij eens onderweg bij BECKER en HARDELAND, toen deze hun Dajakwoordenboek nazochten. Zij kwamen bij het woord „harapilan” verschansen, en wilden van NIKODEMUS eene verklaring hebben, hoe dat woord gebruikt werd. Toen antwoordde de Dajakker: Wij verschansen ons achter den Heere JESUS voor Gods toorn over onze zonden.” Een niet minder harden post had NIKODEMUS in zijn eigen huis. Zijne vrouw dacht er niet aan zich te bekeeren, evenmin als iemand anders onder zijne kinderen, verwanten en huisvrienden. Men weet wel, welk een moeilijke positie dat geeft. Als heer van het huis had hij sedert zijn doop, alles, wat aan de afgoderij herinnerde, flinkweg afgeschafft, twee houten hamptongs, welke zijn huis eertijds den afgoden heiligde, staan tot op den huidigen dag nog in het Barmer Museum; ook de toeak werd weggedaan en de Bliangs mochten niet over zijn drempel komen. Dit zette hij met goed gevolg meer dan anderhalf jaar voort. Maar ziet, daar was het in de lente van 1844. BECKER lag ziek aan de koorts te bed. Plotseling hoorde hij in zijne nabijheid het spel en den zang der schandelijke bliangs. Het komt uit de richting van NIKODEMUS huis, hetwelk een 1000 tal schreden van het zijne verwijderd was. Hij vertrouwt nauwelijks zijne ooren, toen zijne vrouw hem zeide, dat NIKODEMUS bezoek had van vrienden, ter wier eere hij een feestje maakte; verscheidenen hadden reeds meer dan te veel gehad, en zijne nabestaanden waren eenige bliangs wezen halen. „Dat ging mij zoo ter harte,” verhaalde BECKER, „dat ik bijna buiten mij zelve raakte, en mijne oogen vol tranen schoten. Hoe, dacht ik, is dan nu ook de laatste gedoopte afgefallen, hij van wien wij de beste

verwachting hadden, die ons zoo menige vreugde verschaft heeft, en die reeds zoo menig getuigenis van CHRISTUS heeft afgelegd, heeft ook hij CHRISTUS den rug toegekeerd?" Den volgenden dag liet ik hem roepen. Toen het avond was, kwam hij; BECKER lag echter nog in de koorts, en sliep juist, waarop NIKODEMUS dadelijk naar zijn huis terugkeerde. Den volgenden dag kwam hij weder, ging bij BECKER in de kamer en zette zich aan zijn bed neder. Met een bewogen hart sprak deze hem aan, stelde hem de grootheid zijner zonde voor, en tegelijk welk eene groote smart hij hem had aangedaan. Toen kon NIKODEMUS het niet langer uithouden; hij wierp zich van zijn stoel op zijn aangezicht ter aarde, en weende, en kermde, en smeekte God om ontferming en BECKER weende en smeekte met hem mede uit het diepste zijns harten. Nadat hij opgestaan was, deed BECKER overluid voor hem het gebed, waarop hij andermaal nederknielde en overluid om vergeving en genade smeekte. Toen kwam BECKERS vrouw binnen en verzocht haren man zich toch in acht te nemen. BECKER reikte den Tomongong vroolijk de hand en wenschte hem den zegen des Heeren op zijnen weg. „Dit was het verkwikkendste tooneel voor mij, dat ik ooit in Indië beleefd heb," zoo staat er in BECKERS dagboek.

Deze moeilijke beproevingstijd voor NIKODEMUS duurde twee jaren. Tegen het einde van 1844 hield de druk, die op de zending in Poelopetak lag, op; de kerken en scholen werden weder gevuld, in het bijzonder begon BECKERS arbeid in Poelopetak gezegend te worden. De Tomongong, die in dien boozen tijd niet onder de afgewekenen behoord had, bleef nu ook de eerste onder zijn volk, waar het maar ergens om kerk of school te doen was, was hij altijd bereid, om onder BECKERS trouwe leiding zijne macht te gebruiken, ten einde alle hinderpalen uit den weg te ruimen, welke de komst van het Godsrijk verhinderden. En toen was het hartverheffend op te merken, dat hij het er

maar niet bij liet blijven, datgene te doen, wat zijn plicht hem voorschreef; maar ook meer dan zijn plicht gebod, daar hij voor het rijk Gods in trouwe liefde werkzaam was. Hij bouwde niet alleen een dijk langs het gansche dorp, opdat het volk gemakkelijker ter kerk zou gaan, en spoorde de jeugd aan, om de scholen te bezoeken, maar hield op zijne wijze ook zending onder de Heidenen en de Muzelmannen, wanneer hij op handelsreizen ging. Zoo komt mij een voorbeeld voor de aandacht, dat hij zelf in eenen brief omstandig verhaalt. Het was in het jaar 1847 en NIKODEMUS wilde naar Sampit op reis gaan. Zondags te voren verscheen hij in de kerk; na de preek gedacht BECKER aan hem in tegenwoordigheid van al het volk, en beval hem aan de beschermende hand Gods aan. Daarna pakte de Tomongong een groot getal Dajakkersche en Maleische boeken bij BECKER in, en nam hartelijk van zijn leeraar afscheid. Zoo veel in zijn vermogen was, wilde hij de lieden met wie hij in aanraking kwam in het lezen onderrichten en hen tegelijk met den *djalan selamat*, (weg des levens) bekend maken. De weg, dien hij reizen moest, wemelde van zeeroovers. Niemand durfde hem echter een haar krenken. Toen hij na 34 dagen te Sampit aankwam, vroegen hem de lieden van die plaats: „Is de Tomongong met zeeroovers in aanraking geweest of niet?” — Maar hij antwoordde: „Indien ik met zeeroovers in aanraking ware gekomen, zoo hadden zij mij zeker niet los gelaten.” Toen verwonderden die menschen zich, en zeiden: „Wat is dan wel de oorzaak, dat de Tomongong de zeeroovers niet aangetroffen heeft?” Toen deed hij zijnen mond open en sprak: „Die oorzaak is de Heer JESUS CHRISTUS, de Zoon van God in den hemel, die de booze menschen van mij verwijderd heeft.” En dat gaf hem overal aanleiding om den menschen den naam des Heeren aan te prijzen.

Even als in het leven der planten somtijds perioden voorkomen, in welke de wasdom en de gezonde ontwikke-

ling door schadelijke invloeden van buiten of van binnen wordt tegengehouden, zoodat zij niet voortgroeien, zoo gaat het ook met den wasdom der heiligmaking in het geestelijke leven. Onze Tomongong heeft in de jaren 1848 en 49 zulk een tijdperk te doorworstelen gehad. Het begon met eene reis, op welke hij den bekenden natuuronderzoeker Dr. SCHWANER begeleidde. Als een kenner van het land en tegelijk als de beschaafdsten van alle Dajakkers, dien men kon vinden, werd hij door den geleerde tot zijn reisgezel in Borneo uitgekozen. Hij bewees hem gewichtige diensten; maar zijn inwendige mensch kwam op die reis veel te kort. Hij reisde zelfs mede naar Batavia en zag het leven in deze groote zeestad van Achter-Indië, dat toenmaals nog weinig of niets opwekkends had. Juist toen hij zich in Batavia ophield, kwamen twee Rijnsche zendingen op hunne reis naar Borneo daar aan. NIKODEMUS verzuimde niet hen te begroeten. Toen hij bij hen binnenkwam, boog hij zich diep. Hij was, naar de beschrijving van die broeders, een man van middelmatige lengte, lichtkoperkleurig van huid, droeg een zijden baatje en een vest daaronder tot aan den hals toegeknoopt; het vest was van cachemir met zilver doorwerkt; zijn broek was van lichtbonte, katoenen stof; daarbij droeg hij witte kousen en zwarte lederen schoenen. In zijn gordel stak een kort wapen met ivoren handvat en zilveren schede. Aan den wijsvinger der rechterhand stak een zilveren ring met een groot edelgesteente. Om zijn hoofd was een doek als een tulband gewonden, en over zijne schouders hing een bonte doek, om het zweet af te vegen, in welks eene slip een gouden sleutel geknoopt was. Hij drukte in het Maleisch zijne vreugde uit, dat er nieuwe leeraars voor zijn volk waren gekomen; hij vertelde dat hij eene vrouw en acht kinderen had, en dat de vier bamboeskerken in Poelopetak thans beter bezocht werden dan de kerken in Batavia. „Het is niet altijd zóó geweest,” zeide hij, „toen

de eerste zendelingen kwamen, vreesden wij voor hen, en dachten, dat zij ons, als wij iets van hen leerden, uit ons land zouden voeren. Maar ik vatte moed, en ging met mijne kinderen ter school; anderen kwamen ook, en nu ben ik blij, en wenschte wel, dat allen aan den Heere JEZUS geloofden." De Gouverneur-Generaal van Oost-Indië hoorde, dat de Tomongong in Batavia was, en liet den merkwaardigen man voor zich komen. Hij was zoo verheugd over dezen beschaafden Dajakker en over de berichten, die hij hem van zijn land gaf, dat hij hem later bij een bezoek een gouden repetitie-horlogie ter waarde van 360 gulden schonk. NIKODEMUS bezocht ook bij zijn verblijf op Java den ouden vader EMDE te Soerabaija. De oude man was hartelijk verheugd een Dajaksche broeder in zijn huis te mogen ontvangen; de Dajakkers hadden toch het eerst bij hem zendingsliefde opgewekt, toen hij nog als matroos op het schip diende, en met den Hollandschen kruiser op de Borneesche kust lag. Hij had toen reeds zijn arbeid onder de Mohamedaansche Javanen te Soerabaija begonnen, voor wie de oude Duitsche horologiemaker zulk een gezegend werktuig in de hand des Heeren is geworden. De Tomongong zou gaarne mede gegaan zijn in de vergadering der jonge christenen, en EMDE was natuurlijk gaarne bereid hem daar in te laten. Maar de lange haren, die de Dajakker droeg en de tulband, die zijn hoofd dekte, gaven hem ergernis; het eene was hem toen zoo heidensch als het andere mohamedaansch en hij eischte van NIKODEMUS, dat hij zich de haren liet afsnijden en den tulband afzette, zoo iets paste niet voor een christen mensch, die in de vergadering wilde gaan; men moest in zulke dingen voor de wereld zijnen Heiland belijden. De Dajakker had daar wat op tegen, en meende, dat God op het hart zag en niet op de haren; maar dat nam de oude hem kwalijk af, deze kon zulk een spiritualismus, d. w. z. een handelen naar eigen geest en wil, dan maar volstrekt

niet dulden. De haren moesten er af, daar hielp niets aan, en toen eerst nam hij NIKODEMUS mede in de vergadering. De Tomongong hield de les, die hij op Soerabaija gekregen had, altijd in gedachtenis.

De korte haren doen het hem niet, dat kon men schielijk aan NIKODEMUS zien. Hij had nog wat anders op zijne reis verloren dan zijne haren. En dat was zeker niet goed. Helaas, BECKER verliet voor langen tijd den zendingspost, en daarmee verdween naar den mensch gerekend, de steun op welke deze man vertrouwd had. De nieuwe zendeling op Palingkau kon voor hem onmogelijk dát wezen, wat hij in dezen moeilijken tijd van zijn leven behoefde. Het ging met NIKODEMUS achteruit. Onder heidensche feestelijkheden vierde hij de bruiloft van zijne vijfjarige dochter met een zevenjarigen jongen van Kahaian. 't Is waar, dat zijne onbekeerde vrouw daaraan veel schuld had, ook verontschuldigde hij zich hiermede, dat hij, toen hij nog in heidensche onwetendheid leefde, met den vader van den knaap naar Dajakkers gebruik het kontrakt gemaakt had om hem zijne dochter ter vrouw te geven; maar het was reeds erg genoeg, dat hij zulke invloeden en verbindtenissen, die tegen zijn geweten streden, niet met alle kracht tegenwerkte, in plaats van ze nog tot zijne verontschuldiging aan te voeren. De allerzwaarste slag trof hem echter toen zijn geestelijke vader in dien tijd stierf. Den 23. September lag BECKER te Banjermassing te sterven. Toen hij van vrouw en kinderen afscheid genomen had, moest ook NIKODEMUS, die mede gegaan was naar de stad, binnenkomen, en BECKER sprak hem met ernstige woorden aan. Weenend viel de Dajakker op zijne knieën en bad om vergiffenis voor alles, waarmee hij den Pandita had bedroefd. Het was jammer, en behoorde mede tot de zware beproeving, die NIKODEMUS in dezen tijd had door te staan, dat hij zich niet ten volle en in stilte aan den indrnk kon wijden, dien dit sterfgeval op hem maakte. In diezelfde dagen landde namelijk de

Gouverneur-Generaal van Neêrlandsch Indië met drie stoombooten te Banjermassing aan; het was de eerste maal, dat deze stad van den hoogsten staatsambtenaar van Indië een bezoek kreeg, en alles werd natuurlijk in het werk gesteld, om hem feestelijk te begroeten. Onze Tomongong moest alzoo dadelijk hard aan het werk, want Z. Excell. wilde vooral ook Poelopetak bezien. Zoo werd de arme man grootendeels van den zegen beroofd, dien het sterven van zijn leeraar hem had kunnen aanbrengen; toch sterkte hem weder de vriendelijke goedkeuring met welke de zendingsarbeid in Poelopetak door den Gouverneur gewaardeerd werd.

Het grootste gevaar echter, dat het geestelijke leven van den Tomongong bedreigde, was de omgang met de Maleiers. Het is bekend welke ijverige zendingen van den valschen profeet deze lieden op Borneo zijn. De Dajakkers staan bestendig aan hunne bekeeringsplannen ten doel, en zij hebben reeds geheele dorpen tot den overgang weten te brengen. Ook Poelopetak was reeds langen tijd een punt, waarop zij het oog hadden. Toen de zendingen zich daar nederzetten waren reeds de Muzelmannen de baas in dat land; drie geheele dorpen en verscheidene enkele Dajakkers waren reeds tot den Islam overgegaan, en Poelopetak stond onder een Mohamedaansch opperhoofd, GOESTI KASSAN. Het gelukte den zendingen in het begin de Maleiers uit Poelopetak te verdringen. Een paar jaren vóór zijn dood had BECKER evenwel een gezin van Maleische pandelingen vrijgekocht, en hun veroorloofd een drijvend huis op de rivier bij Palingkau te bouwen en daar handel te drijven. Het was echter niet bij deze ééne familie gebleven; spoedig kwamen er meer en dreven handel. BECKER weerde hen zooveel hij kon; maar het was te vergeefs. Hij wist een paar bevelschriften van den Resident te verkrijgen, volgens welke deze menschen uit het landschap werden verdreven; maar de bevelen bleven zon-

der gevolg, en dat lag aan de slordigheid en slapheid, waarmede de Tomongong ze handhaafde. Het net van deze listige Muzelmannen werd telkens nauwer rondom den armen Tomongong toegetrokken; hij had zelfs eene zijner dochters aan een Maleier uitgehuwelijkt. De geheele rivieroever bij Palingkau was zoo dicht bedekt met drijvende Maleische koophuizen, dat men uit de rivier vandaar het Dajaksche dorp in het geheel niet zien kon. Het gevaar was zeer groot; niet alleen, omdat de meeste van deze Maleiers schelmen zijn, welke door hunne dieverij de geheele streek, waar zij lagen, onveilig maakten; maar bovenal, omdat zij de Dajakkers door hun' rusteloozen bekeeringsijver tot den Islam wilden overhalen en alzoo een des te sterker bolwerk des Satans tegen de prediking des Evangelies opwierpen.

Zoo stond het met den Tomongong in het begin van het jaar 1850 vrij gevaarlijk; toen stond juist alles op het spel. Nu keerde HARDELAND naar Borneo terug, en zette zich te Palingkau neder. Hij zag het gevaar, waarin NIKODEMUS en met hem het gansche werk der zending in Poelopetak verkeerde, en begon dadelijk dat muzelmansche tuig uit het land te jagen. Hij deed het door den Tomongong. Begunstigd door zijne vroegere verhouding tot hem, bekend met de Dajaksche toestanden en in de taal te huis, stond HARDELAND even als vroeger zijn vriend BECKER, den hoofdman met raad en daad ter zijde, in al zijne ambtelijke werkzaamheden, en het gelukte hem onder vele wederwaardigheden en veel strijd met de elementen, die hem vijandig in den weg stonden, den zinkenden NIKODEMUS weder op de been te helpen. De Maleiers moesten wijken, zooals wet en recht dat vorderden, en de lucht werd ten minste van deze booze geesten gezuiverd. En zoo als het dan gaat in het geestelijke leven, als men maar eerst zich op één moeielijk punt weer opheffen kan, zoo is daardoor voor de andere deelen van den inwendigen mensch het levensteeken tot de opstanding gegeven. Zoo ging het ook

bij NIKODEMUS. Toen hij maar eerst met de Muzelmannen gebroken had, keerde ook zijn liefde tot den Heer en zijn Woord, en zijne beslistheid voor het zendingswerk in zijn land terug, en de uitoefening van zijn ambt werd telkens zelfstandiger en krachtiger. Er waren toch reeds jaar en dag daarna tijden, waarin hij weken, ja maanden lang HARDELANDS raad en hulp niet meer behoefde, en zijn volk regeerde, zooals men het nauwelijks zou hebben durven verwachten onder zulke ellendige omstandigheden, als waarin een zoozeer verstompt volk verkeert, en van het doorzicht en de werkzaamheid van een onlangs bekeerden heiden. NIKODEMUS hield zich sedert dien tijd over het geheel zoo, dat de zendelingen vreugde van hem beleefden. Zijn wil was beslist voor het goede, en moest hij nu en dan eens bijgesprongen worden, zoo was dat niet in zijn nadeel, dat hij deze hulp dankbaar aannam.

Laat ons nu nog in korte trekken het werk van onzen Dajakschen Landraad beschouwen.

Hij woonde te Palingkau. Zijn huis is ingericht zooals al de Dajakkerhuizen, en onderscheidt zich alleen door eene kamer, welke de gerechtzaal of het policiebureau van Poelopetak is. Een bank en enkele stoelen vormen al het huisraad van deze kamer. Aan de muren hangen op bordes verschillende geschreven wetten, die de Nederlanders gegeven hebben. Daar is eene wet tegen het spelen, tegen het verkoopen van slaven naar Kahaian, tegen het nederzetten der Maleiërs, over schoolbezoek, heiliging van den zondag, enz. Het is natuurlijk alles opgevat uit het standpunt der burgerlijke overheid, en volgens de vatbaarheid der Dajakkers; alles in deze zaal predikt toch op zijne wijze en de Dajakker, die hier binnen komt, en lezen kan, leert uit de tafelen der wet toch zijne les, en daarbij maakt het blok aan de achterzijde der kamer, in hetwelk de kwaaddoeners worden gesloten, een bijzondere indruk. Daar leest men: „God wil, dat alle men-

schen rustdagen hebben. En wij, blanken, hebben ook erkend, dat rustdagen goed zijn. Daarom moet ook gij, Dajakkers, rustdagen hebben. Omdat gij nu nog geene rustdagen hebt, is het 't beste, dat gij dezelfde neemt als de blanke menschen." Of: „Het is niet goed, dat de menschen dom blijven. Daarom is ook in alle landen daarvoor gezorgd, dat de menschen wat leeren. Opdat nu ook de Dajakkers niet dom blijven, maar eens beginnen verstandig te worden, zoo geven wij bevel, dat zij leeren moeten." Voor deze wetten zet nu de Tomongong zijne lieden en regeert hen daarnaar. Hier vergadert hij de twistende partijen, en spreekt het recht uit volgens geschreven of oorspronkelijke rechten. De Dajakkers zijn, zoo als bekend is, groote liefhebbers van rechtsgedingen, en een der meest gewone bezigheden van den Tomongong bestaat in het beslissen daarvan. Men kan zich geen denkbeeld maken welke twisten en valscheden in deze gerechtskamer zijn te ontwarren. Daar behoort al de slimheid en list van een geboren Dajakker toe, om daar door te komen, en niet minder de oprechtheid en de geestkracht van het zelfbewustzijn van een Christen, om onder zulke omstandigheden het recht te doen zegevieren. Daar is onze NIKODEMUS vaak in groote moeilijkheid, en kan het bewijs geven „wat Hij in hem werkt, die hem als de zijne kent."

Heeft het den Tomongong reeds moeite gekost het oordeel te vellen, zoo moet de moeite eigenlijk eerst recht beginnen als het vonnis uitgevoerd zal worden. Zijne Dajakkers hebben in niets zoo weinig lust als in gestraft te worden. Wie de kracht heeft, verweert zich zoo goed en zoo lang hij kan. Het komt niet zelden voor, dat het huis van een misdadiger eerst in alle vormen belegerd en ingenomen moet worden, eer hij zich overgeeft, en voor den vluchteling bieden de moerassen van Poelopetak tallooze schuilhoeken aan, die het opvangen ontzettend zwaar maken. En dan verweert zulk een vagebond zich, als hij

geboeid moet worden, tot op het bloed. Had nu maar de Tomongong eene handige manschap tot zijne beschikking, zoo was het tot daar aan toe. Maar dit gewas heeft in Poelopetak nog niet willen gedijen, en de goede wil van den Tomongong om tucht en orde in zijn land in stand te houden, leed maar al te dikwijls schipbreuk op de lafheid van zijne policiedienaars. Om maar een voorbeeld uit velen te noemen. Daar verbreidt zich het bericht, dat twee te Banjermassing veroordeelde Chineezen, in Poelopetak rondzwierven en hun dievenhandwerk en vagebondenleven voortzetten. Dat gerucht werd handtastelijke werkelijkheid en de Tomongong maakte zich gereed om de schelmen te laten opvangen. Het gelukte hem den eenen te pakken; de andere had zich voorloopig uit de voeten gemaakt. Spoedig kwam hij echter weder voor den dag en NIKODEMUS zond zes mannen uit om hem te grijpen. Toen de zes helden in de nabijheid van zijne schuilplaats kwamen, zagen zij den Chinees op eens naar hen toe roeien. Hij roept hen toe: „Gij zijt het, die mijn broeder gevangen hebt; wacht maar even, nu zal ik u doodslaan!” Deze woorden hadden zulk eene uitwerking op die lieden, dat zij dadelijk omkeerden en uit alle macht naar den oever roeiden. De Chinees hen achterna, en is spoedig dicht in hunne nabijheid. De politie stort zich, zes man sterk, in het water, en zwemt naar den oever, terwijl de Chinees geheel ongedeerd blijft. Deze panische schrik heeft daarin zijnen oorsprong dat men de Chineezen voor „tago” hield, d. w. z. „sterk en kogelvrij,” en wanneer de Dajakker eens tot deze overtuiging gekomen is, zoo grijpt hij niemand aan, en houdt zulkeen er toe in staat om alles neder te werpen, wat hem in den weg komt.

De Tomongong is echter niet enkel rechter en commissaris van politie, hij legt ook nieuwe dorpen aan, en zoekt den akkerbouw zijner Dajakkers te verbeteren. Dat zijn denkbeelden, die in het bijzonder van de zendelingen af-

komstig zijn. Zoolang de Dajakkers ver van de groote rivier aan de kleine landwateren in hunne moerassige schuilhoeken huizen, zijn zij ontoegankelijk voor licht, voor recht en voor Gods Woord en bevel. De Tomongong heeft het in vereeniging met de zendelingen tot stand gebracht, dat een aanmerkelijk aantal van die Dajakkers zich in twee groote landschappen in de nabijheid der zendingsposten Palingkau en Bethabara hebben nedergezet; en dat is een maatregel, waarop de Nederlandsche regeering langen tijd te vergeefs aangedrongen had. Dit kan natuurlijk slechts ten deele op deze wijze worden voortgezet, zoo lang de Dajakkers hunne oorspronkelijke gewoonte in het bebouwen der rijstvelden behouden, want dan is het hun niet mogelijk op den duur in de nabijheid van dorpen te blijven; zij moeten jaren achtereen zich met hunne rijstvelden van de plaats verwijderen. Daarom heeft dan ook reeds sedert eenigen tijd de Tomongong van den Resident te Banjermassing ploegen gekregen, om eene soort van akkerbouw in te voeren; het is hem echter nog maar weinig gelukt. Zoo hebben sedert een paar jaren de Poelopotakkers ettelijke uren ver stroom af van de zendingsposten hunne rijstvelden, welke hen minstens 5 maanden des jaars van de dorpen verwijderd houden. De zendelingen hebben evenwel den Tomongong verzocht een paar kerken, op hunne landwijze gebouwd, in de rijstvelden op te richten, waarin godsdienst gehouden wordt. Zoo is de man altijd gaarne bereid op zijne wijze voor kerk en school iets te doen en reikt hij den zendelingen de behulpzame hand, waar hij maar kan, om zijne Dajakkers uit het slijk te trekken, waarin hij zelf maar al te diep gezeten heeft.

Hooren wij nu nog iets van het nieuwjaarsfeest ten zijnen huize. De Dajakkers zijn groote vrienden van feestmalen, en de zendeling geeft hun ook nu en dan eens een pretje, zoover zijne middelen het toelaten. In den regel is dit

met nieuwe jaar. Zoo wilde dan ook HARDELAND eens voor het volk van zijn station een feest maken, en de Tomongong was gaarne bereid in zijn huis den maaltijd op Dajaksche wijze in te richten. Een buffel en twee varkens werden ten dien einde geslacht, en een schepel rijst gehaald. Van het naburige Bethabara werden VAN HÖFEN met zijne scholieren en enkele goede vrienden verzocht, en toen de bureu aangekomen waren voerden HARDELAND en VAN HÖFEN de tot verscheidene honderden vergaderde schooljongens, twee aan twee, zingende de school binnen. Daar hield HARDELAND eene korte nieuwjaars toespraak, en maakte toen bekend, dat het ieder van hen vrijstond bij den Tomongong te komen eten. VAN HÖFEN, HARDELAND en diens vrouw begaven zich ook tot den Tomongong. Toen zij aankwamen was reeds alles in het huis en onder het huis bezet; in het huis waren de bejaarden, en onder het huis de schooljeugd. Het huis van den Tomongong is terdege hoog geëet, daarom kon men daaronder met alle gemak zich bewegen, zonder het hoofd te stooten, hetgeen bij de gewone Dajakkerhuizen wel het geval zou zijn. Te midden der schooljeugd, die in rijen geschaard zat, stonden groote ijzeren kookgereedschappen of kawas; in ieder daarvan kan een halve schepel rijst in eene keer gekookt worden. Boven in het huis had de Tomongong eenige tafels uit de school bij elkander gezet, op Europeesche wijze gedekt en aangericht; dat moest de zitplaats der zendelingen en eerwaardige raadsheeren van Poelopetak zijn. „Ikau toto péhé atei sabab anakin djari mtei,” zoo groette VAN HÖFEN den Tomongong, toen hij bij hem binnentrad, d. i. „gij zijt waarschijnlijk zeer bedroefd, omdat uw kind gestorven is” (er was namelijk, daags te voren een 10 jarige knaap van hem begraven). „Dia pahalan péhé, taharo gité bewe, antwoordde NIKODEMUS, „niet zoo buitengewoon bedroefd; ik heb meer verlangen het weder te zien.”

Toen de zendelingen binnen getreden waren, werd opgedaan. Eerst moesten de scholieren beneden geholpen worden. HARDELAND had veel moeite hen door zingen bezig te houden opdat het opscheppen en gereedzetten rustig kon geschieden. Toen alles gereed stond hield VAN HÖFEN op HARDELANDS verzoek eene korte toespraak en deed een gebed; daarop ging men aan het eten. Men liet het zich boven en beneden zeer goed smaken. Tot dessert was er nog eene soort van rijstkoeken, ook pisangvruchten, enz. Na het eten riep de oude PABOENOH luid over de tafel: „O, Paamas narei hindei?” d. i. „O, PAAMAS, wat is er nog meer?” Die oude ondeugd, hij meende den toeakpot; wanneer een Dajakker zich bij een feest niet dronken kan drinken is het voor hem geen feest geweest. „Tawa” antwoordde PAAMAS droogjes; d. i. „ik weet het niet.” En daarbij bleef het natuurlijk ook. Toch werd er nog betel gekauwd, en de een en ander rolde zich een Roko (tabak in een blad gerold) en ging dat rooken. De zendelingen onderhielden zich nog een poosje met het volk, en toen ging men stil en in orde van het Nieuwjaarsfeest weder naar huis.

Ongelukkig kon, hetgeen NIKODEMUS zich zoo goed voornam, niet tot volledige ontplooiing komen. De Nederlanders vonden het goed over het gebied van Poelopetak tot Kahaian een Hollandsch bevelhebber te zetten, die in Bethabara ging wonen, waarheen toen ook de Tomongong verhuizen moest, en in geheele afhankelijkheid van dezen man geraakte. Hij is niet van het geloof afgeweken, maar is ook niet in het geloof gewassen, en sedert den ongelukkigen Maleier-opstand in 1859 verdwijnt zijn naam geheel uit de berichten der zendelingen.

DE SCHOOLMEESTER VAN PALINGET

heeft een brief gezonden. Deze is geadresseerd aan alle heeren en dames, die gaarne zien, dat de heidenen discipelen van JEZUS worden, en ik weet geen beteren raad om den brief aan zijn adres te bezorgen, dan hem hier te laten drukken. Hier is hij, zoo als van zelf spreekt in het Nederduitsch overgezet, anders konden zeer weinige heeren en dames hem lezen.

„Ik zend mijne groetenis aan alle heeren en dames, die gaarne zien, dat de heidenen discipelen van JEZUS worden. Ik hoop, dat gij dezen brief zult aannemen van iemand, die niet veel geleerd heeft. Onder ons, Dajakkers, die hier wonen in deze plaats van den leeraar, zijn er ook reeds eenige, die het woord van den grootsten Heer, van den God des hemels en der aarde reeds aangenomen hebben. Vroeger waren wij dom, wij deden booze werken, en overtraden het gebod Gods. Wij volgden onzen lust om te moorden, te hoereeren, te stelen, te bedriegen en te liegen. Wij brachten offers aan de afgoden, die ons toch niet helpen kunnen. Wij gedoopten hopen nu, dat onze Hemelsche Vader ons de zonden vergeeft, die wij vroeger hebben begaan. Wij bidden hem om vergeving en genade, en hij wil ons ook verhooren en onze zielen eens in den hemel nemen als wij sterven, en wij hopen dan ook u daar te vinden.

Ik met mijne vrouw HANNA wij hebben reeds drie kinderen, twee meisjes en een jongen, door den zegen van onzen Heer JEZUS. Daar ik hoop, dat de groote Heer altijd meer zijne genade in ons zal doen toenemen, zoo hoop ik ook, dat de Hemelsche Vader onze kinderen bewaren zal en hen leeren tot zij het verstaan, het Woord Gods na te

volgen met geheel hun hart. Ik wensch, dat gij ons helpt bidden voor ons tot den grooten Heer, den eenigen God."

Bethabara, 24 September 1857."

PHILIPP DJALA.

Dus PHILIPP DJALA heet de man, zooals gezegd is, een eerzame schoolmeester te Palinget. Ook zullen de heeren en dames uit den brief bemerkt hebben, dat hij een Dajakker is. De Dajakkers zijn woeste klanten, zooals DJALA terecht opmerkt in de woorden: „wij volgden den lust tot moorden," en de dikke bundel menschenharen aan het handvat en de schede van hun zwaard en van hunne speer, legt getuigenis genoeg af voor de waarheid van deze bewering, want het is van den schedel der vermoorde vijanden. Wanneer men zich nu den schoolmeester te Palinget voorstelt, hoe hij in plaats van zijne spies de Schriften ter hand neemt en schrijft aan alle heeren en dames zulk een mooien, vromen en vriendelijken brief, zoo moet iemand toch het hart van vreugde opspringen over de wonderen der genade, welke onze lieve Heer aan zulke moordzuchtige menschen verheerlijkt.

Dat is nu evenwel ook alles, wat men uit den brief van den briefschrijver te weten komt, behalve dit, dat hij eene vrouw en ook drie kinderen heeft. De geadresseerden zullen wel iets meer van hunnen nieuwen vriend willen weten; en ik wil hun nu vertellen wat ik weet. Bij deze gelegenheid zal men ook heel wat van de Dajaksche scholen vernemen.

DJALA heeft van kindsbeen af het slavenjuk getorscht. In het begin was hij onder zijne eigene landslieden, de Dajakkers, een boeddak of slaaf. Deze verkochten den knaap echter later aan een Chinees, en daarop ging de arme jongen onder de Chineezen uit de eene hand in de andere; want deze aartsschacheraars handelen op Borneo in menschen even als in zwijnevleesch. Zoo mag hij ongeveer vijf jaren onder de Chineezen rondgezworven hebben,

toen op zekeren dag zijn laatste heer hem wegzond, en hem beval een anderen heer te zoeken, die voor hem de som betaalde, die hij hem gekost had; dat is te zeggen met behoorlijke intrest. Hieronder verstaan de Chineezzen op Borneo 60 procent. DJALA zocht drie dagen lang onder Maleiers, Chineezzen en Dajakkers en kon maar niemand vinden, die hem voor boeddak hebben wilde. Het was in het begin des jaars 1844. Men had toen juist de eerste aanmerkelijke som van 1000 gulden gezonden, opdat de zendelingen daarvoor boeddaks zouden loskopen. Daarvan waren HARDELAND op Bintang meer dan 300 gulden ten deel gevallen. Hij maakte in den omtrek bekend, dat hij boeddaks wilde vrijkopen, en dit kwam toen ook den armen DJALA ter oore, die zich dadelijk opmaakte, en HARDELAND verzocht hem op te nemen. Zij werden den koop eens en met nog 20 andere personen, die te zamen 330 gulden gekost hadden, trok DJALA naar Bintang. HARDELAND was met hen overeengekomen, dat zij hunne huisjes in zijne nabijheid moesten bouwen, en één jaar bij hem blijven; ingeval zij dan na verloop van dat jaar begeerden een anderen heer te zoeken, zoo stond het hun vrij, anders konden zij zich weer voor een jaar verbinden. Zij moesten zich grootendeels zelve onderhouden en wekelijks een niet zeer langen tijd voor hem arbeiden; daarbij moesten mannen, vrouwen en kinderen in de godsdienstoefening en bij het avondgebed komen. DJALA nam deze voorwaarde met vreugde aan, en wat hem het meeste beviel, was dat hij in de school mocht gaan. Hij had veel lust tot leeren, en zoo duurde het dan ook niet lang, of hij kon vlot lezen. Het is iets zeer gewoons dat jonge Dajakkers, die zoo uit de wildernis komen, in drie weken lezen leeren, als zij er maar lust in hebben.

DJALA leerde intusschen nog meer dan lezen. Hij was nog niet zeer langen tijd op Bintang, toen hij op zekeren

tijd zeer hard naar HARDELAND kwam loopen en hem vroeg: „Mag het, toe an, dat ik het boek meéneem?” Hij meende de Evangeliën, het eenige Dajaksche leesboek, dat toen bestond, en dat de leerlingen in de school moesten laten liggen. HARDELAND onderzocht nauwkeuriger, waartoe hij het boek wilde gebruiken, en vernam, dat er een groote hanjalatong¹⁾ in de nabijheid der boeddakshuizen stond, dien hij gaarne weg wilde hebben, omdat hij er zoo bang voor was. De hanjalatongs zijn boomen, waarvan de Dajakkers vertellen, dat zij aan geesten ten woning verstreken. Geen mensch kan den heidenschen Dajakker bewegen zijn bijl in zulk een boom te zetten; hij zou zich zonder twijfel de wraak der geesten op den hals halen, en treft het eens, dat zulk een boom der geesten door den storm of bliksem omver geworpen wordt, dan richt men hem terstond met de grootste moeite weder op, offert voor hem en bidt ootmoedig tot de geesten, dat zij het onvoorziene ongeluk toch niet aan de bewoners dier streek zullen wreken. Nu, zulk een hanjalatong overschaduwde ook de hutten der boeddaks van HARDELAND, en dat duivelspook hinderde DJALA erg. Nu wenschte hij te weten, of hij het wagen durfde, hem om te hakken, als hij het Evangeliënboek daarnaast legde. HARDELAND zeide hem, dat hij zich niet op het boek verlaten moest; maar als hij den boom weg wilde hebben, zoo moest hij eenvoudig den Heere JEZUS om hulp aanroepen, en dan maar flink de bijl ter hand nemen. Toen stond daar een andere boeddak bij, terwijl die twee met elkander spraken, die zeide, opdat de Heer JEZUS er maar buiten zou blijven: „O TOEAN, (hij meende HARDELAND) staat voor al zijne leerlingen in; hij zorgt voor ons; dus hak den boom maar om.” En DJALA nam zijne bijl, en de hanjalatong viel onder zijne slagen. Eene zware krankheid, die den

---

1) Afgodsboom.

armen knaap tot aan den rand des grafs bracht, volgde daarop. Eene geheele maand lag hij daarneder.

In dien tijd werden door de zendelingen de eerste proeven gedaan om door inlanders school te laten houden. Het was niet mogelijk, uit de vrije Dajakkerjongelingen, die lezen geleerd hadden, er een tot Goeroe of schoolmeester te krijgen. De vrije Dajakker was te trotsch tot zulk een dienst. De zendelingen zijn daarom genoodzaakt met eenige geschikte jongelingen uit hunne boeddaks de proef te nemen. Onder de eersten daarvan was ook onze DJALA, welke door HARDELAND op een buitenpost van Bintang tot Goeroe voor eenige knapen aangesteld werd. Men moet zich nu echter van zulk een schoolmeester niet al te veel voorstellen, vooral niet onder deze eerstelingen van alle Dajakker-schoolmeesters, die ooit op Borneo het bamboesriet gehanteerd hebben. Een beetje lezen leeren, dat was zoo al hun werk, en bovendien hunne geheele kunst, want zij wisten zelve niet veel, en dan waren zij nog heidenen. Het was echter altijd reeds iets gevorderd, wanneer alle jaren 10 of 12 knapen meer konden lezen. HARDELAND was over DJALA tevreden; hij hield zich zeer goed. Het blijft echter altijd een zeer gevaarlijk ding, om een knecht in een meester te veranderen, al zou het dan ook een zeer kleine schoolmeester zijn, indien deze den levenden God niet boven zich erkent. Dat schijnt ook de arme heiden DJALA te hebben ondervonden. Hij was niet lang Goeroe of hij voerde zulke leelijke streken in HARDELANDS huis uit, dat deze hem ernstig moest bestraffen. „Ik was daarom toch niet boos op hem,” vertelde DJALA later zelf, „want ik gevoelde, dat ik werkelijk schuldig was.” Dat was zeer goed. Alleen die zondaar is er erg aan toe, die zijne schuld niet gevoelt. Er leefde namelijk eene slimme meid op die plaats, HANNA genaamd, een Liplappenmeisje, d. i. een kind van een Europeaan en een inboorling. Zij was vroeger als kind in Banjermassing door

BARNSTEIN gedoopt, maar was een wilde rank geworden. Die verleidde den armen DJALA en het ambt moest hem natuurlijk ontnomen worden. Hij zat nu weder met HANNA in het Boeddaks huisje en was een knecht, even als al zijns gelijken.

Maar zooals gezegd is, hij gevoelde zijne schuld. VAN HÖFEN, die spoedig daarna op Bintang in HARDELANDS plaats gekomen was, had geen stiller en gehoorzamer dienaar dan DJALA, en ongeveer een half jaar na zijnen diepen val, had hij de vreugde hem tot het dooponderricht te kunnen aannemen. De Dajakker hield zich goed als Catechisant, en met Paaschdag 1846 ontving hij den heiligen doop. „Jakoe hambilang,” zoo luidt zijne doopsbelijdenis, waarmee hij den duivel (Iblis) en al zijn werk en wezen afzwoer, en zich aan den drieënen God (Hatalla) verbond, „jakoe hambilang dengan Iblis dan dengan sekaree pestggomen ajoeë, dan dengan sekaree hadat olokapir. Maka jakoe menjoeragh arepkoe intoe ikau, o Jehova, Hatalla Bapa Hatalla Anak hatoeeee, dan Hatalla Rogh Idjee brasi. — Dahop akoe, o Jehova, ani JESUS CHRISTUS, Amen.” Hij ontving den doopnaam PHILIPPUS naar een lieven zendingsvriend in Wupperfeld, wien hiermede vriendelijk zijn petekind herinnerd wordt. Na de doopplechtigheid werd ook DJALA's echt met zijne vrouw HANNA ingezegend.

Natuurlijk kreeg nu PHILIP het vroegere schoolambtje weder, en het ging er heel goed mede. Hij is daarin tot nu toe gebleven, (toen hij den brief schreef was het reeds 9 jaar). Hij trok met VAN HÖFEN van Bintang naar Bethabara, was nu eens hier, dan weer daar in bijscholen werkzaam, en overal vond de zending een flinken steun in hem. Slechts gedurende een korten tijd heeft hij eens in het jaar 1848 zijn ambt neergelegd en dat was in dat ongelukkige jaar 1848, waarin ook de zendingen zoo

drukkend de gevolgen der beroering ondervinden moesten, waaraan wij hier in Europa leden. DJALA had zijn schuld bij VAN HÖFEN aanverdiend en was geen boeddak meer, maar een vrij man. Hij had 5 gulden loon in de maand, en moest daarvoor zichzelve, zijne vrouw en twee kinderen voeden; dat was voor een huisgezin waarlijk een te gering inkomen, vooral daar hij door zijn werk verhinderd was er nog wat bij te verdienen; maar VAN HÖFEN kon hem niet meer geven; want de zendelingen kwamen toen zelf krap aan. Daarom verzocht DJALA VAN HÖFEN hem van zijn schoolpost te ontslaan, daar hij door den rijstbouw zichzelve en zijn huisgezin beter kon voeden. Zoo nam hij voor eenigen tijd afscheid uit onzen dienst. Maar zoodra VAN HÖFEN in staat gesteld was hem eene toelage te geven bekleedde hij ook weder zijn schoolmeestersambt en staat nu te Palingket, een buitenpost van Bethabara, waar we hem thans een bezoek gaan brengen.

Wij houden ons een oogenblik te Bethabara op bij VAN HÖFEN. Hier staat de hoofdschool van den geheelen zendingspost. Zij was vroeger kerk en school tegelijk, maar nu heeft VAN HÖFEN eene nieuwe kerk gebouwd en daardoor een afzonderlijk schoolgebouw gekregen. Zij is naar landswijze gebouwd, en zou bij ons voor schuur dienen kunnen. Zij is 20 schreden lang en 10 schreden breed, en kan een paar honderd menschen bevatten. Geen spijker is aan het geheele gebouw geslagen, alles is op Dajaksche manier met rotting vastgebonden. Ongeveer 130 knapen en jongelingen krijgen hier onderricht. 's Morgens ten half 8 ure begint het onderwijs en duurt tot 11 uur; des namiddags is er gewoonlijk nog schrijfles voor die, welke 's middags tijd hebben om te komen. De leerlingen ontvangen onderwijs in de Bijbelsche geschiedenis, het lezen, schrijven (Dajaksch en Maleisch) rekenen, zingen en aardrijkskunde. VAN HÖFEN is de bovenmeester, een paar jonge gedoopte Dajakkers van 18 jaren, HISKIAS PENDJEI

en CORNELUS LENTO genaamd, zijn de beide ondermeesters. Maar wij stellen tot eene nadere gelegenheid het bezichtigen van het hoofdstation uit, nu willen wij maken, dat we bij DJALA komen. Wij gaan door de lange laan van kokosboomen, die naar de rivier voert, want wij moeten in een bootje, anders komen wij niet te Palinget. In dit land kan men niet te voet over het veld wandelen; ook niet rijden, noch met paarden, noch met ossen; hier moeten alle tochten te water geschieden. De Dajakkers in Poelopetak zijn rechte waterrotten, en hunne prauwen en djoekons ziet men overal aan den oever liggen. Wij willen geen prauw nemen, die is te groot en kost te veel roeiers; tot onze spelevaart naar Palinget, dat hoogstens een uur roeiens beneden Bethabara ligt, hebben wij aan een djoekon, een gewone boot, genoeg; VAN HÖFEN geeft ons vier van zijne boeddaks tot roeiers, met welken wij den breeden stroom schielijk afglijden. Het is werkelijk een statig water, deze Doessonvloed in Poelopetak, en toch is het nog maar de rechterarm van den eigenlijken stroom. De linkerarm is even zoo groot; zij zijn echter spoedig aan de zee. Het is eene wateroppervlakte ruim zoo breed als de Rijn bij Wijk bij Duurstede, maar zonder kale oevers; wel geheel vlak, maar met dicht woud en kreupelgewas overdekt. Slechts hier en daar maken de eenzame kampongs der Dajakkers, die aan den oever gebouwd zijn, eene afwisseling, b. v. hier omstreeks een half uur beneden Bethabara, zullen wij dadelijk aan den kampong Brassak komen. Het dorp met zijne weinige huizen ziet er niet zeer deftig uit; maar er zijn toch menschen genoeg daar binnen. Zulk een groot hooggelaarsd Dajakerhuis heeft menigmaal meer inwoners, dan bij ons een geheele boerenhof. Hier in Brassak woont ook een der goeroes van Bethabara, JOHANNES AHAT, een lieve jongeling; de lieden van den kampong hebben voor hem een hutje gebouwd, in hetwelk hij zijne school houdt met 15

knapen. Als wij wilden aanleggen kon hij ons de plaats eens laten zien, waar de oude MANASSE DAING, een der eerste Dajaksche Christenen, voor 12 jaren (in 1859) zijn leven moest verliezen. Hij was een oude, trouwe dienaar, en zijn zendeling had hem ter bewaking van het daar aanwezige schoolhuis te Brassak nêergezet. Op zekeren avond kwamen tot den ouden man eenige Dajakkers uit het landschap Kahaian. Zij behandelden hem in het begin zeer vriendelijk; maar plotseling stak een van hen den oude met een speer in de rechter zijde. „Waarom slaat gij mij?” riep MANASSE. — „Wij willen u den kop afslaan, om hem te Kahaian op het Tiwa te gebruiken”, was het duivelsche antwoord. En daarop grepen de anderen MANASSE aan, sleepten hem, terwijl zij met hunne pisans ¹⁾ hieuwen, voor de deur van het huis en sloegen hem geheel dood. Toen lag men een stuk hout onder den hals en sneed het hoofd af. Dat hoofd werd in de prauw gedragen, en nog dienzelfden nacht voeren de moordenaars naar hun vaderland terug. Onder muziek en gejuich zagen des anderen daags reizende kooplieden uit Poelopetak het hoofd van den ouden bij eene Tiwaproprocessie op den stroom rondragen. Ja, het is een schoon land, dit Zuid-Borneo; maar wanneer men de menschen aanziet, behoort het tot de akeligste plaatsen der aarde.

Nu zijn wij aan den Palinget. Gij ziet daar dat stroompje zich in den Doesson storten; dat is de Palinget. De Dajakker noemt zulke woud- en weidestroompjes „Soengei.” Er zijn op beide zijden van de Doessonsrivier alleen in het landschap Poelopetak, ongeveer 6 uren langs den stroom wel 50 zulke Soengeis. Met vele kronkelingen slingeren zij zich in hun tragen loop, (want het land is hier bijna geheel vlak, en heeft weinig helling) door de moerassige vlakke naar den grooten stroom. Zij zijn voor dit

---

1) Sabels, die zonder schede gedragen worden, met een spitse punt.

land van groot nut, daar zij de straatwegen der Dajakkers zijn. Deze zouden slechts met onbegrijpelijke moeite naar hunne rijstvelden kunnen komen, als zij de Soengeis niet hadden. Maar zoo varen zij met hunne kleine djoekons deze stroompjes op en af, naar hunne velden, waar hunen hutten staan, en wanneer de oogsttijd daar is, brengen zij hun rijst langs deze waterwegen naar den grooten Doessonstraat, waar zij in de prauwen wordt geladen om verder vervoerd te worden, indien namelijk de oogst zoo goed geweest is, dat zij daarvan iets kunnen verkoopen. Op verscheidene van deze Soengeis kan men twee tot drie uren roeien, eer men aan de laatste hutten komt. Dikwijls treft men 30 tot 50 hutten aan eenen Soengei aan. Waar deze zich dan in het moeras verliest, daar is gewoonlijk ook de grens van de rijstvelden.

Zulk een veldstroompje is ook die Palinget. Wij willen er met onzen djoekon invaren en daar aanleggen. Gij zijt hier midden onder heidenen. Al de huizen, welke gij aan de rivier ziet staan, worden door zeer booze duiveldienaars bewoond. Er is hier reeds lang school gehouden; maar de ouden hebben tot dus verre nog niets van den levenden God willen weten en het verwondert mij, dat zich hier nog altijd eene school van 38 knapen en jongelingen staande houdt; het is de grootste van alle bijscholen van Bethabara. Daarom is ook de oudste van VAN HÖFENS goeroes, PHILIP DJALA hier geplaatst, omdat hij ferm voor den dag moet komen. Daar ziet gij het huis van PANANTON! Van dezen vertelde onlangs VAN HÖFEN een voorval, waaruit gij zien kunt, hoe het met de lieden aan den Palinget staat. VAN HÖFEN bezocht op zekeren dag dit huis, want als de menschen niet ter kerk komen, dan moet men de kerk bij hen brengen. Een schoonzoon van PANANTON had daags te voren een offer gehad, waaruit voor zijne vrouw de kinderzegen komen moest. Nog stond daar de zitplaats der bliangs, van die schandelijke zan-

geressen, en de offerstellage stond ook nog in het huis, daar- onder de drie blangas, die dure kruiken, somtijds wel 3000 gulden waard. Dit alles bood natuurlijk aan den zende- ling, de beste gelegenheid aan voor een gesprek over den duivelsdienst. In den loop van het gesprek zeide VAN HÖ- FEN dat de grondregel van den christelijken godsdienst liefde is, maar die van den duivelsdienst is haat en moord. „Ik heb u lief,” zeide hij, „niet omdat gij zoo beminne- lijk zijt; maar omdat ik een discipel van JEZUS ben; gij echter hebt mij niet lief; dat weet ik wel.” Daarop ant- woordde een der Dajakkers, die de duidelijke kenteekenen eener schandelijke krankheid aan zijn lichaam had; „wij hebben u wel gaarne,” maar dat gij altijd tegen onze aga- wa (godsdienst) uitvaart, dat mogen wij niet lijden en wij zul- len onzen godsdienst ook nooit veranderen. De Sultan heeft ons reeds vroeger eens tot den Islam gedwongen; maar wij zijn spoedig weer heidenen geworden; zoodra wij wisten, dat wij buiten het bereik van den Sultan waren.” De zendeling zeide, dat hij heel goed wist, waarom zij hunnen godsdienst niet wilden laten varen. „Gij wilt uwe gruwe- lijke zonden niet vaarwel zeggen.”

Nu willen wij onzen vriend DJALA, den schoolmeester, opzoeken. Dat het voor vleesch en bloed geen pretje is onder zulke kameraden te wonen, kunt gij wel begrijpen. Aan zijn huisje is ook geene groote heerlijkheid, en zijn loon is klein genoeg, misschien 7 of 8 gulden in de maand. Maar hij heeft plezier in zijne school, en het gaat goed met haar. Laat ons de zaak eens nauwkeurig bezien.

Wij zijn in de morgenkoelte uit Bethabara gevaren en het is nog vroeg op den dag. Het zal niet lang duren, of de scholieren zullen komen. Zie daar aan de andere zijde van den Doesson, steekt juist een djoekon met 4 knapen van wal, die willen hierheen naar de school. Het is een ellendig vaartuig; wij beiden zouden er moeielijk in kunnen zitten. En de vier knapen varen dagelijks twee

malen daarmede naar de school, den stroom over. En zoo zijn de meeste dezer djoekons van de scholieren aan de geheele rivier, van den een is het achterdeel weg; een ander is met klei dichtgestopt, opdat het water er niet indringe; een derde heeft in het midden een belangrijk gebrek, zoodat 3 of 4 knapen op de eene zijde moeten gaan zitten om het van de andere zijde indringende water tegen te kunnen houden, anders zonk het vaartuig in het midden van den stroom, en dan waren de arme jongens verloren, want de oever is te ver, dan dat een knaap die al zwemmende zou kunnen bereiken. En als de Heer eens toeliet, dat zulk een knaap onder weg naar school verdronk, zoo zou de uitwerking van dit voorval zijn, dat school en kerk geheel ledig werden. Tot nog toe is het altijd nog zeer gunstig afgelopen. Maar het is reeds dikwijls voorgekomen, dat de jongens zich tot op 20 of 30 schreden van den oever boven water houden, en dan zinkt de djoekon. Nu daar geeft een Dajakker jongen niets om, in de linkerhand houdt hij zijn boek en zijne lei boven water, met de rechter roeit hij naar den oever, en zoo is de zaak in orde. Zijne kleederen behoeft hij niet te drogen; want gij ziet zij zijn geheel naakt; hij schudt het water uit zijne lange haren en dan springt hij de school in. Het eenige ongeluk is als soms het boek een beetje nat geworden, of de lei zelfs verloren is. Als gij misschien 10 gulden over hebt, dan kunt gij een goed werk doen. Van den overkant komen ongeveer tien knapen school. Voor acht gulden koopt men een geheel nieuwe djoekon, in welke tien knapen kunnen zitten. Boven in Sihong, waar zending DENNINGER woont, worden zulke vaartuigen, groot en klein in menigte te koop aangeboden. Zulk een moest men zich aanschaffen, om over te zetten; hij kon ook voor de sabbathsreis naar Bethabara dienen, waarvan ik u later vertellen zal. De twee overige guldens kunnen gebruikt worden, om het vaartuig in orde te houden, in het bijzonder

tot het aankopen van Lepo, eene soort van wol, waarmede men hier de vaartuigen stopt. Nu, overleg dit eens. De jongens zijn nu geland, en de anderen zijn ook reeds daar; wij willen in de school gaan; wellicht komen onder de hand de 10 guldens los.

Gij ziet, daar staan tafels en banken, even als bij ons te huis; overigens is er maar weinig van schoolmeubelen voorhanden. De moerids of scholieren zijn ook van zeer verschillenden leeftijd; daar ziet men kinderen van 6 jaar en knapen van 16 tot 18 jaren zitten. Het komt zeer dikwijls voor, dat een moerid reeds gehuwd is; maar zij trouwen soms ook reeds op hun tiende jaar. Meisjes ziet gij in het geheel niet. Slechts op Bethabara is sedert een paar jaren een begin gemaakt met eene school voor vrouwen en meisjes. Daar zijn er 21. Overigens is het geen geringe zaak dezen hoop van 38 knapen in orde en rust te houden, en was PHILIP DJALA niet een ferme vent, dan zou hem de troep spoedig boven het hoofd groeien. Want met de Dajakkerkinderen gaat het niet als met de kinderen bij ons. 't Is waar, ook hier is niet overal goede tucht en gehoorzaamheid; maar het meest verwaarloosde huisgezin in ons land is nog heilig bij het allerbeste in het Dajakkerland. De Dajakkerkinderen loopen geheel onbeteugeld rond en geven niets om hunne ouders. In plaats van zich door hen te laten bevelen, bevelen zij hunne ouders zoo brutaal mogelijk, ja, bespotten, verwenschen en vervloeken hen. „Matei moenoh!” — „matei besempong!” — „matei bedjas!” d. i. „men moge u doodsteken! — sterf voor uw tijd! — de krokodil verslindt u!” — dat roepen de ouders den kinderen toe; maar even dikwijls moeten zij dit ook van hunne kinderen hooren. Ja, het gaat zelfs nog verder. Onder de Dajakkers bestaan zoogenaamde huwelijksgerichten, in welke allerlei geschillen tusschen man en vrouw beslist worden. Het gerechtshof bestaat uit de bloedverwanten der vrouw, daar

de vrouwen in alle huiselijke en nationale verhoudingen bij de Dajakkers het roer in handen hebben. Wanneer nu een vader zijn kind slaat (hoewel het overigens zeer zelden het geval is, dat de ouders hunne kinderen slaan) zoo kan de moeder van den knaap haren eigen man een proces aandoen. De familie der vrouw legt dan den strafbaren vader dadelijk eene geldboete op van 5, 10, 20 en nog meer gulden, die hij betalen moet, al zou hij daartoe het geld leenen. Eens had een vader zijne dochter geslagen. Deze beklaagde zich over hem, en de familie sprak eene boete van 10 gulden over hem uit, die hij ook met een vriendelijk gezicht moest neêrtellen, daar anders zijne vrouw deze zaak nog wat scherper zou behandeld hebben. Dat zijn proefjes van Dajaksche kindertucht. En ziet nu hier deze moerids en hun goeroe met zijn bamboesriet in de hand! Het gaat over het geheel zeer goed. Het ergste is de eerste tijd, als die maar doorgeworsteld is, komen de meesten gaarne en schikken zich in de tucht.

Gij verwondert u hoe men de knapen nog naar school kan krijgen, daar de ouders hen waarschijnlijk terughouden. Dat is zeker waar; de ouders bevorderen de zaak niet. Vooreerst moet men zich in die toestanden schikken. De Dajakkerscholen geven in den regel zes maanden des jaars vacantie. Van Jauuarj tot het midden van April valt namelijk de regentijd in. Dan verlaat de Dajakker de groote rivier en trekt langs de Soengeis naar zijne woonplaats en zijn rijstveld. Alles moet mede, kind en kraai. Terwijl de volwassenen in het moeras rijst kweeken, moeten de knapen in de veldhutten blijven, op de kleintjes passen, het huis bewaren, enz. In dezen tijd moet noodzakelijk vacantie gegeven worden; men zou maar zeer weinig kinderen krijgen, indien men van Januarij tot Maart school wilde houden. Met April begint de school echter weder, want dan is de rijstbouw klaar en de Dajakker komt aan de Doesson terug. Nauwelijks echter wordt de rijst rijp, onge-

veer Juli, zoo gaat het weder op het veld los; de kinderen moeten weder aan het werk om de vogels te verschrikken, om op te lezen enz., en dat duurt tot September, wanneer de oogst ten einde is, en de school weder begint. Dan moeten de schoolmeesters hunne leerlingen weder bijeen zoeken. Waar de zendeling boeddaks heeft, daar spreekt het van zelf, dat die hunne kinderen zenden. Maar in de vacantie gaat het moeielijk. Intusschen heeft de Resident te Banjer aan wien de Dajakkers hoofdelijken omslag moeten betalen, eene wet gegeven, volgens welke iedere knaap van zijn 6de jaar af, verplicht is de school te bezoeken. Het is daar dus eene soort van schoolplichtigheid, zooals in Pruisen. Maar het is met de wetten van mijnheer de Resident te Banjer zoo gelegen, dat zij wel goed gemeend zijn, maar wegens de zwakheid der plaatselijke overheid zeer moeielijk zijn uit te voeren. Toch heeft dit gebod grooten invloed, en sedert die wet gegeven is, zijn de scholen veel beter bezocht dan vroeger, ofschoon het er nog verre af is, dat alle kinderen van die plaats komen, daar vele ouders list op list stapelen, om hunne kinderen buiten de school te houden.

Wat tegenwoordig nog het meest het schoolbezoek in den weg staat, is de boeddakstand. Het grootste gedeelte der Dajakkers in Poelopetak zit vol schulden, en als nu maar eens een of twee jaren achtereen de rijst niet goed uitvalt, zoo wordt dadelijk een vrij groot aantal Dajakkers door hunne schuldeischers verkocht. Dan moeten soms geheele huisgezinnen, groot en klein, in de slavernij, of alleen de kinderen, naardat de schuld groot of klein is. In beide gevallen is echter aan geen schoolbezoek meer te denken. De schuldhoeër gebruikt hen voor den arbeid om zijne rente uit het kapitaal te trekken, en alle maatregelen, welke tot dus verre daartegen genomen zijn, dat onze scholen met ter tijd gevaar loopen ledig te worden, hebben nog niets geholpen. Daarbij komen dikwijls

hartverscheurende tooneelen voor. Zoo vertelde eens BECKER de volgende geschiedenis. In zijne nabijheid werd eene geheele familie wegens schulden uit elkander gescheurd. De moeder werd hierheen, eenige kleine kinderen daarheen, en de oudste zoon, die bij BECKER school ging, weer naar elders verkocht. Den zendeling bloedde het hart, toen de moeder met haren oudsten zoon, een hoopgevenden jongeling, die reeds tamelijk lezen en schrijven geleerd had, op zekeren dag bedroefd bij hem kwam; hem haren bitteren nood klaagde, en hem het boek en de lei van den knaap toonde, met het dringende verzoek, dat hij zich toch over zijn scholier zou ontfermen en hem uit de handen van zijn schuldheer bevrijden. Gaarne had BECKER de ongelukkige vrouw geholpen; maar tachtig gulden, die gevraagd werden, wist hij niet bij elkander te krijgen, en zoo moest hij den armen knaap laten gaan, nadat hij hem de lei afgenomen had, waarmede deze nu toch niets meer doen kon. Onder de jammerkreten van de moeder, die nu van al hare kinderen beroofd was, voer hij de rivier op naar de Kampong Bedidi, waar hij in slavernij ging, en dat wel bij een heer, die als zeer hard en ruw bekend stond. En wat gebeurde nu? Nauwelijks was eene maand na dit treurtooneel vervlogen, of dezelfde knaap stond op zekeren morgen in de vroege, toen BECKER de deur opende, weder voor hem. Hij hield den zendeling zijn boek voor en bad en smeekte zoo dringend mogelijk, dat hij hem toch niet verstooten zou. De harde dienstbaarheid had den knaap tot het besluit gebracht de vlucht te nemen. In de stilte van den nacht had hij het huis van zijn heer verlaten en was eerst langs den vloed door het kreupelhout, en door moeras en slijk voortgekropen. Maar daar de plaats, waar BECKER woonde, aan de andere zijde van den Doesson ligt, zoo moest hij spoedig nog op een ander middel zinnen, om zijn doel te bereiken. Een djoekon had hij niet; den 1200 voet breeden stroom

over te zwemmen, daartoe zag hij geen kans. Maar de nood is vindingrijk. Hij zocht aan den oever der rivier een stuk drijvend hout, dat hem dragen kon; daarop zette hij zich neder en roeide nu met een stok in de hand, zoo goed hij kon, in schuinsche richting op BECKERS huis aan. Daarbij moet men bedenken, dat de Doesson van krokodillen wemelt, die dikwijls de menschen uit de djoekons en prauwen sleuren, op klaar lichten dag, denk dan nu eens des nachts een arme knaap op een drijvend stuk hout. Maar hij kwam behouden op den oever. En nu stond hij vol angst en hoop voor den zendeling en smeekte om verlossing. De oude moeder stond er spoedig bij, en daar had BECKER nu het oude klaaglied, ditmaal echter nog aangrijpender en hartverscheurender, van het begin tot het einde toe aan te hooren. Ongelukkig kon hij ook nu niet helpen. Moeder en zoon werden weder van elkander gescheurd, en de laatste naar zijn onbarmhartigen meester teruggezonden. Deze bond hem aan een paal en telde hem 20 rottingslagen toe. De jongen is nooit weer te voorschijn gekomen. Zoo gaat het dikwijls. Vele knaapen zouden gaarne komen, als zij maar mochten.

Kijk die jongens maar eens aan. Men kan nu juist niet zeggen, dat zij daar met tegenzin zitten. Hier bij DJALA wordt in het bijzonder werk gemaakt van lezen, schrijven en rekenen. Bij het lezen gebruiken sommigen het Dajaksche N. Testament, hetwelk HARDELAND aan de Kaap liet drukken; het is dat dikke boek daar, dat de eerste afdeeling in handen heeft; ook hebben zij nog een kleiner Dajaksch boek, hetwelk Bijbelsche geschiedenissen en een kort begrip der Christelijke leer bevat, dat te Barmen onder den titel „Geschiedenissen uit het Godsrijk enz.” gedrukt is. Een derde is „het boek van de Dajakers” ook van HARDELAND, waarin iets over aardrijkskunde en de drie natuurrijken geschreven staat. De kleinen hebben hun A b boek en spelboekjes. Bij het schrijven moe-

ten de meesten een voorbeeld namaken; de eerste afdeeling echter schrijft kleine brieven en opstellen. Ongelukkig is er altijd gebrek aan papier en het Chineesche, dat men hier heeft, is zeer slecht. Gij ziet de meesten op leien schrijven; maar ook daaraan is gebrek; want de leien zijn hier zeer duur. Voor een ellendig leitje moet men in Banjer 2 gulden betalen. In het rekenen zijn zij nog zeer achterlijk, en slechts zoolang de som werktuigelijk blijft kunnen zij er iets van maken. Gij hebt ze ook hooren zingen. Het ging niet best, niet waar? De Dajakker heeft geen gevoel voor den zang en daarbij eene slechte stem. Hij verschilt daarin aanmerkelijk van de heidenen in Zuid-Afrika, die voortreffelijk zingen. Maar het gaat toch op de scholen der groote zendingsposten beter dan hier te Palinget. In de scholen, welke de zendingen houden, wordt ook over de Bijbelsche geschiedenis gekatechiseerd, en in alle scholen leeren zij gezangverzen en bijbelteksten van buiten.

Met het van buiten leeren gaat het nog het best. De Dajakker heeft van nature een zeer goed geheugen. Als hij een gesprek hoort, dat hem bevalt, zoo kan hij het na eene maand en nog langer, in zijn geheel met al zijne wendingen teruggeven. De Resident in Banjer leest aan een hoofdman eene verordening voor, en deze kent haar, na dat voorlezen, woordelijk van buiten. Men hoort de hoofdlieden bij de rechtsgedingen vaak 4 of 5 zulke verordeningen woord voor woord opzeggen. Hetzelfde bemerkt gij ook bij de leerlingen. Zij zeggen vlot en flink hunne lessen op. Lezen leeren zij ook gemakkelijk, zooals ik reeds boven verteld heb, en zij lezen gaarne ook. Men kan hen dikwijls des avonds, als het stil is, aan de andere zijde der rivier overluid hooren lezen uit hunne boeken, die zij zorgvuldig bewaren. Tot diep in het binnenland van het eiland hebben vroegere scholieren de leeskunst verbreid. Maar zoodra het op nadenken over het geleerde

aankomt, of zij daarover antwoord moeten geven, zoo is hunne stomtheid in geestelijke dingen boven alle begrip verheven. Een der zendelingen vraagde eens, daarover mismoedig, aan zijne scholieren: „Waardoor is toch uw verstand zoo geheel verduisterd?” Toen antwoordden allen, als één man: „Awi Iblis!” d. i. door den duivel. Dat is zeer treurig; maar vergeet niet, dat wij onder heidenen zijn, en zie den goeroe, PHILIP DJALA aan; deze was ook eenmaal even als die moerids, welke daar voor hem zitten; maar nu is hij door Gods genade vernieuwd in den geest zijns gemoed. En zoo als hij zijn er toch nog meer Dajakkerjongelingen en het is te hopen, dat er nog telkens meer komen.

Gij hebt het ontzettend warm in de school; ik zie hoe u het zweet van het voorhoofd druipt. Ja het is ook spoedig elf uur. Ga nu naar buiten; dan zult gij zien, dat de zon bijna recht boven uw hoofd staat. Gij moet bedenken, dat wij slechts 30 mijlen naar het Noorden behoeven te reizen, dan zijn wij onder de linie. Het is waarlijk wat te zeggen voor den armen DJALA, zoo drie tot vier uren in deze hitte school te houden, en al is hij een Dajakker, zoo is hij toch niet vrij van het vonnis over alle vleesch uitgesproken, van in het zweet zijns aangezichts zijn brood te moeten eten. Ik sla u voor de school te verlaten, dan laat hij intusschen de jongens gaan; anders zouden wij nog wel kunnen beleven, dat de een of ander zich wegens „zijn hongerigen buik” aanmeldt, en dan is er geen houden meer aan. Maar kijk ook den ondermeester nog eens aan, die zich daar met de kleinen bezig houdt. Die lieve jongeling is ook een oude bekende. Hij heet JOHAN en arbeidt hier met DJALA samen.

Als het nu zoo heet niet was, konden wij nog naar Paloendo varen. Daar is de derde bijschool van Bethabara, en niet ver van hier. Ook konden wij Poelotelo nog bezien; daar is de vierde school; maar dat ligt nog

3 uren roeiens stroomaf; dat willen wij nu maar geheel uit ons hoofd zetten. Wij willen liever te Palinget blijven. Morgen is het Woensdag, dan kunnen wij met den goeroe en de geheele school vroegtijdig naar Bethabara terugkeeren. VAN HÖFEN heeft namelijk de schikking gemaakt, dat al zijne goeroes in de bijscholen met hunne moerids in den schooltijd naar Bethabara moeten komen, opdat hij hen kan onderzoeken. Ook komen alle scholieren iederen Zondag op de zendingspost ter kerk. Als het vacantie is, keeren de goeroes naar Bethabara terug, en ontvangen dan verder onderricht van den zendeling.

Ga nu maar naar DJALA en laat u de pisang en het lekkere rijstbrood goed smaken, die ons zuster VAN HÖFEN mede gegeven heeft, en vraag hem zelf maar, als gij nog meer van hem wilt weten, dan ik u hier verteld heb. Ik ga intusschen bij JOHAN zitten, en hoor eens hoe het dien lieven jongen gegaan is.

JOHANNES JAVA.

Op Borneo in het land Kahaian leefde voor ettelijke jaren een hoofdman; die had een zoon JAVA genaamd. Toen de zoon van den hoofdman volwassen was, deed hij zooals de meeste Dajakkers van Kahaian gewoon zijn te doen. Zij laten de zorg voor den rijstbouw over aan vrouwen en kinderen, varen den breeden stroom van hun land op, of wel zij gaan dieper het binnenland van hun eiland in, of ook naar de zuidkust en drijven handel. Daardoor blijven zij dikwijls maanden lang van huis, brengen goed en have met een liederlijk leven door en verwoesten hunne gezondheid; ja velen van hen keeren in het geheel niet weder, omdat zij door schulden in de slavernij

geraakt zijn bij Chineezen of Maleiers. JAVA deed dan ook zoo, even als alle mannen van zijn volk. Daar komt hij op zekeren dag op den zendingspost Bethabara in Pölopetak. Toen woonde de Hallesche zending BERGER daar nog. Toen deze den jongen Kahaianner ziet, vraagt hij hem, of hij ook begeerte naar het Woord Gods heeft. „Hoe kan ik daarnaar verlangen,” antwoordde JAVA hem, „daar ik niet weet wat het Woord Gods is?” Het antwoord beviel BERGER, want het was oprecht, zooals men dat bij heidenen, die veel liegen en huichelen, maar weinig vindt, en hij deed zijn best om den jongen man zooveel van het Woord Gods te zeggen, als hij vatten kon. Maar JAVA hield zich toen zoo, dat BERGER hem eindelijk zeggen moest, dat hij volstrekt geen verlangen naar het Woord Gods had, maar er geheel afkeerig van was. JAVA nam dit oordeel mede en ging zijns weegs. Al het andere van BERGERS onderricht vergat hij, maar het oordeel dat deze over hem geveld had, heeft hij nooit vergeten.

JAVA's handel wilde intusschen maar niet gelukken. Of hij te liederlijk leefde, of dat hij te eerlijk was, of wellicht het handwerk niet goed verstond, ik weet het niet. Zijn vader was gestorven; maar hij kwam niet naar huis, zijne moeder moest dikwijls bijspringen, om haar zoon uit de verlegenheid te redden; het was echter altijd als een droppel water op een heeten steen. Toen vervoegde hij zich eindelijk in zijne verlegenheid bij een slechten man, een Måleier, die den naam had, dat hij goud kon maken. Met dezen sprak hij af om eene handelsreize naar het eiland Java te ondernemen. Met eene hoeveelheid riet, die hij verzamelde, wilde hij daar goede zaken doen; de Maleier beloofde hem de vrije kost; daarvoor zou de Dajakker als matroos op het vaartuig dienen. Zij voeren de haven van Banjermassing uit, en alles ging goed tot op de reede van Soerabaya. Hier aan het doel hunner reis gekomen zijnde, meende de slimme Maleier zijnen Dajakschen medgezel

niet meer noodig te hebben, en om hem kwijt te raken, gaf hij hem geene levensmiddelen meer. JAVA zal van den ouden horologiemaker in Soerabaya¹⁾ den Dajakkervriend niets geweten hebben, en deze heeft niets van hem bemerkt; anders zou het ook wel anders gegaan zijn. Verlaten van de geheele wereld verkocht hij zijne kleine hoeveelheid riet, en spoedig was de opbrengst daarvan verteerd, en om nu de maat zijner ellende vol te maken, werd hij krank, terwijl een ongemak aan de handen, hetwelk hij in dienst als matroos gekregen had, hem geheel en al verhinderde zijn onderhoud te verdienen. Nu was goede raad duur en het water kwam tot aan de lippen. Hij dacht aan zijns vaders huis te Kahaian; maar wie zou den man, die tot arbeid ongeschikt was, zonder vrachtgeld over zee zetten, en daarbij nog voeden. Daaraan dacht hij zelf het minste, want de barmhartigheid is een kruid, dat in Heidentuinen niet groeit. Maar een Ander dacht daaraan, Hij, die de barmhartigheid zelve is en Die het kermen van het zuchtend schepsel verneemt. Die zond een Hollander langs dien weg, en toen deze den armen nietsdoener op de reede van Soerabaya vond, had hij medelijden met hem, betaalde voor hem den overtocht en de voeding en nam hem met zich mede naar Banjermassing. Dat ging den Kahaianer door merg en been, en hij kon de barmhartigheid, die de Hollandsche heer hem bewezen had, nog minder vergeten dan het oordeel, dat hij eens op Bethabara van den blanken man gehoord had. Zijn benepen hart werd vervuld van dankbaarheid jegens den Hollander; dat was een gevoel, dat hij vroeger niet gekend had, en had hij eertijds met al zijne landslieden de blanken gehouden voor schepselen van andere afkomst dan de Dajakkers, zoo hield hij hen nu voor wezens van eene hoogere soort.

Op den 3^{en} Augustus van het jaar 1849 kwam een Dajakker tot den zendeling DENNINGER te Bintang, en verzocht

1) Vader EMDE, over wien later eene mededeeling volgt.

dezen, dat hij hem toch lossen zou; want hij was voor korten tijd boeddak geworden. Daar die mensch over het geheele lichaam getatoeëerd¹⁾ was, en er zeer ellendig en verwaarloosd uitzag, vreesde DENNINGER, dat hij een echte Dajakker, en een liederlijke vent was, en er in hem weinig gehoorzaamheid en lust tot den arbeid zou te krijgen zijn. Ook had hij in dien tijd treurige ervaringen gehad van zulke geloste slaven; daarom was hij niet bijzonder geneigd het verzoek van dezen mensch toe te staan. En toen een zijner geloste boeddaks, die hem veel verdriet had aangedaan, zich als voorspraak voor dezen jongen man opwierp, en zeide, dat hij hem reeds van zijne jeugd af als goed en braaf kende, en dat hij vroeger ook rijk geweest was, kreeg DENNINGER nog meer argwaan en gaf hem een tamelijk afwijzend antwoord. Toch bescheidde hij hem den volgenden dag terug; hij wilde de zaak nog eens overleggen. De Dajakker kwam juist op den bepaalden tijd terug, en DENNINGER verklaarde hem, dat hij zijne schuld bij een ander moest zien betaald te krijgen, hij kon hem niet gebruiken. „Ik kan hetgeen ik schuldig ben wel bij een ander vinden”, antwoordde hij, „maar ik heb een groot verlangen om door u gelost te worden.” — „Vanwaar komt dan bij u dat verlangen naar mij? — „Ik was onlangs in het huis, waar gij met den toewan daaronder, (VAN HÖFEN) ingingt; (zij hadden daar voor Maleiers en Dajakkers gepredikt); van toen af heb ik een groot verlangen gehad om bij u te zijn.” Op dit woord betaalde DENNINGER den losprijs, die slechts 60 gulden bedroeg, en nam hem in zijn huis op.

Deze boeddak was niemand anders dan onze JAVA. Al dadelijk in de eerste dagen zag DENNINGER dat de nieuwe huisgenoot zijne beloofde gehoorzaamheid punktueel zocht te volbrengen. Dat was reeds eene verblijdende uitzonde-

---

1) Met figuren beprikt en gekorven.

ring op den regel. Wanneer anders een boeddak door een zendeling opgenomen wordt, zoo heeft het heel wat in hem aan het verstand te brengen, dat hij gehoorzamen moet, vooral wanneer hij vroeger een vrij man was; en al is het hem ook al honderd malen gezegd, dat zijne verkeerde eigenzinnigheid, die nog vrij wat verkeerder en grilliger is dan de eigenzinnigheid in Europa, hem ten verderve moet voeren, zoo wil hij die bij gelegenheid toch weer doorzetten, daar hij dit van kindsbeen af zoo gewoon is. JAVA echter was volgzaam. Bij den huisgodsdienst en de prediking was hij de aandachtigste toehoorder, dien DENNINGER tot dusverre gehad had; somtijds begon hij overluid zijne verbazing uit te drukken. Hij hoorde, hoe nuttig het was het Woord Gods zelf te kunnen lezen, en verzocht daarom een A b boek te mogen hebben. Het lezen leeren viel hem wel wat moeielijk, en dikwijls hoorde men hem nog des nachts om 11 uur bij het harstlampje studeeren. Reeds na acht dagen had hij zulk een vertrouwen in DENNINGER gekregen, dat hij zich van toen af in de schemering altijd bij hem voegde, en dan door zijne vragen over geloofspunten tot lange gesprekken aanleiding gaf. Op zekeren avond vroeg hij, of de Dajakkers werkelijk even als de lieden uit Europa van ADAM afstamden, en kreeg daarop ten antwoord, dat wij allen in ADAM en in de zonde broeders zijn, en er alzoo op de geheele aarde geen onderscheid was; maar dat God daardoor een hemelsbreed onderscheid tusschen alle zondaren gemaakt had, dat Hij hun zijn eeniggeboren Zoon laat aanprijzen; en dat zij, die zich waarlijk tot JEZUS bekeerden, en door Hem geestelijk wedergeboren worden, met hunne lichamelijke afkomst van ADAM nog eene veel hoogere, die regelrecht uit God is, ontvangen. Daarom zijn deze in dit opzicht geheel andere wezens, kinderen en erfgenamen Gods door CHRISTUS, terwijl de andere menschen niets anders zijn dan kinderen van ADAM en erfgenamen der zonde. JAVA

was bij zulke verhalen geheel oog en oor en tintelde van begeerte om de leer recht te vatten, en liet zich dan ook bij herhaling zeggen wat hem onbegrijpelijk en onverstaaubar was. DENNINGER verheugde zich hartelijk over het genadewerk, dat in zijn boeddak plaats had; maar toch vermeed hij alles, wat JAVA tot eenen overijlden stap kon vervoeren. Eindelijk 14 dagen na zijne komst in het huis kwam JAVA tot beslissing. Het was Zondag, na de prediking. Hij trad op DENNINGER toe en sprak: „Ik ben een ellendig mensch en heb van mijne jeugd af in allerlei heidensche zonden geleefd, even als de anderen; ik heb echter nooit in mijn leven het Woord Gods gehoord, zooals nu bij u, en ik geloof het nu van ganscher harte. Nu zou ik ook gaarne hebben, dat de Heer JEZUS mij aannam en reinigde, opdat ik het eeuwige leven hebbe.” Hij telde daarbij zijn zondenregister op, en had er een zwaar hoofd over of de Heer JEZUS wel lust kon hebben zich met zulk een mensch in te laten. DENNINGER antwoordde hem het noodige uit Gods Woord en vroeg hem, of hij de zekerheid had, dat de leer des Heeren JEZUS Gods Woord was. „Dat geloof ik vast,” zeide JAVA, „omdat dit Woord ons zegt, dat wij zalig kunnen worden.” En verder „Ik zie u en uwe vrouw, dat gij oprecht leeft en goed doet aan de menschen, zoodat ik wenschen zou, dat alle Dajakkers u daarin volgen mochten, en dat kunt gij alleen doen, omdat gij God en zijn Woord kent; wij daarentegen leven schandelijk en doen veel kwaad, omdat wij God en zijn Woord niet aannemen. Verder weet ik, dat de Dajakkers, allen gelukkig zouden leven, als zij zich tot JEZUS bekeerden; maar zij willen niet ophouden met den duivel te dienen, en daarom gelooven zij ook liever de verleiders dan het Woord Gods, blijven dom en ellendig, en die rijk willen worden vallen in den strik en worden boeddak.”

Nu werd JAVA als catechisant aangenomen en kreeg da-

gelijks onderwijs in het Woord des Heeren. Daarbij was hij in het groote even als in het kleine getrouw, arbeidde onvermoeid, hetgeen zoo tegen de Dajaksche natuur is, en zorgde met zulk eene nauwgezetheid voor de eigendommen van den zendingspost als geen Dajakker voor zijn eigen goed deed. Daar het Woord Gods in hem levend geworden was, zoo kon het niet missen, of hij moest tegen de zonden van zijn volk getuigen, en ofschoon hij nooit gij maar altijd wij zeide, zoo hadden toch zijne vermaningen door de eerste liefde, waarin hij stond, en door de gemakkelijkheid, waarmede hij het woord voerde, (hetgeen den zendelingen zoo niet mogelijk is) zulk eene kracht, en troffen zoo gevoelig, dat het goddelooze en anders zoo trage volk driftig werd, en den lastigen rustverstoorder zocht kwijt te raken. Dat moest gebeuren door het welbekende en zeer gezochte middel der booze tongen. Er stond eene zeer groote macht van laster tegen den armen JAVA op, die hem bij DENNINGER als een huichelaar zwart maakte. De een had hem bij het kaartspel gezien, de andere bij den toeakpot, de derde in een publiek huis, en wat er al meer voor leelijks te bedenken was. DENNINGER onderzocht, zoo ver hij kon, zorgvuldig wat waarheid was in deze geruchten; maar vond òf oude geschiedenissen uit vroeger tijd òf leugens, en dan was bovendien de wijze, waarop JAVA zich verdedigde, van dien aard, dat DENNINGER over zijn catechisant gerust gesteld was, en de lasteraars en twiststokers liet praten. „Ik heb mijn heidendom vrijwillig afgelegd,” zeide JAVA, „en was daar niet toe gedwongen, zoodat ik mij niet als een huichelaar behoefde aan te stellen; als ik in het heidendom had willen blijven, zoo had ik de gelegenheid gehad naar Kahaian terug te keeren en bij mijne moeder te gaan, die zoo bemiddeld is, dat zij mij wel lossen kan, en die zeer naar mij verlangt. Daarentegen heb ik aan vele plaatsen, waar ik de booze werken der Poelopetakkers zag, tot de lieden gezegd, dat

God ons geschapen heeft, niet opdat wij zouden zondigen, maar opdat wij het rijk Gods zouden beërven." Hij was eene oprechte ziel en had een eenvoudig gemoed, dat slechts het ééne noodige zocht; daarom had ook volstrekt geen invloed op hem, wat men hem al aan de de ooren maalde, zooals eens iemand aan DENNINGER zeide: „Hij zou mij toch geene kippen en eendēn geven, al werd ik ook met mijne geheele familie Nazareners.”

En den oprechten en eenvoudigen laat de Heer het gelukken. Toen JAVA 9 maanden lang catechisant geweest was en zich goed gehouden had, werd hij tot den doop toegelaten. Dit was de 12de Mei 1850. Samen met hem werd dienzelfden dag nog een ander Dajakker gedoopt, een jongeling van 17 jaren, wiens bekeering eigenlijk de zalige vrucht was van JAVA'S getuigenis van den Heer. De jongeling heette ISMAEL. Hij behoorde eertijds tot de schoolknepen van DENNINGER, en had zich bijzonder aan de zendeling aangesloten, nadat deze op zekeren dag ontdekt had, dat de knaap een roeiriem had gestolen, en hem daar openlijk over bestraft en te schande gemaakt had. Eenige maanden na dit voorval kwam een oude Dajakker uit den Doesson in Poelopetak, om ISMAEL als boeddak met zich mede te nemen, omdat ISMAELS ouders hem 36 gulden schuldig waren. Deze om den oude te vreden te stellen, opdat hij niet nog hoogere intrest op de schuld zette, werden met hem eens, dat zij hun zoon zouden overhalen om in Doesson de kleindochter van den grijsaard, met wie hij reeds als kind verloofd was, te huwen. Zij vreesden, dat de jongeling weigeren zou als boeddak mede te gaan, en als hij eens hulp zocht bij het Gouvernement hunne zaak daar verloren zou zijn; want de wet verbood, dat de kinderen voor de schulden hunner ouders als boeddak zouden weggevoerd worden. ISMAEL doorzag het plan niet, omdat hij wel van de schulden, maar niet van de verloving wist, en door kommer terneergedrukt stond

hij er bij, toen zijn vader om zijne vrijlating uit de school bij DENNINGER verzocht. Onder vier oogen bekende hij ook aan zijnen leeraar, dat hij in het geheel geen lust had om nu te trouwen en de school te verlaten; maar het was om het geld te doen. „Goed,” zeide DENNINGER, „als gij nog gaarne in de school wilt blijven, zoo geloof ik, dat ik u ditmaal uit de handen van den zielverkooper bevrijden kan.” Daarop verklaarde hij den ouden man, dat hij met ISMAEL geduld moest hebben tot hij hem uit de school kon ontslaan; zoo hij echter beproeven wilde den knaap te ontvoeren, zoo zou deze bij hem zijne toevlucht vinden; hij kon zich daarover de wetten laten voorlezen door den Tomongong. „Het is echter tijd voor hem om te trouwen” antwoordde de oude. — „Wat mij betreft mag hij wel trouwen; laat dat meisje dan naar Poeloptak komen”, — zeide DENNINGER — „Dat is onze hadat niet.” — „Maar tegen de overheid zult gij u toch niet willen verzetten, zoo min als ik dat wil doen.” — „Nee. Maar dan moet hij 80 gulden boete betalen, omdat de verloving verbroken is; dat is onze hadat.” DENNINGER bewees den Dajakker, dat ISMAEL de verloving niet brak, en verzekerde hem, dat hij spoedig voor den jongen in de bres zou springen, als men hem eene schuldenlast op de schouders wilde leggen. „Maar ik heb nog van vroeger eene schuld te eischen, en het is zoo afgesproken, dat ISMAEL daarvoor met mij gaan moet,” zoo ging de geldgierige oude voort. Om nu den jongen, in welken DENNINGER de stille werkingen van Gods Geest zag, niet aan zijn lot over te laten, liet hij zich de som noemen, betaalde die en nam ISMAEL tot zich in huis. De oude scheidde in vrede. Maar de ouders van den jongen wendden alles aan, om hem in het heidendom te houden. Het gelukte hun ook in den beginne. Tegen het besliste gebod van DENNINGER en geheel tegen zijne overtuiging, had ISMAEL zich op het aandringen zijner ouders op zekeren

avond bij een nachtelijk afgodsfeest begeven. Toen DENNINGER met smart vernam, wat zijn boeddak gedaan had, was hij eerst van plan hem een pak slagen te laten geven, hetwelk helaas, ook somwijlen om de ongehoorzaamheid in het wilde vleesch te beteugelen, moest geschieden; maar de Heer gaf hem in ditmaal alleen met het Woord Gods het verharde hart na te gaan. En zie daar — ofschoon ISMAEL in het eerst niets bekende — werd toch zijn hart spoedig zoo bewogen, dat hij DENNINGER weenende ook zijne vroegere zonden bekende, en beloofde van nu aan den Heer JESUS na te volgen. Dat is anders geen Dajakkersaard; die blijven in den regel stomp en gevoelloos bij de scherpste vermaningen en de dringendste voorstellingen, in plaats van vrijwillig hunne zonden te bekennen. Zoo nam DENNINGER dan de bekentenis van den jongeling voor goede munt aan, en hij heeft zich niet bedrogen. Wie weet echter wat er met ISMAEL nog zou gebeurd zijn bij al de verzoeken, die hem omgaven, als hij niet JAVA zijn medeboeddak aan zijne zijde had gehad. Die stond hem trouw bij en had op den 12^{den} Mei de vreugde met hem ten doop te kunnen komen. DENNINGER sprak over de woorden: „Gij zijt gekomen tot den berg Sion,” Hebr. 12 : 22, doopte hen beiden en noemde JAVA JOHANNES en ISMAEL heette hij DAVID.

JOHANNES JAVA was nu een Christen. DENNINGER wenschte echter ook, dat hij echtgenoot werd, opdat hij later geene verbindtenis zou aangaan, die voor zijne ziel gevaarlijk was, of zelfs in de netten der bliangs zou vallen. Vanwaar zou hij evenwel eene vrouw krijgen? Er waren wel op de beide andere zendingsposten in Poelopetak enkele gedoopte meisjes; maar de broeders, die daar woonden, moesten billijkerwijze ook aan hunne gedoopte jongelingen denken, op Bintang was er in het geheel geene, en overigens waren nergens meer gedoopte Dajakkervrouwen. Toen ried DENNINGER zijnen JOHANNES aan, daar deze zelf geene

heidin durfde of wilde nemen, geheel in stilte onder zijne Kahaianer bekenden, die op Poelopetak schulden hadden, rond te zien; ingeval zich daaronder een meisje bevond, van welke hij dacht, dat zij geschikt zou zijn, zoo wilde hij deze zoeken te lossen, en de Heer zou dan wel spoedig openbaren of zij tot het geloof geneigd en voor hem goed zou wezen. JOHANNES ging er op uit, en meende ook na eenige dagen gevonden te hebben, wat hij zocht, maar dan moest DENNINGER 300 gulden losgeld betalen, en dat moest hij wel laten. Toen was dan toch VAN HÖFEN op Bethabara geneigd, hen uit den nood te helpen. Hij had bij zich aan huis een Dajakker meisje, genaamd HELENA, hetwelk vroeger met hare ouders door HARDELAND gelost, en later door VAN HÖFEN opgevoed en gedoopt was, zij was een godvreezend meisje, kon lezen en schrijven, en verstond alle vrouwelijk huiswerk. Met haar trouwde VAN HÖFEN JOHANNES vijf weken na diens doop, en maakte eene bruiloft, op welke bijna de geheele maagschap van het meisje tegenwoordig was, zoodat waarlijk geen klein hoopje rondom de groote rijstschotels zat, en een ieder zijn djolo met de vette brokken lekkertjes opslurpte, want dat scheen menigeen nog het beste van de geheele bruiloft te zijn. Het jonge paar kwam best met elkander overeen. LENA had gehoorzaamheid geleerd, bij haar was de heidin niet in het hart blijven zitten, en zij liet zich gezeggen als het noodig was. JOHANNES stond boven haar in kennis, vastheid en moed om te getuigen en ijver; en al kon zij ook beter lezen dan hij, zoo kon hij toch beter uitleggen dan zij, als zij uit haren Bijbel voorlas en zoo diende de een den ander met de gave, die ieder ontvangen had.

Toch liet ook voor het jonge paar de verzoeking niet lang op zich wachten. Op zekeren dag kwamen er boden van JOHANNES moeder bij hem aan, die haren zoon van DENNINGER lossen wilde, en dan naar Kahaian terug lei-

den. De oude opperhoofdsvrouw bood aan eene grootere som te betalen, dan die welke DENNINGER gegeven had. Dat was eene zware proef voor den armen JOHANNES. Als men alleen maar bedenkt, hoezeer de Dajakkers den boedakstand en ook dien naam verafschuwen, en dat, wanneer zij diep in schulden steken, zij alles aanbieden, om maar als vrije lieden te worden aangezien, zoo kan men begrijpen, hoe zeer JOHANNES, de zoon van een opperhoofd zijns volks, veel liever van zijne vrijheid wilde gebruik maken, dan voortaan den naam van knecht te blijven dragen. Nu was bovendien de stem, die hem riep, die van eene verlangende moeder, waaromtrent hij niet ongevoelig was. Had hij willen gaan, dan had DENNINGER geen recht hem te houden; het stond geheel aan hem. En de boodschappers waren zijne neven en speelgenooten zijner jeugd, die alle krachten inspanden, om hun last te volvoeren. „Ik ga niet met u mée,” zoo klonk JAVA's antwoord, „want gij kent God niet, maar leeft zonder hem op de wereld. Gij zoudt mij maar aanhitsen om de afgoden en den duivel weder te dienen en ik heb nog zoo veel kennis niet, dat ik u Gods Woord verkondigen kan, opdat ook gij in den Heiland JEZUS gelooven, en u tot Hem bekeeren kunt. Nu blijf ik hier bij den Pandita; maar na eenige jaren, als het mij past, hoop ik tot mijne moeder te gaan, om ook haar den weg der zaligheid, dien ik gevonden heb, bekend te maken.” Eenige maanden daarna kwam er een tweede gezantschap tot JAVA: „Kom mede naar Kahaian, uwe moeder beveelt het u. Waarom wilt gij hier bij den Pandita blijven; gij hebt vroeger in Kahaian de vrouwen nagezeten. En dat zeggen wij: komt gij niet om uwen vader het lijkfeest te bereiden, zoo krijgt gij ook uwen halimau niet.” De halimaus zijn eene van de drie soorten der 2½ voet hooge potten der Dajakkers, die van kind op kleinkind overerven. Zij worden voor zeer duur gehouden, omdat de aarde,

waaruit zij gemaakt zijn, in oude tijden eens uit de maan gevallen is, en thans niet meer gevonden wordt. Zoo vertellen ten minste de Dajakkers. Deze potten staan thans nog maar als sieraad in de huizen en kosten van 300 tot 1400 gulden. JAVA's vaderlijk erfdeel was er een van 1400 gulden, waarvan 400 aan een ander toekwamen. 1000 Gulden kon JAVA eischen; maar wie zou hem die geven? De rechters in Kahaian vonden het zeer rechtvaardig, dat hij zijne pot verloor, wanneer hij zijns vaders ziel niet op het lijkfeest in de zielenstad liet brengen. JOHANNES verklaarde ronduit aan de boden: „Ik ga niet meê, en kan ook voor mijn vader geen lijkfeest aanrichten. Geen mensch kan de ziel in de lewoe liau brengen; alleen de Heer JEZUS, die van den hemel op aarde kwam en ons allen van de hel verlost heeft, kan de ziel in den hemel brengen. Aan hem geloof ik, en zal mijn geloof niet verloochenen.” En de boden moesten onverrichter zaken naar huis gaan.

„Zoo hebben wij onzen JOHANNES toch gelukkig behouden,” zeide kort daarna DENNINGER op zekeren dag tot zijne vrouw, „het is hem waarlijk ernst met zijn zielenheil.” Daar kwam juist een brief van Banjermassing: JAVA heeft hier gestolen!” En welk een diefstal! HARDELAND werd spoedig na zijne aankomst in Poelopetak in het jaar 1850 door eene ziekte overvallen, en moest zich weder naar Banjermassing bij BARNSTEIN laten brengen, om geneeskundige hulp in te roepen. Hij nam JOHANNES en LENA mede, opdat zij hem tot hulp zouden zijn. Op zekeren dag miste zuster HARDELAND haar blikken geldkistje. Het werd wel spoedig daarop in het gras, dicht bij het huis gevonden, maar het was gebroken en ledig. In de kamer, waar het gestaan had, had niemand van de inlanders toegang, dan JOHANNES en zijne vrouw. De laatste werd voor onschuldig gehouden, omdat zij van vroeger bekend was, haar man echter werd onder handen genomen,

Die stotterde in zijne verlegenheid alles uit, wat hij vroeger al voor booze streken had begaan; maar hieraan was hij onschuldig. Daar het nu onder de Dajakkers niet zelden voorkomt, dat een onschuldig aangeklaagde zich daardoor zoekt schoon te maken, dat hij al zijne vroegere euveldaden optelt, zoo dacht men: halt, dit is de man! Daarbij had hij zich ook in zijne spreekwijzen verward. DENNINGER trof die tijding diep. Spoedig daarop kwam weder een brief, waarin stond: „Wij hebben JOHANNES en LENA zeer lief gekregen; maar helaas staan de zaken nog zoo als wij u bericht hebben. De verdenking kan niet wel op een ander vallen.” JOHANNES zat nu des nachts in zijne kamer en weende, en zijne vrouw LENA weende met hem. Hij weende niet om de straf, die hij te wachten had, maar omdat hij vreesde dat DENNINGER hem verstooten zou, en hij de verkondiging des Woords dan niet meer zou hooren. Toen hij weder te Bintang kwam, kon hij DENNINGER van schaamte haast niet aanzien, liet zich geduldig voor een dief houden en was stil. Na eenige weken kwam het uit, dat iemand anders het geld gestolen had, en deze ondervraagd zijnde, of wellicht JAVA daarvan geen medegenoot was, zoo wist hij van den Kahaijaner in deze zaak volstrekt niets af. Toen sloeg JOHANNES zijne oogen weder vroolijk op, en prees zijnen God, die het schreien der armen hoort en hun recht verschaft.

„Na dezen tijd,” schrijft DENNINGER ten laatste van zijn boeddak JOHANNES JAVA, „beleefde ik nog menige stille vreugde van hem, daar ik dikwijls mocht zien, hoe het hem ernst is, zijne heidenbroeders tot JEZUS te bekeeren, en hoe hij van den Heer spreekt, omdat hij in hem gelooft. Tegen het einde van dit jaar, toen ik een bezoek bracht aan Mengkatib, hielden vele Dajakkers stil voor het huis van den hoofdman dier plaats. Er waren ook vroegere bekenden van JAVA onder. Toen zij nog een poosje gehoord hadden, begaven zij zich tot JOHANNES

en vroegen hoe het kwam, dat hij zijne lange haren had afgesneden. Ik liet hem het woord opnemen, en na hunne vraag beantwoord te hebben, hield hij eene uitvoerige rede over de zaligmakende genade Gods en het plaatsvervangend lijden van CHRISTUS, dat hun allen zoo noodig was. Hij heeft de leer van de rechtvaardiging uit genade goed gevat, en ik kan wel zeggen, ook aan zijn eigen hart ervaren. De eenvoudigheid, waarmede hij tot de menschen spreekt, is mij reeds om den wille der taal niet mogelijk te bereiken, omdat ik, om hetzelfde te zeggen, veel meer woorden moet gebruiken, en even zeer ontbreekt mij nog die groote kennis van de list en huichelarij der Dajakkers, waardoor ik hen in zulke beelden uit het leven gegrepen, de noodzakelijkheid der verlossing zou kunnen aantoonen. Al kan ook JOHANNES JAVA niet onder de indrukwekkende personen gerekend worden, en laat zijn uitwendig voorkomen wel wat te wenschen over, zoo heb ik toch grooten eerbied voor het werk van Gods Geest, dat in hem is."

HET KERKHOF TE MARATOWO.

In het binnenland van Zuid-Borneo hebben de Rijnsche zendelingen te midden van Maleiers en Dajakkers een' volkstam gevonden, die noch aan deze, noch aan gene verwant is. Hij is waarschijnlijk vóór langen tijd uit Achter-Indië naar hier verhuisd. Die stam bestaat uit drie afdeelingen; onder eene daarvan, de Sihongers, heeft de zending DENNINGER zich op Maratowo nedergezet in het jaar 1851. Van de bekeering van zijnen eersteling verhaalt hij de volgende geschiedenis.

Behalve de school schonk de Heer ons nog iets anders, dat ofschoon niet afgebeden op zich zelve, toch ook tot bevestiging van het werk Gods in Sihong moet dienen, ofschoon ik over het hoe? daarvan nog niet in het reine

ben. Een kerkhof (d. i. eene begraafplaats) is ons ten deel gevallen, welks ligging in deze boschrijke streek daardoor vooral aangenaam is, omdat het eene vlakte tusschen het geboomte is. Wanneer men namelijk uit de Doesson door de Sirau komt en naar Sihong vaart, zoo heeft men niets dan dichte wouden door te gaan. Slecht eenige kleine open plekken brengen afwisseling, waar op laaggelegen plaatsen de verzameling van het water een moeras vormt, en slechts hoog gras kan groeien. Verder op wordt het bosch altijd woester en dichter, zoodat men op het stroompje van de zonnestralen niet veel te lijden heeft. Uitzichten en vergezichten zijn nergens, daar het geheele land slechts één bosch is, en alleen de rijstvelden, die echter meer landwaarts in liggen, daarvan bevrijd zijn. Eerst wanneer men bij onzen zendingspost in Maratowo komt, heeft men aan de oostzijde eene opene plaats in het gezicht, zoo groot, dat eene gewone landstad daarop zou kunnen staan. Deze plaats is de heuvel tusschen Ganting en Maratowo, die hier eene ietwat afhellende, bijna afgeronde vlakte vormt. Hier was het vroeger ook bosch; maar dat hebben de Sihongers omgehakt, en er een jaar lang rijst op gebouwd. Nu schiet hier al weder jong hout op, en na eenige jaren zal van eene opene plaats niets meer te zien zijn, als ten minste niet andere omstandigheden, wellicht door openbaren tegenstand van dezen post uit, de zaken veranderen. Aan het Noord-West-einde maakt een ruw kruishout op een afgezonderd plekje opmerkzaam, dat ongeveer 5 minuten van onze woning verwijderd is. Hier is een eenvoudige grafheuvel, en in den omtrek zijn het kreupelhout en het gras afgemaaid, en daar zullen later, zoodra wij een haag daarom maken kunnen, ook nog eenige boomen geplant worden. Dat is het kerkhof te Maratowo, en wel een christelijk kerkhof; want het is het eigendom der zending, mij door de Sihongers afgestaan, en ik heb het op den 3^{den} Februari ingewijd.

Eene begraafplaats lag vooreerst nog niet in mijn plan, ik had liever eerst eene christelijke gemeente zien ontstaan. Maar wat God doet, dat is welgedaan; zijne werken zijn onberispelijk, en wij mogen wel gelooven, dat het voor ons en onze zaak zóó goed geschikt is. Het kerkhof even als de geschiedenis, waaraan het zijn ontstaan te danken heeft, heeft in Sihong veel opzien gebaard, en deze gebeurtenis moge deswegens hier eene plaatsje vinden. MOEJAN uit Maratowo, een man door zijn volk geacht, ligt hier begraven. Hij is de eersteling van Sihong, en behoorde vroeger tot die weinigen, die in hunne heidensche duisternis, naar licht en kennis omtrent God en de eeuwige dingen tot Hem opzien. Hij was dus onder den invloed dier voorbereidende genadewerking, die ook plaats heeft bij heidenen vóór hunne bekendheid met het Evangelie. Gaat dan voor zulke zielen het licht op, dan zijn zij er ontvankelijk voor. Het is alzoo mijne schuld niet, dat MOEJAN gedoopt werd, ook niet, dat hij het getuigenis Gods uit mijnen mond heeft gehoord, wat hier volstrekt niet onnoodig is te zeggen. MOEJAN had zijn eerste onderwijs aangaande God van een hadji¹⁾ gekregen. Deze huichelaars trekken het land rond, en staan ook bij de heidenen alhier bijna algemeen in achting en eere. Hij maakte van de gelegenheid gebruik, om bij zulk een leeraar van God en den grooten profeet de oplossing te vragen van de vraagstukken zijns harten. Hetgeen hij van tijd tot tijd hoorde was toch van dien aard, dat van nu aan het Sihongsche bijgeloof grootendeels alle krediet bij hem had verloren. Wel is waar, was zijn hart niet bevredigd, maar de leer van God was en bleef hem heilig. Hij zou wel geheel Mohamedaan geworden zijn, zoo niet eenerzijds het Sihongsche verbond hem geketend hield, en anderzijds de

---

1) Dat zijn mahomedaansche priesters, die voorgeven, dat zij eene reis naar het graf van den profeet te Mekka gedaan hebben, en die daarom bij het volk in hooge achting staan.

grootte schelmerij der Islammers hem had gestooten, te meer, daar zij bij zoo veel grootere kennis van het Goddelijke, des te grootere booswichten waren. Hij bleef dus een heiden, meer radeloos dan andere heidenen, zoo ook al niet ongelukkiger. Spoedig na mijne aankomst te Sihong, toen ik op zekeren dag, dadelijk na mijne ochtendgodsdienstoefening een onaangenamen koop moest sluiten, trad MOEJAN de eerste maal bij mij binnen. Hij verontschuldigde zich, dat hij als buurman eerst nu na 14 dagen mij bezocht; hij had echter twee akkers te verzorgen, en daar was juist nu noodzakelijke bezigheid geweest. Toen bedankte hij mij zeer, dat mijne vrouw zoo goed met zijne kinderen gehandeld had. Ik zag den grooten, sterken man aan, wiens uiterlijk aanzien, volstrekt niet bij zijne woorden paste, omdat hij er uitzag als een ijzervreter, en daar ik zijne toespraak voor Maleische vleierij aanzag, zoo maakte ik het kort met hem. Het heeft mij later gespeten. Den man hinderde dit echter niet. Ik had juist iets aan mijne tafel te doen, onder de kokosboomen, toen hij terug kwam, en toen ontving ik hem ook als iemand aan wien ik eene goede tijding had te brengen. Met grootte belangstelling luisterde hij eene wijle toe, en zijn geheele gedrag daarbij, even als de vragen, die hij mij voorlegde, overtuigden mij, dat hij in alle oprechtheid naar bekeering verlangde. Toen vertelde hij mij van zijne kennismaking met den hadji, en hoe hij van hem ook iets gehoord had, dat met mijne leer overeenkwam. Dit sprak ik hem niet tegen; want de Koran heeft ook veel waars, omdat hij het beste, wat er in staat, aan het Evangelie heeft ontleend. Den valschen profeet met de hadji's liet ik echter maar links liggen en zeide tot MOEJAN, dat, wie de waarheid voor het heil zijner ziel wilde zoeken, die in het Woord Gods, dat daarvan de grond is, moest opsporen. Aan de eerste menschen had God den Heiland der wereld beloofd, en in deze be-

lofte waren alle andere beloften der genade en des eeuwigen levens voor ons menschen bevat. Alle profeten, die God later gezonden heeft, hadden van dezen Heiland der wereld JEZUS CHRISTUS getuigd, dat door zijnen naam allen, die in Hem gelooven, vergeving der zonden ontvangen zouden. Van deze belofte handelt de geheele Heilige Schrift, welke Hij in zijne gemeente van het begin af, voor ons en alle menschen heeft laten bewaren, en daarin alleen is het heil geopenbaard. Al wat echter later door anderen anders geleerd is, was dwaling, die niet tot de zaligheid voerde. Daarop antwoordde MOEJAN, dat hij juist deze Heilige Schrift Gods zoo gaarne wilde leeren kennen; hij vroeg daarbij of hij ze nog wel kon leeren kennen. Ik moedigde hem aan te leeren lezen, daar ik hem verhaalde, dat reeds vele mannen van zijn leeftijd nog hadden leeren lezen; maar hij moest zich de zaak ook niet zoo heel licht voorstellen, als of men het in eenige dagen onder de knie kon krijgen. Eerst moest hij de letters leeren kennen, en dan hoe zij samengevoegd werden, tot hij geheele woorden, en eindelijk een geheel boek lezen kon. Daartoe behoorden bij hem een oprechte wil en volharding; beiden zou God hem geven, als hij Hem daarom bad. Dat wilde hij ook, 'en ik beloofde, dat ik hem zou onderrichten. Nu meende hij echter, dat met dat onderricht niet moest gewacht worden. Dadelijk beginnen was het beste, daar hij niet zoo goed kon leeren als de jeugd en ook zijn rijstveld nog te bezorgen had. Ik begon dus met hem aan het A b c, waarbij hij grooten ijver toonde. Meermalen vond ik hem dan achter groote hoopen hout, op de plaats waar wij het bosch omgehakt hadden, zitten, waar hij het geleerde op zijn eentje weder herhaalde, en kon hij een onzer jongens machtig worden, dan moest die hem daarbij helpen. Des avonds kwam hij onder de warande en liet zich den weg der zaligheid uitleggen, waarbij het gewoonlijk middernacht werd.

Hoe troostvol het voor ons was bij al onze wederwaardigheden al dadelijk een mensch te vinden, bij wien het Woord Gods ingang vond, dat is nauwelijks te zeggen. Na zijne eerste kennismaking met ons, was MOEJAN weder tot zijn veldarbeid teruggekeerd, zooals hier over het geheel de lieden niet in hunne woningen blijven, maar enkel af- en aankomen. Kort daarna stond ik op een zaterdagavond op den heuvel en blies de bazuin voor de zondagsgodsdiensstoefening. Toen keerde een man, de zoon van den vroegeren hoofdman van het veld terug, en vertelde mij lachend dat MOEJAN „krankzinnig” was geworden. — „Wat doet hij dan?” vroeg ik. — „Hij gaat tot alle menschen op ons veld,” zeide de man, „en vertelt niets anders dan maar altijd van den Heer JESUS. Daarbij is hij zoo vroolijk, zonder dat men begrijpen kan waarom. Zeker, hij is krankzinnig geworden, dat zeggen de andere menschen ook. „Neen, gowo,” antwoordde ik hem, „wanneer hij zoo doet, dan geloof ik toch niet dat hij krankzinnig is. Ik geloof wel dat gij zijne vreugde niet begrijpen knnt, en ook de anderen kunnen dat nog niet. MOEJAN heeft den Heiland gevonden, en daardoor is hem die groote vreugde wedervaren, welke God voor u allen bereid heeft. God wil hem genadig zijn en al zijne zonden vergeven; Hij wil zijn vader worden, en hem zalig en heerlijk maken; en MOEJAN heeft eene groote erfenis in den hemel te hopen, die meer waard is, dan alle rijkdommen in de wereld en daarbij het eeuwige leven, dat geen einde heeft. Zou dat dan geene vreugde waard zijn?” Wanneer dat zoo is, meende gowo, dan wilde hij dit ook wel hebben! „Nu,” zeide ik, „kom dan morgen en hoor, hoe gij dat ontvangen kunt; ik blaas de bazuin voor u allen, en ben daarom tot u gekomen, dat ik aan u allen de blijde boodschap van den Heiland Gods verkondige.” Ten gevolge van deze tijding vreesde ik nu, dat MOEJAN zich door den spot zijner vrienden zou laten verschrikken, en afkeerig

maken. Ik riep tot den Heer, dat Hij dezen man voor ons bewaren en aan ons schenken mocht, en Hij deed dit ook. Toen MOEJAN spoedig daarop wederkwam, zag ik met genoegen, hoe hij het goede begin moedig voortzette. De groote zaak, die hij gehoord en in zijn hart opgenomen had, was hem zoo gewichtig en dierbaar, dat hij haar aan al zijne vrienden en zijn gansche volk gunde, en het verwonderde hem zeer, dat zij in deze zaak van het grootste belang zulk eene afkeerigheid toonden, en zelfs boos op hem konden worden. Zijn besluit om het Woord Gods zelf te leeren lezen en verstaan was nu des te sterker geworden, en dat wel, opdat hij het zijnen bekenden recht helder en duidelijk zou kunnen maken. Zijn broeder TAGOM was de eenige, die hem verstond, en jegens wien hij zich volgens de behoefte van zijn hart kon uitlaten. Die twee baden ook met elkander. Toen echter TAGOM de ongunstige stemming van het volk zag, trok hij terug, en meende dat men vooreerst maar heel stil moest zijn, en de goede leer slechts in eigen hart bewaren, tot de lieden langzamerhand verstandiger werden. De zaak was op zich zelve heel goed en juist naar zijn wensch, maar men moest toch onder het volk leven en kon niet allen tegen zich innemen.

Zoo wij de beide broeders naar de toestanden der tegenwoordige christenheid wilden beoordeelen, waar het eenen nieuw bekeerde in zekere kringen en onder vele omstandigheden alleszins beter is vooreerst van zijne gemoedservaringen te zwijgen, tot hij eerst meer bevestigd is, — zoo zou de meening van TAGOM ons verstandiger kunnen toeschijnen, dan die van MOEJAN. Maar het is daarmede in de heidenwereld anders gesteld, waar een nieuw bekeerde na de erkentenis der waarheid dadelijk genoodzaakt is, òf om weêr op heidensche wijze te leven, en alzoo de stem der waarheid in zijn binnenste tot zwijgen te brengen; òf om aan haar getrouw te blijven en haar openlijk te belijden. MOEJAN geloofde ook, dat men het geheele volk

niet tegen zich in het harnas moest jagen, en bedacht wel hoe moeielijk zijne positie onder dat volk kon worden; maar het Woord Gods, dat hen allen ter bekeering riep, onder hen geheel te verzwijgen, en het zoo geheim te houden, dat niemand het bemerkte, dat hij het aangenomen had, daarmede kon hij zich niet vereenigen, want hij oordeelde, dat hij dan bij alle gelegenheden de heidensche manieren moest volgen, en dat was toch onmogelijk, als hij zich in ernst aan den waarachtigen God wilde toewijden. Ik zocht nu gepasten raad en troost voor hem uit de Schrift, en kon hem in zijnen moeilijken toestand van den bijstand des almachtigen Gods, en bij den spot der menschen van Zijn genadig welgevallen verzekeren. Hij geloofde het Woord en sprak beslist uit, dat hij liever genade wilde vinden bij God dan bij de menschen.

Dit zou nu bij MOEJAN op de proef komen, en daarin zou zijn geloof in den Heere JESUS moeten blijken. Hij was weder op zijn veld eene kleine dagreize van het dorp verwijderd, toen wij de boodschap kregen, dat hij reeds sedert acht dagen ziek lag, en zijn lichaam zoo opgezwollen was, dat hij niet lang meer kon leven. Ik kon niet tot hem gaan, daar ik zelf met vrouw en kinderen ziek lag aan de buikloop, en zond hem verzachtende geneesmiddelen met thee; den Heer had ik echter om het behoud van zijn leven tot het werk der genade in hem was volbracht. Het gevaar der ontsteking en der verstikking werd ook gelukkig afgewend, zoodat hij er spoedig weder boven op kwam. Ik liet hem toen mijn wensch kenbaar maken, dat hij zoolang in Maratowo zou blijven, als hij vermoeienden arbeid moest mijden, waartoe hij bereid was. Zijn broeder TAGOM verklaarde zich gereed voor hem den veldarbeid waar te nemen zooveel in zijn vermogen was. De andere vrienden echter, welke bij zulke gelegenheden naar landsgebruik verplicht waren te helpen, hielpen hem niet, omdat hij het bij hen verkorven had. Toen hij zoo

gevaarlijk krank lag wilden zij namelijk voor hem offeren. Natuurlijk had MOEJAN daarin moeten toestemmen; want als het tegen zijn zin was geschied, zoo ware het offer toch krachteloos geweest. Het gold nu van tweeën één, óf, zooals TAGOM vroeger wilde, geheel van de goede leer zwijgen en offeren; óf zooals MOEJANS wil was, het Woord Gods luide uitspreken, en de lieden daarover te laten nadenken. Den goden weder te offeren, dat wilde TAGOM ook niet; want hij had onder vier oogen van het offer van CHRISTUS gehoord, en dat was hem ter harte gegaan; zoo iets hinderde hem dus. Het offeren werd daarom achterwege gelaten, omdat de ééne broeder het afwees, en de andere hierin toestemde. Daardoor waren de menschen tegen MOEJAN en mij zeer boos, minder tegen TAGOM. Toen MOEJAN weder hersteld was, deden zij hem de bitterste verwijtingen wegens ontrouw jegens zijn geheele volk, omdat hij van hen afviel. Hij leerde spoediger dan een van het geheele volk lezen, en de oudsten hadden het nog niet eens veroorloofd; hij wilde het eerste van allen een christen worden, en de oudsten wisten nog niet eens, hoe zij het met den godsdienst der vreemden hadden. MOEJAN antwoordde hen: „Ik wil niet van u afvallen; gij zelf zijt getuigen, dat ik u allen daartoe heb willen bewegen, dat wij ons tot den waarachtigen God bekeeren, daar Hij ons den weg der zaligheid laat verkondigen; maar gij wilt niet. Velen van ons zijn reeds gestorven en hebben de leer van den Heere JEZUS niet aangenomen; ik kan ook sterven; daarom wil ik ze aannemen, terwijl ik leef; gij kunt mij niet zalig maken.” Zij twistten ook met hem over den waren godsdienst, en MOEJAN antwoordde hen, dat het toch zeer begrijpelijk was, dat men eenen godsdienst niet als van God gegeven kon aanzien, wanneer de menschen daarbij slecht bleven en zich zelven zoowel als anderen ongelukkig durfden maken. Zoo hadden ook de Maleiers, die in de bergen en aan den Doesson wonen, hunnen eigenen

godsdienst; maar die lieden zijn allen nog boozter dan de Sihongers. Dit stond echter bij hem vast, wanneer alle menschen de leer opvolgden, welke ik verkondigde, zoo zouden zij allen zeer goede lieden worden. — Toen vertelde hij hun ook, hoe hij er vroeger naar getracht had den grond en oorsprong van den godsdienst te weten te komen; toen had hij evenwel niets betrouwbaars gevonden; alleen in de leer des Heeren JESUS kon hij zijn geheele vertrouwen stellen. De Mohamedanen vertrouwden op MOHAMED; de Sihongers hielden zich aan de vertellingen hunner voorvaderen vast, waarvan velen echter nog maar zeer weinig wisten; maar de christengemeente had het Woord, dat God van den beginne af gegeven had. Daarom was dit de ware godsdienst, omdat hij in de Schrift vervat, altijd onveranderd blijft, en hij was zeer blijde, dat hij den Heer had leeren kennen, en nu de belofte des eeuwigen levens kon ontvangen, daarbij wilde hij leven en sterven.

Toen de vrienden zagen, dat met MOEJAN niets te beginnen was, rekenden zij hem, als een afgevallene, hunne verdere gemeenschap onwaardig. Hij werd weder krank, en was er erg aan toe, maar niemand bezocht hem, ofschoon zijne krankheid ten dood scheen te zijn. De vorige ziekte had eene gevaarlijke hoest achtergelaten, en nu leed hij aan den rooden loop, ten gevolge waarvan ontstekingen en koorts en spoedig voor zijn leven deden vreezen. Zijne vrouw verzorgde hem, en dat wel met eene zorgvuldigheid, die mij in deze heidin menigmaal trof. Men kan echter denken hoe de ziekenverpleging bij menschen is, die daar volstrekt geen verstand van hebben, en niets anders dan hunne rijst bezitten. Wij deden al wat wij konden, al hetgeen ons bij onze eigene krankheid en onze beperkte middelen mogelijk was. Eenige overgeblevene, Hallesche medikamenten deden ook goeden dienst, en brachten ten minste een stilstand in de ziekte te weeg. JOHANNES JAVA en DAVID bezochten hem ijverig, en hielpen mij om hem den weg der zaligheid

nog verder uit te leggen Tot nog toe had MOEJAN niet bepaald om den doop verzocht. Wellicht kwam dat, dewijl hij altijd nog de toenadering zijner betergezinde bekenden, ten minste die van zijnen broeder, verwachtte, en daarbij ook wel geloofde, dat het genoeg was, dat mij zijn verlangen om JEZUS eigendom te worden, bekend was; dat ik dan ook ter rechtertijd wel de noodige schikkingen voor den doop met hem zou maken. Misschien ook legde een zeker punt ten aanzien van het huwelijk hem moeielijkheden in den weg, waarover hij maar niet heen kon komen. Ik had van mijne zijde bij de beoefening mijner bediening ook altijd geheel vermeden, hem aan te manen om zich te laten doopen, daar ik onder de eerste omstandigheden, toen allen zich tegen den éénen stelden, zijne eigene vrijwillige beslissing zeer bepaald begeerde tot zijne en mijne rechtvaardiging. Zijne hoop en mijn wensch om eenigen zijner vrienden mede over te halen, was tot dusverre niet vervuld, en zijne verlatenheid, die hem van de zijde der Sihongers ter dege was gebleken, moest hem nu tot een des te spoediger besluit drijven. Hij stond op een kruisweg. Zóó kon het niet lang met hem blijven; òf hij moest in zijn heidendom terugkeeren, òf opname in CHRISTUS gemeenschap vragen. Dit laatste was echter met betrekking tot zijne aardsche vooruitzichten zoo weinig aantrekkelijk, dat er wel een groot geloof noodig was, om daartoe te besluiten. Wat MOEJAN uitwendig door zijnen overgang te wachten had, was enkel mijne gemeenschap, en die kon hem noch bescherming, noch hulp aanbieden, tegen de menigte, die tegen ons optrad. Ware zijn verlangen, om een christen te worden slechts van oppervlakkigen aard geweest, en hadde hij niet zijn geheele hart aan de werking des Heiligen Geestes overgegeven, zoo zou zich dat nu geopenbaard hebben; want hij had nog den tijd om terug te keeren, en zou daarmede den wensch zijner vrienden vervuld hebben.

Hoezeer mij den gelukkigen afloop der zaak, wat MOEJAN betreft, ter harte ging, vooral daar hij op dit arbeidsveld de eerste was in wien ik het genadewerk Gods zag, daarvan zal ik hier maar niet verder spreken. Op den 8sten December werd ik verblijd, door eene vertroostende uitkomst. Hij liet mij door JOHANNES JAVA, die hem bezocht, zeggen, dat zijn verlangen om een medelid der gemeente Gods te worden groot was, en hij wenschte van mij te hooren of hij den heiligen doop kon ontvangen en aangenomen worden. Zijne afgodsgereedschappen had hij al te gader uit het huis geworpen; zijne hoop had hij gesteld op de genade van JEZUS CHRISTUS ten eeuwigen leven, en daarbij wilde hij volharden, hetzij de Heer hem nog een langer leven gunde, hetzij hij van deze wereld opgeroepen werd. Verder had hij er veel mede te doen, hoe zijne verhouding tot zijne vrouwen nu moest worden; hij wist nu ook wel, dat hij daarin het bevel Gods had overtreden. Hij leefde namelijk in veelwijverij, hetwelk hij van de Mohamedanen had overgenomen; de eene vrouw, die hem oppaste, was kinderloos gebleven; de andere, de jongste had drie kleine kinderen en bezorgde met zijnen broeder het rijstveld. Toen ik zag, dat hij zich jegens JOHANNES JAVA als zijns gelijke vertrouwt uitliet, gaf ik door dezen ook ongeveer het volgende antwoord: dat ik overtuigd was van de oprechtheid zijner belijdenis, en dat daarom niets meer zijnen doop in den den weg zou staan, wanneer ik hem daarover het noodige onderricht gegeven had; overigens moest hij bedenken, dat het verdriet, dat hem nu om den wille zijner bekeering overkomen was, later nog wel grooter kon worden, en hij kon alleen dan de zaligheid bereiken, wanneer hij tot aan het einde toe in het geloof aan den Heere JEZUS vasthield. Overigens mocht hij zich verheugen en getroost zijn; want de Heer, die hem tot zich getrokken had, was grooter dan alles, en wilde hem ondersteunen, dragen en redden; alle beloften Gods, die ook hem betroffen, waren zeker

waarachtig, en deze betuigden ons ook, dat het lijden en de smaad van dezen tijd niet opwegen tegen de heerlijkheid, die aan ons zal geopenbaard worden. Wat zijn dubbel huwelijk aanging, zoo liet ik hem onder bijvoeging van de voornaamste beweegredenen zeggen, dat hij zijne beide vrouwen moest behouden, en dat eene verandering in de reeds bestaande verhouding met haar hem niet in de gedachte moest komen; maar ik wilde alles met hem zelf nog nader bespreken.

Den volgenden dag vond ik MOEJAN naar het lichaam lijdende, maar goedmoeds. Toen het gesprek op den doop viel, vroeg ik van hem mij nogmaals den grond zijner hoop op JEZUS CHRISTUS voor het aangezicht Gods te belijden, en wat hij daarop antwoordde, was mij, voor het getuigenis van een heiden, voldoende. De hoofdinhoud daarvan was, dat hij van de waarheid der leer, die ik verkondigd had, in zijn hart overtuigd was, en alzoo in den Heer JEZUS, zijnen Heiland geloofde, die hem van al zijne zonden zalig maakte; dat hem dit ernst was; dat hij reeds sedert lang het vertrouwen op de afgoden had vaarwel gezegd, en alles, wat tot de afgoden behoorde, uit zijn huis had geworpen, waarvan ook de stemmen, die van de Sihongers tot hem waren opgegaan konden getuigen. Ik vroeg hem of hij vrede in zijn hart kon vinden bij het besluit zich aan den Heer JEZUS over te geven. Hij antwoordde: „Ja, ik heb vrede bij Hem gevonden; vroeger wist ik niet wat ik zocht, nu ik echter de belofte Gods in JEZUS gevonden heb, is mijn hart gerust.” Toen ik vroeg hoe zijne gemoedsgesteldheid omtrent den Heer JEZUS was, en hoe hij tot hem bad, antwoordde hij: „Ik ben nog zeer onwetend; en kan niet veel bidden, ook niet zoo als het behoort; wanneer ik onrustig ben, dan bid ik altijd: „Heer JEZUS, mijn Heiland erbarm u over mij, reinig mij van alle zonden en sta mij bij, dat ik uw eigendem worde.” Ik moedigde hem aan maar zoo voort te gaan met bidden, en ook aan den Heer den

ganschen toestand zijns harten te zeggen, en wanneer hij niet wist, wat en hoe te bidden, zoo moest hij het den Heer ook zeggen, en om den Heiligen Geest vragen, welke ons recht leert bidden en ons gebed aangenaam maakt bij God. Daarna kwam het gesprek op zijne vrouwen, waarbij ik hem aan het verstand trachtte te brengen, dat zulke lieden, die, zooals hij, de ordening Gods hadden overtreden, hunne misslagen zelfs niet weer goed konden maken; hij kon als bekeerde de verplichting, die van Gods- en van rechtswege op hem rustte, niet van zich afwerpen en eene vrouw onder de heidenen laten rondloopen, waar zij, aan alle gevaren prijs gegeven, naar lichaam en ziel omkomen moest. Hij moest nu God bidden, dat Hij hem in lankmoedigheid dragen en ook het hart van zijne vrouwen zóó regeeren mochte, dat zij hem in het geloof niet hinderlijk waren, maar met hem aan het woord Gods gehoorzaam werden. Indien echter eene vrouw wegens zijne bekeering niet bij hem wilde blijven, zoo mocht hij haar vrijlaten. Daarop zeide hij mij, dat zijne beide vrouwen met zijn besluit zeer tevreden waren; hij wenschte ook, dat zij beiden, zoowel als hunne kinderen tegelijk met hem gedoopt werden, ingeval ik ze daartoe geschikt achtte. Van deze, die hem oppaste, (zij zat daarbij) wist hij heel zeker, dat zij het van harte begeerde; de andere daarentegen had zich nog niet bepaald uitgesproken, omdat zij tegenstand van hare bloedverwanten ontmoette.

Ik vroeg nu de vrouw, van wie ik reeds vroeger hoop had, naar haar geloof in den Heere JESUS; en of zij dat openlijk door woord en werk belijden en ook het heidendom gansch en al vaarwel zeggen, en volgens het Woord Gods leven wilde. Haar besluit en vroolijk antwoord stemden geheel overeen met de betuiging van haren man. Ik beval nu de zaak den Heere aan, en was van dien dag af, dagelijks bij MOEJAN, om hem en zijne vrouw in de leer des christelijken doops te onderwijzen; wanneer zijn ziekelijke

toestand het veroorloofde, kwam hij tot ons. De andere vrouw kwam slechts zelden van het rijstveld thuis, en bij die gelegenheden, kon ik er verder niets uitkrijgen, dan hare gewone betuiging: „Ik begeer het ook.”

• Nauwelijks was het bekend geworden, dat MOEJAN zich werkelijk voor den doop had aangemeld, of de wederspanigsten onder de Sihongers verzamelden zich en hielden eene raadsvergadering, om te bespreken, hoe zij hem van mij zouden aftrekken, opdat de smaad niet op hen viel, dat ik hun bondgenootschap verbroken had. Eenigen, waaronder de weduwe van den vroegeren hoofdman was, rieden aan om MOEJAN voor melaatsch te verklaren, dan zou zijn omgang met mij kunnen afgebroken worden. Een onzer buren, HADJI genaamd, kreeg in last MOEJAN daarmee bekend te maken. Die kwam dan en verklaarde MOEJAN, dat hij melaatsch was; de melaatschheid verteerde inwendig zijne beenderen en ingewanden; hij mocht van nu af geen spanlengte van zijn huisdeur afgaan, tot zij voor hem eene hut midden in het bosch gebouwd hadden, waarheen zij hem dan brengen wilden. Zoo was het besluit van het volk. — Dat was èene nieuwe ellende voor MOEJAN en zijn kort gebed ging nu over in de verzuchting: „Heere JEZUS erbarm u mijner!” Ik bemerkte dadelijk de duivelslist; want als MOEJAN voor melaatsch doorging, zoo mocht ik ook zijne hut in de verte niet naderen, of ik versperde mij daardoor den ingang in alle andere huizen des volks. Intusschen was deze leugen toch zoo grof en onbeschaamd, dat ik de hoop koesterde nog menschen te zullen vinden, die dat wilden bekennen, want MOEJAN was aan het geheele lichaam rein en zijne ziekte slechts inwendig. Ik zocht nu eerst HADJI op en vond hem op onze bouwplaats, waar ook juist eene menigte menschen verzameld was. „Vriend,” zeide ik tot hem, „gij hebt MOEJAN voor melaatsch verklaard; toon mij de melaatschheid.” — „Ik kan de melaatschheid niet toonen,” zeide HADJI, „want zij is inwen-

dig." — „Kent gij de melaatschheid?" — „Neen, maar de lieden zeggen het," was het antwoord. „Nu," zeide ik tot de omstanders: „HADJI kent de melaatschheid niet, en hij verklaart MOEJAN voor melaatsch! Is er iemand onder u, die de melaatschheid kent?" Er deed zich iemand voor, die voorgaf haar te kennen; maar daar hij er niet aan wilde, haar te beschrijven, riep ik JOHANNES JAVA, om de melaatschen, die hij gezien had, uit te duiden. Toen dit geschied was, moest die man het toestemmen. Daarop verklaarde ik, dat MOEJAN geene melaatschheid had, maar geheel rein was; zijne krankheid was van zulk eene natuur, als de lieden hier dikwijls hebben. Wanneer iemand melaatsch is, dan kan men de melaatschheid aan hem zien en aanwijzen. Toen vroeg ik aan de aanwezigen, of zij het nu niet duidelijk konden merken, dat men alleen geroepen had: „MOEJAN is melaatsch," omdat hij het Woord Gods aangenomen had en dat de anderen vijandig waren? En mij tot HADJI wendende, zeide ik: „Wat zoudt gij zeggen, als ik u eens voor melaatsch wilde verklaren, en u als een stuk rundvee in het bosch ging opsluiten? — en dat wilt gij nu met uwen kranken broeder doen, dien gij vroeger geacht hebt! Gij zijt waarlijk barmhartiger voor uwe honden. Wanneer gij geene barmhartigheid aan uwen broeder wilt bewijzen, en God niet vreest, zoo zal ik uwe plaats bij hem vervullen; maar tegen onbarmhartigheden zal ik hem ook beschermen. Waagt het niet hem weg te brengen, anders neem ik hem op, en wie hem aantast, die tast mij aan."

Na eenige dagen zonden zij den hoofdman tot mij, die de zaak uitmaken moest. Die kwam mij juist van pas. Nog eer hij beginnen kon, verklaarde ik MOEJAN rein te zijn, en wees hem op de wet, welke eene christelijke overheid niet toelaat, zulke lieden, die Gods Woord aannemen, goddeloos te behandelen; waar dit echter geschiedde rustte op hem de verplichting daartegen te waken, omdat

hij door de christelijke overheid was aangesteld. Voor dit oogenblik nam ik MOEJAN in bescherming en zou dus niemand hem eenigszins kunnen schaden, zonder tegelijkertijd mij aan te vallen en mijn hulpvragen bij de Overheid uit te lokken. De hoofdman viel mij bij, en ik had nu nog een korten tijd de verwijtingen van de weduwe des voormaligen hoofdmans aan te hooren, welke ons berichtte, dat het volk zeer toornig was, omdat ik MOEJAN in het dorp hield; daarom wilden ook de lieden uit het dorp liever in hunne veldhutten blijven en zouden hier geen bezoek meer brengen. Zij kreeg tamelijk forsche antwoorden van mij, omdat ik overtuigd was, dat ik geen anderen weg met de doopkandidaten kon inslaan.

Nog harder viel het MOEJAN toen zijn broeder TAGOM van het veld te huis kwam. Hij zat den ganschen nacht bij hem, en beweeude hun beider lot even als dat der geheele familie. Met zwarte kleuren schilderde hij hem de verwoesting van hun huis, die door hunne vijandschap met het volk onvermijdelijk was, en alleen verhinderd kon worden als MOEJAN voor als nog van zijnen overgang tot het christendom afzag, en een gunstiger gelegenheid daartoe afwachtte. Dat deed MOEJAN zeer aan het hart, dat zijn eigen broeder, die hem liefhad, hem zoo toesprak; de Heer gaf hem echter kracht, dat hij ook in deze verzoeking stand hield. Hij bewees TAGOM, dat zijn menschenvrees, en zijn vertrouwen op menschen zonde was, en zocht bij hem het vertrouwen op Gods beloften op te wekken, die zoo vast stonden als God zelf. Daarvoor waren echter TAMONGS ooren doof, en zijn hart te vreesachtig; hij ging nog verder en verklaarde zijnen broeder, dat hij zich dan ook van hem losscheuren moest, ingeval hij aan deze krankheid stierf; dan zou zijn lijk ook niet met eere behandeld, maar als het vee in de aarde begraven worden. De begrafenis, welke niet met eere plaats heeft, behoort hier tot den grootsten smaad, die een overledene, zoowel als

zijne achtergeblevenen treffen kan. Ik moet hierbij echter opmerken, dat TAGOMS verklaring geene betrekking heeft op de eer der zielreiniging door verbranding van het lijk; maar dat het lange en geruchtmakende lijkfeest even als het wegvoeren der ziel daarmede bedoeld is; want de familie der beide broeders stamt af van die partijen, welke de lijken niet verbranden, maar begraven. — MOEJAN kon nu niet langer de redeneering zijns broeders verdragen en beval hem te zwijgen; echter vermaande hij hem nog, zich eveneens te bekeeren; want het was in ieder geval veel beter in verbond met God de vredebreuk met den mensch te verdragen, dan in verbond met de menschen van God gescheiden te leven. — Na dezen moeielijken nacht keerde TAGOM des morgens weder tot zijnen veldarbeid, waarmede hij het zeer druk had, en hij had voortaan den moed niet meer om zijn broeder tegen te spreken.

Het nieuwe jaar was aangebroken en MOEJANS ziekte werd altijd bedenkelijker. Ik zag, dat de Heer spoed met hem maakte, en daarom vroeg mij mijne vrouw, waarom ik toch MOEJAN nog van den doop terughield, en of ik het verantwoorden kon, als hij eens ongedoopt stierf? Wij overwogen de zaak nog eens naar Gods Woord, en kwamen tot het besluit, dat hij zeer spoedig den doop ontvangen moest, en dat daarbij noch aan de eene zijde beschuldiging, noch van de andere zijde beproeving te vreezen was. Er was in dit opzicht reeds in het mogelijke voorzien. „Het apostolisch zendingsvoorschrift wil van geene lange proeven met de doopcandidaten weten, maar volgens hetzelfde is het sacrament des doops voor iederen waarlijk geloovige geoorloofd, als is er ook nog eenige zwakheid of onzuiverheid bij hem aanwezig, wanneer men hoopt op de overwinning der genade, die in de gemeente woont” — zoo als het getuigenis der leeraars in het Wupperdal en van anderen luidt. MOEJAN verlangde eveneens naar den doop; zelfs vroeg hij mij een dag te bepalen, waarop ik hem

en zijne vrouw reinigen (d. i. doopen) wilde. Ik stelde voor den 18^{en} Januari. Er was nu nog iets over zijne kinderen te spreken, die hij als vader gaarne mede gedoopt zag, ofschoon de moeder ook terug bleef. Ik beloofde de kinderen ook te zullen doopen, als mij borg gesteld werd dat ik hun later christelijk onderricht mocht geven, en hunne opvoeding kon bewaken. Die toestemming gaf MOEJAN van zijnen kant gaarne, en liet reeds den volgenden dag de kinderen en hunne moeder van het veld naar huis komen; ik moest intusschen den doop der kinderen nog aan de leiding des Heeren overlaten. Intusschen was MOEJAN reeds zoo zwak geworden, dat hij niet meer loopen kon, waarom ik hem door onze gedoopten op eenen stoel in onze bijeenkomst liet dragen. Hij had zijn hoofdhaar uit eigen beweging laten afsnijden en zich ook uiterlijk zoo zorgvuldig voorbereid, dat hij zich van al de heidenen, die bij de godsdienstoefening tegenwoordig waren, op in het oog vallende wijze onderscheidde. Zijne vrouw, die ook gedoopt moest worden, volgde hem, en de andere vrouw geleidde de kinderen, die op hunne manier eveneens feestelijk gekleed waren. TAGOM was niet tegenwoordig. Na de voorafgaande algemeene godsdienstoefening toen de doopsbediening beginnen zou, stond een oud man op en zeide, dat de broeder van MOEJANS vrouw, van welke de kinderen waren, zich tegen den doop dezer laatsten verzette; want indien MOEJAN stierf, had hij mede aanspraak op de kinderen. Ik verzocht den zwager van MOEJAN, die daarbij zat, voor zichzelf te spreken, en toen ik hem gehoord had, verklaarde ik openlijk, dat ik hem geen recht toekende, zich tegen den doop der kinderen te verzetten, en dat hij ook bij de overheid geen recht zou krijgen, ingeval ik ze doopte, daar dit volgens den wil en op verzoek der ouders geschiedde. Ik zou alzoo, indien geene andere gronden den doop der kinderen afrieden, op zijne wederspanningheid tegen het werk Gods in het geheel

geen acht slaan; dit moesten zij ook voor de toekomst onthouden. Maar het was hier met den doop der kinderen niet gedaan, het volgende christelijk leven behoorde daarbij; en ik had geene voldoende zekerheid, dat de kinderen eene christelijke opvoeding zouden krijgen, waarom ik nu van hunnen doop afzag; kon evenwel MOEJAN die zekerheid geven, dan zou ik ze doopen. MOEJAN zuchtte en zweeg, waarop ik zeide, dat wij thans met de kinderen zouden wachten tot de Heer in de toekomst toonde wat er gedaan moest worden. De zaak zou, wanneer MOEJAN soms stierf zeer ingewikkeld kunnen worden, daar ook TAGOM recht op de kinderen had, en ik wilde mij niet tot hun voogd laten benoemen, om het verwijt te ontgaan, dat ik ze met geweld aan mij trok. Nadat deze zaak afgehandeld was, begon de doopsbediening aan MOEJAN en zijne kinderlooze vrouw. Ik sprak over de woorden: „Mijne schapen hooren mijne stem” enz. De beide doopelingen antwoordden beslist en legden ten aanhoore der heidenen een vrijmoedig — de vrouw zelfs een blijmoedig- geloofsgetuigenis af. Zij kregen bij den doop de namen Simeon en Hawa (Eva). Bij de plechtigheid was alles stil en ernstig en zij werd door geene ongeregeldheid gestoord, zooals anders bij de godsdienst-oefening wel eens het geval was. MOEJAN had mij verzocht hem toe te staan na den doop eene korte toespraak tot zijnen heidenschen broeder te houden; maar hij was naar het lichaam te zwak geworden, en moest zijn plan laten varen. Nadat wij hem eene kleine verkwikking hadden aangeboden, moest hij weder naar huis worden gedragen, en daar onze volwassen gedoopten voor het oogenblik afwezig waren, zoo verzocht ik eenige aanwezigen hunnen zieken broeder dezen liefdedienst te bewijzen. Niemand liet zich echter daartoe vinden, uit eene bijgeloovige vrees, dat hun daardoor iets bijzonders zou overkomen. Wij hadden alzoo voldoende reden, om den Heer te bidden, dat Hij aan MOEJAN de pasgeschonkene genade, in zijne droefenis tot

een rijken troost en inwendige verkwikking wilde doen strekken.

Den volgenden dag ging ik tot hem, om naar zijn lichamelijken en geestelijken toestand te vragen. Hij had den verloopenen nacht in hevige koorts gelegen en was moede, maar sterk in het geloof. Toen ik hem vroeg, hoe hij zich gevoelde en of hij meende te zullen sterven of leven, antwoordde hij: „Wanneer ik naar mijn gevoel te werk ga, dan is het mij, alsof ik nog leven en weder genezen zal.” — „Vreest gij evenwel den dood niet?” vroeg ik. „Neen,” antwoordde hij, „ik vrees niet te sterven, want ik weet, dat ik met God verzoend ben door den dood zijns Zoons; het eeuwige leven bij den Heer, waaraan ik geloof en waarop ik hoop, dat kan ik slechts door den dood deelachtig worden. Zie ik echter mijne kleine kinderen aan, die na mijn dood gevaar loopen in het heidendom te verderven, dan mocht ik om hunnentwille nog wel wat leven.” Ik zeide hem daarop, dat wij ons wel wilden verbinden om zijn herstel tot een bijzonder onderwerp onzer gebeden te maken, maar alleen zoo, dat slechts de goede en heilige wil des Heeren geschiedde. Reeds vroeger had ik er hem over gesproken, dat het gebruik van gepaste geneesmiddelen den Christen geoorloofd was, maar hij moest den zegen daarop van God en niet van de afgoden afsmeeken. MOEJAN dacht daar nu aan, en wenschte den dokter te Banjer te raadplegen; hij en zijn broeder hadden een klein vermogen in baar geld, dat wilden zij er gaarne voor besteden. Maar het voldoende getal roeiers was voor MOEJAN niet bijeen te krijgen om hem naar Banjer te vervoeren, en hij gaf dezen wensch op, zich overgevende aan Gods wil.

Toen de ziekte daarop nog meer toenam, liet ook TAGOM zijn veldarbeid liggen, om het einde van zijns broeders lijden af te wachten. De beide broeders hadden elkander werkelijk recht lief, en TAGOMS hart was nu zoo week ge-

worden. dat hij aan MOEJAN geene verwijtingen meer deed over zijn overgang tot het Christendom. Bij zijne aankomst zeide hij: „Hoe is het met u MOEJAN?” — „Ik ben zeer zwak,” antwoordde deze, „en ik zal u weldra verlaten; maar ik gevoel, dat er Één bij mij is, die Zijn leven mij deelachtig maakt.” TAGOM was daar zeer bedroefd over en weende; bij al zijn harteleed echter was hij begeerig te weten, wie het was, die Zijn leven met hem deelde. MOEJAN sprak nu in plaats van een antwoord op zijne vraag, nog meer over zijne inwendige ervaring. „Wanneer ik zwak ben en ellendig,” zeide hij, „zoo geeft Hij mij kracht, dat ik mij weder oprichten kan; wanneer ik zuchten en weenen moet, zoo troost Hij mij, opdat ik weder vroolijk kan zijn. Ik gevoel, dat ik twee levens in mij heb; het eene is zwak en kan spoedig eindigen, het andere is sterk als de jeugd.” Daarover verwonderde TAGOM zich, en vertelde het mij onder tranen; hij zou ook gaarne daaromtrent eene verklaring gehad hebben. Ik zeide hem: „Hij, die zijn leven met ons deelt, is onze borg, JEZUS CHRISTUS; Hij geeft den Zijnen reeds hier het eeuwige leven, een leven, waarmede zij ook in den dood niet sterven, maar door den dood het eeuwige leven bij God verkrijgen. Wie in den Zoon Gods gelooft, die heeft het eeuwige leven.” De lichaamszwakte van MOEJAN en het naderende scheiden stonden intusschen niet toe over het verborgen leven nog meer te vragen en te antwoorden, maar maakten het noodig, dat de beide broeders hunne uitwendige aangelegenheden bespraken, en voornamelijk de verdere verzorging der kinderen in het oog hielden. TAGOM verlangde, dat MOEJANS kinderen hem ter verzorging werden overgegeven. Dit willigde MOEJAN ook in op voorwaarde, dat hij dan zijne plaats innemen en de kinderen brengen zou tot het geloof aan JEZUS, waarin hij stierf; hetgeen deze ook beloofde. Dat de Heer nu in MOEJANS geest de gewichtigste plaats innam, werd in zijn gesprekken en ge-

beden ook daardoor openbaar, dat hij de namen „JEZUS CHRISTUS” nooit anders dan met diepen ernst en grooten nadruk uitsprak.

Toen het nu ruchtbaar werd, dat MOEJAN sterven zou, kwamen ook zijne vrienden en geburen, die hem zooveel ellende bezorgd hadden, om zijn einde te zien. Deze werden nu nog eenmaal door hem vermaand zich tot den Heere JEZUS te bekeeren, want in het geloof aan Hem kon men zalig leven en sterven. Toen hij over het sterven sprak, begon zijne gedoopte vrouw te weenen, en ook de andere vrouwen weenden met haar. Toen vermande MOEJAN zich terwijl hij afwerend met de hand wenkte, en zeide: „Ween niet over mij! Mij is een beter deel weggelegd, dan gij gelooft; ik heb vergeving der zonden en ga naar den hemel.” Daarop bad hij: „O, Heere JEZUS, help mij, wees niet verre van mij, en neem mij genadig op!” De heidenen luisterden en zwegen. In de laatste slapeloze nachten bad hij veel, en sprak van den Heiland, somwijlen viel hij in een bewusteloozen toestand, alsof hij niet meer ontwaken zou. Wanneer hij dan weder bij kwam, zoo vraagden hem de nieuwsgierigen waar hij geweest was, wat hij gezien en gehoord had. „Ik heb maar geslapen,” zeide hij, „maar weldra zal ik de stad Gods ingaan, en alles zien.” Zondag 1 Februari verheugde hij zich, dat hij nog den dag des Heeren beleefd had. Des avonds was hij weder iets vroolijker, zoodat ik dacht, dat hij nog wel eenige dagen in dien toestand leven kon; maar in dien nacht kwam de laatste nood reeds aan. Zijn broeder vroeg hem wat hij nu voor hem doen, of hem aangeven kon, en hij antwoordde: „Reik mij maar aan den Heere JEZUS toe.” Toen bad hij met nauwelijks hoorbare woorden, en met het eerste dagen van het morgenrood, werd zijne ziel verlost.

Tot dusverre de geschiedenis van de zaligmakende kracht van het Evangelie in een heiden, wien de genade ten deel

viel vóór al zijne stamgenooten van de sterke ketens des duivels te worden verlost. Vóór zijn heengaan viel het mij moeielijk hem gewillig over te geven; want op menschelijke wijze gedacht, welk een steun had ik in dezen eersteling van Sihon bij de groote moeielijkheden van het begin, en bij de langdurige voorbereidingswerkzaamheden kunnen hebben, en welk een zegen kon deze onverschrokken getuige in het werk des Heeren worden! Dit is intusschen zeker, de Heer heeft het nog beter gemeend dan ik. Geloofd zij Zijn heerlijke naam! Ik wil er hier niet intreden of de krankheid, die zijn dood ten gevolge had, ook door vergiftiging veroorzaakt is, zoo als eenigen vermoeden. 't Is zeker merkwaardig, dat MOEJAN en wij de eenigen in het land waren, die gelijktijdig aan deze ziekte leden. Nadat ik MOEJAN'S familie tot matiging hunner droefheid vermaand, en rust aanbevolen had, gaf ik JOHANNES JAVA in last den doodkist te maken; hij moest daartoe evenwel nadere aanwijzing hebben, omdat hij deze soort van doodkisten niet kende. Toen maakte hij aan de omstanders bekend, dat aan elk wie MOEJAN als een eerzaam man geacht had en die hem nu de laatste eer bewijzen wilde, door mij veroorloofd werd aan zijn doodkist te helpen arbeiden. Er deden zich toen zoovele vrijwillige arbeiders op, dat meer dan de helft gemist kon worden; ook HADJI hielp mede. Daar deze arbeid hun niet gemakkelijk viel, zoo verklaarden eenigen, dat het veel eenvoudiger was, wanneer zij de doodkist op hunne manier maakten, d. w. z. een boomstam uithouden. Dat sloeg ik echter af, en merkte op, dat het begraven der dooden wel mijn ambt niet was, maar dat ik nu hunne plaats vervullen zou, omdat zij nog niet wisten hoe men een christen moest begraven. De doodkist, op hunne wijze gemaakt, was ook wel goed, daar de ziel van den doode er noch voordeel noch schade van heeft hoe zijn doodkist er uitziet; maar mijn broeder MOEJAN was het mij wel waard, dat ik hem met alle eere

liet begraven. Des namiddags ging ik weder naar het lijk met mijne vrouw, die van versleten hemden een doodkleed en hoofdkussen gemaakt had, en wij kleedden den doode aan, en legden hem terecht. Het huis was daarbij vol toeschouwers, die zich evenwel allen stil en ordelijk gedroegen; het was niet noodig hun het heidensche treuralarm te verbieden, daar zij het uit zich zelve schenen te gevoelen, dat hunne zaken voor MOEJAN niet meer deugden. Ik had dien dag reeds naar eene begraafplaats moeten rondzien en geloofde, dat die plek op den heuvel, waar wij eerst onzen zendingspost wilden vestigen, daartoe geschikt zoude zijn; want daar moest ook de kerk komen te staan, wanneer er later een zou kunnen gebouwd worden. Toen dit in de beide dorpen bekend werd, ontstond er eene geweldige opschudding, die den ganschen nacht duurde. De lieden merkten, dat mijne zaken zich door het kerkhof wat verder in het land uitbreidden en vestigden. Het waren weder HADJI en zijne gelijkgezinden die de vorige vijandschap weder plotseling in het leven riepen. MOEJAN behoorde niet tot hen, zeiden zij, maar tot mij, en daarom mocht hij ook niet op hun land begraven worden. Als zij toegaven, dat ik mij dit veroorloofde, zouden zij later zich alles moeten laten welgevallen. Het scheen of MOEJAN niet met vrede onder de aarde komen zou. Den volgenden morgen 3 Febr. liet ik de mannen bijeenkomen, om zoo mogelijk den strijd bij te leggen en toch mijn recht te handhaven. Den hoofdman wilde ik er ook bij hebben, opdat de zaak naar recht en billijkheid wierd beslist, om des noods bij hardnekkige weigering eener begraafplaats, en wanneer daarbij een aanval tegen mij plaats had, den Kommandant te Marabahan kennis er van te geven. Daar de hoofdman juist op reis was kwam er een plaatsvervanger. Ik vroeg nu de lieden naar de oorzaak hunner weigering. Daarop zeiden eenigen, de plaats was te dicht bij den weg tusschen de beide dorpen, de men-

schen, in het bijzonder de vrouwen, zouden vreezen daar voorbij te gaan. Voor de dooden behoeft gij niet bang te zijn, zeide ik, er zijn er onder de levenden velen, die wat meer te vreezen zijn. Gij allen hebt MOEJAN als een braaf man gekend en zijn einde gezien; hij is bij God en voor u heeft hij vaak gebeden. Hem zult gij toch wel niet vreezen? Maar een voorbeeld: de grootvader van den hoofdman ligt in Telong nog veel dichter bij den weg begraven; waarom vreezen de lieden ook niet daar voorbij te gaan? Niemand wist daartegen iets in te brengen, en eenigen zeiden, dat was natuurlijk geene reden tot weigering; maar het regenwater van den hemel liep in hunne bronnen en in de rivier, waar zij water schepten, en daar zou het water verontreinigd worden. Ik antwoordde, dat dit evenmin een grond tot weigering was, want het graf in Telong lag nog veel dichter bij eene plaats, waar de lieden water schepten, en niemand schuwde dat water; ook komt het regenwater dat van de oppervlakte afstroomt niet met het lijk in aanraking, en het water, dat in den grond dringt, komt noch in de bronnen, noch in de rivier. Daarop zeiden zij, dat zij de plaats later weder met rijst wilden beplanten, waartoe zij thans het hout daarop wilden laten groeien. Ik bracht hun aan het verstand, dat dit evenmin eene goede reden tot weigering was, daar zij deels alleen uit billijkheid jegens MOEJAN en zijne familie dat kleine stukje land wel van hun akker konden afnemen, en dat het hout op die plek eerst over 30 en meer jaren groot werd, wanneer misschien niemand van hen meer leefde; nu wilde ik afstand doen van deze plek, als zij mij dan van de vele plaatsen, die naar hunne meening tot akkergrond niet deugden er een wilden aanwijzen. „Dat is niet noodig,” zeiden zij, „MOEJAN behoort tot de uwen; wij behoeven geene plaats te zoeken, begraaft hem in uwen hof.” — „Hoe,” antwoordde ik, „in mijn hof, waar oud en jong over heen loopt, daar zal ik uwen broeder MOEJAN

met voeten laten treden?" — „Nu, begraaf hem dan op uwen weg." — „Mijn weg wordt door het gansche volk gebruikt, en daar zoudt gij waarlijk uwen broeder na zijnen dood met voeten willen trappen? MOEJAN heeft met ieder van u gelijke rechten in het land, en daarom moet hij in uw midden eene rustplaats hebben. Mijn onderhandeling met u is nu ten einde. Komt nu met mij naar buiten en wijst mij eene plaats, opdat MOEJAN heden begraven worde. Het moet echter eene plaats zijn, die voor uwen eezamen broeder past; niet in het dichte bosch, noch in een hoek, ook niet in het moeras, anders mag ik haar niet aannemen en gij moest u dan ook schamen, wanneer, bij een bezoek, een der heeren van het gouvernement de begraafplaats wil zien." — Toen zij nog talmde, zette ik hen aan, en zeide, dat ik den vrede met hen allen zocht, en daarom moesten zij naar recht en billijkheid met mij handelen, opdat het niet noodig ware MOEJANS lijk te laten liggen tot de Kommandant mij eene plaats aanwees. Zij gingen nu met mij mede en de plaats was spoedig gevonden. Op hunne vraag of ik die wilde aannemen, kon ik hun zeggen, dat deze mij in der daad nog beter beviel, dan die, welke ik eerst zelf gekozen had. Het beviel hun nu zelf, dat zij mij iets naar den zin gedaan hadden. Ik stak dadelijk het graf af, en eenigen van hen hielpen mij het te delven. Des namiddags liet ik hunne grantong slaan, om den afwezigen de begrafenis aan te kondigen, waarop wij den tocht aanvingen. Ik ging vooruit; onze gedoopten en nog eenige anderen, waarbij ook HADJI was, droegen de lijkbaar, en de andere lieden met MOEJANS familie volgden. Bij het graf werd de plek met gezang en gebed tot eene christelijke begraafplaats ingewijd, Toen sprak ik over 1 Cor. 15:18—22. Onder het slotgebed riepen eenigen; dat ik de zaligheid, die ik daar afsmeekte, toch ook voor hen afbidden mocht, hetgeen ik ook dadelijk deed. Ten slotte

verzamelde ik de lieden in ons huis, waar hun koffie geschonken werd, en ook nog menig goed woord gesproken.

En hiermede was het kerkhof te Maratowo ingewijd en is tot op dezen oogenblik de toekomstige rustplaats voor de vermoelden van kracht gebleven.

B A B A - I N.

Wij bezoeken voor deze keer de stad Banjermassing op de zuid-oostkust van Borneo. Groote heerlijkheid is in dit oord niet te vinden. De 30.000 inwoners zijn waarlijk slecht genoeg gelogeed. Midden door de stad stroomt een groote rivier, die 1000 tot 1500 voet breed is en dadelijk ten zuiden van de stad de zee bereikt. Ongeveer een uur ver staan de huizen aan beide zijden der rivier, meest dicht aan den oever, gewoonlijk twee of drie achter elkander, zoodat geheel Banjer eigenlijk uit slechts eene lange straat bestaat, waarvan de rivier den straatweg vervangt. Toch zijn er ook nog zeven kleine stroompjes, die hier in den grooten vallen, en die ook aan beide zijden bebouwd zijn. Verreweg de meeste huizen zijn door Maleiers bewoond. Vóór deze huizen ligt in den regel een vlot met een badhuis in de rivier; van hier wandelt men over eene brug van soms 200 schreden lang, over het diepe moeras naar het woonhuis, hetwelk op 3 tot 12 voet hooge palen staat, en welks wanden gewoonlijk van riet of breede biezen gevlochten zijn; de vloer wordt daarin gevormd door gespleten balken, die kruiselings gelegd zijn. Aan straten of voetwegen tusschen deze huizen valt niet te denken; men kan slechts te water van het een naar het ander komen. Daarom is de rivier zoo levendig als de straten eener Europeesche stad en altijd met vaartuigen

bedekt. Men ziet er van de groote zeeschepen af tot aan den uitgeholden boomstam van 10—12 voet lang, in welke 6 tot 8jarige kinderen met hunne roeispanten in de rivier rondzwalken.

Wat beter ziet het er uit in het middelste gedeelte der stad. Hier wonen op de rechterzijde der rivier de Europeanen bij elkander, meest Hollanders. In het midden van dit gedeelte der stad verheft zich het fort met zijne palissaden en kanonnen; hier staat het huis van den Hollandschen resident en andere regeeringsgebouwen; hier staat ook de woning van den zendeling BARNSTEIN. Eene soort van weg of liever een lange brug, welke overal gebrekkig is en alle opmerkzaamheid vordert, om er niet door heen en in het water te vallen, loopt daar doorheen; ook is in nabijheid een kleine weg, op welken men in het drooge jaargetijde des noods eene kleine wandeling kan maken; in den natten tijd van November tot Mei evenwel moet men daarvan afzien; dan gaat alles over banken en saamgevlochten boompjes. BARNSTEINS woning heeft vóór en achter een tuintje, omstreeks 50 schreden lang, maar slechts eenige plekken daarvan kunnen gebruikt worden, omdat zij opgehoogd zijn. De overige grond is even als al het land alhier, gedurende den vloed overstroomd; want op de rivier heeft even als bij de zee, ebbe en vloed plaats, zoodat het water op het uur van den vloed even zoo sterk opstroomt, als het op het uur der ebbe weer wegvloeit. Dat is vooral in den droogen tijd zeer lastig, wanneer van boven weinig water afkomt; dan stuwt zich het zoute zeewater tot Banjer op en bederft alle gewassen. Wil men dan water hebben om te drinken en te koken, zoo moet men het ver halen en duur betalen.

Wanneer men voor BARNSTEINS huis staat en over de rivier heen ziet, heeft men dat gedeelte der stad voor zich, waarin de Chinezen wonen, ongeveer 1500 zielen in getal. Deze Chineesche kampong strekt zich ongeveer

een kwartier langs de rivier uit, is ook in het midden even als de tegenoverliggende Europeesche kampong door een langen brugweg verbonden, en vormt onder een kapi-tein eene afzonderlijke kleine gemeente. — Maar hoe komen die Chinezen daar? — Die komen hier, zoo als onze landgenooten naar Amerika gaan. Ik ken geen land, waaruit zoo-vele landverhuizers vertrekken als uit de kustprovinciën van China. Ten getale van vele duizenden voeren jaarlijks de landverhuizers-jonken arme slokkerts, die dikwijls niets anders in de wereld bezitten dan een korte, wijde broek aan het lijf, een langen doek om het hoofd, als beschutting tegen de zonnestrallen en hun haarbos, naar de eilanden van den Indischen Archipel. Doodarm komen zij aan; maar hunne onuitbluschbare begeerte naar handel en industrie van allerlei aard maakt, dat zij in den regel spoedig for-tuin maken, en velen van hen keeren na eene reeks van jaren als welgestelde lieden naar hun vaderland terug. Zoo zijn zij ook naar de kust van Borneo en hier te Banjer gekomen. Zij zijn natuurlijk in den vreemde hei-denen, zooals zij dat in hun vaderland ook zijn, en de Indische zendelingen hebben menigmaal beproefd deze Chi-neesche kolonisten tot den levenden God te bekeeren. Ook de zending BARNSTEIN heeft voortdurend zijne bezigheden in den Chineeschen kampong van de overzijde gehad, dat des te noodzakelijker scheen, daar de Chinezen dier streek veel invloed op de Dajakkers hebben. Echter heeft deze zending langen tijd geen vrucht gedragen. De Mammom houdt de kolonisten in harde banden, en de Chineesche zending op Banjer is een nieuw bewijs, hoe moeielijk het rijk Gods onder de kooplieden komen kan, of zij al rijke heeren of schacheraars zijn; 't is alles eenerlei. Ik zal u als voorbeeld de geschiedenis van een schacheraar uit den Chineeschen kampong vertellen.

Toen BARNSTEIN in het jaar 1835 voor de eerste maal een bezoek bracht te Banjer, leerde hij een ouden, armen

Portugees kennen, KOREA genaamd, welke midden in den Chineeschen kampong woonde. Hoe hij daar gekomen is weet ik niet. Twee jaren daarna zette zich onze zendeling op Banjer neer. De oude Portugees was uit den tijd, maar zijn zoon KARLOS KOREA woonde nog in den kampong. Deze maakte BARNSTEIN op een Chinees opmerkzaam, die in zijn huis veel uit- en inging en die reeds van zijn ouden vader iets van den levenden God had gehoord, en zich niet onleerzaam getoond had. Die Chinees heette BABA-IN. (Den bijnaam BABA voeren alle Chinezen, welke daar geboren zijn). Hij was alles behalve een rijk man, zoo als er ook elders wel zulke lieden zijn, die bij allen koophandel er maar niet bovenop kunnen komen. Hij was en bleef een arme tobbert, die zich heden als pakkendrager, morgen als opperman en overmorgen weêr door eene andere vrije kunst voor vrouw en kind even den mond openhield; somwijlen maakte hij ook afgodsbeelden en sloeg voor daggeld op den trom, wanneer in den kampong een feest werd gevierd. Hij had even als de meeste Chinezen aldaar, eene Dajaksche vrouw, omdat zij zelden eene vrouw uit het vaderland meêbrengen. BARNSTEIN beschouwde BABA-IN wat nauwkeuriger. Een onderhoud met hem was gemakkelijk, daar de taal niet in den weg stond, want alle Chinezen te Banjer spreken het laag Maleisch. Het kwam uit, dat IN werkelijk zeer bereid was om Gods Woord te hooren en toen BARNSTEIN in KOREA's huis eene school voor Chinesche knapen opende, ontbrak IN daâr zelden en leerde mede; ook kwam hij geregeld elken morgen met zijn achtjarig zoontje AMBON de rivier oversteken en woonde de morgengodsdienst-oefening in BARNSTEINS huis bij. Het was een genot te zien hoe hij voor het volk getuigenis der waarheid aflegde. Zijne landslieden hadden altijd bedenkingen om hunne kinderen ter school te zenden; zij konden maar niet gelooven, dat BARNSTEIN, zonder geldelijke belooning onderricht wilde geven, en meenden, dat als hij in het eerst geen geld

nam, hij later wel met zijne rekening voor den dag zou komen, en wanneer zij dan niet betalen konden, meenden zij, als slaven naar Holland te zullen worden gebracht. In gaf zich alle mogelijke moeite om den menschen deze meening te benemen en het gelukte hem menigen knaap naar de school te brengen. Menigmaal kwam hij met vier tot zes Dajakkers aan, welke hij overgehaald had, de godsdienstoefening bij te wonen, en hield er met allen ernst op aan, dat zij zich intusschen rustig en zedig gedragen zouden. Hij stond zelfs de zware proef door, dat hij zich op het afgodsfeest in Augustus niet liet zien, waarbij een arme Chinees niet licht wegblijft, omdat hij daarbij op kosten der rijken vrij smullen en teeren kan. En toen bij dit feest zijn zoontje AMBON naar den tempel liep, riep hij hem na: „AMBON, ga er niet in; de duivel is daar!” De jongen liet zich echter niet weêrhouden, greep een handvol goud papier, wierp het in de offerschaal, en zeide daarbij een regel op uit een zendinglied: „Patong nanti dipata” — d. i.: „de afgodsbeelden zullen breken.” — De omstanders vertrouwden hunne eigen ooren niet en vroegen: „Wat zegt die jongen?” — „Patong nanti dipata!” roept de kleine nogmaals en loopt daarna hard weg.

Bijna een jaar had BABA-IN zich flink gehouden en reeds had BARNSTEIN de hoop gekoesterd, dat hij hem spoedig als zijn eersteling onder de Chinezen zou kunnen doopen. Hij sprak er hem ook wel eens over aan, maar IN ontweek telkens dat onderwerp, en meende, als hij krank werd, dan zou hij zich laten doopen; en dat was de schuld van zijne vrouw. Deze wilde van den Heere JEZUS volstrekt niets weten, en verschool zich achter hare bloedverwanten, die nu den armen man altijd met smeekingen en dreigementen aan het oor maalden, dat hij zich toch niet zou laten doopen, hij zou dan zijn inkomen verliezen, enz. Men weet immers wel, hoe de duivel de armoede, wanneer zij in JEZUS rijk wenschte te worden, met zorgen

voor het noodige voedsel als met vurige pijlen in het nauw brengt. Wie dan niet gelooft, blijft ook niet standvastig. Dat zou IN spoedig ervaren. Het Chineesche nieuwe jaar (1838) kwam aan, en daarmede ook het grootste feest der Chinezen, dat te Banjer 8 tot 10 dagen duurde. BARNSTEIN had zich eerst voorgenomen in dezen tijd den kampong niet te bezoeken, want de drukte was in deze dagen te groot; maar het Chineesche plaatselijke opperhoofd zond tot hem en liet hem zoo dringend bij den avondmaaltijd verzoeken, dat deze den beleefden Chinees voor langen tijd meende te beleedigen, als hij de uitnodiging afsloeg. Er waren vele Europeanen, Maleiers en Chinezen bijeen; de gastheer was uitnemend vriendelijk, en toen men aan tafel zat, en op Europeesche wijze op de gezondheid der gasten dronk, nam ook de hoofdman het woord en stelde een' dronk op BARNSTEIN in, hem toewenshende, dat alle Chinezen te Banjer het Evangelie zouden volgen. Het was echter een kompliment en niets meer, eene bloote spreekwijze. Zoo zijn echter de Chinezen van eene zeer oppervlakkige natuur, vol van aardigheden, als er een voordeeltje bij te behalen is, en met hunne woorden moet men het zoo nauw niet nemen.

Juist ter zelfder tijd, toen men in het huis van den kapitein op de komst van het Godsrijk dronk, ging BABA-IN, die honderdmaal zijn „Patong nanti dipata!” gezongen had, naar den tempel, zette zijn wierookkaarsje voor het afgodsbeeld, en stak het aan, even als al de andere heidenen. Hij deed het om zijn schoonvader plezier te doen, en afvalligheid, die booze gast, was voor het eerst bij hem binnengetreden. Toen hij den volgenden Zondag in de godsdienstoefening kwam, waagde hij het niet zijne oogen op te slaan; BARNSTEIN bestrafte hem, en ofschoon IN den volgenden dag weenende bij hem kwam en hartelijk berouw over zijn afval betuigde, zoo moest toch nu vooreerst van de hoop om hem te doopen afstand worden gedaan.

Het scheen intusschen, als of de man oprecht be-
 rouw had. Hij was in het bezoeken van kerk en school
 trouwer dan te voren en beleed den naam des Heeren
 ijveriger voor zijne landslieden dan vroeger. Het was den
 zendeling HUPPERTS een genot hem als tolk mede op reis
 te nemen, toen hij een half jaar daarna naar Poelopetak
 reisde, om naar eene geschikte plaats rond te zien, waar
 hij onder de Dajakkers een zendingspost kon vestigen. Het
 was vooral BABA-IN, die den eersten grond gelegd heeft
 voor de Dajakkerzending, daar hij in eene groote raads-
 vergadering der Dajakkers hen gunstig stemde voor de
 opname van een zendeling. Met vuur verklaarde hij in die
 vergadering: „De Geest Gods drijft mij zóó in mijn hart,
 dat ik niet zwijgen kan; ik moet u allen openlijk den Heere
 JĒZUS verkondigen.” Met blijdschap, even als de zeventig
 discipelen in Luk. 10 : 17, kwam hij te Banjer terug, en
 er werd besloten, dat hij zich met HUPPERTS, als diens
 tolk, in Poelopetak nederzetten zou. BARNSTEIN had lust
 hem te doopen, maar toen daarmee ernst gemaakt werd,
 baden zijne nabestaanden zoo dringend om uitstel en toonde
 hij zich zoo vreesachtig, dat men daarvan moest afzien,
 en hij trok ongedoopt naar Poelopetak. Hier gedroeg hij
 zich een half jaar lang voortreffelijk; niet alleen dat zijn
 wandel onberispelijk was, maar, waar hij slechts kon, ver-
 kondigde hij den Heere JĒZUS. Er had geen maaltijd plaats,
 waarbij hij niet voor aller oor aan tafel bad, en daarbij
 gaf hij niets om den spot der Mohamedaansche Maleiers.
 Als er gepredikt werd en hij zag er een van verre staan,
 dan maakte hij korte metten en de bruine Dajakker werd
 door den geelen Chinees bij den arm genomen, en uitge-
 noodigd binnen te komen. Op reis onder de Dajakkers
 verwonderden BECKER en HUPPERTS zich menigmaal over
 het vuur, waarmee BABA-IN voor de heidenen bad en
 zong, zoodat dezen daardoor dermate werden aangegrepen,
 dat zij de reizigers met rijst en vele vruchten beschonken.

Zoo zou nu BABA-IN geheel geweest zijn, wat men maar van hem wenschen kon, wanneer hij tot den doop ware te bewegen geweest. In dit opzicht was echter iedere toespraak te vergeefs; dat wilde zijne vrouw niet hebben en daar bleef het bij. Toen hij een half jaar bij HUPPERTS was, werd de eersteling der Dajakkers gedoopt. Dat maakte onder het volk heel wat opzien; maar de heilzame gevolgen, welke dit goede voorbeeld kon hebben, werden door BABA-IN te schande gemaakt. „Waarom laat BABA-IN zich toch niet doopen?” vroegen de Dajakkers, „daar hij het toch nog beter weet dan MANKO PROMTI?” Zij hadden gelijk en HUPPERTS moest zijn tolk afdanken, opdat hij geene verdere ergernis gawe. Met een bezwaard hart keerde IN naar Banjar terug en vatte zijn dagloonershandwerk weer op. Toch hield hij zich getrouw bij de bekeerden en heilbegeerigen, die bij BARNSTEIN samenkwamen, en toen op zekeren avond een zijner landslieden, een flink jong mensch, tot hem zeide: „Trek toch alles eens op eenmaal uit!” antwoordde hij zuchtend: „Ik hoop, dat de Heer zijn knecht zoolang zal slaan, tot hij goed wordt.”

Dan kan hij lang wachten. Hij had de spreuk niet geleerd, dat de Heer bij de verkeerden ook verkeerd is. BABA-IN kreeg geene slagen, maar wel kreeg de satan telkens weer ruimte om den strop vaster toe te halen, welke de arme man om zijn hals duldde. De hoofdman merkte namelijk, en dat bovenal aan zijn eigen zoon, dat de zendingschool op de jongelieden van den kampong invloed uitoefende, en dat het bespotten der afgoden van dag tot dag toenam. Dat was hem volstrekt niet naar den zin, en niettegenstaande alle complimenten, welke hij BARNSTEIN gemaakt had, nam hij zijn zoon van de school af, omdat hij daarin te veel van den Heere Jezus geleerd had, en maakte ernstige voorbereidselen, om de afgoden en den tempel weder in eere te brengen. De tempel had in den laatsten tijd zeer verlaten gestaan, en was erg

vervallen. Zoo werd dan een groot getal Chineesche timmerlieden van Sambas besteld; die moesten zich spoedig aan den bouw van een nieuwen tempel zetten, en het jaar was nog niet om of hij stond daar reeds kant en klaar. Daarmede was weer nieuwen ijver onder de Chinezen gekomen, vooral onder de voornamen, en BARNSTEIN kon het wel bemerken, welken invloed dat op BABA-IN had. Wanneer hij met hem naar arme lieden ging, was hij altijd nog spraakzaam en beleed den Heere JEZUS; maar bij de rijken was hij verlegen en durfde zich niet uitspreken. Toch liet de barmhartige God niet na dat bloode hart met korden der liefde tot zich te trekken. Er gebeurde juist in dezen tijd der verzoeking eene geschiedenis, die wel geschikt was om BABA-IN tot beslistheid te brengen. Er leefde namelijk in de kampong eene arme weduwe. Zij was eene Dajaksche vrouw van geboorte, maar had met eenen Chineeschen zeekapitein geleeft en was na diens dood met twee knapen naar Banjer teruggetrokken, waar zij wel hare kinderen naar de school zond, maar zelve een liederlijk leven leidde. Dat leven had haar eindelijk de teering op den hals gehaald en zij lag ellendig en verlaten in hare hut. Toen BARNSTEIN daarvan hoorde, ging hij tot haar. Hij vond haar aan het eind van den kampong in een oud, half ingestort huisje, hetwelk op het water dreef, waarover balken waren gelegd, die naar de lage huisdeur geleidden. De ellende was groot; maar zij beleed hare zonden en betuigde, dat zij hare toevlucht nam tot den Heere JEZUS, hetwelk ook haar oudste zontje beaamde, die haar somwijlen iets uit het Evangelie voorgelezen had, BARNSTEIN verheugde zich over haren zielstoestand, en op den terugweg verzocht hij BABA-IN, om toch dikwijls naar de arme weduwe te gaan en haar den weg der zaligheid bekend maken. IN was terstond bereid, en reeds den volgenden dag kwam hij vol vreugde naar BARNSTEIN overvaren en vertelde hem, dat de Dajaksche vrouw in den Heer

JEZUS geloofde en den heiligen doop begeerde; ook hadden hare bloedverwanten daar niets tegen. IN zette zijn huisbezoek gezet voort en toen BARNSTEIN na eenigen tijd weder in het huisje kwam, bevond hij den arbeid van zijn ongedoopten diaken zoo degelijk, dat hij zonder schroom de heilbegeerige en geloovige vrouw kon doopen. Zij sprak zeer nadrukkelijk hare begeerte uit, om gedoopt te worden, opdat hare zonden haar vergeven werden en zij zalig worden kon. In de tegenwoordigheid van IN ontving zij het heilige sacrament; ook waren vele schoolknappen daarbij, zoodat de hut zonk en aan de eene zijde het water binnendrong. Spoedig daarop ging de arme vrouw zalig in de vreugde haars Heeren over. En BABA-IN bleef ongedoopt. Met innige deelneming had hij den doop der vrouw bijgewoond, en zich hartelijk met haar verheugd, dat zij vergeving der zonden had; hij zelf verlangde daar ook naar; maar de ban, waaronder hij stond, maakte hem onmachtig; het kind was gekomen tot aan de geboorte, maar er was geené kracht om te baren. „BABA-IN,” schreef HARDELAND toenmaals (1841) „is een lief, naar ik vertrouwen mag, bekeerd mensch. Hij verkondigt den naam des Heeren overal, waar hij gelegenheid heeft; in het bijzonder gaat hij veel tot zieken. Hij is zeer oprecht; voor korten tijd waren er Dajakkers bij hem geweest; wij vroegen hem of hij ook met hen had gebeden en ofschoon hij wist, dat wij het zouden afkeuren, antwoordde hij toch met neêr-geslagen oogen: „Saja doedah berdosa, saja soeda loepa, d. i. ik heb gezondigd, ik heb het vergeten. — Zulke antwoorden kan in Europa misschien een natuurlijk maar wel opgevoed mensch geven; hier echter, waar de leugen tot eene natuur geworden is, zijn zulke woorden een plantje, door den Heiligen Geest geplant. Hij verzuimt, zoo het hem maar mogelijk is, nooit onze bijeenkomst. Zijn er Dajakkers tegenwoordig, zoo voegt hij zich bij hen, en verkondigt hen het Woord des Heeren. Nog voor

eenige dagen zat hij daar met twee van hen, welke opmerkzaam toelisterden en veel vroegen. Het was werkelijk een roerend gezicht den geelen chinees te zien bezig met aan de bruine, bijna naakte Dajakkers het Woord Gods te verkondigen. Ook moet men in nog nageven, dat hij zeer ijverig is. Onlangs lazen wij onze zendelingsberichten, toen hij binnen kwam, wij hadden juist zijn naam gevonden en zeiden hem dit. Hij was er blij om; wij voegden daar echter bij, dat hij, helaas, den Heer nog niet veroorloven wilde zijn naam bij die van Gods kinderen in het boek des levens te schrijven, hetgeen de Heer zoo gaarne wilde doen; toen sprongen hem de tranen uit de oogen."

Met een beklemd hart zagen BARNSTEIN en HARDELAND hunnen lieveling aan. Hoe konden zij ook anders dan vreezen? Is toch niet de menschenvrees, waar aan hij mank ging, de pest, die op den middag verwoest? En hoe kan men den krijgsman vertrouwen, die de brug achter zich nog niet afgebroken heeft? Hunne bezorgdheid werd ook zeer spoedig gerechtvaardigd. Het booze Augustusfeest keerde weder. Voor den hoofdman was de lastige prediker sedert lang een doorn in het oog geweest en hij had hem gaarne te schande gemaakt. Hij gebruikte geweld en list om hem te vangen. Toen het feest begon beval hij hem de pauken te slaan, waardoor de gasten tot het feest werden samengeropen. Dat was het geweld. En daarbij bood hij hem een ruim daggeld voor dat tromslaan aan. Dat was de list; want hij zag den Chinees als een Chinees aan, die alles voor zijn voordeel over heeft. BABA-IN bezon zich, en dat was niet goed. „Ga niet te rade met vleesch en bloed, Besluit gezwind, als PAULUS doet." Toen klonk het in zijn binnenste: gij behoeft immers de afgodische plechtigheden niet meê te doen; de Hollandsche heeren zijn ook bij het feest; en in het bijzonder, dit geliefkoosde argument: als gij niet

paukt doet een ander het toch. En ja wel, hij sloeg den trom; bleek en sidderend tromde hij; maar hij tromde toch. — Eene geheele week lang liet hij zich daarop niet bij BARNSTEIN zien. Eindelijk liet zijn geweten hem geene rust meer; hij kwam. Weenende en sidderende spraken BARNSTEIN en HARDELAND hem bij afwisseling toe; hij was zeer getroffen; weende luid, en wilde nu den eenen zending dan den anderen tot verzoening de hand kussen. Maar toen de zendingen er op aandrongen, dat hij door openlijke overgang de vlek weer uitwisschen zou, die hij op den naam des Heeren geworpen had, antwoordde hij weenend: „Dat kan IN niet, dat kan IN nog niet!” Zij putten zich uit in allerlei voorstellingen; maar moesten het eindelijk opgeven, en hij verliet hen met het verzoek voor hem te bidden „om vergeving aller zonden, den H. Geest en een nieuw hart.” — Het ergste bij IN was, dat hij zich altijd achter zijne vrouw verschool. Eigenlijk loog hij daarmede; hij was niet oprecht; in het begin had zij hem wel tegengestaan, maar reeds sedert lang was het anders geworden en om den wille zijner vrouw had hij zich reeds sedert lang kunnen laten doopen. Nu moest evenwel de eerste de beste huiselijke twist altijd terstond vijandschap van de vrouw tegen den Heer en zijn Woord heeten. Zoo kwam op zekeren Zondagmorgen zending BECKER, die een bezoek te Banjer bracht in den Chineeschen Kampong en vond IN bij KARLOS KOREA in huis. Hij beklaagde zich bitter, dat zijne vrouw en hare zuster hem met de grootste beschimping ontvangen hadden, toen hij uit de kerk naar huis gekomen was, zoodat hij de vlucht had moeten nemen. Toen BECKER nauwkeuriger onderzocht kwam het uit, dat hij sedert eenige dagen geen werk had, en daarom ook heden niet zooveel geld bezat om voor zijne kinderen wat visch te koopen. Een paar stuivers maakten de vrouw dadelijk vriendelijk, en zij beloofde zelfs den volgenden Zondag in de kerk te

komen. Het was haar heel goed, wanneer haar man aan tafel bad, en zij zorgde er voor, dat de kinderen daar stil bij waren, en toen haar man eens weder vermaand werd, zich te laten doopen, en toen op de oude wijze zich op de borst sloeg en op zijne vrouw wijzende het oude lied zong: plahau! plahau! d. i. langzaam, langzaam, verklaarde zij: „het is nu goed, wanneer mijn man een Christen wordt; ik wil ook volgen; maar nu nog niet, mijn hart is nog te duister.” Wanneer het met eene vrouw zoo gesteld is, dan staat zij haren man niet meer in den weg. Dan ligt de schuld aan hem, als hij niet vooruit gaat. Het duurde ook niet lang of dat moest bij BABA-IN openbaar worden.

Het was ongeveer in den herfst van 1843 dat BARNSTEIN in zijne Chineesche school de geschiedenis van HENOCHS opneming vertelde, en onder anderen vroeg, of zij ook wel gaarne naar den hemel zouden opgenomen worden. Hij kreeg geen bepaald antwoord en droeg AMBON, den zoon van IN op, dat hij het heden avond zijn vader eens moest vragen, of hij even als HENOCH gaarne naar den hemel wenschte opgenomen te worden. Den volgenden morgen bracht AMBON dit antwoord: zijn vader had gezegd, hij was zoo moede van den arbeid, dat hij daarop nu geen antwoord geven kon. De jongere broeder bevestigde dit, en zeide nog, dat AMBON het wel tienmaal gevraagd had. „Gij moet het dezen avond weder vragen, AMBON,” zeide BARNSTEIN, „uw vader moet u een antwoord geven.” — Den volgenden morgen vroeg komt BABA-IN zelf met een vroolijk gezicht aanroeien, en zoo als hij zelf zeide met eene goede boodschap. BARNSTEIN dacht bij zich zelve: God zij geloofd, nu komt IN tot beslistheid en zal zich laten doopen. Maar de zaak was anders. Hij verhaalde, dat toen zijn zoon gisteren avond aanhoudend gevraagd had, zijn oom ENKONG, die bij hem inwoonde, gezegd had: „Het sterven is toch eene ernstige zaak. Daar ligt mijne

vrouw nu; zij zal er niet weder van opkomen; wat zal nu van haar worden?" Daarop had de kranke vrouw gezegd: „Ik zou zoo gaarne in den hemel worden opgenomen, en bij den Heer JEZUS komen;" hij had zich daarop overtuigd, dat zij het ernstig meende, en wenschte nu, dat BARNSTEIN zou komen, en verder met haar spreken. Het bevestigde zich inderdaad, dat de oude heilbegeerig was; in hare kamer had zij door de dunne stroomuur, welke deze van het mannenvertrek scheidt, alles gehoord wat BABA met de lieden, die hem bezochten, van den Heere JEZUS had gesproken, en hoe hij met zijne knapen had gebeden; ook had AMBON haar in den laatsten tijd dikwijls iets uit het Evangeliënboek moeten voorlezen. Hare kennis was wel is waar veel geringer dan die van BABA-IN, maar des te meer was haar arm hart begeerig naar troost, en daar het met haar scheen af te loopen, stond BARNSTEIN haar verzoek om den doop toe. Het was des avonds. Den geheelen dag was IN bij haar geweest en had haar geleerd en getroost. Ook had hij zijne armelijke stroohut feestelijk opgeschikt, want er stonden 2 banken en eene tafel in het midden van het huis en het afgodsaltaar was met een doek bedekt. De avondzon scheen juist liefelijk door de deur in het huis, toen de oude vrouw, die voor eenige dagen nauwelijks haar hoofd van haar leger kon opheffen, vroolijk en opgeruimd uit hare kamer trad met de aanwezigen nederknielde en op hare belijdenis in den dood van CHRISTUS werd gedoopt. Na drie weken ging zij getroost uit den tijd en werd op den godsakker naar christelijk gebruik begraven, waarbij IN getrouw hielp. Omstreeks 8 weken na dit verscheiden vindt BABA-IN des avonds zijn ouden oom ENKONG, die vroeger ook wel van de bekeering tot den Heere JEZUS gesproken had, dood in zijne kamer liggen. Nog een paar uren te voren was hij vroolijk met hem op bezoek geweest; de dood had hem midden in zijne zonden verrast, zoo als eene BLIANG be-

kende, die IN nog in huis vond. Eene meer scherpe prediking kon wel niet gehouden worden voor een man, die reeds 5 jaren lang zijnen doop tot op zijn sterfbed verschoven had, en BARNSTEIN verwachtte nu niets anders, dan dat IN door dezen slag tot beslissing zou komen. Wat doet evenwel de Chinees? Hij komt zelf niet en laat ook niets van het geheele geval in het zendingshuis aan den overkant zeggen. Toen een paar dagen daarna VAN HÖFEN overvaart, vindt hij IN bezig met het graf te delven, terwijl deze er zeer verlegen uitziet en de zonden van zijn oom verontschuldigt. Spoedig daarop voer BARNSTEIN ook over, maar moest met weemoed aan de huisdeur blijven staan, want hij zag vóór en in het huis de heidensche toebereidselen voor het doodenoffer, en dat wel in hetzelfde huis, waar zoo dikwijls christelijke liederen en gebeden weerklonken. BABA-IN kwam wel is waar te voorschijn en noodigde BARNSTEIN binnen te treden; maar deze keerde om; want hij zag, dat IN een ijverig afgodendienaar was geworden. Spoedig daarop vernam hij ook, dat IN met zijne jongens naar Chineesche zeden des morgens en des avonds onder de tafel zaten en de ziel des afgestorvenen riepen om te komen eten. Later voer BARNSTEIN nog eenmaal over en hield den armen man 1 Petr. 2:20—22 ernstig voor; maar IN antwoordde niets en zag er zeer lichtzinnig uit; ook kwam hij evenmin in de kerk als in den avondgodsdienst en zijne jongens bleven uit de school weg.

Na eenige maanden bevond IN zich weder in de kerk. Hij was verlegen en neergedrukt; men merkte echter niets van die diepe smart, welke aan krachtige naturen eigen is, wanneer zij van een val opstaan. Maar zoo zijn de Chineezen niet. Hij geraakte zoo langzamerhand weder in zijn oude levenswijs; alleen ontbrak hem, dat rustige en levendige, dat hij vroeger gehad had; hij was stiller geworden. Ook drukte hem eene bittere armoede en hij had moeite zijnen vijf kinderen den mond open te houden. Zoo

sleept hij zich nog twee jaren voort en ging geestelijk meer achter- dan vooruit. Toen trok BARNSTEIN, die nog niet alle hoop voor hem opgegeven had, zich zijnen uitwendigen nood aan. Het huis van IN dreigde in te storten, en hij kon het uit eigen middelen niet laten opbouwen. BARNSTEIN had reeds sedert eenigen tijd den wensch gekoesterd, de vroegere jongensschool in de Chineesche kampong weder te beginnen, omdat verscheidene kinderen beschroomd waren om naar het zendelingshuis ter school te komen. Hij bouwde daarom een nieuw huis, hetwelk hij IN ter woning aanwees en waarin tegelijk de school zou gehouden worden. — IN trok er dankbaar in; maar zijne vrouw wilde niet. Die sprak er altijd nog over, dat haar hart zoo duister was, maar zij deed niets opdat het licht werd, en was zoo trotsch, dat zij nog een geruimen tijd in haar oude hut bleef wonen, tot deze haar boven het hoofd inzakte en zij in het nieuwe huis haren intrek nemen moest. In dit nieuwe huis ging het nu uiterlijk zonder alle afgang; want IN had zijne afgoden weggeworpen, en zijne vrouw had de hare ergens bij bloedverwanten geborgen. Ook nam IN nu geen deel meer aan de afgodsfeesten. En het was voor zijne ziel goed, dat hij om dezen tijd dezen uitwendigen aanstoot kwijt was, want er zou weder even als vóór 7 jaren in de kampong voor dit arme schepsel eene verzoeking komen. In hetzelfde jaar namelijk toen BARNSTEIN daar de school bouwde, kreeg ook de tempel van die plaats eene nieuwe versiering, en de afgodendienaars nieuwen ijver. Een zwaar beladen chineesch schip was gelukkig op de reede van Banjer aangekomen. De eigenaar had eene gelofte gedaan, dat zoo de mast onderweg niet brak, bij den tempel van Banjer nieuwe afgoden bezorgen zou. Vijf nieuwe afgoden werden alzoo gelost, de oude in den tempel achteruit gezet, en de nieuwe in alle pracht opgezet. Dadelijk bleven 4 knapen van een rijken Chinees uit de school weg. Maar BABA-IN hield

zich fern. De school is reeds sedert jaren niet meer in zijn huis; wel wordt daar alle Zondagmiddag eene vergadering gehouden. Ook is er een oude, blinde Chinees, LIEMAN, in de kampong, die den Heere JESUS bijzonder liefheeft en mooie liederen maakt; bij dezen komen IN en eenige andere lieden regelmatig om te zingen en te bidden en tot het onderzoek van Gods Woord te zamen. Verder is AMBON, de zoon van IN, thans een 20jarige jongeling en hulpschoolmeester geworden, wien BARNSTEIN zeer prijst. En eindelijk is volgens de laatste berichten van BARNSTEIN, de chineesche school aldaar door 50 jongelingen bezocht, en de stemming onder de Chineezen is zoo, dat velen met BABA-IN zeggen, dat de afgoden ijdelheid zijn; enkelen meenen: „Wij moeten de oude gewoonten er bij onderhouden en de kapitein wil dat ook zoo hebben.” De kapitein, BARNSTEINS scholier, spreekt: „Neen, ik voor mijn persoon wacht in het geheel geen heil van de afgoden, zij dienen slechts tot een aandenken aan onze voorouders en ik hoop alleen op God; maar de lieden willen hunne oude gewoonten niet laten varen.” En toch wil BABA-IN nog maar altijd niets van den doop weten en verschuift dien tot zijn doodbed! „De oude BABA-IN,” zoo luidt het in BARNSTEINS laatste bericht over dit onderwerp, „blijft, helaas, zoo als hij is; hij bezoekt vlijtig de kerk, en is bij het hooren des Woords niet zonder aandoening; in zijn huis bidt hij aan tafel; is ergens een hoopje te zamen, om te lezen of te zingen zoo ontbreekt IN er nooit, maar wanneer zijn hart oprecht was, zou hij steeds nader komen en zich meer beslist uitspreken.”

Ach, hoe krachteloos, lieve JESUS, richten zich de kranken op! Onze macht is louter onmacht in den moeilijken levensloop!

DE BLOEDGETUIGEN OP BORNEO.

Borneo is een grootendeels nog onbekend land. Slechts van eenige kuststreken hebben de Europeanen nauwkeuriger kennis, terwijl het binnenste van het eiland, dat bijna zoo groot is, als geheel Duitschland, voor hen gesloten is. Men noemt de inboorlingen Dajakkers; zij zijn ruwe heidenen, wier godsdienst de onmiskenaarste kenteekenen draagt van overeenkomst met dien van de volken der Zuidzee. Het grootte, schoone eiland lokte reeds in oude tijden landverhuizers aan zijne kusten, welke daar koloniën stichtten, en den godsdienst van Brahma er overplantten. Van deze koloniën zijn er thans nog overblijfsels, maar de dienst van Brahma is reeds sedert lang aan de kusten van Borneo ten onder gegaan. Hij moest, even als de volkplantingen, die hem overgebracht hadden, voor nieuwe landverhuizers onderdoen, voor dezelfden, die ook de Hindoegoden op de beide naburige eilanden Java en Soematra sedert de 15^e eeuw omverwierpen. Dit waren de Maleiers, dat merkwaardige handelsvolk aan de straat van Malakka, wier vloten toenmaals de geheele zuidelijke wereld bedekten, en daar overal handelskoloniën stichtten, welke tot machtige rijken aangroeiden, van welke verscheidenen nog tot op dezen dag bestaan. De Maleiers hadden uit de bloeiende Indische Staten van Goezoerate den godsdienst van Mohamed overgenomen en waren ijverige Muzelmannen geworden. Hand aan hand met hunne handelondernemingen ging hunne zending voor den Islam, en daar zij hunne taal, hunne zeevaart- en handelskennis, tegelijk met hunne civile en crimineele wetten over den ganschen Indischen archipel uitbreidden, zoo kwamen ook de Koran en met hem de arabische schrijffletters heinde en ver aan de kusten dezer eilanden-wereld binnen. In

vroegere tijden waren de groote Maleier-Statens in Soematra en Java de zetel eener niet onbeduidende beschaving, hunne vorsten onderhielden wetenschappelijke inrichtingen, en de geleerden der hooge scholen van de Sultans van Menongkaba op Soematra gingen door voor zóó wijs en heilig, dat eene bedevaart tot hen onder de Maleiers voor even verdienstelijk gold, als een tocht naar Mekka. Deze tijden zijn lang voorbij, en de Islam heeft evenmin hier als elders de beschaving kunnen bewaren, die hij als erfenis van de heidensche volkplanters ontving. Deze zelfde Maleierkoloniën lieten zich op Borneo neder. Zij hebben eene reeks van kleinere of grootere Statens gegrondvest, welke nog thans als een gordel dit eiland omsluiten. Zoo zijn de Sultans van Banjermassing, Soekadana, Pontianak, Sambas, Broeni, Soeli en Koti aan hun gebied gekomen; zij vormen kuststatens, die zich min of meer in het binnenste van het eiland uitstrekten. Overal, waar zij zich gevestigd hebben, zijn de Dajakkers ten deele uitgeroeid, en ten deele hebben zij den Islam aangenomen en zijn onderdanen der Sultans geworden. Deze veroveringen en dit voortdringen der Maleiers onder de heidensche stammen van het eiland zijn nog heden in vollen gang. Dat gaat met de zending voor den Islam hand aan hand. De Hadjis, d. i. heilige pelgrims, die in de Kaäba van Mekka tot zendingen van den valschen profeet geordend zijn, (en dat wordt iedereen, die dezen tocht onderneemt) doorreizen van uit de sultanlanden, de naburige Dajakkerstammen, als kooplieden, wapensmeden en dergelijken, en zoeken de heidenen tot het aannemen der besnijdenis te bewegen. Zij zijn niet heel streng in hunne eischen, en zijn den Dajakker zijn zwijnenvleesch en zijn rijstbrandewijn te dierbaar, zoo wordt hij met geld of met een zijden hoofddoek gewillig gemaakt. De kosten komen voor rekening van de Sultans; zij nemen die met woeker terug, en verstaan de kunst om den invloed, welken zij langs dezen weg op de

heidensche stammen gekregen hebben, tot hunne staatkundige doeleinden voortreffelijk te benuttigen.

Dit moet men onder het oog houden, om de jongste gebeurtenissen en Zuid-Oost-Borneo te kunnen begrijpen, daar zij der Rijnsche zending zoo nadeelig zijn geworden. Hier in het Zuidoosten van het eiland bestond eenmaal het rijk van den Sultan, wiens hoofdstad Banjermassing was, niet verre van den mond der Doessonrivier. Het was van den Keizer in Java afhankelijk, en toen in het midden der vorige eeuw de Nederlanders een eind maakten aan het Javaansche Keizerrijk, gaf ook de Sultan van Banjer zich aan hen over en sloot met hen in 1787 een verdrag, volgens hetwelk hij zijne staten als erfelijk leen van de Nederlanders ontving. Dezen hebben de hoofdstad Banjermassing voor zich behouden, waar een Resident hunne zaken behartigt. Van hier uit hebben zij allengskens de naburige heidensche Dajakkerstammen van zich afhankelijk gemaakt, hetgeen hun ook in het stroomgebied van den Doesson, Poelopetak, Mentangei en Kahayan meer of minder is gelukt; bij de zeer geringe militaire krachten, welke den Resident te dienst staan, heeft deze heerschappij altijd op vrij lossen voet gestaan. Ver verwijderde hoofdmannen konden dikwijls maar moeilijk daartoe gebracht worden, het hoofdgeld te innen, en toch was het juist de invloed dezer hoofdlieden, waarop de macht der Nederlanders steunde. Eerst in den laatsten tijd is men begonnen Nederlanders als zoogenaamde gezaghebbers aan te stellen, eene omstandigheid, welke waarschijnlijk niet weinig bijgebracht heeft tot de ontevredenheid der Dajakkers met de Nederlandsche heerschappij, welke in die dagen openbaar is geworden.

Onder deze kolonie Dajakkers had nu ook sedert drie en twintig jaren de zendingsarbeid plaats. De Katholieken beweren, dat hunne zendelingen reeds in het begin der vorige eeuw in deze streek gearbeid hadden. Zij noemen

een Portugees, die van Banjer uitging en spoedig daarop in het Binnenland door een Dajakker werd verslagen. Op hem moet spoedig een ander gevolgd zijn, die in den om- trek van Banjer met goed gevolg gepredikt hebbe, maar later eveneens vermoord zij. Zoo veel is zeker, dat tegen- woordig geen enkel spoor van die zending meer over is. Toen de Nederlanders van dit gebied bezit namen, waren de Dajakkers blij van hunne onderdrukkers, de Sultans, bevrijd te zijn, en zij moeten zich zeer bereid getoond hebben het geloof van hunne nieuwe gebieders aan te nemen, waarom ook in Nederland bepaald werd iets tot hunne bekeering te doen; maar daarmee is nooit een begin gemaakt. Zoo waren dan de Rijnsche zendelingen de eersten, welke zich sedert 1835 voor goed in Banjer nederzetten en de daar wonende Maleiers en Chineezzen het Evangelie verkondigden. Het zichtbare gevolg van dezen arbeid in de hoofdplaats dezer kolonie is uiterst gering geweest. De Maleiers werden door de priesters en Hadjis en de naburige sultanaten tot voortdurende vijandschap tegen het Evangelie opgehitst, en de Chinezen waren even als al hunne landslieden, die als landverhuizers in den Indischen archipel leven, alleen daarop bedacht om geld te verdienen en vroegen naar het eeuwige goed al heel weinig. Dit maakte, dat de Rijnsche zendelingen spoedig daarop van uit Banjer naar de kolonie Dajakkers trokken, en onder dezen legden zij aan de groote waterwegen, die het kustland doorsnijden, verscheidene zendingsposten aan. In het begin van dit jaar bestonden ten Westen van Banjer vijf posten, welke men juist voornemens was met twee te vermeerderen. Ten Noorden van Banjer waren twee posten. In een bericht van voor drie jaren heet het: „Onder de Dajakkers bestaat eene voor het begin niet onbeduidende litteratuur, welke de zendelingen in het aanzijn hebben geroepen. Daarbij is door talrijk bezochte scholen en voort- durende prediking en huisbezoek, voornamelijk in Poelope-

tak, eene niet geringe kennis van het Woord Gods verbreid, en menigen weldadigen invloed op de uitwendige zedelijkheid uitgeoefend. Het loskopen van pandelingen heeft velen van den druk eener smadelijke slavernij verlost, en hen onder het gehoor van het Woord Gods en het opzicht der zendelingen gebracht. Vooral uit die pandelingen, maar ook uit de vrije lieden zijn kleine gemeenten gevormd, — maar deze gemeenten zijn ook zelfs in Poelopetak nog zeer klein, en in hun geloofsleven nog zeer zwak, zoodat men eigenlijk van waarachtig christelijk leven en christelijken wandel weinig bespeurt. De groote massa des volks in Poelopetak is nog dood in zonde en misdaad. Na negentienjarige onderzending moeten wij dit arbeidsveld tamelijk onvruchtbaar noemen, en het werk geschiedt eigenlijk nog altijd „in hope.”

Sedert de laatste jaren meende men deze hoop levendiger dan vroeger te kunnen koesteren. Maar deze werd reeds voor eenigen tijd niet weinig geschokt, daar een hoofdtak van den zendingsarbeid door onverstandige maatregelen van een Hollandschen onderbeampte gevoelig benadeeld werd. Vroegere, flinke zendelingen hadden namelijk van den Nederlandschen Resident weten te verkrijgen, dat eene soort van schooldwang voor de Dajakker-kinderen werd ingevoerd. De ouden droegen dat juk wel niet gewillig, maar zij moesten voor de overmacht bukken, en hunne jongens stonden er in ieder geval beter bij, dan wanneer zij als het vee opgroeiden. Overal waar de zending met nadruk de wet handhaafde waren de scholen gevuld. Eene verklaring van dien onderambtenaar, dat het den Resident volstrekt niets schelen kon of de jongens de school bezochten, en dat deze beter deden met in de kolenmijnen te gaan arbeiden, maakte de scholen leeg, en dat wel in een deel van het zendingsveld, dat tot dusverre zich door schoolbezoek gunstig onderscheiden had; toch durfde men nog hopen, dat deze misgreep uit Nederland weer goed gemaakt zou worden.

Die hoop zou echter van eenen anderen kant weder beschaamd worden. Het gevaar had reeds sedert jaren bedreigd. Toen de eerste Rijnsche zendeling zich voor goed onder de Dajakkers nederzette, wemelde het op de groote rivier, aan wier oever hij zijn huisje bouwde, van Maleische kooplieden uit de naburige sultanslanden. Wijlen zendeling BECKER was een verstandige Wupperdaler, en er waren nog geen twee jaren verlopen, of al dit gespuis, dat de Dajakkers wilde verleiden, was weggestuurd. Zij hebben echter altijd weder nieuwe pogingen aangewend, en hunne list en de sluwheid, welke den Maleiers eigen zijn, werden niet weinig uit Banjer ondersteund. Daarbij hadden de Nederlandsche residenten, om den wille der zaak, Maleiers tot secretarissen, die een niet geringen invloed uitoefenden en natuurlijk altijd op het voordeel hunner stamgenooten bedacht waren. Zoo werden de zendingen onophoudelijk tegengewerkt door deze Mohamedaansche invloeden, 't zij openlijk of in het geheim, en de geringe vrucht van het zendingswerk moet mede uit dit oogpunt verklaard worden. In de laatste jaren werden die Mohamedaansche kuiperijen van groote beteekenis. Even als op andere plaatsen zoo was het ook te Borneo te merken, dat men in Mekka ijverige dan ooit te voren het vreemde vuur aanbliet. De pelgrims, welke, op de bedevaart naar Mekka, Banjer passeerden, werden van jaar tot jaar talrijker. Bij hunne terugkomst waren zij dweepzieke hadjies die, ondersteund door den naburigen sultan, de Dajakkers tot den Islam bekeerden. De zendingen moesten het aanzien, dat onder hunne oogen, op de zendingsposten, proselieten gemaakt werden; somwijlen in familiën, waarin de huisvader Christen was geworden. Vroeger waren die pelgrimstochten aan zekere beperkingen van de zijde der Hollanders onderhevig geweest; men had, en terecht, een gevoel van het groote gevaar, dat er voor de kolonie in gelegen was, wanneer de Islam van buiten uit ondersteund en gesterkt werd. In

de laatste jaren was men door een kwalijk geplaatste verdraagzaamheid veel nalatiger hieromtrent geworden en daardoor heeft men zelf de reten gemaakt, waardoor het onstuimige water thans in de kolonie is binnengestroomd.

De eerste aanleiding daartoe is gegeven door een strijd om de troonsopvolging, onder Muzelmansche aristocraten zeer gewoon, in het naburige sultansland. Toen voor ongeveer twee jaren de oude Sultan ADAM op zijn uiterste lag, stierf plotseling zijn oudste zoon, de rechtmatige troonopvolger; men zeide aan vergif, hetwelk zijn broeder PRAHOE, die gaarne de heerschappij in eigen hand had, hem toebeleid moest hebben. De Nederlanders, jegens wie deze laatste, bovendien een gruwelijke booswicht, zich steeds vijandig had gedragen, wisten den stervenden sultan over te halen, dat hij den oudsten zoon van den rechtmatigen troonopvolger, DAMJIT genaamd, benoemde. Nu was echter DAMJIT naar Maleische zeden niet tot de opvolging gerechtigd, daar hij niet uit ongemengd bloed was gesproten, aangezien hij eene Chinesche vrouw tot moeder had. PRABOE maakte daarom opstand tegen hem; maar werd door de Nederlanders gevangen genomen en naar Java gezonden. Een verzoek, hetwelk zijne moeder in persoon te Batavia bij den Goeverneur-Generaal waagde te doen, en dat de vraag inhield om haren zoon uit de verbanning te verlossen en zoo mogelijk als Sultan te erkennen, werd geheel afgeslagen, en dorstend naar wraak keerde de oude terug. HIDAGAT de jongste broeder van den nieuwen Sultan, zou volgens haar plan troonopvolger worden; want hij was uit ongemengd bloed. Het volk in de voornaamste streken des lands werd tegen Sultan DAMJIT opgezet, betaalde hem geene belasting meer en versloeg eindelijk zijn afgezanten. Aan het hoofd der beweging moest zich een hoofdman stellen, DJALIL genoemd, en het plan werd ontworpen om de noordelijke deelen der kolonie aan de Doessonrivier, welke eerst sedert kort daarbij ingelijfd, en vroeger in het bezit van den Sultan

geweest waren, aan de Hollanders te ontnemen, en dezen geheel te verdelgen. Op den 1^e Mei zou alles doodgeslagen worden wat Europeaan, of half-Europeaan was, in een woord al wat geen Mohamedaan was of wilde worden. Het is dezelfde beweegreden, welke de opstand tegen de Engelschen in Indië veroorzaakte en die bovendien tegenwoordig de geheele Muzelmansche wereld doorloopt, welke met Mekka in verband staat. HIDAJAT wist het plan voor de Nederlanders zoo geheim te houden, dat een oorlogstoomboot, welk de Goeverneur-Generaal uit Batavia met krijgsvolk zond, de eerste tijding daarvan naar Banjer bracht. Reizende Muzelmannen, die van het plan wisten, hadden het in Batavia met zulk eene beslistheid meege-deeld, dat de Goeverneur zich tot eene spoedige hulp gedrongen voelde. Toen de stoomboot aankwam, was men in Banjer zóó gerust, dat men haar weder wegzond. Maar reeds in de volgende week brak de opstand in het sultansland uit. Sultan DAMJIT was zonder eenige macht en begaf zich spoedig tot de Nederlanders te Banjer. Intusschen koos het volk in grooten getale de partij van DJALIL. Op den 1^e Mei werden de weinige Europeanen te Kalangan vermoord, waaronder zich ook voormalige zendelingen van het Rijsche genootschap bevonden; eveneens de Hollandsche beampte te Tabenio. Te Pangaron, eene door de Nederlanders aangelegde kolenmijn met een fort, verschanste men zich nog bij tijds en sloeg den aanval der Maleiers af. Dit waren de weinige punten, waar zich Europeanen in het gebied van den Sultan bevonden. Een zendelingstation was daar niet.

Om bij de Europeanen te komen moest men hen in de kolonie opzoeken. In de weken voor Paschen doorkruisten de afgezanten van DJALIL haar heimelijk en hadden vrij spel voor hunne plannen. De Muzelmannen, welke in de kolonie zijn, boden hun overal dadelijk de behulpzame hand. Dit had voornamelijk plaats in het noordelijke deel der kolonie, hetwelk aan het sultansgebied grensde. Met

uitzondering van eenen enkelen stam vielen allen van de Nederlanders af en gingen tot DJALIL over. In dit deel der kolonie waren twee Rijnsche zendingsposten en hunne zendelingen waren de eenige Europeanen, die daar woonden. Een van de twee verliet reeds vóór Paschen zijn post en begaf zich naar het laagland. Maar juist de volksstam waaronder de zendingspost was aangelegd, hield zich het beste. Zij leverden aan den Hollandschen kommandant van het fort Marabatan een flinke bende gewapende mannen, en wilden van den Sultan niets weten. Hun was de tirannie der Maleiërs nog niet vergeten en de Mohamedaansche invloed was bij hen veel minder doorgedrongen dan bij de naburige stammen, hetwelk minder aan de werking der zending dan wel aan de aangeboren kracht en zelfstandigheid van dit volkje moet worden toegeschreven. De andere zendeling bleef nog eenigen tijd op zijn post ofschoon de kommandant van Marabatan hun gelastte het land te verlaten. De afval was daar algemeen en men vreesde te Banjer reeds, dat deze zendeling in de handen der moordenaars zou zijn gevallen; men meende reeds zijn lijk met afgesneden handen en voeten op den Doesson te hebben zien drijven. Hij is echter onder Gods genadige hoede den vijanden ontkomen, en behouden in Banjer aangeland.

Te Banjer zelf zag men in de dagen, die den 1^{en} Mei voorafgingen, zeer onrustbarende teekenen van oproer onder de bevolking, welke daar 30000 zielen telt. Toch gelukte het nog bij tijds hulp van Java te krijgen. Een oorlogstoomboot bracht 200 man krijgsvolk en de Maleiërs waagden geen aanval. Men beproefde ook met DJALIL en HIDAGAT in onderhandeling te komen, om de zaak in der minne te schikken, maar zonder gevolg.

Een des te gunstiger gevolg hadden de geheime handlangers in het zuidwestelijk deel van de kolonie gehad, in de stroomgebieden Poelopetak, Mentangei en Kahaian. In

de eerste leven namelijk verscheidene Maleiërs en onder de Dajakkers is geen onbeduidend getal tot den Islam overgegaan. In de paaschweek verscheen hier een afgezant en eischte de Dajakkers op, om zich aan den nieuwen Sultan te onderwerpen. Hij had de handen ruim; de Hollandsche gezagvoerder van dit landschap was juist afwezig en bovendien onder het volk niet bijzonder bemind. Een groot getal dorpshoofden viel dadelijk den Nederlanders af, verbond zich met de Maleiërs en beloofde den afgezant alle blanken aan de rivier te vermoorden en den nieuwen Sultan te huldigen, hetgeen zij zelfs met hunne naamteekening en een gulden hoofdgeld voor ieder hunner op de plaats zelf bezegelden. Hetzelfde gevolg had dit oproer in de naburige landschappen.

In Poelopetak waren twee zendingsposten, de oudsten en grootsten in dit land. De saamegezwoornen waren van plan geweest om de zendelingen en de vrouw van den gezagvoerder, die op een der posten woonde, reeds Dingsdag in de paaschweek te vermoorden. Hun aanslag werd echter verijdeld, en nu wilden zij op den 1^{en} Mei volgens de algemeene afspraak den moordaanslag ten uitvoer brengen. Kort te voren was nog een der zendelingen uit het stroomgebied Mentangei, dat er slechts enkele uren van verwijderd was, met vrouw en kind en al zijne bezitting in Poelopetak aangekomen, waar zich ook die eene zending uit het bovenland bevond, van wien boven sprake was. Zoo waren vier zendingsfamiliën bijeen, allen op een station. Den 1^{en} Mei was een Zondag. Men kende het gevaar, waarin men leefde. Gewapend ging men naar de kerk om godsdienstoefening te houden. Een trouwe Chineesche koopman, die op den zendingspost woonde, raadde het sterk af om de godsdienstoefening te houden; de overval dreigde en de vijanden waren nu wijfelende, daar zij zagen, dat zij de zendelingen niet verraderlijk aanpakken konden; maar op tegenweer moesten zij bedacht zijn. Die raad werd echter niet opgevolgd en

in Godsnaam naar de kerk getrokken. Zendingeling VAN HÖFEN preekte, en als altijd, wanneer men moedig en getroost in God zulk gespuis het hoofd biedt, bleef de aanval uit. Toch schreven de Zendingelingen aan den resident den toestand, waarin Poelopetak zich bevond en baden om hulp. Spoedig daarop kwam ook de gezagvoerder van zijne reis terug. Na eenige dagen verscheen eene stoomboot van Banjer met 25 soldaten aan boord. De luitenant, welke die kleine troep aanvoerde, schijnt niet van de moedigsten te zijn geweest en den gezaghebber is blijkbaar ook den moed ontzonken. De zendingelingen verzochten dringend de soldaten te ontschepen; zij wilden zich met hen gezamenlijk tegen de opstandelingen verdedigen. Na eenig aarzelen werd echter hun verzoek afgewezen en werden zij uitgenoodigd zich in allerijl aan boord te begeven, wanneer zij niet wilden, dat het schip zonder hen wegvoer. Ongelukkig moesten de zendingelingen zien, hoe al hunne pandelingsen, wien zij zoovele weldaden bewezen hadden, vloten en zich bij de opstandelingen voegden; slechts weinige gedoopten bleven bij hen. Zij gaven eindelijk aan het dringend verzoek van den luitenant en den gezagvoerder gehoor en begaven zich op het schip, dat hen ook behouden te Banjer bracht. De vlucht was zoo snel, dat slechts weinig van hunne bezittingen kon worden meêgenomen. Toen de Dajakkers zagen, dat zij vloten, vielen zij op de zendingshuizen aan en plunderden die uit. Gedood werd hier niemand.

Ongelukkig is dit in het landschap Mentangei, dat maar weinige mijlen van Poelopetak verwijderd is, wèl het geval geweest. Hier waren twee zendingsposten. De zendingeling van den eenen redde zich, zoo als reeds gezegd is, naar Poelopetak. Op het andere station, Tangohan genaamd, dat een weinig meer stroomop ligt, woonde zendingeling FERDINAND BOTT. Hij was uit Wetterborn in het Hildesheimsche geboortig en in 1851 uitgezonden. Nadat hij eenigen

tijd in Poelopetak werkzaam geweest was, had hij in 1855 Tangohan aangelegd. Zijn arbeid schijnt daar niet zonder gunstig gevolg geweest te zijn. In het laatste jaarbericht van het Rijnsche genootschap staat ten minste van dezen post: „Hier heeft zich over het algemeen, naar het schijnt eene recht vriendelijke, bijna vertrouwelijke verstandhouding tusschen de zendelingen en de Dajakkers groot en klein gevestigd, zoodat niet zoo gemakkelijk belangrijke stoornissen door inwerking van buiten te vreezen zijn.” Door den anderen zending in Mentangei van het gevaar onderdicht, kon ROTT niet besluiten den post te verlaten en meende, dat alles slechts op eene bangmakerij zou uitloopen. Nog twee andere zendelingen waren hem komen bezoeken, de jongste der daar aanwezige broeders, welke juist van plan waren twee nieuwe posten aan te leggen. Een van hen was FREDERIK WIGAND, uit Bielefeld in 1855 uitgezonden; hij had een tijd lang in Poelopetak gearbeid, de andere WILLEM KIND uit Hülfenbusch in het Oberbergsche, welke in 1857 uitgezonden en tot dusverre met WIGAND samen werkzaam geweest was. De laatste was eerst sedert korten tijd getrouwd; WIGAND had ook eene vrouw en één kindje. Dezen broederkring had de vijand zich ten offer gekozen. De raddraaier van den opstand in Poelopetak, een onechte zoon van een prins uit des sultans huis, had zich in deze afgelegen streek teruggetrokken, waar buiten de zendelingen geen enkele Europeaan woonde.

In den morgen van den 7^{en} Mei werd het zendingshuis van Tangohan overvallen. Hooren wij de korte beschrijving van den toedracht der zaak, zooals zuster ROTT, welke alleen met twee harer kinderen gered is, daarvan geeft: „Het was 7 Mei; onze lieden hadden het huis reeds ontsloten; wij waren echter nog allen in de slaapkamer, toen ik op eenmaal achter een luid geschreeuw hoorde; ik liep naar buiten om te zien wat dat was. Daar zag ik

al onze lieden naar boven loopen en het kindermisje met onze LINA daar ook bij; ik hoorde nog juist dat zij riepen: „Daar zijn menschen die den Toean dood willen maken!” Ik uitte een kreet van schrik en riep op eens: „Man!” Deze had het ook reeds gehoord en liep juist voor het huis. In mijnen angst greep ik ijlings mijne beide kinderen, en hoorde intusschen daar buiten den verschrikkelijken kreet van een moordenaar: „komt er uit, zeg ik u!” Nog wist ik niet, dat mijn man reeds gewond was; eerst toen ik mijne kinderen bij zuster KIND in de kamer had gebracht, zag ik, dat hij half onmachtig op een stoel neder zeeg. Op mijne vraag: „wat scheelt u?” gaf hij ten antwoord: „ik moet sterven; men heeft mij gestoken!” De Heer gaf mij toen kracht en tegenwoordigheid van geest genoeg om mijn man medicijnen te geven en zijne wonden te verbinden, terwijl de andere lieden de galerij opgelopen waren. Ook mijn lieve man kwam weer bij en ging met zijn geweer naar buiten. Wij, vrouwen, bleven eerst met de kinderen in de kamer te zamen; maar de smart over mijne kleine LINA en over mijn gewonden echtgenoot lieten mij geene rust; ik liep naar buiten, waar eene groote hoop volks zich op eenigen afstand geposteed had. De broeders spraken met hen en vroegen naar de oorzaak van dit duivelsche gedrag; zij echter antwoorden slechts met spotternij en schoten bestending huune vergiftigde pijlen op ons af. Onze prauwen hadden zij laten wegdrijven; er was dus aan geen ontvlieden te denken. Wij zeiden tot hen, dat wij hun alles wilden achterlaten, als zij ons maar een prauw wilden afstaan en ons rustig laten aftrekken. Zij beloofden dat schijnbaar, en toen wij ons met onze kinderen op de landingsbrug begeeven hadden, vielen zij ons op nieuw aan. Mijn lieve man was reeds stervende; ik hield hem in mijne armen. Zij stormden nu met alle macht op ons los. Broeder WIGAND en zijn kind werden ook nog door giftige pijlen in borst en arm getroffen. Ons

vrouwen, wilden zij sparen, en ons later als slavinnen verkoopen. Dit was voor ons het verschrikkelijkste denkbeeld. Wij hielden daarom elkander vast en ontvloden hunne handen door met het kindje in het water te springen. Reeds was ik mijn bewustzijn kwijt en den dood nabij, toen ik weder uit het water werd gehaald, en als ik mijne oogen opsloeg bevond ik mij met mijn kleinen HANS weder in de handen dezer bloedgierigen. Men bracht mij naar het huis van den Toemongong aan wien de aanvoerder dezer bende het bevel gaf mij te bewaren tot hij terug kwam om mij af te halen." Drie dagen lang bleef zuster ROTT in dezen gevaarlijken toestand, tot zij door een Hollandschen stoomboot, waarop zich drie Rijnsche zendelingen bevonden, gered werd.

Nu was nog een zendingspost overgebleven, en dat wel in het westelijk deel der kolonie, in het stroomgebied van Kahaian. De heerschappij der Nederlanders was hier bijzonder zwak en de Dajakkers aan deze rivier hadden dikwerf proeven van hunne vijandschap en weerspanningheid gegeven. Reeds vroeger had hier een Rijnsche zendingspost bestaan; maar deze was, wegens de onveiligheid, opgegeven. In 1854 was echter daar het zendingswerk door ERNST HOFMEISTER uit Altenrode, bij Querfurt, tegelijk met ROTT uitgezonden, weder opgevat. Zijn post heette Penda Alei. HOFMEISTER had in het begin groote gevaren uitgestaan; maar in den laatsten tijd scheen de gezindheid van het volk jegens hem verbeterd te zijn, en daar hij zoo eenzaam en verlaten in dit afgelegen deel der kolonie woonde, zou WIGAND in de nabijheid een nieuwen post vestigen. De oproerlingen drongen ook Kahaian binnen, en HOFMEISTERS vrouw schreef op den 2den Mei naar Pোলপাতক: „De Heer zij onze beschutting en toevlucht. Zijne hand is machtig om ons te behoeden, indien het Zijn heilige wil is. En zal de martelaarskroon ons deel worden, zooals eenige zendelingen in het Noorden van Indië, zoo moge Hij

ons bijstaan, op Hem zij ons vertrouwen en onze hope gevestigd." Later kwam nog de tijding dat de hoofdman der plaats zich hunner aantrok; maar spoedig daarop verbreidde zich het gerucht, dat ook zij vermoord en hunne kinderen in de gevangenis waren. Het is maar al te waar geweest. De kinderen zijn allen gered; maar over hun heengaan vertelde HOFMEISTERS schoolmeester ROHAM, die ontvlucht was, het volgende: „Den 9den Mei, des middags ten één ure, kwam een man, PAGER genaamd, een vroegere pandeling van HOFMEISTER, tot hem en zeide: „Toean, de lieden willen u vermoorden!" HOFMEISTER ging dadelijk naar zijn buurman SINGA POWÉI en vroeg hem, wat er van de zaak was. SINGA POWÉI stemde het toe, maar bood HOFMEISTER geene hulp aan, ofschoon hij vroeger duizende weldaden van hem had genoten. HOFMEISTER ging naar huis, maar nog eer hij zijn huis bereikt had, kwam een aartsbooswicht, een zekere Dajakker van Poelotelo en bracht hem een sabelhouw over het hoofd toe, die het rechteroor wegnam. HOFMEISTER hield zijn zakdoek tegen de gewonde plaats en ging naar huis. Spoedig daarop kwam hij weer naar buiten; maar eer hij de deur geopend had, hakte iemand zijne hand bijna geheel af. Hij begaf zich naar de andere deur, die tot den tuin geleidt en ziet meer dan 2 tot 300 menschen, die gewapend zijn en reeds druk bezig aan het ontvoeren der goederen. Hij stelde zich vrijmoedig voor deze menigte en bad overluid in de Dajakkertaal voor zijne moordenaars, voor zich zelve, zijne vrouw en kinderen, dat het de steenen zou geroerd hebben; maar de woeste hoop, of ten minste een gedeelte daarvan, vloekte hem. Nadat hij zijn gebed geëindigd had, zeide hij: „Wanneer gij dan niets anders wilt dan mij dooden, komt dan, en maakt het spoedig met mij gedaan!" Maar de lafaarts schoten slechts uit de verte op hem, zonder hem te treffen. Zoo stond de Godsman — verzoend met zijne vijanden en met zijn dierbaren Heiland, die hem bijstond en hem ge-

sterkt heeft, — wel twee uren lang tegenover den hoop moordenaars, tot eindelijk een man uit de familie van den RADEN hem een kogel door het hoofd schoot, zoodat hij neêrzonk. De diepbedroefde zuster wierp zich, weenende op zijn lijk. Daar stormden de moordenaars voorwaarts, hakten beider lichamen aan stukken met hunne mandous en droegen de hoofden onder zegekreten weg. Ik verborg mij in den tuin achter een baroeaboom en zag alles mede aan. Nadat er geplunderd en alles weggedragen was, nam RADEN de kinderen met zich mede. Een goesti gaf bevel de lijken niet te begraven; wie ze begroef werd gedood. Ik echter kon het niet over mijn hart krijgen die lijken daar te laten liggen. Ik maakte des nachts heimelijk een graf, en legde des morgens vroeg met behulp van nog een anderen man, die ook reeds dooponderricht gekregen had, de lijken in het graf en deed er een weinig aarde op.”

AFRIKA ¹⁾.

DE OVAMBOTOCHT.

In het jaar 1850 trok een Engelsche reiziger in het Westen van Zuid-Afrika over de grenzen, welke daar de Negers van het Noorden van de Betschoeanen en Hottentotten van het Zuiden scheidt. De man heette GALTON en het eerste negervolk, dat hij vond, waren de Ovambos. GALTON had zijn tocht gedaan, uitgaande van den Rijn-schen zendingspost Otijkango, welke ook Barmen heet, en ten oosten van de Walvischbaai onder den kleinen stam der Hereroos ligt. De daarwonende zendeling, HUGO HAHN,

---

1) Zie Handbuch der Miss. Geschichte und Miss. Geographie van Blumhardt I. seite 52—108.

stelde levendig belang in de nieuwe ontdekking. Op zijn Barmen wilde het zendingswerk maar niet goed van de hand gaan. Hij stond reeds menig jaar onder de Hereroos; maar van bekeerden was niets te zien, daarbij kwamen toen reeds de oneenigheden der Namaquas en Orlams van het Zuiden tegen de Hereroos, welke deze laatsten met spoedige uitroeiing dreigden, en voor de zending niet veel rust beloofden. Geen wonder dus, dat HAHN en zijne medehelpers op de gedachte kwamen, om dieper in het binnenland een stiller arbeidsveld op te zoeken, dat minder bloot stond aan de beroeringen op de grenzen dezer volksstammen. De Ovambos een „vreedzaam landbouwend volk” of hunne naburige stammen schenen hun daartoe zeer geschikt te zijn, en een onderzoek van de Rijnsche zendingsposten in den omtrek van den Walvischbaai deed zien, dat nog nooit een blanke tot de Ovambos was doorgedrongen en onder hen gereisd had; men wenschte te beproeven of de zending in dit deel van Afrika voor eene verdere uitbreiding vatbaar was. Nadat HAHN bij een bezoek aan Duitschland over dit plan met het bestuur van zijn genootschap gesproken had, en de toestemming voor een tocht naar de Ovambos had gekregen, keerde hij in 1855 weder naar Barmen terug, waar hij kort na Paschen van het volgende jaar aankwam. De noodige inrichtingen, welke op den zendingspost te maken waren, even als de voorbereidselen voor de reis vertraagden deze tot in Mei 1857. Toen was hij eindelijk zoover om zich op weg te begeven. Zendeling RATH, ook in het Hereroland werkzaam, begeleidde hem. Zoo als altijd in Afrika was hun optocht eene kleine karavaan; de pakgoederen werden ten deele op ezels getransporteerd; de welbekende Afrikaansche reiswaagen was hun huis. Hun geleide bestond meestendeels uit Hereroos, bij welke zich ook eenige Orlams gevoegd hadden, in het geheel 10 mannen. Zoo nam men voor negen maanden afscheid van vrouw en kind; dat was ten minste het plan.

De Ovambos waren niet het eenigste en meest verwijderde doel, dat HAHN zich had voorgesteld. Hij wilde zoo mogelijk naar het Noord-oosten voortdringen en die streken bezoeken, welke ten noorden van het Ngamimeer liggen, en tot dusverre voor alle reizigers gesloten waren; van daar, zoo het mogelijk ware, naar het Westen gaan; moeite doen om de Koenenirivier te bereiken, en daar de stammen te vinden, welke ten zuiden dezer rivier wonen, waartoe ook de Ovambos behoorden.

De karavaan hield zes weken lang de richting naar het Noord-oosten vol. De eerste moeilijkheid, waarop zij stuitte, was het gebrek aan flinke voerlieden. Het land dat zij doortrokken, was kort te voren ten prooi geweest aan de invallen der Orlams en Namaquas van het Zuiden, die ook daar geducht huisgehouden hadden, en de Hereroos, waarop men stuitte, waren schuw en hadden weinig lust om zich tot voerlieden te laten gebruiken. Niet veel beter ging het onder de Boschjesmannen, welke zij onder weg aantroffen. Ook zij waren uiterst schuw en vol wantrouwen en met het wagenmennen ging het slecht. Men trof in deze streek ook een Engelschman aan, GREEN genaamd, die daar met zijne lieden in de woestijn gelegerd was, en op Olifanten jaagde. Deze sloot zich bij den optocht aan. Er waren in de eerste weken reeds meer dan genoeg tegenspoeden ondervonden, zooals het reizen in de Afrikaansche woestijn dat met zich mede brengt. Dat had men alles doorgestaan, maar in de laatste dagen nam het wild zoo in het oogvallend af, dat volslagen gebrek aan levensmiddelen dreigde. En wat nog meer was dan dat, de Boschjesmannen wilden volstrekt niets weten van een voortzetten der reis naar het Noord-Oosten. Zij hielden staande, dat men in dat land geen water zou vinden; misschien is het slechts een list geweest om de reizigers van deze koers af te brengen. Toen besloot HAHN het plan op te geven en sloeg den weg in naar het Noord-westen, die

naar de Ovambos leiden moest. Op dezen weg ontdekten zij een niet onbeduidend meer, Ondova genaamd; waarlijk een groote zeldzaamheid in deze steppen zoo arm aan water. Daarmede waren zij echter reeds zeer dicht aan de grenzen van de Ovambos gekomen en vlak voor hen lag het land Ondonga, waarover NANGORS koning was.

Op den 14^{en} Juli zonden zij boden naar den koning af, ten einde hem verlof te vragen Ondonga te mogen binnen komen, en door dat land verder naar het Noord-westen te mogen trekken. De zendelingen gaven den boden 12 pond glaspaarlen mede en GREEN even zooveel; het grootste geschenk, dat men in dat land kon geven. De boden werden nauwkeurig onderricht, wat zij te zeggen hadden; een Boschjesman werd hun als wegwijzer medegegeven. De volgende dagen trokken zij voort in een groote vlakte, die met hoog gras bewassen was en waarin geen spoor van boomen gezien werd, maar wier rand door bosschen omzoomd scheen, welke zich aan den horizon verloren. De Ovambos hadden op sommige plaatsen bronnen in de kalkrotsen gegraven, die voortreffelijk water opleverden en een veel begane weg voerde van het Noorden naar het Zuiden om de Ovambos in de gelegenheid te stellen bij hunne kopermijnen in het zuidelijk gebergte te geraken. Spoedig ontmoeten ook de reizigers de koperdragers, welke, nadat zij tabak gekregen hadden, spoedig heel vertrouwelijk werden. Hun voorkomen was aangenaam, de woning van het hoofd nog meer Europeesch, dan bij de Hereroos; hun lichaam slank maar gespierd, boven de middelmatige grootte; de huidkleur donkerder dan bij de Hereroos en het hoofdhaar tot op een bundel op den kruin kort afgeschoren, zij waren met oker en vet besmeerd. Om hun middel droegen zij een gordel van 6—9 duim breed, waaraan een dolk bevestigd was. Een stuk van een weekgemaakte rundermaag hing van voren over den gordel, terwijl zij van achteren slechts een klein stuk runderleder in den

vorm van een leidekkerswerktuig, maar iets kleiner, droegen. Behalve den dolk hadden zij nog korte knuppels of knodsen van zeer zwaar donkerkleurig hout, bogen van 3—4 voet lang van palmboomtakken en een bundel pijlen met goed gesmeedde ijzeren punten, waarvan slechts enkele vergiftigd waren. Om hals, knieën en armen droegen zij kleine snoeren glaspaarlen. De mannen hadden allen lange pijpen met ijzeren stelen, terwijl de jongelingen kleine hoornen met snuif boven aan den linkerarm hadden vastgemaakt; om te snuiven, gebruikten zij eenen kleinen lepel. Hun kopererts droegen zij in net gevlochten korven van palmladeren, gelijkmatig verdeeld aan een palmbladsteel, ongeveer 90 pond voor iederen man, daarenbeven nog mondvoorraad en water.

Aan de noordelijke grens van de groote vlakte troffen zij eene troep Ovambos aan, uit wier midden een flink man te voorschijn trad, die te kennen gaf, dat hij het ambt bekleedde, om alle reizigers, welke uit het zuiden kwamen, het land binnen te leiden. Hij had reeds de boden van het reisgezelschap ontmoet en vroeg nu, of men naar Nangors wilde, of wel naar Tjipango. Hij was een man van Nangors; maar die heerschte slechts over de eene helft van het land Ondonga, terwijl zijn jongere broeder Tjipango meester was over de andere helft. Deze man heette **TJIZEMBA** en maakte eenen goeden indruk; in zijne omgeving heerschte eene militaire tucht; hij vereerde den reizigers een klein geschenk van meel en boonen, en ofschoon vele dingen, die hij bij de vreemden zag, in de hoogste mate zijne nieuwsgierigheid opwekten, zoo was hij toch in de bevrediging daarvan niet zoo kinderachtig als anders zulke wilden gewoonlijk zijn. Men kon ook zeer verstandig met hem over de omliggende stammen spreken, bij welk gesprek hij met zijn staf zelfs een soort van landkaart in het zand teekende, en de reizigers vernamen bij die gelegenheid dat de Ovambosstammen reeds met de Por-

tugeesche koloniën in Benguela in eene zekere verbinding stonden.

Zoo geleidde dan TJIZEMBA de reizigers drie dagen lang. Toen maakte hij halt en hij moest, zeide hij, een gezantschap van Nangors afwachten. In plaats daarvan kwam een der vooruitgezonden boden terug. Hij was geheel ter neêrgeslagen en vertelde, dat men hen bij Tjipango gebracht had; zij waren in doodsgevaar geweest. Ook de Ovambos, die hen vergezeld hadden, waren bestraft geworden, dat zij niet van te voren de komst der vreemden hadden bekend gemaakt. Eene strenge grenspolitie midden in de Afrikaansche woestijnen. TJIZEMBA was verschrikt, maar toch trok men verder en ontmoette een gezant van Tjipanga, aan wien men verklaarde, dat men na Nangors ook zijn heer een bezoek zou brengen. Spoedig daagde ook een troep van 30 mannen op, welke onder den reusachtigen aanvoerder er juist niet vriendelijk uitzag. Het waren lieden van Nangors. Toch werd men spoedig goede vrienden met hen, even als met een voornamen man, die een groote medaille van Nijlpaardselpenbeen om den hals droeg. Hij bracht de vriendelijke groeten van Nangors, en zeide, dat men spoed moest maken omdat de koning wachtte. Nadat men den volgenden dag met groote moeite met behulp van bijlen een pad voor den wagen had gebaad door een dicht bosch, betrad men eene wijde vlakte, waar het volk moest wonen. Het geheel maakte geen bijzonder gunstigen indruk; de streek scheen arm en de woningen, welke in het wijde veld verstrooid lagen, waren niets minder dan schoon; zij zagen er uit als hoopen rijshout, en men moest er al heel dicht bij komen als men daarin woningen voor menschen wilde zien. Eindelijk hield TJIZEMBA voor zijn eigen erf stil; het was niet beter dan al de overigen. De waard was evenwel vriendelijk en bracht op wat de keuken aanbood: meelbrij, boonen en botermelk.

De intocht in het Ondongolandje was echter niets minder dan stil in zijn werk gegaan. Gansche scharen van mannen, vrouwen en kinderen liepen toe en volgden het reisgezelschap; zoowel ouden als jongen waren tegenwoordig en het mannelijk personeel geheel gewapend. Toen voor TJIZEMBAS erf werd uitgespannen, was alles met menschen bedekt, die de vreemdelingen met verbazing aanstaarden en hen met vragen bestormden; voornamelijk wilden zij weten of het Namaquas waren. Ofschoon verscheidenen onder de mannen in beschonken toestand waren, zoo gedroegen zij zich toch over het geheel goed, en vroegen zelfs verlof als zij over een trektouw, dat op den grond lag, wilden heenstappen. Zoo was het met de mannen. De vrouwen gedroegen zich veel slechter. De meisjes gingen bijna geheel naakt en de vrouwen bijna eveneens met dikke klossen op het hoofd, die uit haar, boter, boeschoe en oker waren samengekneed; daarbij waren zij afzichtelijk schaamteloos. De zendelingen waren hartelijk blijde toen het avond werd en de koude het volk noodzaakte naar huis te gaan. Het was geene kleinigheid uren lang in zulk eene omgeving te moeten zijn.

Eer men zich te slapen legde, werd aan TJIZEMBA verklaard, dat morgen vroeg ingespannen zou worden en de tocht voortgezet. Hij had namelijk voorgegeven, dat men bij zijn huis moest wachten tot de bode des konings kwam. Daarin vreesde men eene list te ontdekken, en nu beriep men er zich op, dat de koning hen zelf verzocht had en er dus geen sprake van wachten kon zijn. Den volgenden morgen was de bode dan ook reeds gekomen met de tijding, dat de koning met smart op hen wachtte. Nu ging het reisgezelschap weer voorwaarts even als gisteren door een land bezet met hofsteden en de daarbij behoorende velden, terwijl hoopen nieuwsgierigen altijd volgden. Omstreeks den middag verzocht TJIZEMBA aan HAHN om met hem alleen te mogen spreken. Hij deelde hem in het geheim mede, dat

er weer nieuwe boden van Nangors waren aangekomen, en dat deze brandde van verlangen om de vreemdelingen te zien; hij hoopte voornamelijk door hen ondersteund te worden in een rooftocht tegen de Kasinas. Die stam was van geringe macht en het zou zeker gelukken. HAHN ontving dien voorslag met verwondering en afkeer en zeide hem, dat hij zoo iets niet van hen had mogen denken daar hij toch in deze dagen reeds dikwijls gehoord had, hoe zij over zulke dingen dachten; zij kwamen om Gods wil aan de menschen bekend te maken en God wil niet, dat roof en moord gepleegd worden, maar dat vrede op de gansche aarde heersche. Zij waren menschen des vredes. TJIZEMBA hoorde dat rustig aan en heeft er zeker het zijne van gedacht. Zoo trok men dan altijd verder. Des avonds was NANGORS huis nog niet bereikt, en zij moesten nog eens overnachten; maar den volgenden morgen vroeg verliep er nog slechts een uur en zij bevonden zich bij de koninklijke hofstede, waar zij uitspanden. Van koninklijke heerlijkheid was niets te zien. TJIZEMBA bracht de glaspaarlen bij den Koning, daar de boden die teruggebracht hadden; maar zij werden ook ditmaal weder terug gezonden, omdat alle geschenken te gelijk moesten komen. Men liet zeggen, dat de glaspaarlen alleen voor het verlov waren, dat zij in het land mochten komen, de eigenlijke geschenken zouden volgen als de koning peroonlijk bij zijne gasten kwam. Daarmede was hij te vrede, maar hij kwam niet voor den dag. De gansche dag verliep; de zendelingen maakten met den een en ander kennis; zij werden ook goed behandeld; maar des avonds zond NANGORS eenige vrouwen tot hen, die het nachtvuur uitbluschten, en hun onder allerlei ceremoniën NANGORS vuur overgaven, hetgeen den zendelingen volstrekt niet naar den zin was, zij lieten het echter toe, maar verzochten tevens aan TJIZEMBA den koning te zeggen, dat als hij hen kwam bezoeken zijne ceremoniën en tooverijen maar weg moesten blijven; dat

zouden zij niet dulden. De volgende dag verliep weder zonder dat NANGORS zich liet zien. Wel liep veel volk heen en weêr en gaapte de vreemdelingen aan; maar niemand waagde het te koopen of te verkoopen, want NANGORS had daartoe nog geen verlof gegeven. De zaken stonden niet gunstig en reeds begonnen de bedienden der zendelingen ongerust te worden; zij hadden nu dit, dan dat gehoord, een der zonen van NANGORS zou zelfs gezegd hebben, dat men de gasten wilden dooden. De zendelingen moesten alle krachten inspannen om hunne lieden goedsmoeds te houden.

De volgende dag was een Zondag en zendeling RATH hield zeer vroeg met zijne lieden godsdienstoefening, anders was het ook onmogelijk geweest. Des avonds had bij den wagen een groote danspartij plaats, die een woest getier maakte. Men verzocht het volkje wat verder weg te gaan, omdat men anders niet slapen kon. De dansers deden dit; maar men hoorde vloeken en mompelen: „hoe kunnen die slaven, welke gekomen zijn om gedood te worden ons in onzen dans nog hinderen?” — Den volgenden dag kwam al het volk aanstroomen en bracht levensmiddelen mede; NANGORS had verlof gegeven tot den handel. De reizigers konden voor de voortreize genoegzamen voorraad opdoen. Des avonds zond NANGORS een schotel met gekookte boonen voor de „honden” van de reizigers, d. i. voor hunne lieden; hij zelf kwam evenwel nog niet voor den dag. Maar den volgenden morgen om 10 uur werden de inlanders zeer onrustig, de koning naderde. Hij werd door een leger van minstens 300 gewapende mannen begeleid en zette zich onder een palmboom op een boomstam neder, welke den koninklijken zetel voorstelde en door een zijner zonen gedragen werd. De zendelingen en GREEN werden toen geroepen en zetten zich tegenover hem neder. Met een ge-laat, dat tegelijk verachting, waardigheid en nieuwsgierigheid uitdrukte, zag NANGORS de vreemdelingen eene wijle

aan, waarop HAHN in aller naam het woord opnam, en hunne begeerte kenbaar maakte. Daarop gaf de koning geen antwoord; maar hij vroeg, waar de geschenken waren. Men vroeg of ze gehaald moesten worden; neen, zeide hij, ik zal ze zelf komen bezien. Zoo ging men naar den wagen en NANGORS dicht achter hen aan. Het eerst ging hij naar den wagen der zendelingen, waar alles gereed lag en stond: 2 jonge koeien, een vet schaap, 1 stuk blauw linnen, 1 roode wollen muts, 1 paar doeken, 1 blikken emmer, 1 staaf ijzer, 1 staaf dun kuipijzer, 5 messen, 1 suikerdoos, 2 bijlen, 2 vijlen, 1 hark, ijzerdraad en nog een paar kleinigheden. Met verachting zag hij alles aan; die dingen kon hij niet gebruiken, hij wilde paarlen hebben, naar hij zeggen liet. De zendelingen antwoordden, dat als deze dingen geene waarde voor hem hadden, zij dan gaarne paarlen in de plaats wilden geven. Het scheen evenwel, dat hem het geschenk niet onverschillig was, want het viel hem moeilijk iets te vinden, dat hij niet hebben wilde. Ten laatsten werd het ijzer teruggegeven, en hij kreeg in plaats daarvan eenige ponden van de beste glaspaarlen. Men moest er nog een os bijzetten, meende de koning, en ook dit werd toegestaan. De oude was nu recht in zijn schik, vereerde de zendelingen met den titel: „Moehona ondje” d. i. mijnheer, en ging toen naar GREEN. Die voer er slechter bij, ofschoon zijn geschenk van grooter waarde was, en onder anderen een geweer bevatte; het werd alles afgeslagen en een geschenk van paarlen verlangd, bovendien nog 3 koeien, een stier, geiten enz. Toen NANGORS dit alles gekregen had, werd hij zeer vroolijk en spraakzaam en HAHN meende, dat het tijd was om hem voerlieden tot de voortreize te vragen. Dat werd ronduit afgeslagen, zoodat alle lust verging om nog een woord te zeggen. Toen bezag de dikke heer de wagens, wilde alles hebben, wat hij zag, maar hoorde het ook rustig aan, als hij een weigerend antwoord kreeg, en verzocht tot afscheid

dat men de geweren eens zoude afschieten, dat hij het hoorde. Achter een struik verborgen, hoorde hij enkele schoten afgaan, stond toen op en ging vergenoegd naar huis.

De zendelingen waren niet zoo vroolijk te moede; zij zagen in, dat zij deze reis te vergeefs gemaakt hadden, en dat het weinig uitlokkends had zich in het landje van Ondongo neder te zetten. Men hield samen raad en kwamen eindelijk tot het besluit langs denzelfden weg, dien men gekomen was, weer terug te keeren om dan te beproeven of men zich naar het Oosten of Noordoosten wenden kon. Den volgenden dag werd TJIZEMBA te vergeefs gezocht, hij was nergens te vinden, daarom berichtte men aan een anderen voornamen man dat morgen de terugreize aanving; hij moest dat aan NANGORS zeggen. De zon was nog niet opgegaan toen reeds alle drie de wagens tot het vertrek gereed waren. Men zeide de weinige Ovambos, die daarbij stonden, vaarwel en reed weg. Zij mochten ongeveer 5 minuten voortgereden zijn toen uit NANGORS hofstede een krijgsgeschreeuw opging. Van erf tot erf weergalmden dat vreeselijk geschrei en dra liepen van alle zijden gewapende mannen op den wagen toe. HAHN liet GREEN waarschuwen op zijne hoede te zijn, men zou een aanval doen. Toen beval hij zijne ziel in Gods hand, en ging ongewapend en zonder begeleiding op den dichtstbijzijnden troep af. Een van NANGOR's geliefdste zonen was daarbij, een jongeling, die de vreemdelingen steeds hoogmoedig behandeld had. Met groote kalmte, welke de Heer hem verleende, vroeg HAHN wat dat krijgsgeschrei beduidde en wat men hen gedaan had, dat zij zulk een alarm maakten. Het was maar een aardigheid, antwoordden zij. „Daar ziet het echter gansch niet naar uit. In vrede zijn wij gekomen en in vrede moet gij ons weer laten aftrekken; is het evenwel een spel, welnu laat dan dat krijgsgeschreeuw ophouden.” Zoo sprak HAHN,

en zij, die in de naaste omgeving stonden, werden stil en bleven achter. HAHN vatte reeds weder moed, dat de Heer hen redden zou en sprak vriendelijk met hen, langzaam de wagens volgende, welke een weinig vooruit waren. Op eens riep zijn ossendrijver hem toe, dat hij wat aanstappen moest, omdat NANGORS zoon achter hem liep en hem wilde doorboren. HAHN deed alsof hij niets hoorde en ging voort met praten. Toen kwam ook GREEN aanloopen, en smeekte hem toch aan te stappen, want hij had bemerkt, dat men iets in het schild voerde. Toen ging HAHN, zette zich op de voorkist van den wagen naast den voerman en beval zijn kok niet achter maar naast den wagen te gaan. Nauwelijks had hij dit gezegd of hij hoorde een schreeuw, zag om en bemerkte, hoe de speer van NANGORS zoon door het lichaam van den armen kok heendrong; hij was door den rug gestoken. De doorboorde man keerde zich nog half om en vuurde de beide loopen van zijn geweer af. Het is hoogst waarschijnlijk, dat deze schoten NANGORS oudsten zoon en nog een ander doodden. De moordenaar werd ook gewond. De arme kok kromp daarop in een en werd in den wagen gebeurd, waar hij na eenige uren stierf. Hij was HAHNS rechterhand geweest; een aangenaam, vlijtig en stil man, de beste van geheel den troep. Dit schot maakte de Ovambos een weinig verschrikt; zoodat zij terugweken. Intusschen verzamelden de reizigers zich. De Hereros wilden in een naburig erf indringen en zich daar verschansen; maar HAHN drong hen voorwaarts te gaan. Op den weg, dien zij gekomen waren, zouden zij verloren zijn geweest; maar HAHN had den vorigen avond nog van een anderen weg gehoord, die beter scheen te zijn; dien sloegen zij in, de vier wagens naast elkander in het open veld doende rijden en het losse vee vooruit drijvend. Spoedig hadden zich de Ovambos van den schrik hersteld en grepen nu openlijk aan; zij waren wel 800 man sterk en wellicht nog meer. Onophoudelijk aangevallen

en afwerende trokken de reizigers eenige uren voort tot aan den middag, GREEN en zijne lieden boden gewichtige hulp; PATH moest in den wagen de gewonden bijstaan. HAHN bestuurde den geheelen tocht, en had daaraan de handen vol om de gevaarlijke plaatsen om te gaan, waarbij hij de leiding des Heeren op wonderbare en aanschouwelijke wijze zien kon. Zij moesten ook nog halt maken om water te scheppen, en deden dit gelukkig in het gezicht van den vijand. In den namiddag staakten de Ovambos de vervolging. Men weet niet, wat hen daartoe bewoog; maar wel is later bekend geworden dat NANGORS dadelijk nadat hij bevel gegeven had tot den aanval een hevige ziekte kreeg, die nog dienzelfden dag een eind maakte aan zijn leven. Of dat de reden van den rooftocht der Ovambos geweest is, of wel andere verliezen, welke zij in den strijd hadden geleden, is nooit recht duidelijk geworden. De reizigers waren merkwaardig bewaard gebleven; ofschoon de pijlen hen om de ooren vlogen, was niemand vermoord.

Toen de vijand afgetrokken was, werd de arme knecht begraven, daarop trok men verder tot diep in den nacht en maakte eindelijk halt. Aan slapen was niet te denken, men had een overval te vreezen; maar alles liep rustig af. De weg, welken men ingeslagen was, voerde na 2 dagen weder op dezelfde plaats, waar zij in het land gekomen waren, en nu duurde het ook niet lang of zij waren uit dit verraderlijke Ondonga land, terwijl zij God voor hunne redding dankten. Onderweg troffen zij nog een troepje koperdragers aan, welke huiswaarts togen. Men hield hen staande en zeide hun, hoe verraderlijk NANGORS gehandeld had. Zij moesten hem zeggen, dat de vreemdelingen toch niet als vijanden gingen en geen zijner lieden eenig leed zouden doen. De koperdragers waren zeer verschrikt en maakten, dat zij zoo spoedig mogelijk weg kwamen. Den volgenden dag werden zij ingehaald door een Herero,

die zich in Ondonga had opgehouden en nu naar het Vaderland terugkeerde. Door hem liet TJIPANGA boodschappen, dat hem het verraderlijk gedrag van NANGORS zeer leed deed; men moest maar doen weten, waar men wilde wachten, dan zou hij runderen zenden tot uitdelging der schuld. De reizigers vertrouwden echter die boodschap niet en trokken verder. Toen zij in het land der Boschjesmannen kwamen, legde een oude hoofdman de hand op den mond, toen hij van den overval hoorde verhalen, daarop zeide hij: „Ik heb het uwen lieden wel gezegd, vertrouwt de Orandonga niet, zij zijn een argelistig volk en vermoorden ons Boschjesmannen zonder oorzaak; als gij wederkomt om het bloed te wreken, dan ga ik met u.” In het Hereroland, waar zij toen kwamen, verheugden zich de inlanders zeer, dat zij de reizigers weder zagen. „Ik verheug mij,” zeide een oude hoofdman, „gij zijt naar den dood gegaan en wedergekomen; het is Jehova, die u gered heeft.”

Zes weken na dien overval kwamen de Zendingen op den 11^{en} September 1857 behouden weder te Barmen aan. Sedert dien tijd zijn vijf jaren verstreken en geen Zending heeft weder een Ovambatocht gedaan. Dat heeft JONKER, de Orlam, van hen overgenomen, en hij heeft „het bloed gewroken,” zoo als de oude Boschjesman zeide, — maar op zijne manier.

CHINA.

HENDRIK KÖSTER.

Den 19^e Maart van het jaar 1847 wierp de „Laskor,” een Engelsch zeilschip, de ankers uit in de haven van Hongkong. Het was nog vroeg, juist trokken de laatste nevels

op van over de bergen van het eiland en Victoria de pas opbloeiende havenstad lag daar blinkend in de morgenzon. Vier jonge Duitschers stonden op het dek, zagen met lof en dank in het hart naar de vroolijke drukten der haven en riepen: Victoria! Na eene reis van vijf maanden hadden zij het doel hunner wenschen en China, hun nieuw Vaderland, bereikt. Het waren de eerste Duitsche Evangelische Zendelingen in China, met name; **HAMBERG** en **LECHLER** van Bazel en **GENÄHR** en **KÖSTER** van Barmen. Haastig daalden zij af in eene van de vele Chineesche booten, welke bij het schip kwamen om de passagiers aan land te brengen. Hier stonden zij dadelijk midden in eene Chineesche huishouding, want deze bootslieden worden op hunne vaartuigen geboren, leven en sterven daar. De huisvader zat aan het roer, de huismoeder roeide als een sterke matroos, en de zuigeling hing in een band op haren rug en werd geschommeld als in de beste Duitsche wieg. Allen waren het vriendelijke lieden met een innemend voorkomen en goed gekleed. Spoedig bereikte men den wal; de jonge mannen betraden den nieuwen vaderlandschen grond, en baden in stilte, dat de Heer hunnen in- en uitgang zegenen mocht. Hunne eerste vraag was naar **GÜTZLAFF**. De vriendelijke bootman deed alle moeite om naar dien man te vragen; maar niemand onder de Chineezzen herinnerde zich ooit in Hongkong dien naam te hebben gehoord. Hadden zij naar **GÜTSCHLOB** gevraagd, dan zouden zij spoedig terecht gekomen zijn. Eindelijk troffen zij Engelschen aan, en deze wezen hen dan ook spoedig den weg naar den „Britschen Secretaris van de Chineesche aangelegenheden.” **GÜTZLAFF** ontving hen zeer vriendelijk; maar had het juist door ambtsbezigheden zeer druk, en wees hun het logement, dat hij voor hem bestemd had. Nadat zij nog eenen nacht bij **GÜTZLAFF** gelogeed hadden, betrokken zij den volgenden morgen hunne woning.

Dat huis lag midden in het Chineesche kwartier der

stad. Het was een gebouw van drie verdiepingen. De onderste verdieping werd door Chineezzen bewoond, en kon ook alleen door hen bewoond worden; want de vier kamers, die zich daarin bevonden, hadden noch vensters noch openingen om het licht in te laten. De beide andere verdiepingen werden door de zendelingen in beslag genomen. Op de tweede verdieping werden de taalmeesters door hen ingekwartierd, dien GÜTZLAFF hun dadelijk bezorgd had; ieder had een meester; deze bewoonden twee aan twee dezelfde kamer; de derde kamer werd tot gemeenschappelijke bid- en eetzaal bestemd; in de vierde woonde eene Chineesche familie. De derde verdieping betrokken de vier broeders zelve, ieder eene kamer. Het waren zeer smalle kamertjes; ruwe planken schotten scheidden ze van elkander; in plaats van vensters had iedere kamer eene opening, welke op Chineesche manier met een valluik kon gesloten worden. Omdat men op deze wijze bij ruw weder in het donker had moeten zitten, werden er vensters ingezet. Ook glom alles op zijn echt Chineesch van vuiligheid, daar lieten de zindelijke Duitschers ferm schrobben en wasschen, en toen zij ook nog ledikanten en stoelen van bamboesriet hadden aangeschaft, gevoelden zij zich in hunne schamele kamertjes zeer tevreden en dachten aan hunne broeders in de woestijnen van Zuid-Afrika, die niets anders dan ellendige leemen hutten met koemest aangesmeerd en geene beschoten kamers hebben. Daarbij was het uitzicht uit de kleine vensters zeer liefelijk. Zij zagen op de haven uit. Daar zagen zij alle schepen, groot en klein, komen en gaan, en geen kwartier van de haven af lagen de kale kustgebergten van het vaste land van China, en daarachter verborg zich het toekomstige arbeidsveld van de jonge mannen met al het lijden en de vreugde, die de Heer hun had voorbeschikt. De naaste omgeving was wel is waar niet zoo vriendelijk. GÜTZLAFF had hen, zooals hij zelf zeide, midden onder het allerslechtste volk

der stad gebracht, dat hen, als het mogelijk ware, zelfs de oogen uit het hoofd zou willen stelen. Een zeer smal steegje scheidde hun huis van het tegenovergestelde, in welks onderste gedeelte eene Chineesche gaarkeuken werd gehouden, wier geur en rook hun in den beginne niet bijzonder bevielen; daarboven op de tweede verdieping huisde eene Chineesche zangeres, welke bovendien nog andere zaken dreef, en hen halve nachten lang met bijna onafgebroken gezang en getokkel op haar snareninstrument kwelde, want het gezang en de muziek der Chineezen is voor Duitsche ooren bijna onuitstaanbaar.

Zoo woonden die vier jonge zendelingen tezamen. Ik laat echter de drie andere varen, en vertel u alleen van den Westfaler KÖSTER. Deze was met eene brandende, bijna dweepachtige liefde tot de heidenen om CHRISTUS wille naar China gekomen. De vurige redenen en koene plannen van GÜTZLAFF namen hem dadelijk bij zijne aankomst in. De „Christelijke Vereeniging” van dezen rusteloozen man was in volle werkzaamheid. Zij telde toenmaals 366 leden; hare predikers kwamen en gingen af en aan; nieuwbekeerden werden gedoopt; onophoudelijk kwamen er brieven uit de verte over den voortgang van het zendingswerk in de provinciën. Nog even te voren was een geleerde dokter, LO, in Victoria door GÜTZLAFF gedoopt, en men dacht er aan eene zending te beginnen in Peking, onmiddelijk onder de oogen des Keizers. Dat alles zag en hoorde KÖSTER en liet hen geene rust vóór hij zich onmiddelijk aan den arbeid had begeven. Over hetgeen hem te doen stond, kon geen twijfel bij hem opkomen. Vóór alle dingen moest de taal geleerd worden. Daarom had GÜTZLAFF ook dadelijk voor een taalmeester gezorgd. Hij was een gedoopte Chinees, lid van de Christelijke Vereeniging, LIE genaamd, en hij kreeg maandelijks een loon van ongeveer 5 gulden, naar onze munt gerekend. Den naam van zijn leerling „KÖSTER” kon hij niet uit-

spreken, met groote moeite maakte hij er „KOSSITA” van. Dat was nu echter niets geweest, als hij er maar eenig begrip van gehad had, hoe men iemand eene taal leert. Daarvan wist LIE evenwel in het geheel niets, en de arme KÖSTER moest het wonderlijk aanleggen, als hij iets weten wilde; hij was genoodzaakt zijn leermeester eerst te leeren hoe deze hem onderwijs geven moest. Den besten dienst bewees hem een in 't Engelsch geschreven boekje, hetwelk aantekeningen op de Chineesche taal bevatte. Dat leerde KÖSTER op raad van GÜTZLAFF en met behulp van LIE van buiten. Daarbij las hij dagelijks met zijn meester het Evangelie van Johannes in de Chineesche vertaling en wel in het Poentidialekt. Tot afwisseling oefende hij zich in het schrijven der Chineesche letters. GÜTZLAFF had opgegeven, dat er ten minste 300 daags moesten geschreven worden.

Het is niet mogelijk zich den ganschen dag van 's morgen vroeg tot 's avonds laat met het aanleeren der zoo moeilijke Chineesche taal bezig te houden; dat houdt een mensch niet uit; en bovendien begon nu het heete jaargetijde, dat ook in China zeer afmattend op den Europeaan werkt. Daarom zorgde GÜTZLAFF voor afwisseling. Iederen namiddag om 4 uur, als het niet juist een regenachtige dag was, verschenen een of twee predikers van de Christelijke Vereeniging van GÜTZLAFF in KÖSTERS kamer en haalden hem met zijnen taalmeester af. Dan gingen zij samen in de straten en stegen der stad. Nu eens gingen zij een verkoophuis binnen, dan eene fabriek, elders eene school, of zij bezochten de booten en jonken, welke in de haven lagen, of predikten in de steengroeven, in de nabijheid der stad. Overal waar zij kwamen, verkondigden de predikers van de Vereeniging het Woord Gods, zoo goed zij konden. KÖSTER verstond natuurlijk niets van alles, wat zij zeiden, en kon ook met de Chineezzen niet spreken; hij was een stomme getuige en kon slechts

in zijn hart tot den Heer roepen om zegen en wasdom. Toch deelde hij Chineesche geschreven traktaatjes uit en betuigde door zijne tegenwoordigheid zijne hartelijke deelneming in de bekeering des volks. Ook oefende hij door zijne tegenwoordigheid een zeker opzicht uit over de predikers en leerde bij die gelegenheid de zeden en gewoonten, den toestand en het karakter van het volk kennen. Zondags werd niet aan de taal gewerkt; dan deed men verdere tochten in het binnenste gedeelte van het eiland Hongkong, deels met GÜTZLAFF zelf, deels met enkele predikers van de Vereeniging; somtijds waagde KÖSTER zich over den smallen zee-arm, die het eiland van het vasteland van China scheidt en liet daar door zijne gezellen JEZUS naam verkondigen. Bij al deze kleine tochten werd hij met zijne leidslieden in den regel over het algemeen vriendelijk en voorkomend behandeld; aan vele plaatsen bedankte men voor het bezoek en noodigde tot het hervatten daarvan uit. Men moet daarbij vooral niet vergeten, dat Hongkong onder Engelsche heerschappij staat; en de Chinees is listig en bovendien van nature een aardig en beleefd mensch, die echter vooral zijn voordeel zoekt, zooals dat bij een heiden ook van zelf spreekt. Ook nog deze omstandigheid strekte ten voordeele van KÖSTER, dat hij geen Engelschman was. De Chinees heeft, ook in Hongkong, een diepen wrok tegen de Engelschen in zijn hart, en als hij maar durfde ook op de tong en in de vuist. KÖSTER zeide altijd vrijuit, dat hij een Duitscher was. Deutschland is wel is waar in China nog maar weinig of niet bekend; maar wanneer hij dan vertelde, dat Deutschland aan Holland grenst, vanwaar zij aardappelen en erwten gekregen hebben, en dat hij een landsman van GÜTZLAFF was, dan was men wel te vreden, dan noemde men Aliman-kok (Duitsch rijk) altijd met een zeker genoegen. Ook kenden zij Poloesai-kok (Pruissisch rijk) en noemden het ook Fanying (enkele adelaar) en den Koning Fitaklik-

Wailim tai si (Frederik Willem IV). Bij alle vriendelijkheid, die KÖSTER ondervond, moest hij zich toch ook menigmaal met zijne lieden laten bespotten. Zoo lag anderhalf uur van Victoria een dorp. In dat dorp was eene school, welker onderwijzer een lieve oude man was, die zijn lokaal voor eene wekelijksche bijbellezing had afgestaan. De Chinesche predikers spraken daar in tegenwoordigheid van KÖSTER. Op zekeren dag ging deze weder uit. Toen hij in de grootste hitte de plaats bereikt had, zag hij er twee predikers der Vereeniging aan den weg staan, en meenende, dat zij op hem wachtten, ging hij met hen de school binnen. Hier vernam hij, dat de predikers vroeg waren gegaan, en reeds de bijbellezing hadden gehouden, in den waan dat KÖSTER niet komen zou wegens de hitte. Zij hadden zich mogen verheugen in een groot getal toehoorders en KÖSTER wilde nu dadelijk aftrekken; maar men hield het er voor, dat het geen kwaad kon de lezing nog eens te houden. Dadelijk zond de oude, eerwaardige schoolmeester een knaap met een gong door het dorp om het teeken tot de bijbellezing te geven; en werkelijk kwamen de lieden ook nog voor de tweede maal. Gedurende de voordracht toonden eenigen van hen geene opmerkzaamheid en aan het slot zag KÖSTER hen met een waldhoorn haastig wegloopen. Toen hij met zijn gezelschap spoedig daarop voor het dorp kwam, stonden deze snuiters dicht langs den weg, welken KÖSTER moest passeeren. Zij droegen eenen ouden overjas op een staak, om daarmede den ouden schoolmeester bespottelijk te maken, daarbij zongen zij en maakten muziek, zoodat spoedig vele menschen toestroomden en er een straatschandaal op til was. KÖSTER hield zich intusschen goed, trad met zijne gezellen het naaste huis binnen en gebood hen te prediken. Het duurde niet lang of zij hadden het grootste getal menschen onder hun gehoor en de potsemakers stonden alleen, waarna zij zich ook spoedig uit de voeten maakten. Het

volk hoorde ten derden male de prediking opmerkzaam aan en KÖSTER keerde, hoewel laat, toch met goeden moed huiswaarts.

Het moeielijkste had hij het in zijne eigene buurt, waar eene zeer lastige soort van menschen woonde. Zij schenen slechts naar Hongkong te zijn gekomen om door leugen en bedrog geld te krijgen en dat weder in uitspattingen te verteeren. Geheele dagen werd er gespeeld en alarm gemaakt. Het einde van die speelpartijen was gewoonlijk, dat tafels, stoelen, geldbakjes, enz. omvergeworpen werden. Dan greep een ieder naar dat verstrooide geld, en er ontstond een vechtpartij, die zelfs tot op straat werd voortgezet, waar men elkander soms met zwaarden sloeg. Opiumrookers en liederlijke vrouwen lagen dan overal in het rond uitgestrekt, en de Engelsche constabels hadden dan waarlijk een zwaren post om in dit Sodom maar eenigszins de orde te bewaren.

Op zekeren avond kwam KÖSTER van zijn zendingstocht terug. Het was reeds donker geworden; maar hij ging onbezorgd naar zijne woning. Toen hij bijna thuis was, kwamen een paar Chineezen achter hem aan, gingen hem voorbij en bleven aan eene kromming van den weg staan, waar nog een derde op hen toe trad. Naauwlijks was KÖSTER aan dien hoek gekomen, of een der kerels pakte hem van achteren aan, en hield beide zijne armen vast. Terwijl hij zijne armen zoekt los te wringen, en de tweede gauwdief van voren op hem aankomt, schijnbaar om hem bij te staan, voelt hij, hoe de achterste naar zijn horologieband grijpt, om hem zijn horologie te ontnemen. Met de rechterhand hield hij nu zijn horologie vast, met de linker verdedigde hij zich tegen zijn Chineeschen aanrander. Zoo weerloos bleef hem niets over dan luidkeels te schreeuwen terwijl de beide schoften hem naar alle kanten heensleurden. Er waren vele Chineezen op de straat; maar geen mensch hielp hem. Eindelijk werden die twee toch bang, dat de

Engelsche constabels door het geschreeuw opmerkzaam zouden worden gemaakt op hetgeen er voorviel, lieten KÖSTER los, en waren met een sprong weg. Nog maar twee huizen ver had hij te gaan, en hij was in zijne woning.

Meer nog dan van deze kleine onaangenaamheden had de zendeling te lijden als hij zag, hoe afgodiesch het volk overal was. Bij iedere stap, dien hij deed, blonk hem dit in het oog. Een afgodsaltaar vindt men in ieder huis, in iedere hut, in ieder schip, in iedere werkplaats, ja bijna onder iederen boom, die een weinig schaduw geeft. Op enkele dezer altaren staan houten, aarden of steenen afgoden; andere zijn met rood of geel papier beplakt, waarop de afgod geschilderd is; weder andere, die der arme lieden, bevatten slechts den naam van den afgod, op rood of geel soms ook op wit papier geschreven. „Diepe smart doorpriemt mijne ziel” schreef KÖSTER eens, „wanneer ik de lieden moet zien aanbidden voor de altaren. Ach, ja! wanneer zal het geheele aardrijk eens groenen?” Hij kon nauwelijks een weinig Chineesch spreken of al dadelijk hoorde men van hem het lied:

„De valsche goden maakt ten spot’,
De Heer is God, de Heer is God!
Geeft onzen God de eere!”

Zoo was hij eens met een paar predikers in het wijk Schek-peï-wan te Hongkong. Nadat hij in enkele huizen had laten prediken, traden zij ook den winkel van een afgoden-koopman binnen. Vele lieden kwamen toelooopen om te zien, wat zij toch bij de afgoden zouden uitvoeren. Zij begonnen geen beeldenstorm, maar legden klaar en eenvoudig het getuigenis af, dat er slechts één ware God is, en slechts in Één de zaligheid, en vermaanden de toehoorders dezen eenigen waren God te aanbidden. Na de prediking nam KÖSTER een der afgoden in de hand en vroeg aan den koopman of hij geloofde, dat zulk een ding zijne ziel kon redden.

De man zweeg en wendde beschaamd het aangezicht af, de overige lachten. Daarop smeekte de jonge zendeling in gebroken Chineesch maar met inwendige aandoening, alle Chineezen, dat zij toch de afgoden vaarwel zeggen en tot CHRISTUS den Heiland hunner zielen de toevlucht nemen zouden. Ten laatste vroeg KÖSTER naar den prijs van een der schoonste afgodsbeelden en men vroeg een Roepie, (5 gulden). Hij wilde dien voor het Barmer muzeum koopen, maar men wilde het niet van hem gelooven, tot hij een roepie voor den dag haalde. Toen zeide hij hun dan, dat hij het beeld naar Duitschland wilde zenden, opdat zijne vrienden daar eens zouden zien, welke afgoden de Chineezen vereerden; in Duitschland had men zulke afgoden niet. Allen zeiden: „heel goed, heel goed!” en de afgodshandelaar mompelde zoo wat daarbij; hij was van oordeel, dat KÖSTER een goed man was; daarom wilde hij hem twee afgodsbeelden voor een roepie geven. De eene was de krijgsgod een leelijke ijzervreter, de andere de hemelkoningin, een zoo afschuwelijk dik gedrocht, dat het naar was om aan te zien.

Op deze wijze arbeidde KÖSTER ongeveer vier maanden te Hongkong. GÜTZLAFF stond hem daarbij ijverig met raad en daad bij, en wees hem den weg. Men verzamelde zich wekelijks tot gebed en onderlinge bespreking bij dien man van zooveel ondervinding; men doorleefde met hem de veelbewogen werkzaamheid der vereeniging; men gebruikte met hem het avondmaal des Heeren. KÖSTER gevoelde zich bijzonder aan hem verbonden, en GÜTZLAFF bleef niet in gebreke hem een arbeidsveld in het groote Chineesche rijk aan te wijzen. Pas vier weken was KÖSTER in Victoria, toen hij op zekeren morgen bij GÜTZLAFF werd geroepen. Hij kwam juist bij hem, toen deze met zijne leerlingen de morgengodsdienstoefening hield. Toen deze geëindigd was werd over KÖSTERS arbeidsveld gesproken. GÜTZLAFF wees hem aan het eiland Hainan, het westelijk

gedeelte der provincie Quantong; hij had reeds de namen der steden in het Chineesch en in het Duitsch opgeschreven. Deze moesten allen tegelijkertijd afgereisd worden, en om in allen met goed gevolg het Evangelie te kunnen verkondigen, behoefde KÖSTER dadelijk twaalf medehelpers. Dit zou natuurlijk eene tamelijke uitgave veroorzaken, maar hij was overtuigd, dat wanneer de zaak niet op deze wijze werd aangepakt, het dan beter ware in het geheel niet te beginnen; want het was dan geheel nutteloos. Het geld zou het Rijnsche zendelinggenootschap wel geven, en wanneer het niet kon, dan zou de Chineesche Vereeniging, ofschoon zij geen penning bezat, het wel opbrengen; de naam des Heeren werd daardoor verheerlijkt en daarom zou het geld er wel komen. Daarop vermaande hij KÖSTER in vertrouwen op den Heer de zaak moedig aan te grijpen; niet te denken, dat hij zelf iets was of iets kon; maar den Heer te danken, dat Hij hem tot een werktuig gebruiken wilde; Hem ook te danken als hij de eer genoot om Zijns naams wille smaadheid te lijden. „En dan Toenkin,” zoo ging GÜTZLAFF in geestdrift voort, „Toenkin, mijn lieve KÖSTER, houd Toenkin in het oog; dat heeft nog nooit het Evangelie gehoord. Ik leg het u op het hart.” Hij gaf hem nog eenige aanwijzingen, hoe hij het aanleggen moest; b. v. uit Hainan vandaan, waar zooveel verkeer met Toenkin plaats heeft, moest hij eerst een paar lieden daarheen zenden, met de boodschap; brengt mij de twee of drie eerste bekeerlingen naar Hainan. En dan geeft gij hun eenigen tijd onderricht in de Christelijke waarheid en zend hen verder tot hun landgenooten en, als gij kunt, gaat gij zelf ook mede. De Roomsche zendingen hebben daar hun bloed vergoten, en dat waarom? — om ook daar voor den Paus een grooten naam te maken. Zouden wij tot verheerlijking van onzen Heiland, ter eere des grooten naams onzes Gods niet meer kunnen doen dan zij?

In het eerst was deze taak niet bijzonder naar den zin

van onzen zendeling, Hij had altijd den wensch gekoesterd in het centrum van het Chineesche rijk door te dringen, en moest zich nu tot de zuidelijke kusten bepalen. Maar GÜTZLAFFS machtige persoonlijkheid en het groote vertrouwen, dat KÖSTER in hem stelde, deden hem spoedig zijne neiging overwinnen, en hij beschouwde GÜTZLAFFS wil als den wil van God en maakte zich gereed naar Hainan te gaan. Zonder de goekeuring van zijn genootschap af te wachten, zond hij binnen korten tijd 16 inlandsche predikers, welke GÜTZLAFF hem voor en na aanwees, naar Hainan, en nam hunne leiding op zich; welke leiding echter voorshands in niets anders bestond, dan dat hij hen van Victoria uitzond, van geld voorzag en nu en dan berichten van hen inwon. Voor het overige kon hij niets anders doen, dan hen den Heer aanbevelen. Maar zoo sterk had GÜTZLAFF hem voor de zending in het westen van China weten te bezielen, dat hij zich met hoogdravende plannen bezig hield, en reeds uitrekende, hoe hij van Tonkien naar Anam, Cambodscha en Laos, ja zelfs tot in Tibet gaan zou. En om zich zelve voor deze ondernemingen nog meer voor te bereiden, deed hij uit Hongkong verscheidene kleine reizen naar de omliggende eilanden, waarbij hij door zijne medgezellen het evangelie liet prediken en traktaten verspreidde.

Aan het einde van de maand Juli meende KÖSTER zoo ver voorbereid te zijn om eene grootere reis te kunnen ondernemen. Op den weg tusschen Makao en Canton ligt eene voorname stad, Kian-moen genaamd. Naar deze stad besloot hij te reizen, en zich daar eene maand lang met de Evangelieverkondiging bezig te houden. Ofschoon GÜTZLAFF zelf reeds voor jaren zijne Chineesche kleeding had afgelegd, zoo dacht het hem toch noodig, dat KÖSTER in zulke streken, waar nog nooit een Europeaan gekomen was, zich als een Chinees kleedde, om zooveel mogelijk alle opzien te vermijden. De Chineesche kleeding is zeer eenvoudig.

Bij de geringere klasse bestaat zij in eene wijden broek, die niet geheel tot de voeten reikt, en aan de heupen met een gordel wordt vastgemaakt; eenen wijden kiel, die naar voren ver overhangt en altijd toegeknoopt is, hangt daarover; op het hoofd draagt men een spitsen hoed. De voornamen dragen zijden schoenen met zolen van twee tot drie duim dik, kousen van katoen genaaid en eene fijne broek meestal van zijde, die niet bijzonder lang is en van onderen toegebonden wordt; over dit alles wordt een kleedingstuk getrokken, dat op een hemd gelijk van blauw katoen, en hetwelk tot de voeten afhangt; een zwart zijden kapje bedekt den schedel, waaronder de lange staart naar beneden hangt, gewoonlijk nog met zijde verlengd, zoodat hij bij sommigen tot op den grond reikt. KÖSTER volgde GÜTZLAFF'S raad en deed deze kleeding aan, ook liet hij zich het hoofd scheren even als een Chinees. Den 31. Juli ging hij op reis. Hij liet voor zich en twee inlandsche predikers op eene Chineesche passagiersboot plaatsen bestellen. De kapitein wilde hem volstrekt niet medenemen, omdat hij hoorde, dat hij een vreemdeling was, en gaf eerst zijne toestemming toen KÖSTER zelf verscheen, en dat wel in Chineesche kleederdracht. De vaart geschiedde in eene noordwestelijke richting, Makao voorbij, en daarna eene groote rivier op, welker oevers bezet waren met de schoonste rijstvelden, hennipakkers, moestuinen en pisangplantsoenen. Het eene volgde op het andere. De achterhoudendheid, waarmede men KÖSTER in het begin behandeld had, ging spoedig over. Het trof juist, dat er een zeer krank mensch aan boord was, wiens lot hij met groote liefde ter harte nam, terwijl hij hem verpleegde; dit maakte op de Chineezzen, die aan dergelijke liefdeblijken jegens vreemdelingen niet gewoon zijn, een diepen indruk en won de harten der passagiers voor den zendeling. Na een vaart van éenen dag en eenen nacht, wierp men eindelijk den tweeden nacht het anker uit voor Kiangmoen.

Toen het dag werd bracht een der bootslieden KÖSTER en zijne beide leidlieden in een logement. KÖSTER nam de pijp van zijn leeraar, zette zijn grooten hoed op en stapte op zijne hooge schoenen achter den wegwijzer maar flink de stad door. Geen' mensch herkende hem. Juist marcheerden de talrijke nachtwachts af en maakten de slapenden wakker door een vreeselijk alarm, dat veroorzaakt werd door met korte knuppels op een dik bamboesriet te slaan. De stad had meerendeels mooie huizen van twee verdiepingen; maar, even als alle Chineesche steden, zeer nauwe straten, zoodat somwijlen nauwelijks drie personen naast elkander konden loopen. KÖSTERS verblijf was allernaarst; een nauw, donker kamertje, waarin hij alleen omtrent den middag kon lezen, en dat nog wel alleen als de zon op een naburig dak scheen; geen luchtje kon er doorwaaien, en dicht daarvoor stond een kachel, waarop dagelijks 15 mannen hun eten klaar maakten. Daarbij was het Augustus en drukkend heet. KÖSTER moest in dit vertrek vier dagen en nachten verschrikkelijk zweeten. Waarom ging hij dan ook niet op de straat in de open lucht? — Dat wilden zijne beide leidlieden niet toelaten. Er was namelijk onder weg op de boot zooveel over de gevaren gesproken, welke de verschijning van een Europeaan in Kiang-moen zou veroorzaken, dat de beide mannen door hunne oude Chineesche vreesachtigheid werden bevangen en ronduit verklaarden niet bij KÖSTER te willen blijven, wanneer hij er op stond zich met hen op de straat te vertoonen, KÖSTER was in hunne hand; hij moest zich wel schikken en hen alleen laten uitgaan om te prediken. Zij zeiden altijd dat zij talrijke en opmerkelijke toehoorders hadden. Na 4 dagen gevoelde hij evenwel, dat hij zich aan eene ernstige ziekte blootstelde, wanneer hij zich nog langer in zijne zweetkast opsloot, daarom vroeg hij nog eenmaal nadrukkelijk aan zijne leidlieden of zij dan niet minstens in de omstreken buiten de stad met hem wilden

gaan; en toen zij ook dit beslist weigerden, besloot hij naar Hongkong terug te keeren. Hij hoorde, dat er een schip in de haven lag, dat naar Canton voer, en dat de weg over Canton naar Hongkong niet om was. Daarom scheepte hij zich op den 5^{en} dag, des morgens bij zonsopgang in om naar Canton te reizen. Er waren 130 passagiers aan boord. De Chineesche passagiersboten zijn in den regel ellendig ingericht. De meeste passagiers liggen op den grond, in eene groote, ledige ruimte, man aan man, dicht op elkander gedrongen. Alleen aan het vóór- en achterdeel van het vaartuig bevinden zich een paar kleine kajuiten. KÖSTER nam voor zich en zijne beide leidlieden zulk een klein hok in beslag; nauwelijks konden zij er met hun drieën in zitten. Het was koel op de rivier toen men in de vroegte van Kiang-moen opbrak, en KÖSTER, juist uit zijne heete kamer komende, en dat nog wel in zijne lichte, Chineesche kleeding werd schrikkelijk koud. Dit herhaalde zich in den volgenden nacht, waarin zij wel Canton bereikten, maar tot het aanbreken van den dag op het schip moesten blijven. Hier in Canton woonde hij bij een Noord-Amerikaanschen zendeling en sliep in eene luchtige kamer. Na eenige dagen gevoelde hij de gevolgen van dat koude vatten. Daar zich echter eene goede gelegenheid opdeed om naar de stad Taiping te komen, welke op den weg van Canton naar Hongkong ligt, en waarin later de zendeling GENÄHR zijn zendingspost had, meende KÖSTER deze gelegenheid te moeten gebruiken om onderweg nog ten minste in Taiping het Woord Gods te kunnen prediken. Toen hij naar de haven ging om zich in te schepen volgden hem ongeveer 100 personen, groot en klein, en riepen „San Kwai! San Kwai!” Hij liet ze stil roepen tot aan de haven; hier keerde hij zich om en hield eene zeer korte, vriendelijke, ernstige en beschamende toespraak tot hen, waarop zij stiller werden en velen omkeerden; enkele echter riepen nog langen tijd,

want het volk van Canton is zelfs onder de Chineezen als een brutaal en overmoedig volk bekend, dat den vreemdelingen zeer vijandig gezind is. Op de boot vond KÖSTER vriendelijke bekenden. Er zullen zoo wat 60 passagiers geweest zijn, welke allen een traktaatje van hem aannamen, dat over de vergeving der zonden door JEZUS CHRISTUS handelde; een van hen kwam zelfs op hem toelopen nadat hij het gelezen had, en drukte hem de hand, terwijl hij er nog een vroeg. KÖSTER gaf hem een Nieuw Testament, waarover de Chinees zich buitengewoon verheugde. Evenwel werd KÖSTERS vreugde door zijne krankheid verbitterd. De buikloop overviel hem in zulk eene erge en smartelijke mate, dat hij spoedig ongeschikt werd zich met zijne medepassagiers in te laten. Na 24 uren bereikte men Taiping. Aan uitgaan viel voor KÖSTER niet te denken. Hij liet dadelijk informeeren naar eene reisgelegenheid naar Hongkong; maar vóór den avond voer er geene boot af. Terwijl zijne gezellen uit waren gegaan om in de stad te prediken lag hij in zijn ellendig logement te jammeren. Eindelijk voer des avonds de boot, en des anderen daags, den 12^{en} Augustus, waren zij tegen den middag voor Victoria.

GENÄHR schrikte niet weinig toen hij den zieken broeder zag aankomen. Men kan intusschen in Victoria eene goede geneeskundige verpleging krijgen, welke dan ook dadelijk werd aangewend. Bijzonder treffend was het te zien welk eene deelneming een van KÖSTERS leidlieden betoonde. Deze Chinees had reeds onderweg het diepste medelijden onder tranen geopenbaard, en hier in Victoria kwam hij verscheidene malen des daags, vroeg naar den toestand des zieken, zette zich aan zijn bed neder en las hem uit het Chineesche Nieuwe Testament voor. Zoo zat hij daar ook op zekeren dag aan het ziekbed van den zendeling, die daar met gesloten oogen lag alsof hij sliep. Toen stond de man langzaam op, knielde bij den stoel

neder, bad om KÖSTERS herstel en ging toen stil weg. De Heer zegende de middelen, en na acht dagen was KÖSTER reeds zoo ver, dat hij voortwerken kon.

„Met mij zal het altijd stukwerk blijven” schreef hij toen ter tijd vol weemoed, maar voegde daarbij in vroolijke verwachting en geheele overgegevenheid des harten, „toch zal de Heer mij als zijn werktuig gebruiken, dat geloof ik vast. Hem zij alles bevolen.” Hij ondervond dien dag ook nog de vreugde, dat enkele predikers uit Hainan terugkeerden en over het geheel goede tijdingen meêbrachten. Van een hunner heet het in een aanhangsel, hetwelk hij bij zijn brief van 24 Aug. voegde: „Zoo even keert MING uit Hainan terug, en brengt twee mannen met zich, die nauwkeuriger in het Christendom wenschen te worden onderricht. Hij zegt, dat er daar reeds twintig door den Heiligen Doop in de Christelijke kerk zijn opgenomen. Ik moet er spoedig komen.”

Vijf weken daarna, het was op 1 October, waren de vier jeugdige Duitsche zendelingen weder bij elkaâr; de beide Bazelers en de beide Barmers. Weder scheen de morgenzon in de haven van Hongkong, even als toen zij op de „Laskar” bijeen waren; het was echter een herfstzonschijn, afvallende bladeren en natte oogen. KÖSTER lag op zijn sterfbed en de drie anderen stonden daar omheen, met eenige Chineezen. Een tweede hevige aanval had den armen broeder weder doen instorten. Hij gaf zich zonder tegenstreven aan den wil van zijnen Heer over en leed veel. Toch had hij zich reeds spoedig met het denkbeeld der groote scheiding vertrouwd gemaakt. GÜTZLAFF, de Bazeler zendelingen, en ook eenige inlandsche predikers bewezen hem veel liefde en hielpen GENÄHR in de ziekenverpleging. De Heer wenschte nu zijn knecht tot zich te nemen, en toen op 1 October de zon over de bergen van Kwantong opging, was KÖSTER bereid naar huis te gaan. „Ik weet,” sprak hij met luider stemme, „dat ik een arme zondaar

ben, maar een zondaar, die voor rekening van Christus ligt, die niets voor God te brengen heeft dan de verdienste van Christus."

Toen sprak hij niets meer. Het werd 9 uur des voormiddags, en de drie vrienden stemden een lied aan, dat aldus aanvangt: „Wanneer ik eens zal scheiden." Daarna knielden zij met hunne Chineezen aan het bed van den vierden broeder neder en bevalen diens geest in de handen van hunnen Heiland, en toen zij amen zeiden, was de dienstknecht ingegaan in de vreugde zijns Heeren.

Nog aan den avond van dien dag begroeven zij zijn lijk op de Engelsche begraafplaats van Victoria. Ongeveer 50 Chineezen en verscheidene Engelsche en Noord-Amerikaansche zendelingen waren daar te zamen. GÜTZLAFF sprak bij het graf eerst in het Engelsch, toen in het Chineesch, en naar Barmen schreef hij daarop: „KÖSTER was zeker een zeer getrouwe, besliste dienstknecht des Heeren — zendt gijlieden ons meer zulke mannen, want met hen is nog wat te beginnen."

ZUID-AFRIKA ¹⁾.

HENDRIK SCHEPPMANN.

In het jaar 1844 hadden zich drie zendelingen in het land der Hereros als de eerste Europeanen nedergezet. Spoedig zagen zij de noodzakelijkheid in van eenen zendingspost aan de Walvischbaai. Deels bracht het medelijden met de arme, ellendige Topnaar-Hottentotten hen tot dit voornemen; deels was het ook om eene verbinding van de

---

1) Zie Handbuch der Missionsgesch. u. Missionsgeogr. v. Blumhardt, I. pag. 52--108.

stations in het bovenland met deze te maken, hetgeen voor de zending hoogst wenschelijk was. Het eerste, dat voor de hand lag, was het vinden van een weg, onmiddelijk uit N. Barmen in het Hereroland naar de baai; want het kwam spoedig aan het licht, dat de weg over Jonkersplaats, dien men tot dusverre genomen had, een omweg was. Om dezen weg uit te vinden zonden HUGO HAHN en RASH op den 10^{en} Juni 1845 SCHEPPMANN uit. SCHEPPMANN, een wakkere Westphaler, was zoo juist aangekomen en begon hier zijn loopbaan als zendeling. Deze reed met Samuel, den voerman, een bekeerden Namaqua van Kamashas, op ossen uit. Drie dagen lang zochten zij te vergeefs in het bergachtige land, naar een weg, die tot straat dienen kon, en bestegen op den vierden dag des morgens vroeg een hoogen steilen berg om op diens top eens rond te zien. Ook dit was te vergeefs; rondom niets dan bergen en weder bergen. Maar ziet, terwijl SCHEPPMANN weder afdaalt, glijdt hij uit; de haan van zijn geweer raakt aan een steen, gaat over en het schot knalt los. De kogel dringt in SCHEPPMANN'S lenden, gaat boven de knie in, onder de knie weder uit, en blijft aan de binnenzijde van den voet, in de hiel zitten. De gewonde zendeling was nu genoodzaakt den hoogen en steilen berg af te glijden; aan het benedeneind hielp Samuël hem op den os en nu reden zij tot laat in den namiddag voort tot zij de werf van eenige arme Hereros bereikten. SCHEPPMANN'S krachten waren door de pijn en het bloedverlies geheel uitgeput; hij kon niet verder. Er was alles aan gelegen, dat de broeders op N. Barmen zijn toestand te weten kwamen. Samuël reed alzoo, zoo hard als zijne ossen slechts loopen konden, en bereikte des avonds laat den zendingspost.

Intusschen lag SCHEPPMANN onder het arme, diefachtige volk op den grond neder. Zij waren echter zeer vriendelijk jegens hem, maakten een hut om hem heen, en staken een vuur bij hem aan, om hem in de scherpe avond-

lucht te verwarmen. Toen zij bemerkten, dat de kogel nog in zijne hiel stak, wilden zij dien met hunne assagaaien uitsnijden. Hoe verder de nacht vorderde, des te zwakker werd SCHEPPMANN, en het moet den Hereros zelven voorgekomen zijn, alsof het met hem afloopen zou; want de vrouwen kwamen en zongen den tooverzang, en de toovenaar van die plaats maakte zich gereed om zijne duivelskunsten aan SCHEPPMANN te beproeven, zoodat het dezen moeilijk viel dat volkje van zich af te houden, spreken kon hij evenwel niet, want hij kende hunne taal niet. Middernacht naderde en van N. Barmen was nog niemand te zien, SCHEPPMANN berekende, wanneer de broeders bij hem konden wezen, en zag op zijn horologie. Toen werden die heidenen zeer bewogen; want zij meenden, dat hij naar zijn God zag en hem om hulp aanriep. Wie weet wat zij met den doodelijk zwakken zendeling nog uitgevoerd hadden, als niet zijn wezenlijke God zich over hem ontfermd en hem hulp gezonden had. Om half twee uur in den morgen kwamen HUGO HAHN en SAMUËL met een wagen. Zij beproefden dadelijk om met een pennemes den kogel uit te snijden, en daar dit niet gelukken wilde, trokken zij hem met een nijptang er uit. Na een licht verband en de aanwending van versterkenden balsem legden zij den kranke in den wagen op een bed, en nu ging het op Barmen los. Zij kwamen er gelukkig aan en legden dag en nacht koudwaterkompresen op de diepe wonden. Nu moest evenwel KLEINSCHMIDT aan het werk, want hij was een bekwaam wondheeler. Hij woonde intusschen drie dagreizen ver. De bode liep over JONKERS plaats. En toen JONKER van het ongeval hoorde gedroeg hij zich zeer goed. Zijne lieden waren juist met zijne paarden op de leeuwenjacht gegaan; dadelijk liet hij twee hunner terug komen en deze moesten spoorlags naar Rehoboth waar KLEINSCHMIDT woonde. Toen zij daar aankwamen, waren hunne paarden zóó moede, dat hun wel eenige rust moest

gegeven worden; toen evenwel wierp zich KLEINSCHMIDT op een der rossen en reed er op los; toen hij bij JONKER kwam, stonden reeds twee versche paarden gereed, en zoo kwam hij op den achtsten dag na de verwonding te N. Barmen aan. De Heer zegende zijnen geneeskundigen arbeid en na 1¹/₂ maand kon SCHEPPMANN reeds weder zijn bed verlaten.

SCHEPPMANN had juist zijne krukken afgelegd, toen in eene algemeene conferentie der zendelingen in het Namaqua en Herero-land besloten werd een post aan de Walvischbaai onder de Topnaars te vestigen, en SCHEPPMANN kreeg in last dat besluit uit te voeren. Toenmaals heette de kapitein der Topnaars KACHAB in het Hollandsch de wijze. Deze had zijne armzalige residentie te Koewis aan eene bron midden onder hooge zandheuvelen, omringd door een frissche haag van dabiboomen. De bedding van den Koeisib mondt daar uit in het zeestrand, en dit bevindt zich dicht bij de baai. KACHAB had een onderkapitein, RICHAB (FREDERIK) geheeten. Deze was reeds hoog bejaard en woonde toenmaals hooger op in den Koeisibgrond, daar waar de oevers groen beginnen te worden, ongeveer 5 uren van de baai verwijderd. RICHAB'S plaats heette Awanghaus, d. i. roode bank. Voor een Topnaar was deze RICHAB een welgesteld man en had eene aardige kudde. Wellicht was het om deze reden dat KACHAB, zijn kapitein niet goed jegens hem gezind was. Er was veel gekibbel tusschen hen; in het bijzonder was de oude moeder van den kapitein boos op RICHAB.

Het was op den 4. Decmber 1845, toen SCHEPPMANN des morgens vroeg op Awanghaus aankwam. De „Roode Bank” beviel hem wel, en toen hij een stevigen maaltijd van half gaar gekookt rhinoceros-vleesch met zijne wagenmengers genuttigd had, riep hij RICHAB en diens volk bijeen, ten einde hen te vragen, of zij hem als hun zending bij zich wenschten te houden. Men was daarmede

bijzonder in zijn schik, alleen twee voorwaarden werden er gesteld; de eene was: „wij kunnen u den kost niet geven!” en de andere: „wij moeten eene andere plaats zoeken, waar meer volk kan wonen.” Den kost begeerde SCHEPPMANN niet, en eene grootere plaats was hem ook wel naar den zin; daarom hadden zij spoedig den koop gesloten. Den daaropvolgenden dag hield SCHEPPMANN rust om den wille van zijne vermoeide ossen; maar toen reed hij met RICHAB naar de baai, om ook aan KACHAB te vragen, wat hij van de nederzetting des zendelings zeide. Toen het volk van Koewis die twee zagen aankomen, gingen zij hen te gemoet, en toen zij vernamen, dat een leeraar voornemens was onder hen te komen wonen, werden zij recht vroolijk. KACHAB liet zich niet tevreden stellen voor SCHEPPMANN eene preek had gehouden in de Hollandsche taal, die een Namaqua, welke van Rehoboth als wagenmenner meêgekomen was, vertaalde, — en na de preek verklaarde hij ook namens zes zijner onderkapiteins, dat het hen zeer aangenaam was, zulke woorden te hooren; daarom zouden zij medetrekken, waar ook „Siboi” zoo als zij SCHEPPMANN noemden, zich wilde nederzetten.

Na drie dagen had deze eene geschikte plaats uitgekozen, maar — de Topnaars hadden volstrekt geen lust meer om met hem te trekken. Er woonden namelijk aan de baai een paar Engelsche kooplieden. Toen deze het voornemen van SCHEPPMANN vernamen was hun de nabijheid van den zendeling niet aangenaam. Zij lieten KACHAB komen en deelden hem mede, dat Jonker Afrikaner het niet wilde hebben, dat SCHEPPMANN zich onder hen nederzette. En Jonker was zijn opperhoofd, dien moest hij gehoorzamen, anders zou deze komen en de Topnaars straffen. Deze bedreiging had het arme volk schrik aangejaagd. SCHEPPMANN, die uit Jonkers eigen mond de toestemming tot de vestiging van den zendingspost had, zocht hen tot andere gedachten te brengen; hij sloeg hen voor, dat zij zelven

eene boodschap aan Jonker zouden zenden, als zij hem niet wilden gelooven; het was evenwel te vergeefs: niemand wilde met hem trekken. Hij begaf zich tot KACHAB te Koewis en herinnerde hem aan het eens gegeven woord; ook bracht hij hem aan het verstand, dat hij volstrekt niet verlangde, dat het volk zich van de kooplieden zou scheiden; — maar KACHAB was doof aan dat oor. „De kooplieden kan ik niet verlaten,” zeide hij, „en twee jukken op mijne schouders te dragen, dat is te veel; ook wil ik geen twee heeren dienen. De kooplieden zijn de eerste geweest; nu wil ik liever dat juk blijven dragen, hetwelk ik nu eenmaal op den hals heb; maar geen tweede daarbij. De kooplieden en *mijnheer* zijn niet een en dezelfde; daar zal nu strijd komen over het vee en de weide. Daarom heb ik met *mijnheer* gebroken.” En daarbij bleef het. Treurig reed SCHEPPMANN naar Awanghaus terug en dacht er reeds aan om weer naar het bovenland terug te trekken.

Dit was echter niet erg naar den zin van den ouden RICHAB, en toen SCHEPPMANN een paar dagen later er van sprak hoe ongaarne hij terugkeerde en hoe de kooplieden met leugens omgingen, was de oude dadelijk bereid nogmaals naar de baai te rijden om te zien of er niets aan te doen was. Zoo zetten dan die beiden zich weder op hunne ossen en reden op de baai aan. Toen zij op de plaats der kooplieden aankwamen was er eene groote opschudding onder het volk. KACHAB was daar ook. Alles keef en twistte met de kooplieden. Een Topnaar was bijzonder oproerig. De kooplieden hadden hem als briefbode naar Jonkersplaats gezonden, en hem voor al zijne moeite heen en weer een weg van vele dagreizen loopens, slechts eene oude broek gegeven. „Ik ben maar een dom Namaqua-mensch,” zoo voer hij uit, „en wij allen zijn dom. Omdat wij zoo dom zijn, daarom handelt gij zoo met ons, en maakt ons ongelukkig. Maar nu willen wij dezen leeraar bij ons houden; dan zullen wij eens zien of wij ook geen verstand

kunnen krijgen. Het is niet alleen van daag, dat gij zoo met ons handelt; van het begin af hebt gij zoo gedaan. Dat is uwe oude manier van doen; eerst spreekt gij mooi; maar is het werk gedaan, dan spreekt gij heel anders. Wij werken bij u voor niets, en storten voor niets ons bloed." De kooplieden lachten hen uit. Maar dat goot juist olie in het vuur, en alle „grooten menschen," d. i. de onderkapiteins drongen bij KACHAB er op aan, dat SIBOI bij hen zou blijven. „Ik kan niet altijd tegen u allen opzeilen" antwoordde de kapitein, „omdat gij allen er voor zijt, waarom zou ik er dan tegen zijn?" — Die roeping was waarlijk krachtig genoeg; maar SCHEPPMANN had op nieuw zulk een levendigen indruk gekregen van de groote ellende, waarin de arme Topnaars versmachtten, dat hij, overtuigd van zijn goed recht tot nederzetting, ten minste even rechtmatig als de kooplieden, dadelijk besloot te blijven. Na nog eene mislukte poging om het met de kooplieden eens te worden, zette hij zich weder op zijn hoemel (os zonder horens) en draafde met RICHAB goedsmoeds door het heete zand naar de „Roode Bank." Een stroohut onder twee prachtige oude acasiaboomen was spoedig opgericht en het besluit om te blijven stond vast. Op kerstmis werd aan RICHAB en zijne lieden naar Ps. 96 gepredikt, dat ook voor hen de Heiland was geboren. Even als kinderen een reiziger aanstaren, die hun vreemde, ongehoorde dingen vertelt, zoo stond ook het volk voor den vreemden man onder de schaduw der boomen; maar toen de preek uit was, vonden zij het eene „lekkere" boodschap, dat ook zij een Zaligmaker hadden, die om hunnentwil arm geworden was en dat Hij hen, de armsten onder de armen, rijk maken wilde.

SCHEPPMANN beschreef het plaatsje, waar hij zich wilde nederzetten met de volgende woorden: „Het ligt op den linkeroever van den Koisib, per ossewagen is het 8 uren van de baai verwijderd. De plaats zelf, met Europeesche

oogen bezien, klein, onaanzienlijk en zonder beteekenis, is voor dit land en deze streek reeds belangrijk ruim en veelbeduidend. De droge bedding der rivier loopt van het oosten naar het westen, maar is door vele krommingen naar alle richtingen afgebroken. Hier bij onze plaats is zij met de groene oevers een half uur breed, hooger op is de breedte op sommige plaatsen wel $1\frac{1}{2}$ uur. Onze vlakke, schoone woonplaats is in de lengte van het westen naar het oosten nauwelijks een kwartier lang en 5 minuten breed. In het westen wordt zij door eene kromming van het stroombed begrensd en loopt spits toe. Van die plaats af heeft ook de geheele bedding tot aan den mond in de baai geen groene oevers meer. Naar het oosten wordt onze woonplaats door enkele, kleine, meest begroeide zandheuveld begrensd. Daar vlak achter breidt zich eene groene, schoone vlakke uit, met vele groote acasiaboomen bezet, van welke ik nog niet weet, hoe ver zij zich uitstrekt.

Verscheidene groote, oude acasiaboomen versieren de plaats, koelen de hitte des daags af en geven eene aangename schaduw. Overigens is hier niets dan eene soort doornen en veel boschgras. De grond is natuurlijk aangespoeld en bestaat meest uit zand en eene kleiachtige stof, die als kalk of leem te gebruiken is. In het zuiden worden wij begrensd door lage zandheuveld, die nog eenigszins begroeid zijn; maar daar achter verheft zich een hooge zandrug van zoo aanmerkelijke hoogte, dat hij den naam van berg veilig dragen mag. Hij bestaat uit niets anders dan stuifzand, terwijl naar het westen, noorden en oosten de onafzienbare, dorre zandwoestijn zich aan het oog vertoont.

Zoo als reeds opgemerkt is, heeft men van hier af, en naar den oorsprong der rivier in toenemenden overvloed, hout, maar dat tot timmerhout niet gebruikt kan worden, balken en spaken laten zich niet vinden; misschien zal dit

echter aan het zoeken liggen. Aan water is strikt genomen ook geen gebrek, ten minste zoo als men hier te lande gewoon is geraakt zich te behelpen. Bij onze woonplaats vindt men het slechts een voet diep in het zand. Op lagere plaatsen is het zand aan de oppervlakte altijd vochtig, naar ik hoop zal men daar kunnen ploegen en zaaien. Een weinig ten zuiden van onze plaats bevindt zich in het rivierbed eene kleine, diepliggende bron, die eerst eenige honderde voetstappen ver door eene smalle moerassige diepte stroomt, daarna eene beek vormt van drie tot vierhonderd voet lang, bij eene diepte van vier tot vijf voet, en die met riet bewassen is."

Dat was de woestijn, waarin SCHEPPMANN zich nederzette. Nog in de Kerstdagen van 1845 legde hij op deze plaats de eerste hand aan een huis, het eerste op deze plaats; want de matten hutten der Topnaars kan men geene huizen noemen. „Deze laatste dagen voor Kerstmis," schreef hij toenmaals, „heb ik een huis opgebouwd van twaalf voet lang, tien voet breed en zes voet hoog. Het zijn slechts enkele palen, die in den grond gegraven en waar tegen latten gespijkerd zijn. Daar om heen wordt met riemen van beestenvellen het riet vastgebonden, hetwelk hier in overvloed te vinden en van twaalf tot veertien voet hoog is. Men is hier genoodzaakt zich eerst zulk eene rieten hut te maken, welke bij lange na niet zoo sterk is als eene gewone boerenschuur in Duitschland. Men mag echter blijde zijn, maar eerst zulk eene schuur te bezitten, omdat men anders onder den blooten hemel moet liggen, en alles voor lief nemen wat de zeer veranderlijke weersgesteldheid medebrengt." De deur, welke hij voor deze schuur uit het bovenland mede gebracht had, bestond in een flink stuk rhinoceros-vel, welk dier zij onderweg geschoten hadden, en eigenhandig gevild tot het genoemde doel. Het huis kon echter in 1845 niet meer klaar komen, de lieden hadden niet genoeg bokken geschoten, uit wier

vel de riemen moesten gesneden worden, die het huis te zamen moesten houden. Nog onder zijn brief van den 16. Januari des volgenden jaars schreef SCHEPPMANN: „Heden heb ik een klein vensterraam gemaakt. Dit venster moet mijn geheele huis licht geven. Het hout voor dat raam, hoe klein het ook is, moest ik uit eene groote kist breken, die dus ook daar nog nuttig voor is. Al heeft men ook nog maar zoo'n klein stukje droog hout noodig van 6½ duim lang en 1 duim breed — men kan het niet bekomen, als men het niet zelf meegebracht heeft. Daar ik nu den rhenceroshuid niet gebruiken kan, moet ik voor mijn huisdeur de deksels van twee kisten nemen, die nu met haren inhoud openstaan.” Eindelijk den 4. Februari kon hij de nieuwe pastorie betrekken. Dat ging op echte zendelingsmanier. Juist had SCHEPPMANN de laatste schop leem tegen den wand gesmeerd, daarop een slot aan de deur gemaakt, en was er mede bezig uit groen hout een voetstuk voor zijne tafel te maken, toen het bericht kwam, dat beneden aan de baai de hoofdman door den bliksem was getroffen. Toch leefde hij nog; maar stond geheel in brand. Dat was op de volgende wijze toegegaan.

Dankbaar was SCHEPPMANN het nieuwe jaar ingegaan. Evenwel ook de satan verzuimde niet het werk te verhinderen. De oude moeder van KACHAB werd vreeselijk nijdig toen zij hoorde, dat SCHEPPMANN op Awanghaus bij haar doodvijand, den ouden RICHAB woonde en hitste haren zoon zonder ophouden tegen hem op. Maar al te veel ingang vond haar woord bij den kapitein. SCHEPPMANN liet hem verzoeken naar de prediking te komen hooren; hij gaf echter een trotsch antwoord. Er woonden lieden van zijne familie op de Roode Bank, maar zij moesten op zijn bevel de plaats verlaten en bij hem komen. Enkele van RICHABS volk waren aan de baai gekomen om te visschen, KACHAB liet ze slaan en weer naar huis jagen, want Jonker wilde niet meer hebben, dat daar menschen woonden. Wie weet

wat hij nog meer zou gedaan hebben en wat er van het pas opgerichte godshuis geworden was, als God het niet in genade aangezien en den trots des vijands gebroken had. Reeds in de eerste week van het nieuwe jaar brak bij KACHAB de vuilziekte uit, eene akelige ziekte, welke het scheepsvolk aan de baai gebracht had. Zijne vrouw werd ook aangetast. Als een aan het gansche lichaam verpeste mensch zat hij nu in zijne hut en aan een tocht naar de Roode Bank was niet te denken. Maar hij stooft nog altijd op tegen RICHAB en liet zijn volk van de baai verdrijven. Daar doet de Heer een onweder over Koewis losbarsten. Het was 's avonds op den 30. Januari. De lieden op Awanghaus zagen hoe het met vreeselijk geweld over de baai uitbrak. Des middags van den volgenden dag kwam de tijding op de Roode Bank aan, dat het onweder bij KACHAB ingeslagen was, dat hij wel nog leefde, maar als geheel in vuur stond. SCHEPPMANN dacht onwillekeurig aan den tweeden Psalm, liet zijn rijos zoeken en maakte zich nog des avonds op weg om naar KACHAB te rijden. RICHAB reed met hem. Zij werden onderweg op enkele legerplaatsen der Topnaars opgehouden. Overal was het volk vol ontzetting over KACHABS ongeluk. SCHEPPMANN preekte, zoo goed het met behulp van RICHAB gaan wilde: „Waarom woeden de heidenen?” en „kust den Zoon opdat hij niet toorne!” Dat maakte een sterken indruk. Eindelijk kwamen zij op Koewis aan. KACHAB zat met zijne vrouw in de hut. Zij waren van den bliksemslag bekomen, maar de vuilziekte plaagde hen geweldig. De oude moeder zat ook in de hut. Toen riep SCHEPPMANN de lieden samen en legde weder den tweeden psalm uit. Zwijgend hoorden zij hem aan, toen zocht hij zijn nachtleger op. Hij wilde in het boschje een plaatsje tot een nachtleger gereed maken, want de hutten der Topnaars zijn vol ongedierte. Maar KACHABS moeder wilde dat niet toelaten. Zij had eene nieuw gebouwde hut, waarin nog nooit iemand ge-

slapen had. Daarin moest SCHEPPMANN zijn nachtkwartier opslaan, dat liet de oude zich niet uit het hoofd praten. Zij zelve maakte zich een afdak daarnaast; zoo vriendelijk was zij geworden. Den volgenden dag kon SCHEPPMANN KACHAB alleen spreken. Hij vroeg hem, wat hij over zijn ongeval dacht. Nu begon de heiden te vertellen: „Ik heb gedurende den hevigen bliksem gedacht: waarom komt toch dit zware onweer over mij? Is het, omdat ik Gods Woord aangenomen en weder verworpen heb? En toen ik zoo dacht, kwam juist die harde slag en ik stond als geheel in vuur, zweette van angst, en wist niet, waar mij te bergen.” SCHEPPMANN antwoordde uit den tweeden psalm en vroeg hem, of hij nu den Heer aanriep. „Ja, ik bid altijd” antwoordde KACHAB, „zoo zeide ik daar even nog, toen gij binnen kwaamt, tot den Heer: Waarom komt toch dit zware lijden over mij, daar ik altijd bid? Ja, het is daarom, dat gij Gods Woord verworpen hebt, kwam mij plotseling in de gedachten.” Ten slotte vroeg SCHEPPMANN nog: „Hoe is het dan nu? Wilt gij dan nu Gods Woord aannemen? — „Ja, ik wacht slechts op eene boodschap van JONKER, om dan met u te trekken en altijd bij het Woord te zijn.” — Bij dit gesprek ging SCHEPPMANN meermalen eene rilling door de leden, hij wist echter zelf niet hoe dat kwam. Daar buiten twistten de oude RICHAB met de moeder van den kapitein; als een welbespraakt man bracht hij haar tot zwijgen en won het van haar.

Het teeken, dat de Heer aan KACHAB gedaan had, miste bij het volk zijn uitwerking niet. In het bijzonder was dit op Awanghaus te bemerken, waar SCHEPPMANN niets spaarde om door het Woord Gods de gepaste uitlegging er aan te geven. Reeds in de lijdensweken begon de opwekking zich op zulk eene wijze te openbaren, als men die overal onder de Hottentotten vindt. Tot laat in den nacht hoorde men in het bijzonder de vrouwen en kinderen luide bidden en tot God roepen. Zij lagen tusschen de zandheuvelen onder

hunne geliefde narastruiken en riepen om het brood van den hemel; de meesten evenwel met een duister voorgevoel zonder te weten, wat zij deden of wilden. Ja, op den eersten Paaschdag had SCHEPPMANN reeds de vreugde een ouden man, die ware vruchten der bekeering toonde, in den dood van Christus te doopen, nadat hij hem volgens eene Catechismus, die KNUDSEN in de Namaqua-taal vervaardigd had en een overzicht der bijbelsche geschiedenis, dat SCHMELEN in de volkstaal had geschreven, het doopondericht gegeven had. Maar KACHAB, de kapitein, liet niets van zich hooren of zien. Eindelijk, een vierendeeljaars nadat hij van den bliksem getroffen was, verscheen hij op Awanghaus met zijne vrouw en zijne moeder. Het was echter niet het verlangen naar Gods Woord, dat hem naar SCHEPPMANN dreef, maar de vuilziekte. Zoowel hij als zijne VROUW waren geweldig door deze ziekte aangetast. SCHEPPMANN ontving hem op het vriendelijkst en beproefde hem door eene zalf te genezen. Hij had veel moeite met hem en moest zich het allerakeligste werk van de wereld getroosten. Toch deed hij het gaarne, want hij hoopte dien man in zijn harde hart te treffen. En werkelijk zegende de Heer zoodanig de middelen, dat KACHAB na veertien dagen geheel genezen weêr naar huis ging. Ja, er gebeurde nog meer: de oude moeder werd ongerust over hare zonden. SCHEPPMANN zag het oude, booze wijf meermalen achter een heuvel op hare knieën liggen en bidden. Ook zeide zij een paar malen tot haren zoon, dat zij nu naar Koewis moesten gaan en al hunne zaken halen, ten einde op Awanghaus bij het Woord te blijven wonen. Maar KACHAB antwoordde haar geen woord. Men zag hem van dag tot dag somberder worden. Hem was het verblijf onder de bidende lieden zichtbaar tot een last, en als hij naar de prediking luisterde, kon men het duidelijk aan hem zien, hoe schaamte, angst en toorn in zijn binnenste met elkander streden. Eensklaps brak hij op en verliet de plaats;

zijne vrouw liet hij achter, want die was nog niet van de vuilziekte genezen. Bij SCHEPPMANN verontschuldigde hij zich door te zeggen, dat er volk van JONKER aan de baai was, dat hij spreken moest.

En het was waar, JONKERS volk was aan de baai; maar het waren de rechte broeders niet. Tot diep in den nacht werd er gezwelgd en gezopen, en van al de slechte streken gesproken, die toen reeds op JONKERS plaats werden uitgevoerd. Dat was KACHAB recht naar den zin, en dat die groote heeren van JONKERS hof zich over de zendelingen vroolijk maakten was juist koren op zijn molen. Zoo meende hij den nagel weer kwijt te raken, dien SCHEPPMANN hem in het hart had gedrukt. Toen hij den volgenden morgen opstond zeide hij tot zijne lieden: „Komt, laten we ons opmaken, om den leeraar te bespotten en te mishandelen; hij vervloekt mij in de kerk, daar alle menschen het hooren.” Tegen den middag kwam een man in allerijl op Awanghaus aandraven en bracht de boodschap mede: „KACHAB trekt op om de plaats te plunderen!” Omdat RICHAB gestadig met KACHAB op vijandelijken voet leefde, waren zulke geruchten er al meer geweest, maar waren later gebleken valsch te zijn. KACHAB was eigenlijk bang voor RICHAB, daar deze een bedaarde grijsaard was, die goede tucht handhaafde onder zijne lieden, en zijne honden goed gedresseerd had. Maar thans was het gerucht veel geloofwaardiger, omdat RICHAB met al zijn volk voor geruimen tijd ter jacht getogen was. Hij zou dit niet hebben gedaan als hij zich niet overtuigd gehouden had, dat KACHAB nu niets kwaads beginnen zou, om de weldaad, dien SCHEPPMANN hem bewezen had. Alleen de stokouden, de vrouwen en kinderen waren te huis. Alles geraakte bij het ontvangen der tijding in de grootste verwarring; de vrouwen begroeven hun armelijk eigendom in het zand.

Ook SCHEPPMANN was gansch niet op zijn gemak, maar hij liet toch op den hoorn blazen ten einde het volk ter

godsdienstoefening op te roepen. Het duurde lang eer de lieden bijeen waren. Toch kwamen zij eindelijk samen en hoorden eene predikatie over den welbekenden tweeden psalm; daarna werd ook met de kinderen schoolgehouden. Des middags kwam KACHAB inderdaad op de „Roode Bank” aan. Zijn troepje was 28 man sterk en marcheerde man achter man in ééne lijn, allen met geweren, strijdbijlen en knodsen gewapend. Zij trokken de hut van SCHEPPMANN voorbij, maar zetten zich tegenover die van RICHAB onder een schaduwrijken boom neder. De vrouwen en kinderen kwamen te voorschijn om hun kapitein te groeten, ook SCHEPPMANN verliet zijne woning met hetzelfde doel. De bende zat evenwel als versuft op den grond en niemand sprak één woord. SCHEPPMANN ging bedaard voor hen op en neder, en zag ieder hunner eens scherp in de oogen. De verlegenheid nam toe. Eindelijk nam een man uit Rehoboth, die met SCHEPPMANN meê gekomen was, het woord en vraagde, met welk doel zij gekomen waren, en drong hen op die vraag te antwoorden. Eerst werden allerlei onbeduidende en domme uitvluchten gezocht; ten laatste evenwel verklaarde KACHAB, dat zijn volk gekomen was om al het vee weg te drijven, want hij stond er op, dat al zijne lieden op ééne plaats wonen zouden. Ook kwam men van hem te weten, dat eene andere bende hoogerop den Koeisibgrond was binnengedrongen om het vee van daar naar beneden af te brengen. Op deze werd slechts gewacht om op de „Roode Bank” los te trekken. SCHEPPMANN ging in zijne hut. Een paar van JONKERS volk, die ook meêgekomen waren, traden bij hem binnen, maar alleen met het oogmerk om in allen vrede bij hem hemden en messen in te ruilen. Tegen den avond kwam eindelijk de lang verwachte bende uit den Koeisibgrond aan. Zij dreven het geroofde vee voor zich uit, en sleepten allerlei dingen, die zij buit gemaakt hadden, met zich mede. Nauwelijks zag KACHAB dat boven alles in orde was, of

hij liet ook het vee van Awanghaus samendrijven. Hiertoe kon hij evenwel alleen zijne dienstbaren bewegen, de overige mannen liepen als kinderen door elkander, rookten tabak, liepen de hutten binnen en namen weg, wat hun voor de hand kwam. De vrouwen en kinderen schreeuwden en huilden, terwijl zij den roovers hun goed weder afhandig zochten te maken, maar zij werden spoedig door stokslagen tot rust gebracht en sommigen zelfs gedwongen, wat zij weggestopt hadden weer op te scharrelen. SCHEPPMANN deed in deze verwarring meermalen moeite om KACHAB te spreken te krijgen; maar als hij hem liet roepen, dan kwam hij niet, en als hij naar hem toe ging, liep hij weg. Einde-lijk was een tamelijk hoopje vee bij elkander gedreven, en men maakte zich in allerijl tot den aftocht gereed. Het was alsof eene onzichtbare macht de roovers wegdreef. De vrouwen en kinderen vielen op hunne schapen en geiten aan en zochten het een en ander uit den hoop weder meester te worden. Daarvoor hadden zij eigenlijk naar volkswet en recht verdiend doodgeschoten te worden; maar zij kwamen met enkele stooten en slagen vrij. Slechts een man schoot daarbij een kogel in den grond, en toen hij zijn geweer weder laden wilde, schoot de straksgenoemde man uit Rehoboth toe, en rukte hem het geweer uit de hand, waarop de arme bloed smeekte, dat het hem toch zou terug gegeven worden en zonder aan verder laden of schieten te denken ging hij door. Van RICHAB werd bijna alles geroofd, maar SCHEPPMANN'S goederen raakte niemand aan. En held KACHAB waagde het evenmin één woord tegen hem te spreken. Men kon het de gansche bende aanzien, dat zij beschaamd en met verkropte spijt aftrok, en toen later de vluchtelingen uit het bovenland van den Koeisib aankwamen, en men hunne striemen en wonden zag, en dat zij niets meer dan hun karos gered hadden, — toen werd het zonneklaar, dat KACHAB'S volk op Awanghaus zijn moedwil niet had kunnen koelen, zooals zij wel gewild had-

den; toen zeiden de lieden het ook vrij uit, dat de booswichten voor SCHEPPMANN'S oogen de vlucht genomen hadden.

En de satan vond bij dit werk zich nog minder gebaat dan zijne handlangers. Hij wilde het godsrijk aan de Roode Bank schaden, en juist het tegendeel gebeurde; hij moest het helpen bevorderen. De menschen waren namelijk zeer bedroefd en in groote verwarring nadat de roovers afgetrokken waren, en klaagden SCHEPPMANN hun nood. Toen had deze stof en gelegenheid tot prediken, en wees hen dagelijks op het eeuwige goed, hetwelk de dieven niet kunnen opgraven noch stelen. Acht dagen later waren tien zijner doopcandidate van ganscher harte tot den doop bereid en ontvingen dien; het waren 6 volwassenen en 4 kinderen. Des namiddags had hij de gedoopten bij zich aan huis verzocht om een liefdemaal te houden, en gaf hun, wel is waar armelijk genoeg, een kop thee en een stuk scheepsbeschuit. Maar daarbij voegde hij iets van des Heeren belofte, die in Markus 10 : 29, 30 geschreven staat. Zij hadden niet eens suiker in de thee; maar die edele toespijze „met de vervolgingen” (vs. 30) gaf de Heer hun rijkelijk te genieten.

Nauwelijks hoorde KACHAB van deze doopsbediening op Awanghaus, of hij rustte zich tot een nieuwen rooftocht toe. De onheilspellendste geruchten gingen weer rond; ook was RICHAB nog altijd niet van de jacht teruggekeerd. Het zag er nu waarlijk bang uit „Nu staan de zaken zoo,” schreef SCHEPPMANN in zijn dagboek, „dat mij alleen de almachtige hand des Heeren beschermen en behouden kan.” Acht dagen daarna kwam KACHAB weder met zijn volkje terug. De troep zette zich naast eene hut neder en van den middag tot den avond werd geen woord gesproken. Toen ging SCHEPPMANN tot hen en vroeg waarom zij nu weêr met geweren en strijdbijlen gekomen waren, echter zonder antwoord te bekomen. KACHAB had zijn hoed in de oogen getrokken; want hij durfde niet op-

zien. **SCHEPPMANN** had alle reden om het ergste te vreezen, en begon op nieuw bij hem aan te dringen, maar hij werd hooghartig afgewezen. Daarbij keken de boeven telkens loerend naar een zekeren kant, vanwaar zij iets schenen te verwachten. **SCHEPPMANN** wilde het uiterste oogenblik niet afwachten en zeide tot **KACHAB**: „Hebt gij niets kwaads in den zin, zoo verlang ik, dat gij uwe geweren in mijne hut zet; dat zal mij het bewijs zijn van uwe goede bedoeling.” — „Ne kau tama!” (neen, wil niet) riep de kapitein zeer verbitterd; „ik wil ook niet zeggen, wat ik hier kom doen!” — „Ik vraag u voor de tweede en laatste maal: wilt gij uwe geweren geven of niet? Anders zal ik wat anders beginnen!” — Hij zweeg. „Nu, wilt gij niet spreken, dan wil ik niet wachten; ik neem uwe geweren en zet ze in mijn huis.” En dit zeggende nam **SCHEPPMANN** de geweren en strijdbijlen der gansche bende één voor één af en niemand verroerde zich zelfs om hem in het minst te hinderen. Toen sprong **KACHAB** als in doodsangst op, wierp zijne kleederen van zich af en riep: „Nu zie ik, dat gij mij dood wilt maken! kam kadi! (dood mij!)” En daarbij weende hij, dat hem de tranen langs de wangen biggelden en wilde wegloopen. Sommige der vrouwen hielden hem tegen en schreiden om hem. Toen hij een weinig tot zich zelve gekomen was, vermaande **SCHEPPMANN** hem van zijn voornemen af te zien. De woestaard werd zeer rustig, en toen de zendeling een duchtige portie meel voor den dag haalde en daarbij thee schonk, terwijl hij overvloedig tabak uitdeelde, waren die lieden zeer in hun schik, en aten en dronken en rookten of er niets voorgevallen was. Aan plunderen werd niet meer gedacht, en toen den volgenden morgen **KACHAB** een hemd en een stuk tin ten geschenke kreeg, werd hij zeer geroerd en liet bij het afscheid aan **Scheppman** zeggen, dat hij spoedig weder zou komen om hem te hooren prediken. Toen de bende aftrok, werd er ferm geschoten, het-

welk een teeken van vrede en vriendschap is bij alle kleurlingen in Zuid-Afrika, als zij afscheid nemen.

Vijf dagen daarna kwam RICHAB van de jacht 't huis. SCHEPPMANN dacht niet anders of hij zou droevig en toornig worden, want alles was hem ontnomen, en hij was de eenige op de plaats, die tot dusverre nog een tamelijken koppel vee had gehad. Maar de oude hoorde de boodschap rustig en vroolijk aan, en zag zijne ledige hut en kraal met groote onverschilligheid. „De Heer heeft mij dat gegeven,” zeide hij tot SCHEPPMANN, „mensen hebben het genomen; het was mijn goed niet. De Heer kan het mij wel wedergeven.” Des te onrustiger waren de roovers beneden aan de baai, toen zij hoorden dat RICHAB weder aan de „Roode Bank” was aangekomen. Zij meenden niet anders of hij zou spoedig komen en hen allen ombrengen. Laat in den avond merkten zij ook een groot vuur op, juist boven den Koeisibgrond. „Dat is de oude met zijne lieden!” meenden zij en nog in dienzelfden nacht, even als in den volgenden vroegen morgen neemt alles van Koewis de vlucht naar de woonplaats der kooplieden aan de baai, om zich voor een overval te vrijwaren. Tot hun groote schrik echter loopden zij regelrecht op den ouden RICHAB toe. Een man uit diens gevolg, vertoornd over de baldadigheden der roovers, werpt een der vluchtelingen onbarmhartig ter aarde, en trekt zijn mes om hem te doorsteken. Nauwelijks hoort RICHAB dat, of hij spoedt zich naar die plaats en haalt ze van elkander, zelfs brengt hij er hen toe vrede te maken, zoodat zij met een handdruk van elkander scheiden. Dit voorval maakte op de vluchtelingen een buitengewonen indruk. Geheel ongewapend gaat hij met hen naar hunne legerplaats, en wat van zijn vee nog voorhanden was, krijgt hij onmiddelijk weder, toch was er veel en wel het beste reeds opgegeten of beschadigd. Toen KACHAB van RICHAB'S grootmoedigheid hoorde verhalen, was hij in het geheel niet op zijn gemak. Hij

deed alle mogelijke moeite om zijn volk wijs te maken, dat dit alles slechts list en geveinsdheid van den ouden man was. Hij verscheen zelfs op de „Roode Bank” en hield staande, dat RICHAB een bende tegen hem bijeengebracht had om zich te wreken. Hij kon ook zelfs het geringste bewijs niet bijbrengen, want RICHAB dacht daaraan zelfs niet, en verzekerde hem ook van het tegendeel; maar hij bleef er bij: RICHAB maakte in het geheim toebereidselen om hem te overvallen. Eensklaps kwam daar een bode van JONKER aan, die KACHAB lang niet vriendelijk aanzag. JONKER had vernomen, dat KACHAB weder aan het plunderen was geweest; dat wilde hij echter niet hebben, en KACHAB moest zich wel wachten eene enkele werf aan te vallen als hij, JONKER, het hem niet had geboden; dadelijk moest hij al het geroofde vee aan RICHAB wedergeven, zoo niet, dan kon hij op JONKERS ongenade rekenen. Dit trof den trotschen heiden als een donderslag; maar het was toch nog niets in vergelijking van hetgeen RICHAB hem nu deed. „Neen,” zeide deze, toen hij vernam, wat JONKER gezegd had, „ik heb medelijden met den armen man; ik wil niets wederhebben; hij mag nu alles behouden, de man houdt anders niets over.” KACHAB is sedert dien tijd niet meer onder SCHEPPMANNS oogen gekomen. Een ander bevel van JONKER was hem spoedig daarna recht aangenaam; het was namelijk het gebod, dat alle Topnaars den Koeisibgrond zouden verlaten en naar den Swachaub trekken. Wie JONKER dit ingeblazen heeft, ben ik nooit te weten gekomen, toch kan men het gemakkelijk vermoeden. KACHAB trok dadelijk op en was weldra uit het gezicht der „Roode Bank” verdwenen.

RICHAB moest natuurlijk ook mede, en hadde hij naar JONKERS afgezant geluisterd, dan was SCHEPPMANN alleen op de „Roode Bank” blijven zitten, of hij had zijn klein woonhuis en het rieten kerkje en al wat hij reeds tot stand gebracht had, achter moeten laten en het was met den

zendingspost in den Koeisibgrond gedaan geweest. Maar RICHAB trok niet weg, ofschoon hij met zijn volkje als op heete kolen zat, daar hij het bevel van zijn kapitein en van JONKER ongehoorzaam was, en dit zou waarschijnlijk streng gestraft worden. Toch vertrouwde hij zijn leeraar en geloofde hem op zijn woord, zoowel in als buiten de kerk. SCHEPPMANN had namelijk door KLEINSCHMIDT in Rehoboth vernomen, dat JONKER op zijne vraag of het in de bedoeling van zijn bevel lag Awanghaus te ontvolken, geantwoord had: „Neen, het is mij aangenaam, dat mijnheer (SCHEPPMANN) daar woont en het volk bij hem.” Dit was aan RICHAB meêgedeeld en ofschoon JONKERS afgezant altijd op vertrekken aandrong en van het tegenbevel niets weten wilde, zoo bleef echter RICHAB standvastig en zijn volk ook. En daarmede was na een wijfeling van drie vierendeeljaars omtrent het bestaan van deze zendingspost op Awanghaus beslist. Van dien tijd af kon deze post als gevestigd worden beschouwd. Hij was dit door teekenen en getuigenissen der goddelijke macht en genade, die de aanvechtingen des duivels ter neder wierp. Hij was dit niet minder door SCHEPPMANN'S geduld en geloofsmoed en RICHAB'S trouw en overgegevenheid aan het woord der waarheid.

Bestrijding des Satans leert ons letten op het Woord Gods. Dat ervoer ook de oude RICHAB in dezen tijd, waarin voor hem alles op het spel stond. Nog meer dan vroeger volgde hij de prediking, en toen SCHEPPMANN eens ging beproeven of hij de „loopmensen” in Swachaub niet weder naar Awanghaus terugbrengen kon, en daartoe een tijdlang op reis was, gevoelde de oude man zich zeer eenzaam en verlaten. Als hem de tijd al te lang duurde, zette hij zich op eenen heuvel vóór de „Roode Bank” in het zand neder, en bespiedde de wijde, effene woestijn naar de zijde van den Swachaub, of hij niets van SCHEPPMANN kon bemerken. Daar zat hij dikwijls uren lang; maar,

SCHEPPMANN kwam maar niet. Op eenmaal klonk het in zijn hart: „morgen komt hij zeker” — en zeer getroost zocht hij zijne hut weer op. En juist, morgen kwam ook SCHEPPMANN, die dadelijk RICHAB, op zijn ernstig verzoek onder het getal opnam van hen, die voor den doop werden voorbereid. Drie weken later werd hij met twee volwassenen en twee kinderen gedoopt, bij welke gelegenheid hij den naam „Jakob” ontving.

Al dat lief en dat leed waren het deel van SCHEPPMANN in zijne armzalige stroohut binnen het tijdsverloop van een half jaar. Daarbij had hij onvermoeid de taal der Namaquas bestudeerd, en onder hand eene kerk gebouwd. Zij was in denzelfden stijl als de pastorie, 18 voet lang en 12 voet breed, maar in plaats van met een spits was zij van een plat dak voorzien. Een paar maanden later was de vlijtige zendeling ook met den bouw van een nieuw woonhuis gereed, 23 voet lang en 10 voet breed, met eene huiskamer, keuken en slaapkamer, want hij moest er op rekenen, dat hij voorbij reizende broeders logeeren kon, omdat deze post de stapelplaats voor alle stations in het noorden moest worden. De eerste broeder, welke daar logeerde, was RATH. Deze schrijft, gedateerd 10 April 1847: „Des avonds kwam ik bij broeder SCHEPPMANN aan. Wij hadden elkander veel te vertellen. De plaats beviel mij goed en nog veel meer de kleine gemeente. Hoe menig zendeling in het rijk bevolkte Oost-Indië zou in de handen klappen, als hij na anderhalf jaar arbeids zulk eene gemeente had!” Het getal gemeenteleden bedroeg toen, oud en jong bij elkaâr, veertig zielen.

Het is niet te verwonderen, dat de werkzame dienst-knecht des Heeren bij zulk een arbeid naar lichaam en ziel beide afgemat werd. RATH nam hem mede naar de jaarlijksche Conferentie, welke de zendingen te Rehoboth wilden houden. SCHEPPMANN was reeds sukkelend toen hij zijn post verliet. In Rehoboth was destijds veel te genie-

ten. De Namaqua-zending beleefde toen het toppunt van haar bloei. De kranke broeder verkwikte zich van ganscher harte aan den zegen, die br. KLEINSCHMIDT, zijn geliefden landsman, in de gemeente ten deel viel. Maar toen de anderen naar hunne Stations wederkeerden, moest hij achterblijven. De landskoorts was dien winter bijzonder erg; overal lagen de inboorlingen op het ziekbed, dat voor velen een sterfbed werd. SCHEPPMANN kreeg ook die ziekte, en spoedig ging zij in eene gevaarlijke afwisselende koorts over, die, gevoegd bij sterke uitwaseming en buikloop, hem uitermate verzwakte. Gedurende eenige weken was zijn landgenoot in staat hem getrouw te verplegen, maar toen werd ook hij ziek en lag aan alle ledematen verlamd daar neder. En in dienzelfden tijd wilde de Heer, dat ook de vrouw van KLEINSCHMIDT bedlegerig werd; toen was waarlijk het kruis in het zendingshuis te Rehoboth niet licht. Na acht dagen, toen het 't ergste was, kwamen de broeders HAHN uit Nieuw-Barmen hen te hulp, maar zij moesten toch spoedig weder weg, zij konden niet lang gemist worden. Daar lagen nu die beide Westfalers in ééne kamer, en hadden menig gezegend uur onder het kruisdragen, daar zij met de wegen des Heeren tevreden waren. Soms tijds ging SCHEPPMANN nog eens even uit, maar weldra zette er een hevige westewind op, die zoo hevig en zoo koud over het heete Afrika heen blies, dat de sneeuw rijkelijk neerviel; de Namaquas hadden sedert menschengegeugenis hun land niet zoo wit gezien. Nu werd SCHEPPMANN'S hoest heviger. Dag noch nacht had hij rust. Toen ried KLEINSCHMIDT hem aan zijnen eigen zendingspost weer op te zoeken; aan de zee was het beter voor hem. Op het einde van Augustus stond dan ook reeds KLEINSCHMIDT'S ossenwagen gereed om den kranke door de woestijn langs de baai naar zijn geliefd Awanghaus te brengen, waarnaar hij zoo smachtend verlangde. Maar de Heer had een ander plan met zijnen dienstknecht. Den 29 Augustus, — het

was op Zondag, — legde hij des middags zijn hoofd op KLEINSCHMIDTS kussen neder, en sluimerde naast zijn landgenoot in. Toen hij wakker werd, ried KLEINSCHMIDT hem aan, zich te bed te begeven, maar hij bleef nog op tot aan den avond, toen ging hij in zijne ongeriefelijke kamer. Tegen middernacht kwam de knaap, die bij hem waakte, schielijk aanloopen met den uitroep, dat de zieke geheel bebloed was. Eenige mannen schoten spoedig toe, beurdten KLEINSCHMIDT op, en droegen hem naar zijn vriend. Hij had eene bloedspuwing gehad en was reeds stervende. KLEINSCHMIDT vroeg of hij hem verstond, — of hij aan den Heere Jezus in het geloof vasthield. Hij knikte een duidelijk *ja*. Toen werd KLEINSCHMIDT bijzonder getroost en zegende den scheidenden broeder met den vollen, rijken zegen van Gods beloftenissen. Omstreeks middernacht ontsliep hij kalm en zacht. De hoofdman van Rehoboth en diens broeder waakten des nachts bij het lijk. Des anderen-daags morgens zocht KLEINSCHMIDTS volk zooveel planken bij elkaar, dat zij daarvan een doodkist maken konden; de zendeling had hun dit reeds vroeger geleerd. Met zwartsel en lijmwater werd zij geverfd. Toen groeven zij zijn graf tusschen zijn petekind, KLEINSCHMIDTS zoontje HENDRIK, en den stokouden hoofdman MANASSE, over wiens bekeering hij zich zoo bijzonder verheugd had, en legden hem onder het geleide van de geheele bevolking van Rehoboth daarin neder.

Zijn lijkredenaar was JOHANNES, ouderling van Rehoboth en broeder van den hoofdman. „Gij ziet,” zeide deze onder anderen: „dat de dood geen onderscheid maakt, wanneer hij door den Heer wordt gezonden; zelfs een leeraar, zulk een nuttig werktuig Gods, verschoont hij niet; hoeveel minder dan ons. Wij hebben veel gebeden om het herstel van dezen knecht Gods, maar het was Gods wil niet hem langer hier te laten; Hij gunde hem de rust. Daarom hebben wij ons eer te verheugen dan te bedroeven, omdat

wij zeker zijn, dat hij naar Jezus is gegaan. Laat ons zijn geloof navolgen!"

Dat zeide een Hottentot. En broeder HAHN schreef kort daarop van hem: „De nu zalige broeder was ons allen lief en dierbaar. Zijn ambtelijk en huiselijk leven toonden duidelijk, dat hij een kind Gods was en in nauwen omgang met den Heer leefde. Als een trouwen broeder moesten wij hem wel liefhebben en als een strijder voor Christus hem hoogachten. In het gezicht van wederwaardigheden en gevaren toonde hij eene meer dan gewone mensche-lijke standvastigheid. Ofschoon zijne werkzaamheid van zoo korten duur was, heeft toch de Heer haar door den verblijdenden uitslag, waarmede zij gekroond werd, geadeld. Zijn ijver voor de arme heidenen, onder welke hij arbeidde, was groot. De moeite, welke hij zich tot het aanleeren der moeilijke Namaqua-taal gaf, was niet te vergeefs. Ik meen te mogen zeggen, dat zij hem bij voortgezette studie, in bijzondere mate eigen geworden zou zijn. Hoe jammer, dat al het door hem aangeleerde met hem in het graf gegaan is.”

Reeds acht jaren lang had SCHEPPMANN het moede hoofd ter ruste gelegd, toen las ik in een Engelsche Courant het bericht, dat een Engelsche zeeapitein over zijne reis langs de Westkust van Zuid-Afrika gaf. Hij vertelde, hoe hij vóór acht jaren ook in de onherbergzame Walvischbaai binnengeloopen was, en bij den zendeling SCHEPPMANN op Awanghaus gelogeed had. Het oordeel, dat deze Engelsche zee-man over den zendeling, die hem onder zijn dak nam, velde, luidt aldus: „SCHEPPMANN was de meest achtenswaardige zendeling, dien ik ooit in mijn leven ontmoet heb.”

Het Rijnsche zendelinggenootschap heeft ook zijne nagedachtenis in eere gehouden en de zendingspost op de „Roode Bank” naar hem „Scheppmannsdorp” genoemd. Meer dan een reiziger heeft daar reeds een herberg gevonden en den geloofsmoed bewonderd van den man, die deze kolonie in

de dorre duinen van de Walvischbaai in het leven riep. Later kwamen er andere tijden en andere menschen en Scheppmannsdorp werd vergeten.

DE ZENDELINGSVADER.

In het westelijk deel van de Kaapkolonie stroomt een schoone, heldere stroom, dien men de Olifantsrivier noemt. Hij kronkelt door een meerendeels eng dal, hetwelk door talrijke beken doorsneden wordt, die van beide zijden van den berg nedervlieten. In het dal is het in den zomertijd zeer heet. Menschen, die in Oost-Indië gewoond hebben, vinden de hitte hier ondragelijker dan aan de oevers van Bengalens stroomen. Daarom is de vruchtbaarheid zeer groot en graansoorten, wijn en ooft van allerlei soort gedijen er voortreffelijk. Echter is dit alles alleen waar van het bovengedeelte der rivier. Hoe meer zij de zee nadert, des te schaarscher wordt het vruchtbare land aan hare oevers, en 8 à 10 uren van hare monding kan men alleen dan nog maar oogsten, als zij in den regentijd zóó hoog komt, dat zij buiten hare oevers treedt, hetgeen intusschen niet alle jaren geschiedt. Dán maakt zij echter ook het kustland zóó vruchtbaar, als de Nijlstroom dat Egypteland doet.

Het dier, dat de wildernissen bewoont en aan deze rivier haar naam gegeven heeft, vertoeft sedert menschengeheugen niet meer aan deze plaats, noch in den omtrek. Slechts antilopen en jakhalzen, en nu en dan een kaapsche tijger herinneren nog aan de tijden, waarin deze rivier een rijk jachtgebied der Namaquas doorstroomde. De kolonisten of boeren, zooals zij daar heeten, wier hofsteden in het dal even als in die van het naburige bergland liggen, hebben sedert langen tijd deze streek gezellig en bewoonbaar gemaakt.

Voor het geestelijke leven dezer kolonisten werd helaas weinig gedaan. Men kan er over oordeelen als men verneemt, dat nog in het jaar 1842 een zendeling te Eben-Haëzer aan de Olifantsrivier den 18jarigen zoon van een daar wonenden, rijken boer in de school kreeg, welken hij het a, b, c, moest leeren. Had nu nog maar de kerk het hare gedaan; maar ook daarmede zag het er heel slecht uit. De geheele lengte van de Olifantsrivier met hare omstreken en naar het noorden, nog hooger op, was onder den geestelijken herderstaf van den predikant VAN TULBACH gesteld. Deze heer bereisde zijne gemeente eenmaal per jaar. Dan liet hij ook de boeren in een klein dorpje aan de rivier in het noordelijkste deel der kolonie, Clan William geheeten, bijeenkomen. Hierheen bracht men dikwijls verscheidene dagreizen ver de kinderen, die gedoopt moesten worden, dan ontving men ook het avondmaal, en zoo was het weder voor een jaar afgedaan. Een kolonist te zijn is niet kwaad; maar Gods Woord daarbij vaarwel te zeggen, dat heet waarlijk met den rijken man in het Evangelie gemeene zaak maken, en geeft geen voordeel voor de eeuwigheid, evenmin in Zuid-Afrika als in Noord-Amerika. Die aan de Olifantsrivier wonen kunnen daarvan medespreken. Daarom behoeft men zich ook niet te verwonderen dat bij hen de zendelingen niet erg bemind waren. Dat kwam niet alleen daar van daan, dat dit volkje van ouder tot voorouder nog altijd de afkeer van „het zwarte vee” in het bloed zat; onder zulke rijke boeren kan bovendien de zending van geen voorspoed spreken; maar er zijn ook uitzonderingen. De zendelingsvader, van wien ik nu vertellen wil, was ook een boer uit het gebied der Olifantsrivier, en de naam, waarmede de wereld hem geadeld heeft is een eere onzes Gods, die de regels der wereld door de uitzonderingen zijner genadige ontferming te niet maakt.

Wie van de Kaapstad naar het Namaqualand reist, doet in den regel het bovengenoemde dorpje aan. Dáár

verlaat men de heuvelachtige witte zandvlakte, welke de Olifantsrivier hier doorstroomt en geraakt na drie uren te paard gereden te hebben op een hoogland, dat bij regentijd zoo moerassig is, dat men groote moeite heeft er te paard door te komen. Op den top van deze hoogte heeft men een schoon uitzicht over het omliggende bergland, ter linkerzijde ziet men zelfs in het verschiet meer dan eene dagreize ver, den Atlantischen Oceaan. Maar alle zendingen, die sedert dertig jaren langs dezen weg kwamen, hebben zich al heel weinig bekommerd om dat schoone uitzicht op dien top. Niet ter rechter- noch ter linkerzijde, maar juist beneden in het dal, dat daar vóór hen lag, vonden zij wat zij zochten. Door eenen diepen, rotsachtigen bergweg daalt men tusschen boschjes en doornstruiken ongeveer twintig minuten lang van het hoogland af. Juist aan het einde van den bergpas ligt geheel eenzaam een boerenhofstede. Men noemt ze „*Uitkomst*.” Of zij haren naam verschuldigd is aan de omstandigheid, dat men daar die zeer moeilijke bergpas uitkomt, of omdat daar menigeen in menigen nood uitkomst heeft gevonden, dat weet ik niet, in ieder geval is het een even toepasselijk als het andere. Van buiten ziet deze boerderij er even zoo uit als alle andere in deze landstreek. De huizen zijn gewoonlijk slechts van droge tegels opgebouwd, aan den buitenkant met leem besmeerd en met stroo of riet gedekt. De woonvertrekken zijn nergens bevloerd; deuren en vensters zijn zeldzaam; menige deur is zelfs slechts van riet gevlochten en met ossenvel aan den muur vastgemaakt, in plaats van hengsels en scharnieren. De stoelen, tafels en banken zijn meest door den huisheer eigenhandig vervaardigd, of ook wel door zijne voorouders, en zoo verschillend van vorm als ieders eigenaardige smaak was, allen echter zoo eenvoudig mogelijk. De bedden bestaan uit eene bedstede, een voet of anderhalf boven den grond, die gewoonlijk met vellen in plaats van dekens zijn gedekt. Is

het ergens iets mooier, dan toont dát reeds buitengewone weelde. Kachels zoekt men te vergeefs, omdat de zon warmte genoeg geeft, ook in den winter, wanneer alleen de nachten een weinig koud en guur worden. In de nabijheid van het boerenhuis liggen akkers en tuinen, en in deze laatste staan de prachtigste vijgen en sinaasappel-boomen, naast amandelboomen en wijnstokken. Vooral de druiven tieren uitmuntend in dit vruchtbare dal.

Zoo als ik zeide, in het uiterlijke was op de „Uitkomst” verder niets bijzonders te zien, niets dat men ook niet in vele andere boerderijen dezer streek aantrof. Maar de boer zelf, die dit huis bewoonde, die daar voor 30, 40 jaren leefde, was een man, die deze hofstede geheel eenig in hare soort maakte. Hij heette HENDRIK VAN ZIJL, en was in 1773 geboren, zoodat hij den tijd der „Commandos” van de boeren tegen de Hottentotten en Boschjesmannen nog beleefd en meêgemaakt had. Hoe het te dier tijde met dezen man gesteld was kan ik niet zeggen. Maar van 1812 af kan men geen reisdagboek van een zendeling in het Namaqua-land lezen, waarin niet vermeld staat, dat zij op hunne heen- en wederreis op de hofstede van HENDRIK VAN ZIJL in de Uitkomst eene goede herberg gevonden hebben. Dezen drie, LODEWIJK BOTMA op den Honigberg, HENDRIK VAN ZIJL in de Uitkomst en ALBERT VAN WIJK aan den Doornvloed ging niet licht een zendeling voorbij. Zij konden zich dan ook met een gerust geweten eenige dagen bij den boer op de Uitkomst installeren, want hij was aan de zending het hoogste goed, dat hij bezat verschuldigd, en verschafte daarom aan de zendingen van heeler harte allerlei lavenis en verkwikking als eene kleine rente van het groote kapitaal, dat hij door hunnen dienst verkregen had. Toen namelijk eens de zending SCHMELLEN bij hem inkeerde, zegende de Heer het woord van dezen man zoo krachtig aan het hart van den boer, dat deze zich tot God bekeerde en vrede vond in

Christus bloed. Van dien tijd af noemde HENDRIK VAN ZIJL SCHMELEN zijn geestelijke vader, en de dankbaarheid, die hij hem levenslang betoonde, droeg hij over op iederen zendeling, die langs dien weg voorbij trok. Zoodra een hunner moede van de reis bij dag of bij nacht zijn wagen voor de deur stilhield of van het paard steeg, was het op de Uitkomst feest. Zelden kon hij vóór den derden of vierden dag weder vertrekken. Vrouw VAN ZIJL dischte het beste op dat haar huis bezat en de boer wist goeden „raad en daad” te geven voor de verdere reis van zijn lieven gast. Daarvoor moest deze nu ook voor den dag komen met wat hij goeds bij zich had; want de waard op de Uitkomst was in dit opzicht gelijk aan alle andere logementhouders op aarde; zij laten zich betalen. Dat deed VAN ZIJL ook, maar niet met klinkende munt, neen, met iets dat „veel meer waard is dan goud, ja dan veel fijn goud.” Gods Woord was in deze herberg een duur artikel; daarmede kon men alles betalen, en dat smaakte dit volkje lekkerder dan alle amandelen en sinaasappelen, die vrouw VAN ZIJL op tafel zette. Nu moet men niet denken, dat het Woord Gods den bewoners van de Uitkomst zoo dierbaar was, omdat zij niet alle Zondagen naar de Kerk konden gaan en dikwijls gedurende het geheele jaar geen enkele preek konden hooren; — dat het hun zoo lekker smaakte, omdat zij het slechts zoo zelden konden bekomen. O, volstrekt niet. Alle dag werd bij HENDRIK VAN ZIJL kerk gehouden. Als des avonds het werk gedaan was, nam de boerin haar dienstboden bij zich en hield school met haar, zooals zij het noemde. Dan nam de huisvader den Bijbel ter hand, las en bad, zooals dat iederen christelijken huisvader betaamt.

Onlangs had ik een paar lieve gasten uit Westfalen aan mijnen disch. Het gesprek viel zoo ongemerkt op den huisgodsdienst, en ik vroeg in mijne onnoozelheid, hoeveel huisvaders in N., eene stad waar de fakkels van het eeu-

wige licht reeds eeuwen brandt, met hunne huisgenooten dagelijks godsdienstoefening hielden. Men begon te tellen. Één, twee, — een derde, geloof ik, dat zij er nog bij noemden; — van een vierden heb ik niets gehoord. Dat schokte mij geweldig. Als dat bij het groene hout geschiedt, zoo moet men alle respect hebben voor den boer op de Uitkomst. En niettegenstaande hij met de zijnen dag aan dag het Woord Gods genoot, bleef het hem zoet en lekker, en wie meent, dat dit anders is, die weet ook niet, dat dit Woord hierin op de amandelpitten gelijkjt, die hoe langer hoe zoeter worden, hoe meer men ze kauwt. Er zijn echter zekere lieden, die last hebben van holle kiezen, deze slikken de amandelpitten schielijk door, want zij zijn bang voor tandpijn.

Nu, zulk eene avondgodsdienstoefening moest ieder zendeling op de Uitkomst leiden, en bleef hij des Zondags over, dan werd des voor- en des namiddags gepreekt. Den volgenden morgen maakte men toebereidselen voor de reis. Was het in den zomer dan trok men des avonds af. Ging het naar het Namaqualand, en moest men dus altijd dieper de woestijn in, dan spande de boer zijne flinke ossen voor den wagen, en liet zijn lieven gast een eind ver rijden, al was het dan ook maar alleen over de zware zandhoogte, waarover zijn weg hem voerde. Of anders gaf VAN ZIJL zijne paarden mée om het rijdier van den zendeling te sparen. Ook wel verkocht hij hem ossen voor den halven prijs, 30 Kaapsche daalders het stuk, waarbij zelfs achterspanossen waren, die gewoonlijk van de allerduurste zijn. Dan nam men afscheid onder vele hartelijke groeten en handdrukken; de boer ging zijn huis binnen om zijne nachtrust te nemen en de zendeling in den dalenden avond de moeilijke nachtreize naar het noorden der Olifantsrivier te gemoet. Welk een verschil. Wat was het lief en vertrouwelijk onder het herbergzame dak van „de Uitkomst”, en nu in de woesten nacht de wildernis in, waar de eene jak-

hals den anderen langs den geheelen weg met zijn gehuil beantwoordt, en het vervelende gekwaak der ontelbare kikkers, die in Zuid-Afrika ook in geheel waterlooze woestijnen huisvesten, de lucht vervult!

Bij het „Heerenlogement” wordt voor het eerst weder halt gehouden. Ook dáár ligt wel eene boederij, maar het is niet noodig er binnen te treden. De boerin van de „Uitkomst” heeft zoo rijkelijk medegegeven voor de reis, dat spoedig in het open veld een vroolijk vuurtje brandt; aan beide zijden daarvan worden stokken in de aarde gestoken, het medegebrachte versche sappige vleesch aan het spit gestoken, gebraden, en — bijna zou ik gezegd hebben: „op het welzijn der vriendelijke waardin genuttigd”, als dat voor een zendeling niet al te Heidensch klonk. Dan ging het in de woestijn zóó langzaam verder, alsof men, zooals de oude SCHMELEN placht te zeggen „niet verder komen wilde.” Stellig had men, als de weg langs Kamaggas moest genomen worden, een kistje in den wagen, hetwelk HENDRIK VAN ZIJL tot een geschenk voor zijn ouden vriend bestemd had.

Ik kan echter het „Heerenlogement” niet verlaten zonder aan eene korte maar goede preek te denken, die zendeling LEIPOLDT daar eens gehouden heeft. Het „Heerenlogement” is namelijk een groote rotskloof, zoo als er daar te lande zooveel zijn. Zij bestaat uit roodachtige zandsteen en vormt een driehoek, wier wanden zóó glad en gepolijst zijn, dat zij blinken, en toch heeft noch steenhouwer, noch polijster er een hand aan geslagen of er een werktuig bij gebruikt. Zoo ver men reiken kan zijn de wanden met namen van reizigers bedekt, die het rotshuis bezocht hebben. Onze LEIPOLDT bezocht het ook eens, toen hij daar voorbij kwam, en hij was de eerste onder de Rijsche zendingen, die in „de Uitkomst” logeerde. Zijn reisgezel schreef zijn naam aan den muur, en vroeg aan LEIPOLDT of hij niet zijn voorbeeld wilde volgen. Toen antwoordde hem LEIPOLDT: „Het

is hier de rechte plaats niet om met uwen naam zoo te pronken. Weet gij niet, dat van de toekomst des Zoons des menschen geschreven staat, hoevelen dan zich in de rotskloven zullen versteken, en luide roepen: Bergen valt op ons, heuvelen bedekt ons!"

Keeren wij nu weder naar „de Uitkomst” terug. Wat daar in de geliefde zendelingsherberg geschiedde, kon natuurlijk voor de overige boeren niet verborgen blijven. Nu moet men wel van de meeste hunner getuigen, dat zij voor reizigers gastvrij zijn; maar zoo als HENDRIK VAN ZIJL het was en vooral jegens de zendingen, dat was hun toch te erg. Daar zij het hem niet beletten konden, zoo moesten zij hem toch met iets zien te plagen, want wie Gods genade deelachtig is, krijgt ook zijn deel aan den spot der wereld. In den geheelen omtrek heette aldra de boer uit „de Uitkomst” de „Zendelingsvader,” en wie de Kaapsche boeren kent, die weet wel, dat zij hem daarmee geen vleienden titel gaven. Dat hinderde echter den goeden man niet en hij is de herbergende huisvader van alle Namaquazendingen gebleven tot aan zijn dood. Intusschen hebben meer dan al de anderen, de zendingen te Eben-Haëzer van zijne liefde genoten, en ik moet toch nog een weinig nauwkeuriger vertellen, welk eene vreugde de oude heer in zijne laatste levensjaren aan de zending in Eben-Haëzer beleefde.

In het voor- en najaar is aan den mond van de Olifantsrivier, die anders zoo eenzaam en woest is, alles drukte en beweging. Dan komen van heinde en ver uit den geheelen omtrek de boeren met hunne wagens aanrijden om visch te vangen. Ook de Hottentotten, die zich daar nog ophouden, begeven zich dan naar het strand en doen mede hun best, om hun dagelijksch brood uit het water te halen. Niet ver van het strand is een groote zoutpan daar wordt de visch ingezouten en zoodra dit geschied is, rijdt men met een of twee vrachten weder naar huis. Ook de boer uit „de Uitkomst” liet zich ieder jaar bij dezen

vischvangst vinden. Juist was hij in Maart 1834 weder met dit doel aan het strand gekomen, toen hij vernam, dat den naasten Zondag, 16 Maart, de nieuwe zendeling van Doornkraal of Eben-Haëzer, zooals men het nu noemde, onder de daar wonende Hottentotten zijne intreepredikatie houden zou. Daarbij mocht natuurlijk de zendelingsvader niet ontbreken. Toen was hij reeds een grijsaard van 60 jaren; maar dat verhinderde hem niet. Hij reed de vier uren afstands, die de zendingspost van het strand verwijderd was, vroolijk op zijn ossenwagen, bovenmate verblijd, dat er weer een nieuw Eben-Haëzer voor het arme heidenvolk was opgericht, en daarbij zoo dicht bij „de Uitkomst”, slechts 12 uren ver, dát was voor hem eene dubbele vreugde. Nu had hij ook het vooruitzicht al den tijd, dat hij aan het visschen was, regelmatig iederen zondag naar de kerk te kunnen gaan. Hoe dankbaar was de goede oude daarvoor zijnen God! Het duurde ook niet lang of hij had op nieuw gelegenheid zijne dankbaarheid te bewijzen. Men zag namelijk spoedig in, dat men zich met den Nijlstream bij Eben-Haëzer verrekend had. In plaats van alle jaren buiten zijne oevers te treden, zooals zijn broeder in Egypteland, bleef hij dikwijls twee, drie jaren uit; ja er zijn wel eens zeven jaren voorbijgegaan, dat er van eene overstroming schijn noch schaduw was, en dat veld en vee van Eben-Haëzer nog magerder waren geworden dan de aren en koeien van Farao. Toen gebeurde het menigmaal, dat de zendingen met hunne Hottentotten honger leden, en wie weet wat er van hen geworden was als HENDRIK VAN ZIJL er niet geweest was. Want dat stond nu eenmaal vast: bij iedere reis, die hij naar het strand deed, kwam hij niet met ledige handen. Nu eens bracht hij twee mud meel, een korf met druiven en een vaatje boter; dan eens was het een mud rogge, een groote mand vol sinaasappelen, en ook een vaatje boter; daarenboven verkocht hij twee mud meel voor 10 Kaapsche daal-

ders; waarvoor men bij anderen 40 á 50 daalders betalen moest. In de lijdensweken van het jaar 1839 wilde hij zich juist weder naar het strand begeven, toen HAHN van Eben-Haëzer met zijn wagen vóór „de Uitkomst” stil stond. De arme man zocht koren, want het was een dure tijd in het land, en meer dan duur op Eben-Haëzer. Vader VAN ZIJL verkocht hem voor billijken prijs en moeder VAN ZIJL deed er om Gods wil nog heel wat bij, dat de vrouw van HAHN in hare keuken opperbest gebruiken kon, en nu gingen zij beiden te zamen op reis naar Eben-Haëzer. Zij kwamen laat in den nacht aan. De oude was evenwel den volgenden morgen vroeg weer op de been, en liet 3 mud tarwe door zijne knechten als een geschenk in huis brengen. Toen zette hij zich met de familie van den zendeling aan tafel en gebruikte beide lichamelijk en geestelijk het ontbijt. Terwijl zij daar zoo zaten stond de oude vader ongemerkt op en ging naar zijnen wagen. Toen hij wederkwam had hij een grooten zak onder den arm. Hij zette zich weer neder en begon bij TERLINDEN: „Hier, mijn zoon, u brengt uw vader ook wat mede.” Dit zeggende legde hij een berg peren, amandelen, perziken en rozijnen voor den zendeling nêer. — „Hier, mijne dochter, hebt gij ook wat!” en de vrouw van HAHN kreeg ook hare portie. Dat de kleine springers niet ledig weggezonden werden, spreekt van zelf. Alleen vader HAHN kreeg niets. Dezen ging zijn vischnet meer ter harte dan alle amandelen en rozijnen. Daarom zette de oude, vriendelijke boer zich neder en maakte voor hem een nieuw; ook verbeterde hij het oude groote net, en toen hij zag, dat er geen repareeren meer aan was, beloofde hij een geheel nieuw te fabricceeren, dat niet meer aan de oppervlakte bleef drijven zoo als dat hetwelk zij nu onder handen hadden en waarmede zij bedrogen waren. De volgende keer zou hij het meëbrengen. Daarvoor liet hem broeder HAHN nu ook telkens van het strand halen, zoodat hij Zondags in de kerk kon

zijn, en toen het Paaschfeest was, vierden zij met hem het avondmaal.

De kerk te Eben-Haëzer ziet er nu zoo slecht niet uit. Maar toen vader VAN ZIJL er op dit Paaschfeest het avondmaal vierde, was zij een ellendig gebouwtje. Waarlijk de ossenstal van den boer zag er beter uit. Dat ging den ouden man ter harte en hij drong er bij de zendelingen op aan, dat zij eene nieuwe kerk zouden bouwen. Het volgende jaar zou het er dan ook iets van komen en de eerste hand werd er aan gelegd. Eerst moest men steenen uithakken, en die zaten op Eben-Haëzer niet bijzonder los, zoo dat dit werk moeite kostte. Nu werkt men ook niet best met eene ledige maag, vooral als men steenen uithakken moet, en op Eben-Haëzer had men niet veel in de melk te brokken. Dadelijk was HENDRIK VAN ZIJL bij de hand en zond hun meel ten geschenke, en bracht daarna een ferme vracht voor billijken prijs, zonder daarvoor loon te vragen. Toen het volgende voorjaar de goede oude weder aan het visschen was, werd de eerste steen van de nieuwe kerk gelegd. HAHN had dezen grondsteen netjes behouwen en eene opening daarin gemaakt. In deze holte deed hij zendelingsberichten en eene kroniek van Eben-Haëzer, en nu ging het met de Hottentotten in feestelijken optocht onder klokkengelui naar de bouwplaats. Men zong den 100sten psalm en HAHN bad. Toen hieven zij het 11^e vers van den 118^{en} psalm aan, terwijl vader VAN ZIJL afdaalde en den steen neerlegde. Toen de steen gelegd was, sprak de lieve grijsaard zeer plechtig: „Deze steen zij gelegd in den naam van den drieënigen God, God den Vader, God den Zoon en God den Heiligen Geest!” en bekrachtigde dit door een hamerslag en een hartgrondig „amen”. Het was intusschen reeds begonnen te regenen, en al het volk was vol vreugde en dankbaarheid. Daarna gingen zij naar de oude kerk, en dewijl er nog andere boeren uit de nabuurschap en van het strand tegenwoordig waren, werd er voor

de nieuwe kerk eene kollekte gedaan. Vader VAN ZIJL maakte een begin met 30 kaapsche daalders en het volk was gewillig tot geven, ieder naardat hij vermogen ontvangen had. In het geheel werden 300 daalders opgehaald.

Op deze wijze heeft HENDRIK VAN ZIJL tien jaren lang aan Eben-Haëzer barmhartigheid gedaan en zich een rechte zendelingsvader getoond. „Als wij geen uitzicht en geen uitkomst meer weten,” zoo placht HAHN te zeggen, „dan wenden wij ons naar „Uitkomst,” en daar worden wij niet teleurgesteld, maar krijgen ook *uitkomst*.” Deze uitdrukking is wel wat sterk; maar wij willen HAHNS woorden niet op de goudschaal leggen; liefde en dankbaarheid gaven ze hem in. Spoedig bleek het dan ook, dat alle vleesch, zelfs het allerbeste, als gras is, en dat er een tijd komt, dat men ook in de Uitkomst geene uitkomst meer vindt; — hoe slecht zouden toen de zendingen er bij gestaan hebben, als er nog niet een andere zendelingsvader ware geweest dan die, welke aan de Olifantsrivier woonde. HENDRIK VAN ZIJL was oud geworden, en hoe lang zou het nog duren, dat ook hij tot zijne vaders verzameld werd! Hij had nog een paar onvervulde wenschen. Oude lieden zien gaarne naar de klok en VAN ZIJL had het in zijn ameublement nog niet tot een gewone huisklok gebracht. Dikwijls uitte hij aan HAHN het verlangen om een klok in eigendom te mogen bezitten, en eindelijk liet hij aan het bestuur van het Genootschap onder hartelijke groetenissen verzoeken, dat zij hem toch een huisklok zouden zenden; de betaling zou hij niet onder zich laten. Zulk een Bestuur van een zendelingen-genootschap heeft vele dingen te bezorgen, maar als alles zoo gemakkelijk in orde te brengen ware als een klok voor „Uitkomst” dan was reeds sedert lang alles in orde. De boer kreeg spoedig zijn klok, en, zooals men begrijpen kan, ten geschenke, maar toen hij korten tijd daarna naar het strand reed, bracht hij een mooi vischnet mede, dat hij gratis voor

Eben-Haëzer gemaakt had en daarmee was de klok wel 10 maal betaald, want het kostte toen ongeveer 130 kaapsche daalders. En toen hij weder naar huis reisde hadden HAHN en KLEINSCHMIDT een ferme kast voor hem gemaakt om er de klok in te doen, en die mooi groen geverfd. Deze laadde de goede vader op zijn wagen, verheugde zich als een kind en zeide: „Nu, mijn oude vrouw zal recht blij wezen over dat werkje.” Ook liet hij de vrouw van HAHN eene vaderlandsche koe ten geschenke achter, die wel 70 daalders waard was. Maar vader VAN ZIJL zag niet slechts gaarne naar de huisklok, even als alle oude lieden. Nog veel liever zag hij naar een klok, wier wijzers op de eeuwigheid wijzen, en waarnaar niet alle oude lieden zien. Daarom had hij ook nog een anderen wensch, en dat wel naar eene hollandsche vertaling van JOHANNES ARNDTS „ware christendom.” Ook dat boek had hij nimmer kunnen machtig worden. Ook daarvoor wisten wij nog raad, en het werd hem van ons genootschap ten geschenke gezonden. De vreugde van den grijsaard klom ten top toen HAHN hem dit boekwerk tegelijk met twee paar kousen in „de Uitkomst” overgaf. Sedert dien tijd zag men hem veel in dat boek bezig, ook onderzocht hij nog meer zijn Bijbel dan vroeger, want zijn zoon HENDRIK was nu zoo ver, dat hij hem het grootste deel van het opzicht der hofstede kon overgeven. Toch was het niet alleen omdat de oude meer tijd had, dat hij zich tot Gods Woord voelde heengetrokken, maar veelmeer omdat hij bemerkte dat hij nog maar weinig tijd had. Onder den zegen van Psalm 90: 12 rijpte hij nu van dag tot dag als eene vrucht die hoe langer hoe zoeter wordt. Boven alles was het dat dierbare artikel over de rechtvaardiging des zondaars uit genade door het geloof, hetwelk het lieve, oude, vriendelijke kind Gods op de Uitkomst dagelijks aangenamer werd. Als hij zoo een of ander bij zich kon krijgen om met hem over den eeuwig troost zijns harten te spreken, dan was het als

huppelde dat oude hart en als kreeg het vleugelen als die der arenden. Zoo was het vooral in Augustus 1842. Reeds een paar dagen lang had het onophoudelijk geregend en de boer was zijne kamer niet uitgeweest. Daar traden des avonds nog laat drie ruiters tot op de huid toe nat zijne hofstede binnen. Het waren geliefde gasten, s. HAHN en LUTZ van Eben-Haëzer en HUGO HAHN uit het Namaqualand. De laatste was bezig een broeder te zoeken, die hem kon vervangen, want hij wilde het Damraland eens in, en de eerste zochten een assistent voor den bouw hunner kerk. Er werd naar Wupperdal geschreven, de broeders, die daar waren moesten naar „de Uitkomst” komen; men moest noodzakelijk met hen spreken. Dientengevolge kwamen nog 4 zendelingen, LEIPOLDT, BUDLER, SCHRÖDER en WAGNER. Toen was de oude zendelingsvader nog eenmaal boven de wolken van blijdschap. Zeven zendelingen te gelijk had hij nog nooit onder zijn dak gehuisvest. Maar er daalde ook een buitengewone zegen op deze bijeenkomst neer, zoodat zij zich allen verwonderden, dat bij de moeilijke aangelegenheden, die men verhandelde, zij elkander zoo goed verstonden, en het zoo goed eens werden. BUDLER was bereid zijn Wupperdal te verlaten en in Namaqualand te trekken, en WAGNER besloot mede te gaan naar Eben-Haëzer om aan den bouw der kerk behulpzaam te zijn. Welk een geest in deze conferentie onder het dak van HENDRIK VAN ZIJL heerschte, kon men beoordeelen uit een fragment van den brief van HUGO HAHN, dien hij in de Uitkomst geschreven heeft. „Is het niet onze taak en onze lust, dat wij de kennis des Heeren verbreiden,” zoo heet het daar, „zoo ver onze stem reiken kan? Wilt gij zelf, geachte Vaders, niet, dat het licht des Evangelies op den kandelaar worde gezet, om door *allen*, die in het huis zijn, gezien te worden? Ik spreek zeer openhartig en verzoek daarom vergeving als ik te openhartig ben; maar mijn hart brandt voor de uitbreiding van des

Heeren Woord in het Namaqualand, en geve de Heer, dat ik in zijnen dienst verteerd worde! Daar staat Klein-Namaqualand als een kind, dat nog geboren moet worden, maar daartoe ontbreekt de kracht. Groot-Namaqualand strekt de handen uit en roept: Komt over en helpt ons! Daar is een Jonker Afrikaner, die uit eigen beweging eene kerk bouwt en met zijn volk godsdienstoefening houdt. Daar zijn andere stammen, die met vreugde ieder opnemen, die slechts Gods woord verkondigen kan. En deze hongerigen zijn niet enkelen, neen het is een honger, die God naar zijne beloftenissen in het land heeft gezonden onder geheele stammen. En wat zullen wij van de arme, arme Damra's, Nawissen, enz. zeggen? Ach, mijn hart wordt met innerlijk medelijden vervuld, als ik aan hen denk, en één ding spijt mij maar, dat ik mij zelve niet in honderd stukken verdeelen kan om hun allen de blijde boodschap te kunnen brengen! — O, geliefde Vaders, neemt gij toch onzen BUDLER niet van ons weg, maar zend ons integendeel nog vier broeders, die allen handen vol werk zullen hebben. Ik durf wel zeggen: als ik genade gevonden heb in uwe oogen, dan geeft gij mijne bede gehoor." — Er is nu eenmaal eene wonderlijke kracht daarin gelegen als zulk een oude vader zijne handen omhoog heft in het belang zijner kinderen. Toen de conferentie afge-loopen was, zong het zevental met den gastheer en de zijnen: „*de genade zij met allen;*” toen trokken zij op en zegend het huis, waar zij vrede hadden gevonden.

De meesten van hen zagen den grijsaard niet weder. Reeds in den herfst van dit jaar leed hij veel door pijn in al zijne leden. Toen het voorjaar van 1843 kwam, had hij een groot verlangen naar zijne oude badplaats aan het strand; hij meende, dat een zeebad hem goed zou doen. Toen hij er aankwam, was men juist gereed om de nieuwe kerk te Eben-Haëzer in te wijden. Daar was veel vreugde onder jong en oud en ook de oude vader VAN ZIJL ver-

heugde zich hartelijk over het flinke gebouw, maar hij was niet meer de man van vroeger. Nog eenmaal kwam hij met het heerlijke Paaschfeest in de nieuwe kerk, maar daarna keerde hij zeer vermoeid en afgemat naar „de Uitkomst” terug en zag zijn geliefde Eben-Haëzer niet weêr. Hij gevoelde dit zelf reeds bij het afscheid en drukte zich aldus uit, dat de Heer zijn verlangen naar het zeebad gebruikt had, om hem te vergunnen nog eenmaal avondmaal te houden. Zijne pijnen werden van dag tot dag erger. Het was tegelijkertijd smartelijk en aangenaam den ouden man op zijn bed te zien liggen als een roos onder den kruisdoorn.

Nog één wensch had nu zijn oude hart: Dat toch zijn oude vader SCHMELEN nog eens bij hem kwame. Toen deze dit vernam, verliet hij dadelijk Kamaggas en kwam op Uitkomst. Ik heb er nooit iets van gehoord, wat die beide oudjes met elkander verhandeld hebben, en vragen kan men het hun niet meer, want beiden zijn reeds heengegaan. Maar LUTZ en HAHN vertellen, dat zij telkenmale als zij den ouden vader op zijn ziekbed bezochten, zich bij hem verkwikten. Zijne smarten waren groot en veel rust kon hij in zijn huis niet genieten; daar is zulk een boerenwerf niet toe ingericht. Echter hoorden zij nooit eene klacht van hem, ofschoon hij wenschte, dat de Heer spoedig kwame. Onder zijn hoofdkussen lagen de Bijbel en ARNDT, zoo dikwijls hem dit mogelijk was las hij daarin. Zoo lag hij op drie maanden na twee geheele jaren.

Toen in 1845 de visscherij van Maart wederkwam, sloop de holoogige honger vergezeld van besmettelijke ziekte op Eben-Haëzer rond als nooit te voren. Waar blijft nu VAN ZIJL met het mud meel en het vaatje boter? Moeder HAHN kon het nu zoo goed gebruiken. En de kleine THEOPHILUS heeft in langen tijd geene rozijnen gegeten. Vader VAN ZIJL brengt geene rozijnen meer. Op den 2^e Maart liet de Heer zijnen dienaar in vrede heengaan.

VIJFENTWINTIG JAREN IN STELLENBOSCH.

Op den 7^{en} October 1829 waren de eerste Rijsche zendelingen in de Kaapstad aan land gestapt. Onder hen bevond zich PAULUS DANIEL LÜCKHOFF, de eenige Elberfelder bovendien, die tot dusverre door het Rijsche genootschap werd uitgezonden; toenmaals was hij 26 jaren oud. Even als de overigen was ook hij zeer verlegen werwaarts hij zijn weg te nemen had om de heidenen te bereiken; in die dagen wist men er te huis heel weinig van, en daarom was het viertal opgedragen den raad van Engelsche vrienden aan de Kaap in te winnen. Maar deze kwam hun voor niet bijzonder goed te zijn. Wat nu aan te vangen? De barmhartige God liet niet lang op zich wachten, want er verliepen slechts enkele weken of daar kwam een deputatie van Stellenbosch in de Kaapstad aan, welke het verzoek overbrachten, dat LÜCKHOFF hun zending worden zou. De afgevaardigden waren geene heidenen, maar eerlijke christenmenschen, Stellenbosschers, en Stellenbosch is eene Nederlandsche kolonie in het Kaapland, ettelijke mijlen van de Kaapstad verwijderd. De kolonisten hielden toen ter tijd allen slaven, meest Negers, Mozambiekers, ook enkele Maleiërs. Nu bestond in Stellenbosch sedert het jaar 1800 een klein zendinggenootschap, door eenige godvreezende boeren opgericht, hetwelk er een eigen zending op na hield, om de kleurlingen in het Woord Gods te onderwijzen, want de leeraar van Stellenbosch bemoeide zich niet met hen en vele boeren lieten hun slaven opgroeien als het vee. Men telde toen in Stellenbosch en een uur in den omtrek niet minder dan 2000 slaven. Ongelukkig waren de beide zendelingen, welke het Stellenbosscher genootschap in de 29 jaren van zijn bestaan gehad had niet veel vooruit gekomen; in het genootschap zelf was nu ook juist geen brandende ijver voor de zaak des Heeren, toch waren er

altijd nog eenige leden aanwezig, welke haar ter harte namen. Deze hoorden nauwelijks, dat er Duitsche zendelingen in de stad waren, of het bestuur van het genootschap nam het besluit om een van hen voor Stellenbosch te gaan vragen, omdat zij reeds sedert eenigen tijd geen zendeling meer hadden. En hunne keus viel op LÜCKHOFF. Die moest dan ook naar Stellenbosch om te preeken. „Het licht gaat voor ons in de duisternis op” zeiden de slaven van eene kolonist, toen zij uit de kerk kwamen, en eenstemmig verkozen de bestuurders van het genootschap LÜCKHOFF tot hun zendeling. Deze kon natuurlijk niet dadelijk aannemen, maar moest met de overige drie raadplegen; van zekeren kant kwamen er vele bedenkingen en zwarigheden tot eindelijk, zoo als het bij zulk heen en weer slingeren gewoonlijk gaat, de Heer tusschen beide trad en op zijne wijze doorbrak. Toen LÜCKHOFF niet wist, wat hij doen zou en er juist weder een dringende brief uit Stellenbosch aangekomen was, gaat hij 's avonds naar eene kerk in de Kaapstad, waar juist een zendeling preekte. Deze had tot tekst Exod. 14: 15: „Wat roept gij tot mij? zegt den kinderen Israëls dat zij voorttrekken.” Dit was voor LÜCKHOFF volmaakt gepast, en deze verklaarde in het naar huis gaan, dat het nu zijn wil was naar Stellenbosch te trekken. Het drietal had er niets op tegen, en den volgenden Zondag, 6 Januari 1830 hield LÜCKHOFF zijne intreerede te Stellenbosch. Dit ging alles evenzoo in zijn werk, als wanneer bij ons een dominé zijn intree doet. Het zendelinggenootschap had reeds sedert jaren eene eigen kerk voor de gekleurde bevolking laten bouwen, die omstreeks 500 toehoorders kon bevatten. In de voorste banken zaten de bestuurders en achter hen de slaven. Maar daar was geene gemeente. De beide vorige zendelingen hadden in het geheel slechts 13 heidenen gedoopt, welke deels gestorven, deels vertrokken waren. De menschen welke zich in en buiten de kapel bevonden waren allen

heideneu. De leeraar van Stellenbosch leidde door eene toespraak LÜCKHOFF als hun zendeling tot hen in en daarop predikte deze over Handelingen 10:29: „Daarom ben ik ook zonder tegenspreken gekomen, ontboden zijnde. Zoo vraag ik dan, om wat reden gijlieden mij hebt ontboden?” Dat de wijzen uit het Oosten, op den dag van Driekonigen, ook ter sprake kwamen spreekt van zelf.

Dat was het begin der Rijnsche zending in Stellenbosch. Ik zeg „Rijnsche zending”, want ofschoon LÜCKHOFF door het Stellenbossche genootschap als zendeling werd aangenomen en ook daardoor onderhouden werd, bleef hij toch onder de leiding van het Bestuur in het vaderland. Een paar oude godzalige luidjes namen hem bij zich in huis en hij leefde met en bij hen alsof hij hun eigen kind geweest was.

Werk was er waarlijk genoeg en over verveling had de zendeling zich niet te beklagen. Behalve de openbare prediking des Zondags en een paar malen in de week, had hij drie bijzondere werkzaamheden. De eene was de avondschool; zij werd met volwassenen gehouden, zooveel er maar lust hadden om te leeren. Daarin was het boven alles om de kennis van Gods woord te doen. Gelukkig, 't zij in het voorbijgaan gezegd, sprak de zendeling Hollandsch, dat alle „gekleurden” daar verstaan. De andere werkplaats was de dorpsgevangenis. Hier waren niet allen slaven, maar ook Hottentotten en Bastaards, welke hun straf ondergingen, louter heidenen, wier zielezorg door de plaatselijke overheid aan den zendeling was opgedragen. De derde bezigheid was buiten het dorp. Rondom de kom van het dorp lagen de boerderijen der kolonisten en daaronder verscheidene, die door de bestuurders van het genootschap bewoond werden. Op al deze hofsteden waren slaven en LÜCKHOFF reisde rond om hun het woord Gods te prediken. Indien hij iedere week twee dagen voor deze bezoeken afzonderde, dan had hij toch nog

8 weken noodig eer hij rond kwam. Daar had hij menigmaal 40, 60, ja 100 slaven tot toehoorders, welke meestal bereidwillig door hunne meesters naar de avondgodsdienst-oefeningen werden gezonden. Ook moet ik nog opmerken, dat onze zendeling door vele godvreezende menschen verzocht werd tot krankbezoek, of tot oefening houden; want met den leeraar der plaats was het toen niet al te best gesteld.

De verwaarloozing onder de niet blanke bevolking was groot en de arbeid onder haar viel zuur. Een voorval als het volgende was waarlijk geene uitzondering. LÜCKHOFF vroeg in de Zondagmiddag-catechisatie: „van waar hebt gij en al wat bestaat uwen oorsprong?” Van 100 slaven, die tegenwoordig waren, gaf niemand antwoord. De vraag werd viermaal gedaan, om hen tot nadenken te brengen. Eindelijk staat een 40 jarige slaaf op en antwoordt: „*van den duivel*”. Toch waren er van het begin af altijd eenigen, welke de moeite aan hen ten koste gelegd, door hunne vlijt verzoetten, daar zij alle krachten inspanden om het heil deelachtig te worden. Vele anderen deden daarentegen den zendeling ook allerlei verdriet; en dat waren de heidenen niet alleen. Op Stellenbosch bevonden zich onder de Christenen vele vijanden der waarheid, die met het zendingswerk den spot staken. Zij overlaadden LÜCKHOFF met schimp, wierpen de glazen der school in, zetten eene mand met steenen voor de kerkdeur en al dergelijke guitenstreken meer, die Satans trawanten in alle werelddeelen uitvoeren. Ook de Mohamedanen pasten op hun tellen. Het was toen reeds de tijd, dat onder de slaven, voornamelijk onder de Maleiers, voor den valschen profeet eene krachtige zending begonnen werd, niet minder in Stellenbosch dan elders. Natuurlijk kon Ismaël zijn karakter niet verloochenen; hij moest tegen den zoon der vrije opstaan, daar deze hem in het vaarwater gekomen was. LÜCKHOFF heeft het in de eerste jaren hard genoeg tegen hem te verantwoorden gehad.

Op den 13^{en} Maart 1831 mocht de zendeling de eerste vrucht van zijnen arbeid inoogsten. Het was eene oude 60 jarige vrouw, die zich zelve uit de slavernij had vrijgekocht. AURORA, in het Hollandsch „morgenrood” was de heidensche naam van deze eersteling der geheele Rijn-sche zending, die op genoemden dag in den doop des Heeren werd gedoopt. Op dit morgenrood is een aange-name zalige morgen in dezen arbeid gevolgd. God zij daarvoor geloofd! De oude vrouw werd in Stellenbosch wel buitengewoon belasterd, maar waar doet men dat niet? En LUCKHOFF werd deze smaad rijkelijk vergoed door de hartelijke belangstelling, die een kleine kring van godzalige lieden in het dorp in zijn werk stelde. In het bijzonder moet ik gewag maken van drie vrouwen, welke zich geheel wijdden aan eene dagschool voor heidensche vrouwen, en dat wel jarenlang met onverdroten ijver. Eveneens moet ik melding maken van een godvreezend man, die LÜCKHOFF in de avondschool ter zijde stond, en die deze dikwijls geheel alleen hield als de zendeling krank of op reis was. En dat alles om Christus wil. Ook niet alleen voor de kleinen; o, neen, in de eerste jaren was er zooveel aan de grooten te doen, dat de kleinen hun eisch zelfs niet krijgen konden. Al de scholen, die tot dusverre genoemd zijn, waren voor volwassenen. Maar weldra openbaarde zich de noodzakelijkheid om ook de kinderen onder regelmatige schooltucht te brengen, en na drie jaren werd tot eene kinderschool overgegaan, waar naast echter de anderen bleven voortbestaan. Zendeling WACHTENDONK werd tot dat einde aan LÜCKHOFF toegevoegd, welke laatste omtrent dezen tijd met eene vrouw uit Stellenbosch in het huwelijk trad en een woonhuis ten geschenke kreeg. WACHTENDONK bleef niet lang aan LÜCKHOFFS zijde arbeiden, daar hij reeds in het volgende jaar stierf. In zijne plaats trad nu zendeling KÜLPMANN, die hier zijn loopbaan begon. Ook trad in dezen tijd nog

eene andere hulpe in dienst der zending, die haar jaren lang tot sieraad strekte, ik bedoel zuster KÜHLER, de lieve diakones der Stellenbossche gemeente. Onder kruis en trouw aanvaardde zij haar ambt; niet ver van het dorp verdrong haar man; hij was nog maar zeer onlangs als zendeling aan de Kaap gekomen. Zijne weduwe bleef in Stellenbosch, en vond daar dadelijk met de drie boven vermelde vrouwen zooveel te doen in de vrouwenschool, en de Heer gaf zooveel zegen op haar werk, dat haar besluit spoedig was genomen, om haar leven in den dienst der zending te blijven besteden.

Vier jaren was LÜCKHOFF in Stellenbosch geweest, en zijne kleine gemeente was tot 16 zielen aangegroeid, toen eene gebeurtenis plaats vond, die van groote beteekenis was voor de zending in de Kaapkolonie. Tot dusverre waren de meeste kleurlingen, met uitzondering van de Bastaards en Hottentotten, slaven; slechts weinigen hadden zich vrijgekocht of waren vrijgelaten. De slavenstand stond wel niet volstrekt de bekeering in den weg; maar veroorzaakte toch vele moeilijkheden, voornamelijk als de meesters der slaven, wat helaas, maar al te vaak het geval was, geen vrienden van het Evangelie waren. Toen verklaarde Engeland alle slaven in de kolonie vrij, betaalde eene aanzienlijke som gelds om de eigenaars tevreden te stellen, en stelde een tijdperk van 4 jaren vast, binnen hetwelk de geregelde overgang van de slavernij in de vrijheid plaats zou vinden. Op den eersten December van het jaar 1838 mocht er in de geheele kolonie geen enkele slaaf meer te vinden zijn. De indruk, dien dit besluit teweeg bracht, was machtig; in de slaven ontwaakte de vrijheidszin, in de kolonisten de verbittering over dezen maatregel der regeering en daarbij de bezorgdheid voor het misbruik, dat de kleurlingen van hunne vrijheid zouden maken. De zendelingen zagen zich nu de moeilijke taak opgelegd om door het woord der waarheid, dat waarlijk

vrij maakt, de vleeschelijke vrijheidszucht der kleurlingen te dempen, en daardoor de lasteringen en verkeerde vermoedens der kolonisten te beschamen. Ook in Stellenbosch werd daarvan veel werk gemaakt, zooals men denken kan. Ongelukkig begon toen LÜCKHOFF reeds te sukkelen, en daar KÜLPMANN verplaatst was, werd de arbeid dikwijls te zwaar, ofschoon de trouwe helpers van vroeger de hand niet van den ploeg aftrokken. Vooral de streek, die later Sarepta genoemd werd, leverde veel vreugde op, omdat zich daar reeds vele lieve opgewekte zielen bevonden, in wier schatting de zendeling altijd te weinig kwam. Ook de kinderschool was in bloei geraakt, zoodat de Opperrechter uit de Kaapstad, de president van alle schoolcommissies in de kolonie, zijne groote tevredenheid daarover betuigde, en van de regeering voor haar eene ondersteuning verwierf van 600 pruisische daalders. Zendeling KNAB werd toen voor haar bestemd. Hoe dichter in dit jaar de dag der vrijlating naderde, des te grooter werd in het dorp het getal der kleurlingen. Velen konden zelfs den dag hunner bevrijding niet afwachten; zij kochten zich vrij en zetten zich als daglooners te Stellenbosch neer. Men bouwde reeds bij voorbaat groote huizen in het dorp, die men bij gedeelten aan de kleurlingen verhuurde. Daardoor vermeerderden ook het kerk- en schoolbezoek in het oog vallend. Daar er vroeger slechts van 100 tot 200 regelmatige kerkgangers waren, zoo bedroeg hun getal tegen het jaar 1838 in den regel 500. Terwijl de jaarlijksche kollekte, welke bij iedere godsdienstoefening aan de deur werd gehouden, en die aan het Stellenbossche genootschap werd overgegeven, vroeger slechts 30 tot 50 gulden bedroeg, zoo steeg deze in 1837 tot *f* 100 en in 1838 zelfs tot *f* 260. De wasdom der gemeente was naar verhouding langzaam toegenomen. Aan het eind van 1838 waren 39 volwassenen en 43 kinderen gedoopt geworden, en bedroeg het getal avondmaalgangers 45. Een zeer

groot getal stond gereed tot de gemeente toe te treden, en ontving tot dat einde zorgvuldig onderricht. Zoo veelbelovend was toenmaals de zending in Stellenbosch, dat ook de Engelsche Methodisten een zendeling daarheen zonden, die van toen af naast de onzen zijne werkzaamheid begon, hetgeen, ongelukkig, niet zonder onaangename ervaringen geschieden kon.

Zoo kwam dan de eerste dag van December 1838 in het land en met hem de vrijlating der slaven. De toeloop naar de kerk was dien dag buitengewoon, en alles liep zonder de rustverstoringen, die de kolonisten geprofeteerd hadden, af. De kolekte aan de kerkdeur bedroeg 72 gulden. Maar dit was klaarblijkelijk, dat de zending door deze gebeurtenis in een anderen toestand was gekomen. In het Stellenbosch-genootschap zelve was de onverschilligheid voor de zending toegenomen naarmate de dag van de vrijlating der slaven naderde. Vele leden daarvan verklaarden luid, dat zij niets meer voor de bekeering der heidenen wilden doen. Daar tegenover drong in de harten der bekeerden uit de heidenen met den dag hunner vrijlating een nieuw leven binnen. Sedert zij vrije leden der burgerlijke maatschappij waren, die niet meer met lijf en leven van hunne meesters afhingen, ontwaakte in hen het verlangen ook om eene kerkelijke gemeente te vormen, en niet meer, zooals vroeger, veracht en nauwelijks geduld, met allerlei achterstelling bij de blanken, als gasten en vreemdelingen in de groote Christengemeente toegelaten te worden. Vroeger moesten zij toch in de Christelijke kerk op den grond zitten, terwijl de blanken op stoelen zaten, en durfden ook nooit de gedoopten te gelijk met de blanken aan den nachtdaalsdisch plaats nemen. De zendingen oordeelden dat dit verlangen met het Woord Gods overeenstemde, en voor de vrije ontwikkeling van het geestelijk leven heilzaam en noodig was; daarom willigden zij gaarne hun begeerte in, om uit hun midden een kerkeraad te

kiezen. Zoo werden dan twee ouderlingen en twee diakenen gekozen, die met de zendelingen de gemeenteaangelegenheden behartigen zouden. De ijver dezer jeugdige gemeente was groot. Daar de tegenwoordige kapel bij de altijd grootere opkomst te klein werd, zoo besloten zij uit hun eigen middelen eene nieuwe, grootere kerk te bouwen en spoedig was daartoe voor 5000 gulden ingeteekend en waren 80000 tegels in gereedheid gebracht, terwijl dienstbetooningen van allerlei aard bij het bouwen werden toegezegd. Maar het zendelinggenootschap van Stellenbosch had maar geen vrede bij deze geweldige krachtsontwikkeling van de eertijds zoo diep onderworpen slaven; het maakte aanspraak op de kapel als zijn eigendom en beloofde die te vergrooten, ook zag het ongaarne, dat de heidenen eene eigene school bouwden, en begeerde dat deze hunne bijdragen aan het bestuur zouden afstaan. Om den vrede te bewaren, bleef toenmaals de kerkbouw achterwege en vergenoegde men zich met het vergrooten der oude kerk, ook bleven de kleurlingen voortgaan een gedeelte hunner kollekten aan het genootschap af te staan. Een ander gedeelte daarvan legden zij deels in de armkas, die reeds sedert jaren bestond en welke zich voornamelijk in het moeilijke jaar 1839 nuttig toonde. Toen toch kwamen de mazelen na 32 jaren voor het eerst weder in de kaapkolonie en was er veel ondersteuning voor behoeftigen noodig. Anderdeels besteedden zij die gelden aan de school, welke toen onafhankelijk van het Stellenbossche genootschap ingericht werd. Ook bleef het toezicht over de inwendige aangelegenheden der gemeente aan den kerkeraad opgedragen. Niettegenstaande deze onaangename stoornis ging het eigenlijke zendingswerk flink vooruit. De vruchten van het nieuwe leven werden openbaar, zoodat het ook zichtbaar werd voor die menschen welke anders geen oog voor het werk des Geestes hebben. Zoo verklaarde omstreeks dezen tijd de burgerlijke commissaris bij gelegenheid van een

schoolfeest der Stellenbossche broeders; dat hij er dikwijls over had nagedacht, waar het toch van daan kwam, dat in de laatste jaren slechts zoo weinig gerechtszaken voorkwamen, zoowel in lagere als hoogere gerechtshoven; hij wist daarvoor geene andere oorzaak op te sporen dan de ijverige werkzaamheid der zendelingen, door welke de menschen niet allen op geestelijk en kerkelijk gebied, maar ook in het huiselijk en burgerlijk leven in ieder opzicht beter werden. Ik voer hier nog in het bijzonder als een bewijs aan, hoe Gods Woord toenmaals in eere was, dat de zending der Muzelmannen op dit dorp zoo goed als geen voortgang had. De bevrijding der slaven had namelijk ook de Mahomedanen zeer wakker gemaakt. Een hunner priesters roemde in de Kaapstad er op, dat aldaar in een jaar bij de 3000 kleurlingen Muzelmannen waren geworden. In Stellenbosch echter niet één. Daarentegen wies de Gemeente. In 1840 werden alleen 135 kinderen gedoopt, toen waren er ook 76 avondmaalgangers en in de school zaten bij de 400 kinderen. Daarbij was de toevloed tot de kerk zoo groot, dat het Stellenbossche Genootschap nieuwe pogingen aanwendde om de kerk weder aanmerkelijk te vergrooten. Eene kolekte daartoe door LÜCKHOFF ingesteld, en waaraan niet alleen christenen maar ook heidenen deel namen, bracht 20000 kaapsche guldens op. Het was een groote feestdag toen de nieuw aangebouwde vleugel der kerk op den 1^{en} December 1840 werd ingewijd. Dit bedehuis kon nu 1200 menschen bevatten en toch was het nog niet groot genoeg, want niet allen konden plaats vinden. De kolekte bedroeg op dien dag 400 gulden.

Ook de inwendige toestand der gemeente was over het geheel verblijdend. Er was altijd, zooals dat bij zulk eene jonge gemeente niet anders te verwachten is, veel zwakhed en onvolkomenheid, en er hadden ook „teruggangen” plaats; maar er werd eene ernstige tucht gehandhaafd, en lieve zielen, die in levendige gemeenschap met hun Heiland

leefden, waren gelukkig niet zoo heel dun gezaaid. Daar waren er velen, die iedere ook de oudste Christelijke gemeente ten sieraad zouden hebben verstrekt.

Nog een gevolg van de vrijmaking der slaven moet hier vermeld worden, daar het de zending op Stellenbosch zoo belangrijk maakte. De vrijgelaten slaven zochten natuurlijk werk, om hun brood te verdienen en dit vonden zij voornamelijk in de Kaapstad en in en bij de dorpen. Zoo werd ook Stellenbosch eene verzamelplaats der kleurlingen. Hun getal had zich in 1840 tegen tien jaren vroeger verdrievoudigd. Men telde binnen Stellenbosch en in de omstreken 7000 hunner. Met dit getal wies natuurlijk ook de behoefte naar vermeerdering der zendingskrachten. Nu werd LÜCKHOFF ongelukkig door eene hardnekkige hoofdpijn zeer in zijn arbeid gehinderd, en hoe aanhoudend en rusteloos hij ook altijd voortwerkte, toch kon hij met KNAB samen het werk niet naar eisch volbrengen. Daarom werd in den zendeling ESSELEN eene nieuwe kracht voor de zending naar Stellenbosch gezonden. Het genootschap aldaar bracht nog maar ter nauwernood *f* 500 op voor LÜCKHOFF, al het overige, dat tot onderhoud der zending noodig was, moest van Duitschland komen, waarbij evenwel de aanzienlijke ondersteuning, die de regeering voor de school gaf, zeer te pas kwam. Nu gedeide het werk in den omtrek, vooral aan de Kuilsrivier, bijzonder voorspoedig door den ijver van ESSELEN. In 1843 bracht deze het zóóver, dat daar eene kapel gebouwd werd, ook werd er eene eigene school gesticht en de geheele buurt kreeg den naam Sarepta, terwijl zij als een onderdeel van Stellenbosch bleef bestaan. In 1844 waren daar reeds 10. gemeenteleden, onder welke menige zoete vrucht der genade te genieten viel. Omdat er op Sarepta zelve geen goed woonhuis voor den zendeling was te vinden, en de middelen van het genootschap niet toereikend waren om er een te bouwen, zoo werd de dienst daar van uit het

4 uren verwijderde Stellenbosch waargenomen, hetgeen vele bezwaren met zich medebracht. Een onderwijzer voor de school was op Sarepta woonachtig; hij was wel is waar nog jong en bovendien zelf een kleurling, maar hij heeft zich toch goed gehouden, dat zoo veel te meer vermelding waard is, omdat de helpers uit de inboorlingen, wegens de vele verzoeken, waaraan zij bloot staan, en waartegen zij lang niet allen bestand zijn, slechts zelden op den duur getrouw en bruikbaar blijven. Wij danken er Gods genade voor, dat het met JANUARI op Sarepta anders en beter is gegaan. Ditzelfde kunnen wij van een paar inlandsche meisjes zeggen, die als bewaarschoolhouders op Stellenbosch aangesteld werden. Zij hebben zich flink gehouden en een van haar is later met JANUARI in het huwelijk getreden, en staat als schoolmeestersvrouw op Sarepta, waarbij alleen de bewaarschool te Stellenbosch verloren, maar Sarepta zeker veel gewonnen heeft.

Op deze wijze hadden de zendelingen zestien jaren op Stellenbosch gearbeid; van dat werk was eene gemeente van 218 volwassenen en 195 kinderen de vrucht. Toen had er in 1846 voor hen weder eene gewichtige gebeurtenis plaats. Tot dusverre had het Stellenbossche Genootschap de geheele werkzaamheid onder de kleurlingen en daarom ook de gemeente zelve beschouwd als onder zijn opzicht staande, en hoe weinig het zich in den loop der jaren ook om de geheele zaak bekommerd had, zoo was toch eene enkele omstandigheid toereikend om het bestuur op eenmaal in vuur en vlam te zetten. Naar het reglement van het Genootschap bestond dit uit 12 leden, waarvan jaarlijks 4 aftraden en 4 nieuwe werden gekozen. De bestuurders konden slechts uit de bijdragende leden gekozen worden. Tegen het einde van het jaar 1845 was evenwel het Genootschap zóó ingesmolten, dat er nog slechts twee leden verkiesbaar waren voor het bestuur. Toen sloegen de zendelingen voor, de andere twee uit de niet blanke

bevolking te kiezen, van welke een niet onbeduidend getal betalende leden van het Genootschap waren geworden; reeds vroeger was zulk een voorstel van het Genootschap zelve uitgegaan. Maar toen nu in der daad aanstalten werden gemaakt om tot die keuze overtegaan, ontwaakte de oude verachting der blanken tegen de kleurlingen op nieuw, en dat met alle kracht. Men koos twee kleurlingen tot bestuurders. Dit had niet alleen ten gevolge, dat vele bestuurders hun post nederlegden, omdat zij met „dat zwarte goed” niet samenwerken wilden, maar men stond er ook op, dat het reglement van het Genootschap zóó zou worden veranderd, dat de keuze der kleurlingen onmogelijk werd gemaakt. De zendelingen konden in zulk een beginsel niet toestemmen; de gemeente was daar natuurlijk ook niet mede tevreden, en het kwam nu tot zeer stormachtige tooneelen, die ten gevolge hadden, dat de zendelingen met de gemeente zich van het Stellenbossche genootschap afscheidten, de kerk verlieten en eene zelfstandige, onafhankelijke gemeenschap vormden, die enkel onder de leiding van het Rijsche Zendinggenootschap stond. De kleurlingen hadden besloten om de ondersteuning, die zij door het kerkgebouw en het inkomen van een hunner zendelingen van het Stellenbossche Genootschap ontvingen, te laten varen, en dat alles uit eigene middelen en door de hulp van enkele goede vrienden te boven te komen. Twee maanden lang duurde deze scheiding en de godsdienst-oefening werd in de school gehouden. Eindelijk draaide men bij. Het Genootschap erkende de gemeente als zelfstandig en liet haar de gebouwen als kapel, woonhuis enz. over, alleen onder voorwaarde, dat zij de noodige herstellingen en de renten der loopende schuld overnam, en ook dat de godsdienstoefeningen daarin op de tot dusver gebruikelijke wijze zouden worden gehouden. Werden deze voorwaarden niet vervuld dan kon het Genootschap zijne eigendommen na 20 jaren weder terug vorderen.

De beslissende stap tot zelfstandigheid was alzoo gedaan; nu was de vraag nog of de gemeente genoeg levensvatbaarheid had, om op den ingeslagen weg voort te gaan. Het kon niet missen of de zucht naar vrijheid, die zich bij die gelegenheid geopenbaard en zich ook reeds krachtig betoond had, moest nog door menige wankeling heen worstelen. Dit werd spoedig openbaar. Het was noodig geworden, dat ESSELEN naar een anderen zendingspost werd verplaatst. Dit was verscheidenen gemeenteleden niet naar den zin, en zij stonden er op, dat ESSELEN hun zendeling bleef. Zij lieten zich daarover uit in een onbetamelijken toon, die aan hooghartigheid grensde; zelfs LÜCKHOFF, hun oude, geliefde zendeling had daaronder te lijden; daarbij lieten zij hun misnoegen ook daardoor blijken, dat zij hunne bijdragen tot onderhoud der gemeente of geheel terug hielden of slechts in geringe mate aan hunne verplichting in dezen voldeden. Maar, God zij geloofd! deze weifeling is de eenige gebleven en werd ook schielijk geheel overwonnen. Wij deelen hier als eene karakterestieke bijzonderheid den brief mede, welke de Conferentie der zendingen als antwoord op het straks genoemde onbetamelijke protest van een aantal Stellenbosscher gemeenteleden, schreef. Hij luidt aldus: „Geliefden in den Heer! Uw brief van den 1^{en} Januari dezes jaars hebben wij ontvangen, en daaruit met vreugde gezien, dat gij de verplichtingen gevoelt, welke gij jegens het geachte Rijnsche Zendingsgenootschap hebt, door welks bemoeieningen gij tot de erkenning van Christus onzen Heiland zijt gekomen. Dat gij den wensch koestert ten gevolge uwer eigene geldelijke bijdragen, de reeds sedert zoo langen tijd genoten ondersteuning van dit Genootschap te kunnen ontberen, en zelve in uwe behoeften wilt voorzien keurt niet alleen het Rijnsche Zendingsgenootschap maar bovenal Christus uw Heer en Heiland in u goed. Ten eerste stelt gij daardoor anderen, die het Evangelie nog nooit hoorden, in staat om dat te vernemen en anderszins is het een bewijs van uwe dank-

baarheid voor alles, wat Hij in zoo ruime mate voor u heeft gedaan. — Te gelijkertijd verwacht evenwel het geachte Rijnsche Genootschap van u, dat uwe dankbaarheid jegens hetzelve boven alles zichtbaar worde door stille onderwerping, wanneer het door vaderlijke, voor onze verschillende nieuwe gemeente, en om andere gewichtige, redenen gedrongen wordt eene verwisseling van standplaats onder uwe waardige leeraren te doen plaats vinden. Bij zulk eene gelegenheid moet gij er juist naar trachten om het vertrek van uwen leeraar minder moeilijk, en de aankomst van een nieuwen in uw midden, en zijn intrede in zijn ambt meer gezegend te maken. Dit wordt u des te gemakkelijker gemaakt daar gij bij de tegenwoordige verplaatsing u niet alleen uwe beide oudste waardige leeraren behoudt, en alleen de heer ESSELEN van standplaats verandert, die buiten zijne schoolwerkzaamheden geen leeraar te Stellenbosch maar te Sarepta is; — maar ook daardoor, dat, zoo als gij zelf toestemt, een waardig leeraar zijn opvolger wordt, door wiens bemoeiingen uwe school geenszins een voortdurend nadeel lijden zal. — Daarom gevoelt de conferentie zich gedrongen u bij dezen op uw ingezonden verzoek te zeggen dat in de eenmaal door het Rijnsche Genootschap gemaakte schikking geene verandering kan komen of geen uitstel kan gedoogd worden. Het kan ons niet anders dan tot droefheid zijn, uit uw schrijven te vernemen, dat een geest van ontevredenheid bij u is ingedrongen, waarom wij ons ten slotte des te meer verplicht achten, u met oprechte liefde in den naam des Heeren te vermanen, om door een goed gedrag en stille onderwerping naar Gods Woord uwe leeraars en voorgangers te eeren, en hun hun gewichtig en moeielijk ambt onder u aangenaam te maken. Slechts op die wijze zult gij hoe langer hoe meer, niet achteruitgaan, maar onder Gods zegen vooruit komen en opwassen in de kennis en genade van onzen Heer Jezus Christus.”

En, zooals reeds gezegd is, was daarmede de zaak afgedaan. ESSELEN verliet Stellenbosch en in zijne plaats kwam zendeling TERLINDEN, die bij de toenemende lichaamszwakte van LÜCKHOFF niet alleen met KNAB samen de school, maar ook den kerkdienst op Stellenbosch en Sarepta had waar te nemen.

Veel moeilijker viel het der gemeente, de noodige geldmiddelen bijeen te brengen, die zij tot onderhoud der zending beloofd had. Wel trad dadelijk het grootste deel der leden tot eene vereeniging voor het Rijsche Zendingsgenootschap toe, die hare bijdragen aan de zendingen beloofde te geven; maar men mag niet vergeten, dat de meeste kleurlingen uit de dorpen niets meer dan daglooners zijn, welke geene eigendommen bezitten. Waren zij nu van de liefde voor Christus zóó doordrongen geweest, als men dit wenschen zoude, dan zouden zij ook in hun stand en bij de over het algemeen goede verdiensten aan de Kaap, hunne benoodigdheden voor kerk en school en daarbij nog hunne bijdragen voor de zending uit eigen middelen hebben kunnen bekostigen. Dat dit niet het geval werd is zeker een teeken, dat aan hun leven voor God en de daaruit voortspruitende offervaardigheid nog veel ontbrak. Doch wie zal een steen op de arme kleurlingen werpen? Hoe vele oude gemeenten zouden er dan onder ons niet zijn, die onder dergelijke omstandigheden eveneens doen als onze jonge gemeente te Stellenbosch sedert 1847 in dit opzicht gedaan heeft. Zij telt thans met Sarepta samen vierdehalf honderd avondmaalgangers; zij moet de reparatie aan kerk en school bestrijden, desgelijks de renten opbrengen van een niet onbeduidend kapitaal, dat op de kerk rust; zij onderhoudt eene armenkas voor de armen der gemeente en brengt bovendien sedert 1847 door elkander tusschen 700 en 800 gulden aan jaarlijksche bijdragen voor het Rijsche genootschap bijeen.

De geestelijke ontwikkeling der gemeente was in de

laatste jaren tamelijk gelijkmatig zonder buitengewone gebeurtenissen. De wereldsgezindheid, die in de kolonie telkens grooter wordt, ook onder de niet-blanke bevolking, is ook te Stellenbosch niet zonder nadeeligen invloed op het zendingswerk gebleven. Niet alleen, dat vele heidenen zich nooit in de kerk laten zien, ook in het gemeente leven is veel verkoeld. „Van de vruchten onzer getuigenis is weinig te zeggen,” schrijft TERLINDEN van de laatste jaren, „het schijnt hier tegenwoordig een tijd te zijn, waarin wij het zaad des Woords in hope moeten zaaien. Ik weet, dat het niet altijd zomer is en evenmin altijd oogst, maar die koude, barre winter, waarin bijna niets tot rijpheid komt, duurt zóó lang, dat u den moed zou beginnen te ontzinken. Toch is nog ieder jaar een tamelijk groot getal catechisanten uit de heidenen tot de gemeente toegetreden. In het voorgaande jaar was er tweemaal doopfeest. Het eerste op Pinksteren. Toen doopte TERLINDEN 8 jonge lieden, 2 jongelingen en 6 jonge dochters. „Onder de jongelingen was een neger;” schrijft LÜCKHOFF, „die als 10 jarige knaap op de Westkust van Afrika aan zijne ouders ontroofd, en met vele anderen op een slavenschip gepakt werd, om als slaaf verkocht te worden. Voor ongeveer 12 jaren werd dit schip door een Engelschen slavenkruiser opgebracht en naar de Kaap gevoerd. Hier werden de geroofde Negers onder de lieden verdeeld. De ouden moesten zich verbinden om daar een jaar te blijven, de jongen tot zij meerderjarig waren. Ik nam dezen knaap tot mij en zond hem jaren lang in de dagschool. Sedert een jaar is hij vrij, maar hij heeft verkozen bij ons te blijven wonen, en dient nu voor loon; hij doet tuinarbeid en wat zoo verder voor de hand komt. Kerk, Catechisatie en avondschool verzuimt hij nooit, houdt zich met zijne landslieden, die meestal zeer onkerkelijk en zelfs losbandig zijn, niet op, en is een intieme vriend van den schoolmeester op Sarepta.” TERLINDEN roemde onlangs zijne

kennis der heilswaarheden. Het tweede doopfeest van het vorige jaar vond den 30sten Juli plaats. KNAB doopte en schrijft daarover: „Ik had de vreugde 29 volwassenen door den heiligen doop in de kerk van Christus binnen te leiden. Er waren onder hen vele bejaarde lieden van over de 50 tot 73 jaren, van welke verscheidene in andere plaatsen, een zelfs op een afstand van twee uren bij kolonisten verhuurd zijn. Eene oude vrouw van 73 jaren zeide, dat zij bijna den ganschen dag noodig had, om den weg van anderhalf uur af te leggen. Daar zij in onwetenschap oud geworden en hare verstandsvermogens zeer verzwakt en stomp geworden waren, zoo had ik groote moeite om haar den weg der zaligheid duidelijk te maken. Het was reeds eenmaal in de pen om deze lieden op het vorige kerstfeest te doopen, en later weder eenige malen, maar dan waren enkelen van hen in den oogst op het land bezig, dan weder waren anderen krank, en om die reden moest de doop uitgesteld worden. Vroeger waren bij het doopfeest weinig mannen en veel vrouwen; ditmaal was het getal mannelijke en vrouwelijke doopelingen bijna gelijk, 14 mannen en 15 vrouwen.” — Naast veel koudheid vindt men in de gemeente toch een getrouwe opkomst bij de godsdienstoefeningen; eerbareid en tucht worden gezien en het kleine hoopje levendig geloovige zielen, het zout der gemeente, ontbreekt ook niet. Ongelukkig hebben de bezoeken op de omliggende plaatsen in de laatste jaren wegens gebrek aan voldoende personeel geheel moeten ophouden, alleen Sarepta is men blijven bedienen, en de kleine gemeente aldaar is in stand gebleven. „De oude moeder JANE,” schrijft TERLINDEN, „begint zwak en sukkelend te worden. Hare ontbinding zou voor haar gewis een zegen zijn, maar voor Sarepta een groot verlies. Zij is en blijft toch maar altijd de kroon van de daar gevestigde gemeente. Hare zielsvriendin, de oude, trouwe SABINA is voor eenige maanden zacht en kalm in de levendige hoop des eeuwigen levens heengegaan.” — De school

werd altijd door vier honderd en vijftig kinderen bezocht, en daar in de laatste jaren buitengewoon veel kinderen zijn gedoopt, zoo is reeds sedert langen tijd de bevestiging van nieuwe leden en de voorbereidende catechisatie daartoe eene hoofdwerkzaamheid onzer zendelingen. Zoo bevestigde TERLINDEN, te gelijk met het doopfeest der jongelingen en jonge dochters, één jongeling en acht meisjes. „De bediening des doops en de bevestiging van nieuwe leden waren recht feestelijk,” schrijft LÜCKHOFF, „en zonder twijfel hebben ook vele anderen goede indrukken ontvangen; maar nu is de booze vijand dadelijk opgestaan om al dat goede te verstikken. Sedert Dingsdag zijn hier Engelsche paardrijders, die dagelijks door het dorp rennen, om de lieden naar hunne kunststukken te lokken, en hun in dezen duren tijd nog het weinige geld af te zetten. Bij de opneming van jonge lieden in de gemeente kan men zich ook slechts met vreezen en beven verheugen, omdat de verleiding zoo groot, en er veel waken en bidden toe noodig is, opdat zij niet in verzoeking vallen. Verscheidene der vroeger door TERLINDEN gedoopte jonge lieden hebben zich weder laten verleiden, zoo is het, helaas, ook op andere plaatsen.” — Ja, wèl is het ook zóó in andere plaatsen, en niet slechts aan den overkant der zee, maar ook, en wellicht nog veel meer, in de eeuwen lang bestaande christenheid! De Heer, die tot hiertoe geholpen heeft, zal ook in Stellenbosch in zijne genade daarin voorzien en het werk onzer handen voorspoedig maken. Zijne dienstknechten aldaar zijn allengskens in zijn dienst oud en grijs geworden, voornamelijk LÜCKHOFF, die daar nu reeds meer dan een derde van eene eeuw trouw heeft gearbeid. In 1861 is hem weder een jongen, flinken leeraar voor de school gezonden, in den persoon van zending RAUSCH, die zijn werk met lust verricht. De Heer geve zijn trouwen knecht een vroolijken levensavond, en verkwikke het dorre land, ook in de Stellen-

bossche gemeente, met zijnen rijken zegen, opdat vele duizenden heidenen, die ook daar nog buiten het Testament zijner beloftenissen leven, tot de schare worden toegevoegd, die het eeuwige leven beërven zullen!

DE TABITHA VAN STELLENBOSCH.

Het was vroeg in den morgen toen de heer KUYPER zijne hofstede verliet, om zich naar de Kaap te begeven. Toen hij op den Vlaggeberg kwam, welke hij op zijne reis naar de stad moest passeeren, keerde hij zich om, en zag nog eens naar den kant zijner woning. Zijne vrouw stond nog in de huisdeur en wuifde hem met haren zakdoek nog een hartelijk vaarwel toe. Hij beantwoordde dien groot en reed daarop door naar de stad.

De heer PIETER HUIJBERT KUYPER had in zijn leven menige reis gedaan. Vroeger had hij veel ter zee gevaren, tot dat op zekeren keer het schip, waarop hij als tweede stuurman diende, in een vreeselijken storm schipbreuk leed. Onder de schipbreukelingen bevond zich een Engelsche zendeling, BAKKER genaamd, en diens goede woorden, in den nood gesproken, hadden op den stuurman zulk een indruk gemaakt, dat hij zich van ganscher harte tot God bekeerde, en na nog gelukkig aan de Kaap te zijn aangeland, het zeeleven vaarwel zeide. Daarop vond hij zijn onderhoud als schoolmeester in den omtrek van Stellenbosch. Het was toen nog lang vóór de vrijmaking der slaven, en de bekeerde stuurman wist zijn lieven Heer niet beter zijn dank te bewijzen, dan door de arme, heidensche slaven in zijne omgeving met den Heiland hunner zielen bekend te maken. Later werd hij kolonist en leefde met zijne godvruchtige vrouw in liefde en vrede, maar ook toen vergat hij de slaven niet. Iederen morgen en

avond hield hij met zijn gansche huishouden godsdienst-oefening, zooals dat een christelijk huisvader past, en zijne gezamenlijke slaven ontvingen onderricht in het lezen, waardoor zij Gods Woord in handen kregen. Dus, zoo als ik zeg, de heer KUYPER had dikwijls gereisd en afscheid genomen, maar nog nooit was hem het afscheid van zijne vrouw zoo zwaar gevallen als dézen morgen. Het was slechts eene gewone reis voor zaken, die hij thans ondernam; de Kaapstad was slechts twee uren van zijn hofstede verwijderd; de weg was heel veilig en des avonds zou hij reeds weder te huis zijn. Om al deze redenen kon hij zich de buitengewone beklemdheid van zijn hart niet verklaren.

Onder KUYPER's slaven was er een, dien hij reeds als kind gekregen en met bijzondere zorg verpleegd had. Hij heette ASIA. Deze had kort te voren een slechten omgang met een Hottentotsch meisje in de buurt begonnen, en daarom had zijn heer hem duchtig doorgehaald. Het heete bloed van den jongen slaaf was daardoor nog heeter geworden en hij peinsde op wraak. Nauwelijks was KUYPER den heuvel overgereden, of ASIA wist de andere bewoners van het huis uit den omtrek der huiskamer te verwijderen; alleen de kleine, zwarte MENTOR speelde daar nog met zijn zweepje. Toen trad de slaaf schielijk op de vrouw toe en zeide haar, dat zij nu door zijne hand moest sterven. „Als het zijn moet”, antwoordde de ontstelde huismoeder, „maak het dan kort met mij, en martel mij niet lang.” Daarop stak de woedende slaaf haar met verscheidene messteken ter aarde, en terwijl zij op de knieën viel en bad, haalde hij een zwaren ijzeren bout en sloeg haar dood, terwijl de kleine MENTOR met zijn zweepje te vergeefs den moordenaar afweerde. Met achttien wonden bedekt vond de heer KUYPER, zijne lieve vrouw des avonds weder, en toen hij thuis kwam wist hij maar al te goed wat hem des morgens op het hart had

gelegen. ASIA had zich bij de Hottentotsche slavin in den bakoven verstopt, werd spoedig gevonden en, nadat hij nog in de gevangenis zijne goddelooze daad bitterlijk betreurd had, korten tijd later op den berg vóór KUYPER's huis aan de galg gehangen.

Deze galg op den berg, en al de smartelijke herinneringen, welke zich daaraan vastknoopten, maakten den heer KUYPER deze geheele streek zóo tegen, dat hij kort daarna zijne hofstede verkocht en naar Stellenbosch trok. Dit dorp koos hij tot zijne woonplaats uit, omdat hij daar troost vond bij hem, die het allereerst tot zijne beangste ziel van troost gesproken had. BAKKER was toenmaals als zendeling in Stellenbosch. Onder den dienst van dezen waardigen dienstknecht Gods zocht in die dagen ook eene andere ziel troost, hoewel op eene andere wijze, en volstrekt niet met zooveel zegen als de heer KUYPER er genoot. Deze andere was jufvrouw MELANDER, een geboren Kaapsche. Van kindsbeen af had zij onverschillig jegens God en zijn Woord voortgeleefd; slechts éénmaal, en wèl bij de groote aardbeving van den 4^{en} December 1809, toen zoovele zielen aan de Kaap getroffen werden, was ook zij tot nadenken gekomen; maar het was bij haar, als bij vele anderen, weer verdwenen. Toen zij later een zeer wereldsch man in de buurt van Zwellendam huwde, gaf zij zich over aan alle wereldsche ijdelheden en vond bijzonder veel vreugde in het kaartspel. Toen stierf haar man, en zooals het dan met zulke zielen gaat, die geen steun in het eeuwige hebben, ging het ook jufvrouw MELANDER, zij trok zich wel uit de wereld terug en leefde in de nabijheid harer ouders in Stellenbosch als weduwe, maar haar leven was en bleef dor. Intusschen ging zij bij BAKKER ter kerk; er was toch minstens een geheim vermoeden in haar, dat die man datgene bezat, wat hare ziel tot rust en vrede brengen kon. Hier leerde zij KUYPER kennen, en de Heer neigde het hart van dezen man tot haar. De oude trouwe

zielenherder kon eene verbindtenis tusschen die twee niet afraden; hij wist dat KUYPER oprecht voor God leefde en de genade deelachtig was, en de weduwe was ten minste eene zoekende ziel. Onder hartgrondig smeeken om des Heeren genade zegende hij hun huwelijk in.

Het was toen een lieve kring te Stellenbosch: — KUYPER, de oude heer BAKKER en de ouders van jufvrouw KUYPER, welke den Heere JEZUS liefhadden, en spoedig daarna ook naar Stellenbosch verhuisden. Het meeste voordeel van dezen omgang had zonder twijfel jufvrouw KUYPER zelve. Zij gevoelde het dra, dat deze kring geheel iets anders was, dan die te Zwelldam, en ook heel wat beter; het deed harer ziele goed met menschen te verkeereren, die JEZUS liefhebben. Zij leerde zich te schamen over al de verloren uren te Zwelldam, en een zekere afkeer maakte zich van haar meester, als zij soms bij ongeluk een speelkaart onder de oogen kreeg; zij was zeer bevreesd, dat de hartstocht voor het spel weder bij haar ontwaken zou. In het bijzonder wekte de liefde van haren man voor de huisslaven eene groote bewondering bij haar op. Even als meest alle blanken aan de Kaap, had ook zij altijd een grooten afkeer van dat heidensche volkje gehad; voor haar was het tot op heden niet anders dan „het zwarte vee” geweest, zij kende de slaven onder geen andere benaming. Bij haren man zag zij dat nu geheel anders, en dat behoort ook tot de wegen des Heeren, op welke Hij door den man de vrouw wil heiligen, dat hij de liefde van de vrouw tot den man tot een middel maakt, om de liefde tot het eeuwige leven in het hart der vrouw te ontsteken. Jufvrouw KUYPER leerde weldra hare heidensche slaven liefhebben, en de Heer liet niet na deze liefde in haar hart inniger te maken. Op zekeren dag zaten de familie KUYPER en BAKKER samen aan den disch. De oude huisvrouw vertelde onder anderen, dat zij den ganschen morgen het schriftwoord in hare gedachte had gehad: „Het

is de goedertierenheid des Heeren, dat wij niet vernield zijn." Terwijl zij daarover nog sprak, brak een hevig onweder over Stellenbosch los. De huisslaven zaten in de keuken bij elkaâr. PHILIDA, de meest geliefde slavine van jufvrouw KUYPER en de moeder van den kleinen Mentor, waarvan boven verteld is, had juist het stiefzusterke harer meesteres, dat deze zeer liefhad en dat bijna altijd bij haar in huis was, op den schoot om het eten te geven. Op eenmaal zoekt het kind van den schoot der slavine af te komen en loopt haastig naar een hoek, waar een poppekopje ligt. Op datzelfde oogenblik slaat de bliksem in; acht slaven storten bedwelmd en PHILIDA levenloos ter aarde. De keukendeur wordt door den bliksem opengeslagen, BAKKER en de KUYPERS, die daar naast zitten, vallen neer. Jufvrouw KUYPER is de eerste, die weêr opstaat. Zij gaat met den mannenmoed, welke haar eigen was, de keuken in, waar de kleine Hendrika onder de slaven, die allen door elkander op den grond liggen, onbezeerd rondloopt. Op PHILIDA na komen allen weder bij. De bliksem had verder niets beschadigd dan de sterke, dikke muren en de huisklok, en was toen vóór het huis in een boom geslagen. Maar zeer diep was deze gebeurtenis in het hart van jufvrouw KUYPER gezonken en alle gevoelens van ontzag en eigen onwaardigheid tegenover den geduchten en genadigen God, die zij reeds eenmaal bij de aardbeving doorleefd had, waakten plotseling weder in haar binnenste op. Maar hoe geheel anders dan in het jaar 1809 was het nu! In den omgang met een trouwen zielzorger en aan de zijde van een godvruchtig echtgenoot leeft men geheel anders dan bij de speeltafel, waar de kaarten geschud worden, en wanneer twee, drie of vier gloeiende kolen op een hoop liggen, houden zij gemakkelijker vuur, dan wanneer ééne kool alleen ligt; deze laatste dooft spoedig uit. Jufvrouw KUYPER vergat nu niet zoo gemakkelijk, wat de Heer haar in het onweder had

gepredikt, ofschoon zij bang was, dat het gebeuren zou. En dat was reeds veel gewonnen. Zij had het goede deel leeren kennen. Er scheelde echter nog veel aan, eer zij de verborgen donkere schuilhoeken van haar hart zóó kende, dat zij daarover tot een hartgrondig berouw, en daarmee tot het volle genot der ontfermingen onzes Gods kwam. Wat is toch eene bloote opwekking en de uitwendige vorm der godsvrucht, die het gevolg van een godzalige omgeving is, een bedriegelijk ding! In heel Stellenbosch was toenmaals geen huis, waarin de christelijke herbergzaamheid zóó vlijtig beoefend werd als bij de familie KUYPER. Men leze slechts wat JOHN CAMPBELL in het 3^e hoofdstuk van zijne reisbeschrijving daarvan mededeelt. Dat was alles buitengewoon; maar wat werd jufvrouw KUYPER daarover ook geprezen, en in welk een gevaar geraakte hare ziel door heimelijke zelfverheffing! Men moet den man zoeken, die zijne vrouw zóó lief had als de heer KUYPER de zijne! Wat hij slechts aan hare oogen zag, dat haar aangenaam wzs, dat deed hij. Maar wat zijn de netten der stille gerustheid voor eene vrouw in zulke omstandigheden ook fijn gesponnen, en hoe stijgt het hart van trap tot trap op valsche hoogten. Den Heer zij eeuwig dank, dat Hij het aan vernederingen niet laat ontbreken, wanneer de menschen ons verheven hebben! KUYPERS echtgenoot kreeg ook haar deel. De dood harer stiefmoeder maakte op haar een diepen indruk. De vermaningen tot bekeering en de blijmoedige belijdenis van het geloof krijgen in den mond van stervenden eene zeer bijzondere en aangrijpende kracht. Dat ondervond jufvrouw KUYPER in vollen nadruk aan dat gezegende sterfbed. Daarbij kreeg zij nu de zorg voor de jonge zusters, en zij had menigmaal opgemerkt, dat de stervende moeder des nachts voor hare kinderen had gezucht, gebeden en geworsteld, en nu moest zij bij deze kleinen de plaats eener moeder vervullen! Maar zij was gezond en sterk; vele slaven stonden haar ten dienst, en

haar man was zoo op kinderen gesteld; hij zou haar zeker trouw ter zijde staan. Echter ook deze steun zou haar ontnomen worden; de heer KUYPER stierf niet lang daarna, en de weduwe stond neergebogen van smart met hare zusters alleen.

Nu had de Heer zijne dienstmaagd zóover, dat Hij haar tot een gewichtiger werktuig in zijnen wijngaard gebruiken kon. Twee jaren vóór den dood van haren man had zendeling LÜCKHOFF zich in Stellenbosch nedergezet. Spoedig had hij een vrijen en recht aangenamen omgang in het huis van KUYPER gevonden. Dáar werd hij dikwijls met raad en daad ondersteund, zooals een jeugdige zendbode in den vreemde het zoo noodig heeft. Daarvoor had hij evenwel ook aan dit huis menigen zegen gebracht, en jufvrouw KUYPER heeft het nooit vergeten hoe troostrijk zijn omgang voor haren man tijdens diens krankheid was geweest. Zij zelve leerde toen ook meer nog dan vroeger niet alleen voor zich zelve te leven, maar ook zendingswerk te verrichten aan degenen, die in haar huis waren. Zij boog meer hare knieën in het verborgene, en hoe meer zij bad, des te meer licht ging haar op over alle heimelijke zonden van haar hart; ook smeekte zij nu meer om Gods genade en de vergiffenis van al die zonden. Hoe klaarder het voor haar oog werd, des te zwaarder lag haar ook de plicht op het hart om hare huisgenooten op JEZUS te wijzen, en zij verkreeg eindelijk de vrijmoedigheid iederen morgen en avond met hen te bidden en te zingen. In deze school leerde zij zoo duidelijk uit eigen ervaring, hoe noodig het is, dat aan het arme heidensche volk werd gearbeid, en van welke beteekenis een zendeling in Stellenbosch was. En dat was bij haar geen taal der lippen; zij was ook tot groote offers bereid om het goede werk te bevorderen. Toen het Stellenbossche Zendinggenootschap, waardoor LÜCKHOFF aangesteld was, een zendingshuis wilde aankopen en om het noodige geld verle-

gen was, gaf zij alleen tien duizend gulden voor het huis, zoodat zij eigenlijk als de grondlegster van het Stellenbossche zendingshuis moet aangemerkt worden. Kort daarna had zij ook de groote vreugde, dat LÜCKHOFF hare stiefzuster huwde, waardoor zij nog nauwer met het zendingswerk in het dorp verbonden werd.

De zending oefent een eigenaardigen invloed op de harten uit. Wie zich met haar inlaat en niet voor haar bestemd is, wordt spoedig een dorre rank; maar wie voor haar door den Heer is uitverkoren, die wordt ook zeer spoedig tot de meest persoonlijke en opofferende deelneming in haren arbeid gedrongen. Het laatste was met jufvrouw KUYPER het geval. Zij dreef in Stellenbosch eene winkelzaak; maar zij gevoelde zich gedrongen die op te geven, om zich geheel en al, op hare wijze aan de zorg voor de heidenen aan deze plaats te kunnen wijden, en betrok op het einde van 1834 het zendingshuis. Hier was volop arbeid voor haar. Dan eens hielp zij in het bestuur der huishouding, dan weder verpleegde zij LÜCKHOFF en zijne vrouw in ziekte, dan weder paste zij op den kleinen DANIEL; de rustige vastberadene vrouw wist zich overal in het huis nuttig te maken. Haar voornaamste arbeidsveld waren evenwel de heidenvrouwen. Voor deze werd des morgens school gehouden. Men moet zich vooral niet verbeelden, dat deze school een geleerd instituut was. Daar zat de weduwe KUYPER en later bij haar de weduwe KÄHLER, en de heidenvrouwen kwamen binnen. Men vroeg haar hoe het haar ging en sprak met haar over den avondgodsdienst van gisteren, en wat zij daarvan onthouden hadden. Daarna zeiden zij een bijbeltekst op, dien zij geleerd hadden, en deze werd haar zoo duidelijk mogelijk uitgelegd en op haar toegepast; te gelijk werd ook onderwijs in het lezen gegeven. Dan had de weduwe KUYPER de beste gelegenheid om haren mond te openen en van de groote liefde te getuigen, die in CHRISTUS JEZUS voor

arme zondaren te vinden is. Overeenkomstig haar karakter nam zij het gansch niet gemakkelijk op, en de lieden werden door haar scherp onder handen genomen; ook vind ik in haar dagboek, dat zij het aan proefvragen en een nauwkeurig onderzoek niet liet ontbreken, zoo als heidenharten dat ook vooral behoeven, daar zij sterk tot huichelarij zijn geneigd. Maar de naam van JEZUS was en bleef haar „eene uitgegoten olie,” deze zocht zij der heidinnen aan te prijzen, en in alle lijfs- en zielenood, voor welke haar raad gevraagd werd, bleef altijd haar meest geliefd recept:

„Zijt gij krank, vol pijn en smart,
Druk maar JEZUS naam aan 't hart!”

Van vele vrouwelijke leden der Stellenbossche gemeente kan gezegd worden, dat hare wieg in deze school stond. Behalve deze school stichtte jufvrouw KUYPER eene naai-vereening met de niet blanke vrouwen. Werkzaamheid is nu niet juist de sterke zijde dezer vrouwen van de Kaap; ook na hare bekeering blijft het oude heidensche zuurdeeg der luiheid in haar achter; was dat het geval niet, dan moest de gemeente te dier plaatse reeds sedert lang hare kerk en school zelve kunnen onderhouden. Dit zag jufvrouw KUYPER met haar scherpen blik in, en daarom nam zij van 20 tot 30 vrouwen bij elkaar, welke ten voordeele der zending moesten naaien. Zij zelve was tot dus verre niet gewoon geweest de naald in hare eigene huishouding te hanteeren; zij had, naar de gewoonte der Kaapsche vrouwen van haren stand, door anderen laten werken en naaien, en zich alleen met de regeling van het huishouden bemoeid. Nu zag zij echter in, dat zij zelve de handen uit den mouw moest steken, om door haar voorbeeld invloed uit te oefenen, en daarom stoorde zij zich ook niet aan den praat der menschen, maar met een frisschen moed en vrij van alle menschenvrees zette zij zich in den

kring der kleurlingen neder en naaide er vroolijk op los, zoodat het een lust was haar in de vereeniging te zien zitten. Daarbij werd menig goed woord gesproken en nog tot op den huidigen dag bestaat de naaivereeniging onder de leiding van de weduwe KÄHLER, en heeft reeds heel wat werk afgeleverd, en is der zending nuttiger geweest dan menige dergelijke vrouwenkring in ons land.

In dezen arbeid volhardde zuster KUYPER menig jaar te Stellenbosch, als eene onschatbare hulp voor de zending, eene rechte weduwe, eene ware DORKAS vol goede werken en aalmoezen. Wel had met den loop der jaren hare anders zoo uitmuntende gezondheid, onder het aanhoudende werk en vooral het menigvuldige nachtwaken bij zieken, veel geleden, en moest zij bijna alle jaren tot hare herstelling naar het strand, om een zeebad te nemen; maar evenwel keerde zij telkens onvermoeid tot den arbeid weder. Toch gevoelde zij hoe langer hoe meer, dat hare krachten afnamen, ja, dat zij zich naar al die dingen moest heenslepen, die haar vroeger zoo licht als een veder geweest waren. In zulk eene stemming schreef zij eens: „Hoe goed en hoe nuttig is het voor mij ook in deze school te worden onderwezen! Vroeger kon ik zoo lichtvaardig en onbedachtzaam oordeelen, als iemand het een of ander niet schielijk genøeg deed. Dan dacht ik dikwijls: O, dat is maar traagheid. Nu moest een ander mij ook zoo eens uitschelden; ja, wat meer is, God moest mij verstooten en uitwerpen; dat had ik rechtvaardig verdiend, vooral wegens het haastig en liefdeloos uitwerpen van anderen. Hoe zal ik naar waarde de trouw des Heeren prijzen! Hij weet den hoogmoedigen zondaar wel te vernederen. Wat ben ik nu klein in mijne eigene oogen.

„Mij zelf wat toe te schrijven
 Moet eeuwig verre blijven.
 Neemt Gij het Uwe weder,
 Dan leg ik in ellende neder.”

Zoo schrijft TERSTEEGEN. O, hoe groot is de genade, dat ik een JEZUS ken, die als mijn borg het groote register mijner schuld met zijn bloed heeft uitgewischt. Ja, daarover verheug ik mij, dat Hij God is en geen mensch, zooals ik ben. Hoe zal het mij te moede zijn, en hoe zal ik mijnen JEZUS danken, wanneer ik uit louter genade in die stad ben binnengekomen, waar geen inwoner meer zal zeggen: ik ben krank, enz.! Ja, als er één in den hemel komt, die van genade heeft te zingen, dan zal ik het zijn. Hoe zal ik daar mijn gekruisten Heiland aanbidden en verheerlijken, wanneer ik verlost zal zijn van de zwakheid des lichaams en van het lastige zondepak, dat mij drukt."

Daar was spoedig raad voor. Het was in het begin van het jaar 1842. Jufvrouw KUYPER was juist haar zestigste levensjaar ingetreden; naar menschelijke berekening had zij nog menig jaar te Stellenbosch tot zegen kunnen werkzaam zijn; maar de Heer wilde haar tot zich nemen. Hare zwakte nam hand over hand toe, en de maagpijn kwelde haar niet minder dan de kiespijn. Bij al hare zwakheid zocht zij zich toch op de been te houden, wilde alle werkzaamheden onder de heidenen nog meê doen, en vooral een besteld naaiwerk in de Vereeniging nog klaar maken. Het viel haar moeilijk en zij zuchtte zwaar en veel; toch zeide zij nog aan eene bruine vrouw de spreuk voor: „Schik u, Israël, om uwen God te ontmoeten." Toen zij daarmede gereed was, zeide zij tot de weduwe KÄHLER: „Nu kan ik niet meer!" Zij begaf zich naar hare kamer, wierp zich, zooals zij zelve zeide, „als een blok" in het bed, en terwijl zij hare armen uitbreidde riep zij: „Hier ligt een klomp zonde, waarover mijn JEZUS zich ontfermen moet!" — Van dit oogenblik af moest zij het bed houden; zij stond niet weer op. Maar hare ziel richtte zich met des te meer verlangen op om de reis naar het vaderland te aanvaarden. Wat in de

laatste jaren, sedert zij de genade deelachtig was, haar dagelijksch werk was geweest, werd nu haar eenig werk. En dat waren deze twee bezigheden: haar boos, arglistig hart te onderzoeken, en zich dan tot het medelijdende hoogepriesterlijke hart van JEZUS te wenden. Toen hoorde men haar dikwijls zuchten: „Onrein, onrein! Melaatsch van het hoofd tot de voeten! Ach, als ik mij nu nog eens moest wenden tot een onbekenden God, wat zou er dan van mij worden! Neen, ik wil ootmoedig gelooven, dat de Vader mij tot den Zoon getrokken heeft, en dat de H. Geest in mij getuigt, dat ik zijn vrijgekocht kind en erfgenaam ben. Ja, Heer, Drieëenige God, ik geloof het vast, dat ook ik uw goed heb doorgebracht, even als de verloren zoon, maar ik weet ook uit genade:

De prijs des bloeds is groot,
Die eens uw Zoon voor mij vergoot,
Voor mij vergoot, voor mij aan 't kruis vergoot!

Juist kwam toen de regentijd en het zendingshuis moest noodzakelijk eene groote reparatie ondergaan. Jufvrouw KUYPER was gaarne in dit haar zoo dierbare huis gestorven, maar zij schikte zich gedwee naar de omstandigheden. Op een schoonen morgen werd zij op een klein bed in haar eigen huis overgedragen, waar zij met haren nu zaligen echtgenoot gewoond had, waarin zij den Heere JEZUS had leeren kennen, en waar zij nu door de liefhebbende handen harer stiefzuster zou worden verpleegd. Haar oog was nu het meest en het liefst op JEZUS gericht; het was haar eene groote smart als zij dikwijls zoo geesteloos en zonder goede gedachten was; daarom verzocht zij herhaaldelijk, dat haar toch wat over JEZUS zou worden gezegd of voorgelezen; dan kwam zij het best deze gedachteloosheid te boven. Dikwijls werd ook haar geloof bestreden, en dan kwam de vrees bij haar op, dat zij zich bedrogen had. Dan zeide zij wel eens: „wat helpt het of gij met de geheele wereld mij zalig spreekt, als ik

het toch niet word. Ach het is zoo goed en noodig, dat men toch trouw met mij omgaat en mij op alles opmerkzaam maakt, wat niet meê kan gaan door de enge poort. Zoo was het mij heden zoo naar genoeg, toen broeder K. mij zoo liefderijk en ernstig naar het een en ander vraagde, dat mij wellicht in het verborgen nog een steunsel zou kunnen zijn. Ik dacht daarover na en bevond weldra, dat niet alleen al mijne goede werken met zonde bevekt zijn, maar al mijne vermeende gerechtigheid voor den heiligen God niets anders is dan een wegwerpelijk kleed. Ach neen, zoo diep ik mijn hoogmoed heb gevoeld, even diep verafschuw dat alles. Ik moet altijd weder naar het rustpunt henensnellen, waar mijne eeuwige gerechtigheid verworven is. Ik heb niets te vertoonen dan zonde, maar bij mijn JESUS vind ik dagelijks genade en vergiffenis. Ik mag wel eens zeggen: ik zet bergen van zonde in eene zee van genade."

In die dagen kreeg zij nog een brief van haar stiefbroeder, in welken deze haar meldde, dat zijne vrouw hem een zoontje had geschonken. Toen verheugde zij zich zeer en was zelfs verlegen over de barmhartigheid Gods, die ook dezen wensch nog vóór haar sterven in vervulling deed treden. De andere begeerte, dat zij dit kind nog mocht zien, durfde zij niet in haar hart voeden; men kon, naar zij zeide, ook al te begeerig zijn. De ziekte verergerde nu telkens meer, en vooral de mond was zoodanig ontstoken en gezwollen, dat zij slechts met moeite en met de grootste smart iets nuttigen kon. Toch hoorde men daarover geene klachten, op zijn hoogst de betuiging: „Hoe onverschillig en ondankbaar zet men zich dikwijls in gezonde dagen aan den disch, en als het gebed gedaan is, denkt men er gedurende het eten weinig aan wie deze gaven schonk, en daarbij een gezonden mond om ze te genieten. Ook ik heb zoo dikwijls de spijsen gedachteloos verslonden, en in plaats van God met den

mond te loven, heb ik onder het eten mij met de tong nog bezondigd door ijdele gesprekken of achterklap. Hoe zou ik den Heer danken, wanneer ik zijne gaven weder door een gezonden mond naar binnen brengen kon! Maar ik ga toch spoedig naar huis, naar mijn JESUS, hoe zal het daar zijn!"

Dat behoefde zij evenwel niet lang te vragen. Nog slechts weinige dagen bleef zij in dien toestand van pijn en smarte en eer het jaar 1842 ten einde was, was ook haar geloof verwisseld in aanschouwen.

MATTHEUS GORTH.

Op den avond van den H. Sylvesterdag 1851 wierp de Engelsche schoener „Emma” in de Walvischbaai het anker uit. De beide passagiers, die aan boord waren, hadden niet gedacht, dat zij nog in het oude jaar hun nieuw vaderland zouden zien. In Augustus zaten zij nog in het Barmer-zendingshuis; maar de vaart over de groote zee was spoedig volbracht en aan de Kaap, waar menige zendeling, die naar het binnenland wilde, veel langer wachten moest dan de gansche zeevaart duurde, was voor hen spoedig eene reisgelegenheid gevonden; in 7 dagen was de weg van de Kaap naar de baai afgelegd. De beide passagiers waren de zendeling GORTH en de bruid van den zendeling SCHÖNEBERG. GORTH bekeek zijn nieuw vaderland eens. Dat was toch heel wat anders dan bij Worms in de vroolijke Rijnstreek, waar hij geboren en opgevoed was — deze schrikverwekkend woeste, onherbergzame kust van het Namaqualand. Mr. GALLON, de Engelsche reiziger, die in zijne boot op het Schoenerschip aanroeide, een twintigtal uitgehongerde Namaquas, die aan het strand

heen en weer liepen, en de flamingo, die zijn heir in hunne zwart-wit-roode monteering op den oever liet paradeeren, — dat waren zoowat de eenige levende wezens, die er te zien waren. Heinde en ver geene stad, geen dorp, geene herberg. Er zijn wellicht zelfs in de Poolstreken zulke volstrekt onherbergzame kusten niet, als deze tusschen de kleine Walvischbaai en de Kaap. Het oude van planken getimmerde pakhuis aan den oever, zou, indien het mogelijk ware, onzen Rijnlander aan zijn Wormserdom hebben kunnen herinneren; maar anders was ook niet het minste spoor van het oude Vaderland te bemerken. Maar de aarde is overal des Heeren, en de Heer herder en gastheer tot aan het einde der wereld. Dat is het groote kapitaal van vreugde en vrede, waarvan de zendelingen leven. Vroolijk zette GORTH voet aan wal, en dacht bij zich zelve: „De Heer maakt al het oude nieuw. Moge dat van alle heidenharten spoedig waarheid worden!”

Met evangeliseeren was er voor GORTH aan de baai niets te doen. De weinige Topnaars waren spoedig, op een paar na, weggelopen, en de jeugdige zending moest al dadelijk zich zelve helpen. In de woestijnen van Afrika heeft de gezant van Christus dikwijls, helaas! maar al te veel met dingen te doen, die ieder ander mensch, die twee beenen en twee armen aan het lijf heeft, ook doen kan. Dat is zoo in het woestijnleven. GORTH moest acht dagen lang in het pakhuis zijne goederen bewaken, tot eindelijk zending BAM van Scheppmansdorp, dat daar 6 uren van daan lag, aankwam, waarheen de bruid van SCHÖNEBERG hem reeds was vooruitgereisd. Op een Scheppmansdorper-kar, met twee wielen, waarvoor 6 ossen trokken, verliet GORTH zijn eenzamen wachtpost. De weg gaat altijd door de woestijn, maar hier is het nu ook alles woestijn. Echter, men kan ook in de woestijn iets leeren, al zou het dit maar zijn, dat men zijne plannen en verwachtingen leert vaarwel zeggen. En dat is eene der eerste

lessen, die een zendeling moet leeren. „Ik vleide mij tot dusverre nog altijd met de hoop,” schrijft GORTH van deze reis, „dat aan dit land toch nog wel iets te ontwoekeren zou zijn; maar ik verklaar, dat zij aanmerkelijk gedaald is, toen al dat zand mij zoo hongerig aanzag.” En GORTH was van afkomst een landbouwer. Toch maakte hij op dezen tocht kennis met een zeldzame bezoeker dezer woestijn. De Koeisib namelijk stroomde hem haar water met zulk eene kracht tegemoet, dat hij in de bedding van den buiten den regentijd drogen stroom, niet verder rijden kon en door het hooge, mulle zand den weg naar Scheppmansdorp moest voortzetten. Waterstromen in de woestijn — dat is immers een teeken en zinnebeeld der genade; — een zegen midden in den vloek, en voor GORTH was dit de Koeisib in bijzondere mate. Dat water kwam van Boven; zooals alle zegen van Boven komt, en GORTH wilde naar boven, naar het hoogland, hetwelk nu den overvloed van zijn zegen naar het dorre zand deed stroomen. Het was den jeugdigen zendeling als een groet uit zijn nieuw vaderland, opdat hem niet reeds aan den ingang het hart in de schoenen zonk, en vol goeden moed landde hij op de armelijke oase in de Koeisib aan. Hier op Scheppmansdorp was het zeer levendig. Het is daar bij tijden als ware het eene groote uitspanning, ten minste voor het Namaqualand. Als namelijk twee jaren om zijn wordt bij onze zendingen in het bovenland de kost schraal, want zij krijgen maar om de twee jaren toevoer van de Kaap. En dat was nu het geval. De Emma bracht nu juist den nieuwen toevoer. En de wagens der zendingen stonden daar reeds met smart op het schip te wachten. Er waren er twee van Otjimbingué, twee van Otjikango, twee van Rehoboth, en een wagen van den Engelschen reiziger was daar ook. Dat gaf eene bijzondere drukte. GORTH kreeg ook dadelijk wat te doen. Hij trouwde SCHÖNEBERG met diens bruid, en doopte een Namaquakindje.

De geheele maand Januari ging voorbij met reizen naar het strand, waken in het pakhuis, dat daar stond, vervoeren der goederen naar Scheppmansdorp, en met het in orde brengen en bevrachten der wagens tot de voortreize. Dat waren juist al die uitwendigheden, die het leven van een zendeling in Zuid-Afrika in de woestijn, zoo materiëel en zoo ongeestelijk maken kunnen, wanneer hij niet met allen ernst bij al dezen arbeid zijn hart tot Jezus richt, om wiens wille hij al deze dingen moet doen, wanneer het ten minste een zendingsarbeid blijven zal.

In het begin van Februari waren eindelijk alle wagens van de Hererozendingsposten reisvaardig; GORTH was het ook en ging mede vooraan bij den optocht. Vijf wagens, met al hun toebehooren, aan menschen en slachtvee, ieder door 14 ossen getrokken, vormden daar te lande reeds eene ferme karavaan. Men had 14 dagen noodig tot aan den naasten post Otjimbingué. Op de reis viel niets bijzonders voor. Voor den jeugdigen zendeling was zeker alles nieuw, van de ontzettende woestijn af, die men van Scheppmansdorp tot den Swachaub met levensgevaar doorworstelen moet, tot de lachend-schoone en vruchtbare dalen van den Swachaub en zijne zij-rivieren. „Hij kronkelt zich hier tusschen de bergen door”, schrijft de Rijnlander, van de plaats, waar de Swachaub de Kawiab opneemt, „even als de Rijn ten zuiden van Bingen. Ik kon mij echter niet te best met zijne nieuwe benaming „Rijn”, die de broeders hem gegeven hadden, vereenigen, omdat hem het voornaamste en schoonste wat eene rivier heeft, het water, ontbreekt.” Het land prijkte nu toch in zijn sierlijkst gewaad. De regens waren rijkelijk neergevallen, en waar nog voor 4 weken, toen SCHÖNEBERG naar de baai trok geen enkel halmpje stond, groeide en bloeide het nu als in Saron. Men weet evenwel niet of men zich daarover verheugen moet. Zoo is nu eenmaal dit wonderbare land onder den keerkring. Is het dor,

zoo geeft het honger en kommer; maar bij dit alles is het het gezondste land ter wereld. Valt er veel regen dan pronkt alles in overvloed, maar tegelijkertijd sluipen koorts en dood binnen. Vroolijk en opgeruimd reed GORTH door het weelige gras en vermoedde zelfs niet in de verte, dat het zijn sterfbed worden zou, wanneer het in dor hooi zou veranderd wezen. Toch naderde de dood met zijne ernstige gedaante hen eenmaal gedurende dezen vroolijken lentetocht, en predikte krachtig. Toen op zekeren morgen GORTH in zijnen wagen ontwaakte, meldde hem zijn voerman, dat het kindje, hetwelk hij te Scheppmansdorp gedoopt had, gestorven was. De moeder had het in den slaap dood gedrukt. Men begroef het in de woestijn.

Te Otjimbingué vond GORTH zijn eerste zendingswerk. Toen de wagen daar aankwam, waren de beide zendingfamilies met huiselijk lijden bezocht. ROTH had voor het eerst de oogziekte, en KOLBE reisde spoedig daarop met zijn huisgezin naar de baai, om aan het gezonde zeestrand genezing voor zijn krank kind te zoeken. Daarom werd nu besloten, dat GORTH niet verder trekken, maar tot de eerstvolgende conferentie der broeders op Otjimbingué ROTH zou blijven helpen. GORTH liet zich dit besluit gaarne welgevallen, want het beviel hem op de plaats. Er was wel is waar nog heel geen geestelijk leven onder de Hereros te zien; maar de plaats is buitengewoon schoon, de kwartel sloeg juist zoo als te huis, en de zwarten waren lang zoo afkeerig niet om het Evangelie te hooren, als de rooden in 1848 in de Rijnprovincie. Onder het volk zelf kon GORTH nog niets beginnen; want hij kende de taal niet. Zoo begon hij dan zijn eersten zendingsarbeid in de stilte der studeerkamer; hij schreef het woordenboek der Hererotaal na, hetwelk de zendingen gemaakt hadden, en kreeg dagelijks bij ROTH eenig taalonderricht. Het naschrijven van een woordenboek is een verdrietig ding, en GORTH, zoo spraakzaam en opge-

wekt, was nu juist niet de man, om van den morgen tot den avond in het spelboek te zitten suffen. Hij zocht een uitvlucht, zoo als eertijds ZIEGENBALG onder de Tamoelen. Als ROTH school hield, zoo zette hij zich onder de a,b,c-kinderen en hoopte luisterend en leerende van de knapen te profiteeren. Dat had intusschen zijne zwarigheden en hij moest het spoedig opgeven. Toch bleef hij in de school, en daar zijn tong gebonden was, liet hij zijne viool spreken. Dagelijks begeleidde hij het zangonderricht. De Hereros zijn geene bijzondere zangers, en GORTH had waarlijk werk genoeg de kinderen vroolijk te houden; somwijlen sliepen enkelen zelfs staande en onder het zingen in. Maar hij was een ferme zanger, en iets zal toch ook wel in die weinige weken op zijne leerlingen zijn overgegaan. Want op zekeren morgen traden gedurende het zanguur drie jonge mannen de school binnen, die, in het voorbijgaan gezegd, eene ellendige rieten hut was, waarvan de muur dreigde in te storten, omdat een hongerige hyena in den vorigen nacht de riemen opgegeten had, waarmede het riet was samengebonden. De bezoekers hoorden het gezang met groote opmerkzaamheid aan, en toen het uur om was, bleven zij na. ROTH nam hen bij zich, om hun het a b c te leeren, en de drie woeste luidjes hadden daar wel schik in. Zij gingen voor het schoolbord staan, op elkanders schouder leunend, en spraken zeer gehoorzaam de klinkers na, die ROTH hun voorzeide. Het duurde acht dagen lang, dat deze drie geregeld kwamen, en wie weet hoe ver zij het nog gebracht zouden hebben, als ROTH niet spoedig daarop door het verergeren zijner oogziekte genoodzaakt ware geweest de school op te schorten. De wakkere zanger kreeg nu ook anderen arbeid. Wat moet toch de zendeling in zulk een woest land al niet ter hand nemen! GORTH moest ROTH koppen zetten en aderlaten. Hij bouwde zich een huisje, daar hij niet veel lust had nog langer in zijn wa-

gen te logeeren, en juist had hij het huisje onder dak en was ijfrig bezig de klei op den vloer vast te trappen, toen daar een brief kwam van HUGO HAHN, uit Otjikango. De inhoud van dien brief was: „SCHÖNEBERG ligt doodziek aan de typhus; kom zoo spoedig mogelijk hier.” Op den 4den Mei liet GORTH zijn wagen inspannen, om Otjimbingué na 7 weken arbeid voor immer te verlaten. Met weemoed zag hij zijn huisje aan, en schreef in zijn dagboek: „Zij zullen huizen bouwen en niet bewonen.”

Het was toen in een ernstigen tijd van zifting voor de Rijnsche zending in het Namaqua- en Hereroland, en voor een nieuwelings waarlijk niet gering tot dien arbeid in te gaan. Een jaar te voren was Bethanië verlaten; terwijl GORTH te Otjimbingué was, hadden de golven van den Koeisib Scheppmansdorp weggespoeld; nu lag SCHÖNEBERG daar aan den rand des grafs; in Rehoboth verhief zich een booze geest van oproer in de gemeente, en de broeders en zusters, die daar woonden, konden van krankheid nauwelijks op de been blijven. JONKERS rooverijen waren in vollen gang; hij verbood HUGO HAHN eene reis in het noorden naar de Ovambos te doen, en toen deze laatste toch met ROTH op weg ging, en SCHÖNEBERG met GORTH te Otjikango achterliet, werd ROTH 14 dagen daarna onderweg door de koorts bezocht, en zij moesten van de reis afzien. Toen ging HUGO HAHN weg om het vaderland te gaan bezoeken; zendeling KOLBE verliet het land en zeide het genootschap den dienst op. Spoedig daarop werd Otjimbingué door de Namaquas overvallen en uitgeplunderd. Dat alles hoopte zich in weinige weken op een, en het werd GORTH menigmaal bang om het hart. Toch arbeidde hij rustig en onophoudelijk aan de taal: nog eer HUGO HAHN het land verliet, had hij diens spraak-kunst en wat hem nog aan het woordenboek ontbrak, afgeschreven, en juist wilde hij na een verblijf van acht weken er zich met SCHÖNEBERG duchtig aan zetten, om

de taal machtig te worden, toen hij van zijn genootschap in last kreeg de Herero-zending te verlaten en zich naar de Namaquas te Bethanië te begeven. De dringende behoefte in de Bethanische gemeente, en het volslagen gebrek aan een geschikt arbeider voor haar, had het genootschap tot dien stap doen besluiten. Ofschoon de lastbrief zoodanig was ingericht, dat GORTH onder omstandigheden onder de Hereros mocht blijven, zoo hielden de broeders ROTH en SCHÖNEBERG het toch voor noodzakelijk, niet-tegenstaande den nood der Herero-zending, GORTH naar de plaats zijner bestemming te laten vertrèkken. Den 2^{den} September was hij reisvaardig. Er lag een weg van drie, vijf of zeven weken voor hem; men kan in de woestijnen van Zuid-Afrika juist niet zeggen hoe spoedig men vooruitkomt; GORTH had 7 weken noodig. SCHÖNEBERG begeleidde hem een eind weegs en schreef in zijn dagboek: „Heden hebben wij niet meer samen gesproken. Al wie in 2 Kon. 2 : 6 tusschen de regels lezen kan „en zij beiden gingen te zamen”, dien zal ons zwijgen eene begrijpelijke taal zijn. Zag de een den ander aan, zoo las hij hem in zijne oogen: „Ik weet het ook wel, zwijg gij stil.” En wilde het hart van den een zich niet schikken in die scheiding, en sprak het bij zich zelve: „Zoo waar de Heer leeft, en uwe ziel leeft, ik zal u niet vergeten”, zóó gingen wij beiden met elkander.”

Het geheele reisgezelschap, dat nu het aangezicht naar het zuiden wendde, bestond uit 14 menschen. Deels waren het lieden, die GORTH gehoord had, deels liepen zij maar zoo mée, hoe ver, dat wisten zij zelf niet; en deels waren het reizigers naar de kolonie, die zich bij de karavaan aangesloten hadden. Slechts eene enkele menschenziel had zich geheel aan den zendeling overgegeven, en dat was een arme jongen, wiens moeder verhongerd was, en dien GORTH van HUGO HAHN had overgenomen. GORTH had het aan zijne keus overgelaten, in zijn vaderland te

blijven; dan kreeg hij ook een paar geiten, maar de jongen wilde daar niets van weten. „Ik heb geen vader en moeder meer”, zeide hij, „ik wil met mijn omoehango leeraar) medegaan.” Zoo gezegd, zoo gedaan. Hij was een eerlijke, trouwe borst en tot alles bereid. De weg voerde juist naar JONKERS ¹⁾ plaats. Een paar dagreizen van de plaats ging het nog door de bedding van den Swachaub, overal nog Hereros, maar reeds onder de oppermacht van den machtigen Namaqua-hoofdman. Zoo menigmaal de stoet een Ovambo voorbijkwam, liepen de lieden toe, om te groeten, en beklaagden zich, dat al de leeraars weer wegtrokken, ook vele kinderen, die GORTH in de school gehad had, kwamen aanhuppelen en gingen een eindje meê. JONKER was op Windhoek niet te huis; zijne lieden gedroegen zich echter zeer ordelijk jegens den zendeling, die hier een wagen huurde, om zijne achtergelaten goederen van Otjikango naar Bethanië te vervoeren. Wel was de voerman niet stipt; GORTH moest in Rehoboth 4 weken op hem wachten. Dat is echter zoo Hottentottenmanier, en van den tijd of de waarde des tijds weet men in het woeste land niet veel. De school des gedulds, welke de zendeling daar door moest, is eene der meest pijnigende; te meer, wanneer men, zooals hij, reikhalzend verlangt om toch spoedig een eigen haard te krijgen, nadat men over het jaar op reis is geweest. Het moet evenwel alles geleerd worden, en heel wat rijker aan ervaring zette GORTH zijnen weg van Rehoboth tot Bethanië voort. Zonder nieuwe wederwaardigheden kwam hij op den 27sten October bij de eerste werf der Bethaniërs aan. Onderweg had hij hier en daar gelegenheid aan omzwervende Boschjesmannen het Woord Gods door tusschenkomst van een tolk te verkondigen, en bovendien nog de

---

1) JONKER AFRIKANER was het opperhoofd der Orlams (beschaafde Hottentotten).

vreugde, dat de Engelschman, die in zijn gezelschap naar de kolonie reisde, zijn Bijbel trouw ter hand nam. Deze man bekende op zekeren middag, dat hij ook eens gewenscht had zendeling te worden. Maar nu was hij 6 jaren in Afrika, en had nooit gezocht Hem te dienen, die hem tot zijn eigendom gekocht had, zijn hart had slechts getracht naar de dingen dezer wereld, hoe hij rijk zou worden. Zoo had hij den eeuwigen rijkdom verloren en den vergankelijken toch ook niet gevonden; waarom dat aldus was geschied, leerde hij nu verstaan. Wie weet wat op den jongsten dag deze man doen zal, wanneer niet ééne ziel uit Chams' geslacht zich naast den zaligen GORTH plaatst, om te bekennen, dat zij door hem het eeuwige leven gevonden heeft. De Bethaniërs lagen op Koais, aan den noordelijksten uithoek van hun land, daar, waar de Goangibgrond een aanvang neemt, in welks schoot beneden ook Bethanië ligt. Te Bethanië was niemand, daar de sprinkhanen daar alles hadden afgevreten. Op den morgen van den dag, waarop GORTH te Koais aankwam, doodde hij nog eene zeer vergiftige slang, die hem in den weg kroop, en des namiddags zat eene groote slang op een boom aan den weg en had zijn kop in een groot vogelnest gestoken; ook die schoot GORTH neder. Zij was zes voet lang. Om 4 uur des namiddags reed de wagen naar Koais. De eerste, welke den zendeling ontmoette, was KNUDSENS vroegere tolk, JACOB LAMBERTS genaamd. Hij vertelde, dat DAVID CHRISTIAAN, de hoofdman, niet te huis was, maar op reis naar het roode volk. Nevens een groote doornstruik, dicht bij het huis van den hoofdman, werd uitgespannen. Voor zooveel men zien kon, waren de lieden niet buitengewoon verblijd over de aankomst van een leeraar; maar zij wilden volgens hun zeggen ook niet zonder het Woord Gods blijven. Iets bepaalds kon de leeraar eerst vernemen, als DAVID CHRISTIAAN terugkwam. GORTH hield zich aan zijn lastbrief „tijdig

en ontijdig" en predikte des Zondags tweemaal voor het volk en iederen werkdag eens, tot eindelijk DAVID CHRISTIAAN terugkwam. Het was avond en GORTH begroette den kapitein aan zijn eigen huis. Deze sprak weinig maar vriendelijk, en bracht, behalve brieven, ook JONAS RIJNHARDS van Rehoboth, welke naar de kolonie terug moest. Den volgenden dag moest nu beslist worden, of de Bethaniërs GORTH al dan niet wilden behouden. De meeste mannen van de werf waren bij het huis van den hoofman vergaderd. DAVID CHRISTIAAN noodigde zelf den zendeling tot een bezoek der vergadering uit. GORTH zeide kort wat hij wilde en waarom hij hier was. De kapitein antwoordde, dat hij door de ondervinding genezen was van den lust om een zendeling op te nemen. „Goed," zeide GORTH, „wilt gij Gods Woord, hetwelk u alleen zeggen kan, hoe gij zalig kunt worden, niet meer bij u hebben, zoo moet ik verder gaan; want ik kan u niet dwingen het aan te hooren. Ik ga dan, hoewel bitterlijk bedroefd, van u, Bethaniërs, weg." Het tweede antwoord, dat DAVID CHRISTIAAN gaf, was reeds wat anders, en na wat heen- en weerspreken verklaarden zij op eenmaal plechtig: „wij hebben u heden als onzen vader aangenomen en ook onze kinderen aan u overgeven; nu moogt gij alzo doen, wat gij wilt." En daarmede ging GORTH naar zijn wagen terug, en loofde en dankte den Heer, die heden op den 10^{den} November hem eene gemeente geschonken had; het was juist denzelfden datum, waarop hij voor een jaar aan de Kaap was aangeland. Zondags daarna hield hij zijne intreëpreek. Hij predikte tot zijne Bethaniërs over Luk. 10: 38—43, over de drie Bethaniërs, MARTHA, MARIA en LAZARUS, welke door het geloof in des Heeren Woord zalige menschen geworden waren — en dat was hetzelfde Woord, dat ook hij den Bethaniërs nu weder bracht, opdat ook zij zalig zouden worden. Van nu af aan hield hij dagelijks eenmaal kerk of katechisatie, en in de week

iederden morgen eenige uren school met de kinderen, waar ook enkele vrouwen bij kwamen. Zelfs DAVID CHRISTIAAN haalde zijn ABCboek weder voor den dag en oefende zich flink, terwijl hij zijne kinderen tehuis aan het leeren zette. Kerk en school werden onder den blooten hemel gehouden, en in plaats van eene klok diende de groote ossenzweep.

Den toestand der gemeente vond GORTH waarlijk naar genoeg, zooals dat ook niet anders kon bij lieden, die zoo lang zonder Gods Woord geweest waren. Zij zelve bekenden, al was het dan ook zonder buitengewone droefheid, dat zij diep gezonken waren; ook betuigden zij hunne bereidwilligheid op Koais eene eigene kerk en school te bouwen; waarvan echter niet veel kwam. Toch kwamen de vrouwen op zekeren morgen met hare kromme hutpalen en groeven dicht bij GORTHS wagen, onder een mooien boom gaten in den grond, plantten de palen daarin en binnen twee uren was het mattenhuis gereed, hetwelk hij met dankbaarheid aan den Heer en die hulpvaardige vrouwen betrok. Hier huisde hij nu met den armen JONAS RIJNHARDS en zijnen kleinen Herero-jongen, terwijl eene vrouw uit de gemeente voor hem den pot kookte. Over en uit dit mattenhuis, dat de liefde hun gebouwd had, zijn de laatste woorden geschreven, die wij van dezen lieven broeder ontvangen hebben. „Ik had bijna vergeten te zeggen”, zoo eindigt zijn laatste dagboek, „dat ik mijn mattenhuis betrokken heb. Wanneer ik daar nu des avonds zoo in nederlig, kan ik den met sterren bezaaiden hemel boven mij onverhinderd zien en ik denk dan: Hij, die ze allen bij name roept, kent en ziet ook ons en zal ook voor de toekomst zorgen. En daar keek ik dan menigmaal doorheen of niet de zwarte regenwolken kwamen. Ja, eindelijk op den 2^{den} December, ik lag nog te bed, begint het te regenen; maar nu komt de regen ook overal doorheen; met al mijn zoeken vind ik geen enkel droog

plekje. Eenige weinige boeken, die ik dagelijks gebruik, z. a. mijn Bijbel, het gezangboek enz. heb ik onder de kleine tafel geborgen. Wat is er aan te doen? Wij zijn in den vreemde, en verheugen ons bij al onze ellende, dat onze God in den hemel zoo goed is. Het heeft tamenlijk geregend, en nu heb ik toch de hoop, dat wij spoedig naar den zendingspost Bethanië zullen vertrekken. Ik zit echter heden, 18 Dec., nog in mijn mattenhuis te Koais, waaruit ik u hartelijk groet." Acht dagen daarna was het Kerstmis. In het Barmensche zendingshuis leest men aan tafel ook de bekende geschiedenis, welke JOHANNES FAULER van dat meisje vertelt, welke het Christuskind gaarne wilde zien, en hoe het haar in den droom verscheen; maar in doornen gewikkeld was, zoodat zij het kindje niet anders aanvatten kon, dan in de doornen. Ik heb GORTH eens hooren zeggen, dat die geschiedenis hem lang bijbleef. In Koais werd zij vervuld. De beide feestdagen predikte hij nog over het Christuskind, maar zeer kort. Hij klaagde over pijn in de borst en in den buik. Toen hij den laatsten feesttekst behandeld had, en de godsdienstoefening sloot, zeide hij tot de gemeente: „Gij moet voor mij bidden, dat ik u op den nieuwjaarsdag weder het Woord Gods verkondigen mag; ik ben zeer zwak." Den dag daarna schreef hij nog een brief naar Komaggas, van waar hij zijne bruid verwachtte. Van toen af schijnt hij zich ten doode bereid te hebben. JONAS RIJNHARDS, de zwarte schoolmeester, die met den Herero-knaap alleen bij hem in het mattenhuis was, vertelt van deze dagen: „Hij gevoelde het opkomen der koorts, en zeide toen tot mij: „JONAS!" Ik zeide: „Wat is het mijnheer GORTH?" Hij zeide tot mij: „Hoe goed is het, dat gij nog hier zijt." Ik zeide: „Waarom?" Hij zeide: „Ik kan wel niets bijzonders zeggen; maar ik ben zoo wonderlijk gesteld, alsof ik niet lang meer leven zal." Ik werd een beetje treurig en zeide tot hem: „Wat zullen wij dan

doen? Hier is niemand." — „Ja", zeide hij, „als KRÖNLEIN maar niet zoo lang wegbleef. Het eenige wat mij bij het scheiden nog hard zal vallen, is mijne bruid. Maar ik wil tevreden zijn met hetgeen de Heer doet, want ik ben bereid te sterven." Zoo luidt het korte briefje, dat JONAS over dezen dag geschreven heeft; JONAS stierf spoedig daarna.

Het was weêr Sylvesteravond; hoe geheel anders echter vond hij den bode des Heeren in de armzalige hut van Koais, als het vorige jaar aan het strand van de Walvischbaai. Als een man, die vroolijk is in zijnen God, met een hart vol hoop, was GORTH toenmaals aan land gestapt; heden lag hij in de hitte der koorts, en in vlijmende smarten daar neêr, en met hem al die verwachtingen. Hij lag alleen, ver van alle menschelijke hulp, maar had zich geworpen op zijn God en Heer. Slechts nu en dan verhief hij zich van zijn leger, om zelf medicijnen te nemen, en zijne beide gezellen, Jonas en den kleinen jongen, die ook door dezelfde ziekte aangegrepen waren, op te passen. Het nieuwe jaar kwam, en de lieden verzamelden zich voor de godsdienstoefening onder den boom. Toen hief zich de kranke man nog eenmaal op, verzamelde alle krachten, nam Bijbel en Gezangboek en trad in het midden zijner gemeente. Hij groette hen, maar gevoelde, dat het de wil van zijn Heer niet was; dat hij hun nog eenmaal het brood des levens bracht. Hij verzocht hun een lied te zingen. Toen zongen zij, en hij zat neêrgebogen onder hen in het zand der woestijn. Toen de laatste toonen over de vlakke ruischten, verhief hij zich en reikte den hoofdman het gezangboek over met het verzoek nog een paar verzen te laten zingen en zoo de godsdienstoefening te sluiten. Daarop nam hij zijnen dierbaren Bijbel, drukte hem stijf tegen zijne borst, en gekromd van de hevige smarten, die zijn lichaam verteerden, sloop hij zijn mattenhuis binnen. De koorts greep

hem nu met alle macht aan, en spoedig lag hij bewusteloos op zijn leger. Nu en dan kroop JONAS in zijne zwakheid van zijn bed, om zijn geliefden heer medicijnen toe te dienen. Ook het volk kwam hem bezoeken; maar zij wisten geen raad voor hem. Zij vroegen hem het een en ander, maar kregen geen antwoord. Een enkele maal toch vroeg hem KLAAS VAN DE WESTHUIS, die een bekeerde heiden schijnt te zijn geweest, wat hem zeer deed, toen wees hij met de hand op de linkerzijde van zijn lichaam. Nu en dan greep hij een boek en bladerde daarin, maar de hoofdman meende, dat hij niet meer kon lezen, want zijne oogen waren reeds stijf. Op den 4^{den} Januari zond GORTH een man naar DAVID CHRISTIAAN en liet hem groeten. „Hoe komt dat?” vroeg de hoofdman, „dat heeft hij nooit gedaan.” De bode antwoordde: „Hij is ook niet meer zoo als vroeger, sedert heden morgen is zijn gezicht geheel anders.” De hoofdman zond een anderen man uit, om te onderzoeken of dat waar was, en als deze met dezelfde boodschap terugkwam, ging DAVID CHRISTIAAN met de aanzienlijkste mannen zijner werf in het mattenhuis van den zieken leeraar. Deze lag buiten kennis, en toen het avond werd, hieven de mannen een lied aan, dat GORTH zoo vaak met hen gezongen had. Ik weet niet welk lied dat geweest is, ook is mij verhaald, dat er bij dit zingen iets zeer bijzonders gebeurd is, dat ik niet begrijp. Daarom neem ik het bericht daarover woordelijk van KLAAS VAN DE WESTHUIS over. Deze man verhaalt, dat hij dien nacht niet vergeten kon; zij hadden daar een lied gezongen en de zalige had met hen ingestemd. Zijne tong was stijf gebleven en de oogen eveneens, en toch hadden zij allen duidelijk gehoord, hoe de leeraar zonder den mond te bewegen, had meêgezongen, juist zoo hard als zij dat van hem gewoon waren. „Toen heb ik de kracht des Geestes in zijne dienaren gezien,” zeide KLAAS. Den geheelen nacht daarop volgende lag hij stijf en zon-

der bewustzijn; als men hem vroeg, antwoordde hij niet. Toen de morgenzon op den 5^{den} Januari hare eerste stralen over het Namaqua-land wierp, was zijn geest in de handen Desgenen, die hem en dien hij lief had.

DAVID CHRISTIAAN was er dadelijk op bedacht de tijding van het overlijden van GORTH aan de naastbijzijnde zendingen in de kolonie te zenden. De bode stond bereid, maar geen mensch op de geheele werf kon schrijven, en toch moest er geschreven worden, en wel door vertrouwde hand; want wie gelooft anders een mensch onder dit volk van valsche lippen! Er bleef niets anders over dan JONAS van zijn ziekbed op te nemen, en deze bracht met groote moeite een paar gebrekkige regels samen, welke de bode in 14 dagen naar Komaggas bracht. Het schijnt, dat het sterfgeval den armen JONAS dan al zeer diep geschokt had. Hij achtte reeds in het zendingshuis te Barmen GORTH bijzonder hoog, en had hem lief, en nu lag hij naast zijn lijk midden in de woestenij, met de brandende koortshitte in zijne beenderen, en daarbij nog een bezwaard geweten! Dat was te veel voor den sukkel en hij verviel spoedig na GORTHS dood tot razernij. Nu volgden tooneelen van hartverscheurenden aard. Hij scheurde zich de kleederen van het lichaam, liep naakt in de bosschen en op de werf rond en riep onophoudelijk: „Ik ben verloren en gij ook! Er is geen God in den hemel! Gij zijt allen schelmen! Waart gij naar de plaats getrokken, dan zou Mijnheer niet gestorven zijn! Gij zijt de schuld van Mijnheers dood! Gij zijt zijne moordenaars!” Toen grepen die lieden hem en bonden hem vast. Toen lag hij stil, want zijne levenskracht was gebroken. Maar nog vóór zijn dood heeft het eeuwige licht de banden der duisternis, in welke zijne arme ziel gebonden lag, verscheurd, en hij hield niet op God om genade en barmhartigheid te smeeken. Intusschen had DAVID CHRISTIAAN onder GORTHS goederen eenige planken gevonden, en toen

zette de hoofdman zich aan het werk, om voor zijnen leeraar een doodkist te maken. Hij bracht dezen ongewonen arbeid ook eindelijk tot stand, en nu maakten de aanzienlijkste mannen van den stam zich op ter begrafenis naar Bethanië. Deze post ligt ruim twee dagreizen van Koais. Nog nooit zagen de reusachtige bolwerken van den Oenoema zulk een lijkstoet als deze, welke op dien dag in het Goanggibgebied langs hunne voeten heentrok. Toen men in het eenzame Bethanië aankwam, werd in het zuidwesten, dicht bij de kerk, een graf gemaakt, waarin zij de doodkist nederlieten. Daarna hebben zij een muur van 4 voet hoogte om den grafheuvel opgeworpen, opdat het grazende vee en het wild gedierte het niet beschadigen zou, en aan het hoefdeneinde hebben zij een steen opgericht, en toen zijn zij naar Koais wedergekeerd.

Nu liggen twee onzer zendelingen in het Namaqua-land begraven. Den tweeden nam het land in zijnen schoot op in een tijd, toen men er ernstig aan dacht, het te verlaten, en de prediking des Evangelies daar op te geven. Verstaan wij iets van de zending, die deze zalige broeder had, en van hetgeen ZINZENDORF van het „Zaad der Mooren” zingt? — Eens heeft een onzer zendelingen op eene plaats in het Namaqua-land eenen geverfden steen neêrgelegd, en den heidenen aldaar beloofd: zoo zeker als ik dezen steen nederleg, zoo zeker wil ik ook wederkomen, en hem weder opnemen, om u het Evangelie te verkondigen. De steen ligt daar nog en den heidenen van Noekoais is nog het Evangelie niet gepredikt. Maar de grafsteen van Bethanië spreekt luider dan de geverfde steen te Noekoais. Laat ons er maar geen gras over laten wassen! Anderszins mag hij blijven. Er is geen beter monument voor den zaligen broeder, dan dat, hetwelk de Bethaniërs zelf voor hem hebben opgericht. Zij wisten echter nog niet, wat zij aan GORTH hadden. Moge zijn opvolger in de gemeente, zoo goed en zoo kwaad als

het in de woestenij wil lukken, met zijn beitel de spreuk daarin uithouwen: „*Zalig zijn de reinen van hart; want zij zullen God zien.*” Matth. 5: 8. Dit zegt iemand, die GORTH beter kent dan de Bethaniërs, en die weet, dat deze spreuk op dien steen eene waardige plaats bekleedt.

DE OUDE ZILLA.

Te halverwege tusschen de Kaapstad en Stellenbosch ligt aan den straatweg eene herberg, bij welke men gewoonlijk aanlegde, om mensch en dier van den vermoeiden tocht in de Kaapsche duinen wat te laten bekomen. Op den morgen van den 11^{den} September 1833 was juist de postwagen, die van de Kaapstad kwam, aan de herberg aangeland, toen ook de wagen van Stellenbosch daar stilhield. De negen passagiers van beide wagens zetten zich samen aan de ontbijt tafel. Het was een voor deze wereld nog al wel gesorteerd gezelschap. Wanneer de postwagen onder negen passagiers vier kinderen des lichts en vijf liefhebbers der wereld aan eene zelfde logementstafel te zamen brengt, is dit reeds meer dan men durft hopen. Met den Kaapschen wagen was een hoedenmaker meêgekomen, een Engelschman, die zich in Stellenbosch wilde nederzetten, nadat hij eenige jaren in Klein-Namaqualand op den Khamiesberg een zendeling in de school geholpen had. Dat was *een* kind des lichts. Zijne reismakkers waren een paar Engelsche militairen uit Indië, welke om redenen van gezondheid naar de Kaap gekomen waren. De hoedenmaker zeide, hij had ze onderweg in het N. Testament zien lezen; zoo zal het met die twee ook wel in orde geweest zijn. Zij hadden eindelijk ook nog een paar Stellenboschers in den wagen gehad, die zich nu het ontbijt goed lieten smaken. De

Stellenbossche wagen bracht een boer mede, genaamd GRON. Dat was een erger klant. Zijne hoeve, die een mijl van Stellenbosch af lag, — men noemt die streek Bangenhoek — voerde den naam van *de Hel*, en men maakte het er ook naar. Met dezen reisden een paar zoons van advokaten uit Stellenbosch, die met den boer één hart en ééne ziel waren. De vierde was onze zending LÜCKHOFF. Alzoo juist vier tegen vijf.

Zoo als zij daar met hun negenen bijeen zaten, begon de ééne Engelschman zich den tijd te beklagen, die alleen met eten en drinken voorbij ging, en hij begon over de slavernij te spreken. Hij betuigde zijne groote vreugde, dat het daarmede nu spoedig in de kolonie gedaan zou zijn. Er zijn ten allen tijde zekere vraagstukken, die veel van een wespennest hebben. Men heeft ze maar met den kleinsten vinger aan te raken, zoo zwermt alles aan de tafel. Tot deze vraagstukken behoorde toenmaals de slavenquestie. Nauwelijks had de Engelschman deze op het tapijt gebracht, of het was met den goeden eetlust van den boer gedaan. Hij stooft geweldig op en braakte een vloed van schimpreden uit. Of de Engelschen het spreukje van den ouden Wandsbecker geleerd hadden, weet ik niet; maar zij hielden ferm vol: „Grijp niet in een wespennest; maar als gij er in grijpt, sta dan vast.” Zij lieten zich door den scheldenden Hollandschen boer niet van hun stuk brengen. Rustig zetten zij uit elkander, hoe de slavernij met de grondregelen van het Christendom niet overeenkomt, en daarom door allen, die den naam van Christen dragen, moest worden afgeschafft. Toen de boer merkte, dat het dien kant op ging, was er volstrekt geen houden meer aan. Er zijn altijd in Kanaän nog lieden genoeg, die uit hun vel willen springen, als zij met de zalf uit Gilead bestreken worden. En tot soortgelijke gevoelige lieden behoorde de boer uit „de Hel”. Zijne beide reisgezellen hielpen hem naar hunne krachten. Dat kon

den beiden Engelschen niet scheelen; bedaard en rustig drukten zij het ontleedmes altijd dieper in het vleesch der drie Kapenaars. Zij zetten uiteen, dat het de heiligste plicht was van iederen planter, die slaven houdt, hen in het christelijk geloof te laten onderwijzen, en overal waar zendelingen waren, die hen daaraan helpen wilden, zoo moesten zij dat met alle dankbaarheid aannemen. Nu kende de woede van den boer geene palen meer. Die verwenschte zendelingen behoorden, volgens zijne meening en die van zijns gelijken, tot de drie ergste landplagen van Zuid-Afrika, en hij schreeuwde nu uit alle macht hoe de zendelingen de slaven en de Hottentotten slechts nog erger maakten; nog eergisteren was een gansche troep Hottentotten uit Genadedal, en dat wel meerendeels gedoopten, op zijn werf gekomen; allen waren stomdronken en hadden hem des nachts bestolen. Wanneer men nu een Hottentot of een slaaf zeide, dit of dat is ongeoorloofd, en hij deed het dan toch, dan was het dubbel kwaad, en dat hadden de zendelingen dan over hen gebracht. Ook was hij in het Namaqua-land geweest en had daar de roovers en moordenaars gezien, die op de zendingsposten gevormd waren. Toen nam de hoedenmaker het woord en zeide: „het doet mij leed, dat ik de heeren moet zeggen, dat het schandelijke leugens zijn, die deze man van het Namaqua-land vertelt. Ik ben daar drie jaren geweest op Kamiesberg en weet hoe het er daar uitziet, en ieder christenmensch moet zich verwonderen over de verandering, die daar plaats gevonden heeft sedert de zendelingen daar zijn.” — De paarden waren juist gewisseld en de passagiers moesten van elkander gaan; wie weet wat de knorrige boer den hoedenmaker, die hem openlijk tot een leugenaar gemaakt had, anders nog gedaan zou hebben.

Aan de logementstafel had LÜCKHOFF gezwegen; men kan in zekere omstandigheden niet best zijn eigen advo-

kaat zijn. Nu zat hij met den boer in den wagen; hij kon toch onmogelijk de zaak daarbij laten berusten. Op een zachtmoedigen toon begon hij en zeide, dat hij daareven aan de tafel zoo juist gehoord had, van welke gezindheid Mijnheer GRON was, en dat hij het zich nu ook wel begrijpen kon, waarom van zijne boerderij geen enkele slaaf in de vergadering was geweest, toen hij die ten huize van zijn naasten buurman in Bangenhoek gehouden had, en waarover de buurman zeer verheugd was geweest. Nu begon de boer geweldig te schelden op zijn buurman en noemde al diens slaven schelmen; bij hem (boer GRON) zou nooit een zendeling in huis mogen komen, en hij zou geen van zijne slaven zenden. Daar de man zich daarbij onbedacht op den Bijbel beriep, zocht LÜCKHOFF hem zijne groote verplichting met betrekking tot zijne slaven nogmaals voor te stellen en toonde hem aan hoe het zendingswerk op den Bijbel gegrond en geen menschenwerk was. Maar in plaats van dat aan te nemen, voer de woedende man nog verder tegen de zendingen en tegen den godsdienst uit en verhaalde eene menigte slechtigheden van hen. Ook dit was bij hem eene slechtigheid, dat de zendingen messenmakers, schrijnwerkers en andere handwerkslieden waren; en toen LÜCKHOFF hem aan den grooten timmermanszoon en aan de visschers en tentmakers herinnerde, verzocht hij, dat de zendeling zijn mond maar houden mocht; hij was officier onder dienst geweest en liet zich door een zendeling niet onderwijzen. LÜCKHOFF gaf hem zijn zin en zweeg. De beide Engelschen hebben nog tot aan het dorp toe met de beide Stellenbosschers blijven disputeeren.

Wat God wil verkwikken, kan geen mensch verstikken; ook niet de boer uit „de Hel.” Deze had zich, zooals wij daareven hoorden, stellig voorgenomen, dat geen zijner slaven Gods Woord zou hooren; maar het was geen jaar nadat het bovengenoemde in de herberg aan den

straatweg voorviel, of het ging reeds geheel tegen de gedachten van den boer. Onder zijn slavenvolk had hij eene oude vrouw; zij telde reeds tusschen 60 en 70 jaren, en was van de kust van Zanguebar afkomstig. Men noemde haar ZILLA. Dat zwartbruine wijfje was recht in „de Hel” te huis en vol van alle boosheid en slechtheid. De Hel kan echter den mensch alles geven, maar alleen geene rust in de eeuwigheid. Deze had ook ZILLA bij alle vleeschelijke lusten niet kunnen vinden, en daarom kwam somtijds de gedachte bij haar op om zich zelve het leven te benemen, zoo als dat onder de slaven, helaas dikwijls, gebeurt. Zoo stond zij eens in het bosch en was weder zoo levensmoede. Toen wenschte zij, en vloekte daarbij, dat er toch eene slang uit den grond zou komen, om haar dood te bijten. Nauwelijks is de vloek van hare lippen, of daar sluipt eene vergiftige slang uit eene aardspleet, zoo als dat in Zuid-Afrika zeer dikwijls gebeurt, en valt op de slavin aan. Deze verschrikt echter hevig en vliedt naar „de Hel”. Op een andere keer nam zij een grooten steen, om zich daarmede den schedel te verbrijzelen. De eerste slag was raak; maar daar deze erge pijn doet, werpt zij schielijk den steen weg en gaat door. Zoo stond zij ook eenmaal aan den oever der zee. De gelegenheid om zich te verdrinken was al te verleidelijk: daar springt zij hals over kop in de golven. Maar de golven willen haar niet hebben, en hoe zij haar best doet om te zinken, de zee werpt haar altijd weer op het strand. Wie weet, op welke wijze de ongelukkige vrouw toch nog tot haar helsch doel gekomen ware, indien niet in Stellenbosch de zendeling LÜCKHOFF gestaan had, en het gerucht van zijne goede woorden onder het slavenvolk der omliggende hoeven doorgedrongen was. Ook de oude ZILLA hoorde daarvan, en kreeg lust den leeraar eens te hooren. Hoe er echter heen te komen, dat de *baas* er niets van merkt? De eerste keer was de zaak gemak-

kelijk. De oude had familie onder de slaven in Stellenbosch en spoedig kreeg zij verlof die te bezoeken. Zij hoorde het goede Woord, en het goede Woord beviel haar en smaakte naar meer. Ook voor volgende bezoeken werd raad geschapt. De boer was dikwijls van huis, en daar de oude slavin niet veel meer werken kon, zoo gaf de vrouw haar gemakkelijk verlof om uit te gaan naar Stellenbósch. En zoo deed dan de oude in de jaren 1834 en 1835 menig zuur tochtje uit de Hel naar Stellenbosch. Gewoonlijk was zij reeds des Zaterdags middags onderweg, om des avonds nog de zangstonde te kunnen bijwonen, waarin LÜCKHOFF eenvoudige gezangverzen verklaarde. Des Zondags was zij dan in de kerk en daarop ging het dan weder uit den hemel naar de Hel terug, nadat zij, tusschen de godsdienstoefeningen in, zich bij LÜCKHOFF te huis bevonden had. Bij deze bezoeken in LÜCKHOFFS woning weende zij veel over hare zonden, en zocht hetgeen in haar omging aan de aanwezigen mede te deelen. Zij sprak, even als de meeste slaven van Zanguebar en Mozambique, zeer slecht Hollandsch, en wie hare kromme spraak niet gewoon was, die verstond in den regel niets meer dan de woorden: *bidt, ontvangt, zoekt, vindt, klopt, opengedaan*. Deze woorden keerden dan ook zonder ophouden in de redeneering der oude terug, en te midden harer tranen blonken hare oude oogen zoo vriendelijk en met zulk eene kinderlijke eenvoudigheid tegen degenen met wie zij sprak, dat men geheel vreemd had moeten wezen aan den Geest Gods, wanneer men niet had verstaan, wat in de oude omging. En voor wie dat nog eene verborgenheid gebleven was, die moest maar des Zaterdagsavonds als het donker werd op de bergen gaan, waarover de weg van Bangenhoek naar Stellenbosch liep. Daar had hij kunnen zien, hoe het oude, bruine moedertje op de steile plaatsen op alle vier kwam aankruipen, omdat hare oude beenen haar

niet meer wilden dragen. Ik heb ten minste er nog nooit van gehoord, dat lieden op handen en voeten naar de kerk kruipen, die het *bidt* en *ontvangt*, het *zoekt* en *vindt*, het *klopt* en *opengedaan* niet verstaan; wèl, dat zij spoedig over koude voeten en koude handen klagen; dan eens is het hun te nat, dan te warm; de een heeft het in de lenden, de ander in de kuiten, als het op kerkgaan aankomt, en zij blijven te huis. „Hoe lieflijk zijn uwe woningen, Heere Zebaoth!” — daarmede kroop de oude slavine goedsmoeds naar de kerk van Stellenbosch. En zij was eene heidin.

Het kon natuurlijk in „de Hel” niet verborgen blijven wat de oude ZILLA des Zondags in Stellenbosch deed. Op dit punt heeft de duivel een fijne reuk. En als hij iets merkt, dan is de hel losgebroken. De arme vrouw had van de huisslaven veel te lijden. En wat zal de boer zeggen, als hij het bemerkt? Nu, onze Heere God is wel in staat te zorgen, dat de boomen bij hem niet tot in den hemel groeien. De boer had uitgeboerd. Hij moest erfhuis houden. Op den 29sten Januari 1836 was het zoo ver met hem gekomen. Natuurlijk moesten ook zijne slaven verkocht worden, en daaronder de oude ZILLA. Toen zij dat vernam werd zij zeer bang; het kon licht wezen, dat haar iemand kocht, die haar medenam verre van Stellenbosch, en dan kon zij niet meer ter kerke gaan. Met een geprangd hart kroop zij nog eenmaal des Zondags den moeilijken weg naar het dorp, en treurig zat zij den volgenden morgen bij BATO en CORNELIA, de beide gedoopte heidenen. Toen CORNELIA haar vraagde, waarom zij zoo treurig was, brak zij in een stroom van tranen uit en klaagde haar bitteren nood. De zuster van CORNELIA, nu reeds overleden, kwam er ook bij. En deze drie beraadslaagden nu in de stilte met elkander, hoe zij het oude moedertje helpen zouden. Arm waren zij alle drie en wisten niet, hoe zij het geld zouden bekomen om

de oude te koopen, nog minder hoe zij haar later onderhouden zouden; want dit scheen hun nog de eenvoudigste en de beste weg te zijn. Eindelijk was de zuster het met CORNELIA eens en meende, de Heer zou wel zorgen en zegenen, BATO moest in Gods naam maar heengaan om de oude te koopen. En daarmee was het afgesproken. Toen de dag der verkooping kwam, verzocht BATO zijnen baas, bij wien hij als bakkersknecht diende, dat hij hem wilde toestaan met brood en gebak naar het erfhuis te gaan, hij zou daar zeker goed kunnen verkoopen. De baas was daarmee te vreden en op den volgenden morgen begaf de bakker zich naar Bangenhoek. Nadat reeds veel verkocht is, komt eindelijk ZILLA aan de beurt. Zij had reeds van te voren van het eene stille hoekje naar het andere geloopt en had zich zat geweest en vurig gebeden, en nu wordt zij te koop gesteld. Zij sidderde over haar geheele oude lijf als een populier-blad, eindelijk kon zij zich niet meer inhouden, en voor de oogen van al de verzamelde koopers en verkoopers strekte zij hare gevouwen handen weenend ten hemel en riep: „Och, Heere, helpe toch voor arme ZILLA.” Wie zou de oude slavin koopen? Tot het oppassen van kinderen, naaien en zeer licht huiswerk was zij des noodts nog te gebruiken; maar wie haar daarvoor niet noodig had, zou haar niet gekocht hebben, al had men er nog geld bijgelegd. Vijf Kaapsche daalders werden ingezet; men bood langzaam tot 14 daalders. Daar komt de bakkersknecht met de broodmand te voorschijn en biedt nog één Kaapschen daalder, en hij heeft de oude. De verkooper vroeg hem dadelijk, waarom hij die slavin gekocht had, en met een vroolijk gezicht antwoordt BATO: „Om haar vrij te laten gaan waar zij wil.” „Nu,” antwoordde weder de verkooper, „dan geef ik u er dadelijk 5 daalders bij.” Vijf daalders had de oude ZILLA zelve in hare hand, en de vijf nog ontbrekende werden ook opgehaald. Wat beteekenen voor

onzen God 15 Kaapsche daalders, als Hij ze hebben wil. En een wagen staat ook wel tot zijnen dienst, wanneer Hij zijn volk niet meer op handen en voeten wil laten kruipen, al zou het dan ook een Hollandsche boerenwagen zijn, om eene oude slavin, die maar 15 Kaapsche daalders waard is, te transporteeren. P. HAMMAN, een boer, bood dadelijk zijn wagen aan, en laadde de oude daarop, en nu ging het in triomf naar Stellenbosch. Voor BATO's huis werd zij afgezet. Daar zag men vroolijke gezichten, maar geen was zoo vroolijk als dat van de oude vrije ZILLA.

Van dat oogenblik af verzuimde het oudje geene preek, geene catechisatie, geene school, en had zij van te voren reeds een levendig gevoel van hare zonden gehad, zoo werd dit door het onderricht uit Gods Woord van dag tot dag klaarder en meer beslist. Bijzonder lag haar deze zonde op het geweten, dat zij in haar slavenstand zich verscheidene malen het leven had willen benemen. Als zij aan deze zware zonden dacht, en daarbij aan de goedheid Gods, die haar niet in hare zonden had laten omkomen, dan overmeesterde haar dikwijls zulk eene diepe schaamte, dat zij stil voor zich zag en zoodanig zuchtte, dat haar geheele lichaam beefde. Haar lievelingslied was: „Jezus neemt de zondaars aan,” en zij kon het nooit zonder de grootste aandoening hooren zingen. „*Ikke niet waardig ben, dat de aarde mij draagt,*” zoo stamelde zij dan uit met een vuur en een afschuw van zich zelve, dat iedereen moest treffen en toonde dat dit woord uit den diepsten grond harer ziel kwam. Ezech. 16:62, 63, was daarom hare lievelingspreek, die zij ook van buiten leerde. En als zij met haar oude hoofd niet veel meer van buiten leeren kon, zoo liet zij toch niet na, als eene spreuk aangehaald werd, die van de ellende der zondaren sprak, deze op hare wijze te bevestigen. Zoo zeide zij gewoonlijk bij 1 Tim. 1:15 in plaats van: „*van welke ik de voornaamste ben*” — ik de naamste ben, voorlooper

aller zondaren. Bij zulk eene gemoedsgesteldheid, die slechts door den Geest Gods teweeg gebracht wordt, en bij zulke eene diepe en grondige zondenkennis, die een benauwden geest en een verslagen hart voortbrengt, had ZILLA niet noodig lang op den doop te wachten, waarnaar zij zoo smachtend verlangde. Zij was eenvoudig geworden als een kind — geheel en al van hare volstreckte onmacht ten eeuwigen leven overtuigd, en zich zonder voorbehoud aan de genade van haren God en Heiland overgevende — zoo werd zij ook tegelijk met een kindje gedoopt. Juist was aan LÜCKHOFF een zoontje geboren, hij wilde het op den 16^{den} Juli 1836 laten doopen. In den vroegen Zondagochtend waren omstreeks 100 kinderen uit de heidenschool voor LÜCKHOFF's deur verzameld; twee aan twee trokken zij naar de kapel en zetten zich aan beide zijden van den kansel neder. In het midden der kinderschaar werd het pasgeboren knaapje binnengebracht, en ook het oude kind, ZILLA, kwam daarbij om zich te laten doopen. Achter in de kapel stond alles vol volwassen heidenen, want de Stellenbossche gemeente was toen nog zeer klein. Nu begonnen de kleinen te zingen, en daarna doopte LÜCKHOFF de beide kinderen. Het knaapje kreeg den naam van DANIEL. Het oude kind had begeerd den naam GEERTRUIDA te ontvangen, en dit geschiedde. In Stellenbosch leefde de waarlijk godvruchtige weduwe GEERTRUIDA KUYPERS, die ook een hartelijk genot in het genadewerk had gehad, dat in de oude ZILLA openbaar werd. Deze liet zich gaarne welgevallen om het oude kind ten doop te brengen en tot peet te zijn.

Toen LÜCKHOFF het moedertje bij haren doop de spreuk gaf: „Die in het huis des Heeren geplant zijn, dien zal gegeven worden te groeien in de voorhoven onzes Gods, en in den grijzen ouderdom zullen zij nog vruchten dragen; zij zullen vet en groen zijn, om te verkondigen, dat de Heer recht is; Hij is mijn Rotssteen en in Hem is

geen onrecht" Ps. 92:14—16, toen dacht hij waarlijk niet, dat zijn doopeling nog langer dan 15 jaren de kracht dezer belofte Gods in dezen tijd zou smaken; want ZILLA was toen dicht bij de zeventig. Het behaagde den Heer zijn Woord in eene overvloedige mate aan haar te vervullen, en dat was voor ieder, die haar zag, zoo treffend, dat men later in Stellenbosch het oudje nooit anders noemde dan „oud' memme."

Deze 15 jaren doorleefde zij in BATO'S huis. Zij zelve kon niet veel meer arbeiden of verdienen; maar het dagelijksch brood was voor haar altijd gereed, en kwam soms bij haren gastheer en gastvrouw de zorg, of zij de oude wel konden onderhouden, zoo is die rijkelijk beschaamd door den zegen, welke de Heer hun ruimschoots verleende, sedert ZILLA onder hun dak was opgenomen. Voor het overige was zij naar hare krachten te rekenen toch vlijtig. Zij hield zich bij al hare armoede altijd zindelijk. Ik heb hier haar portret; daar ziet zij er met hare witte muts, haren groenen halsdoek en haar gebloemd katoenen japonnetje recht proper uit. En niettegenstaande hare oude zwakke oogen, werkt zij maar altijd vroolijk voort met hare naald. 's Woensdags middags is er naaivereeniging in LÜCKHOFF'S huis, waar de vrouwen der gemeente samenkomen en voor de vele benooidgheden der school naaien. Daar was ZILLA des middags altijd de eerste; wanneer andere jonge vrouwen wellicht in den zomer eerst nog een dutje deden, en wegens de groote hitte eerst om 2 uur kwamen, dacht ons oudje daar niet aan, en was reeds om 1 uur op haar plaats; en het was haar niet genoeg alleen op de vereeniging te naaien, maar zij nam ook nog een begonnen hemd meê naar huis en maakte het af. En dat alles in alle stilte; stil nam zij het hemd mede en stil en vriendelijk bracht zij het terug, en in den regel was het netter gewerkt dan al de anderen.

In de eerste jaren na haren doop deed zij ook nog

haar best om te leeren lezen. Het viel haar echter zeer moeilijk en zij wilde het reeds opgeven, toen zij des nachts droomde, dat de Heere JESUS tot haar kwam en haar vroeg: „ZILLA, kunt gij lezen?” Daarop moest zij heel verlegen antwoorden: „Neen, nog niet,” en nu begon het spellen van voren af aan. De BATO's hadden toen een kleinen jongen, die lezen kon: hij heette ABRAHAM. Daarop begaf zich de oude tot ABRAHAM, die moest haar meester worden. Als zij een beetje fruit kon bekomen, was dat voor ABRAHAM als salaris, en die moest haar daarvoor weêr de letters voorzeggen. Toen dat zoo een poosje geduurd had, kwam de oude op zekeren dag bij jufvrouw KÄHLER, was zeer verheugd, en verhaalde haar wat zij reeds lezen kon. Zij slaat het boek open en leest nu drie namen op; dat had zij bij den kleinen schoolmeester geleerd. En dat waren de namen: *God, Jezus en Heer*. Die kon zij vlug tusschen alle woorden uit lezen. „*Ik kan het andere niet leeren lezen, maar zoo als ik woorden zie, dan weet ik, dat is Jezus, Heere en God,*” zeide het oudje in hare eenvoudigheid. Soms kwam zij verder dan de drie namen en deed alsof zij veel meer lezen kon. Zoo zat zij op zekeren avond in de avondschool en had haar spelboek in de hand. Op eenmaal ging zij van het spellen tot het lezen over: „Er is maar één God; Hij is mijn God,” toen zweeg zij stil en zuchtte. De onderwijzeres, die voor haar stond, deed eene wijle, alsof zij niets merkte, toen zeide zij: „Oud' memme kan toch al lezen;” zij echter stamelde onder zuchten: „Kan niet lezen; maar God zoo groot, mijn God is! ik kan niet vatten,” en daarbij waren de glazen harer bril zóó vol tranen, dat zij aan beide zijden in groote parels van hare bruine wangen dropen.

Zij heeft het nooit tot lezen gebracht. Dat doet er ook niets toe. Er staat immers niet: „zij zullen bloeien in de school”; maar: „in de voorhoven onzes Gods”, en daarin had de oude ZILLA haars gelijke niet. Wat men

van HANNA leest: „zij week niet uit den tempel”, dat is ook waar van ZILLA, en nadat zij 60 jaren lang in de voorhoven der Hel had rondgezworven, zoo kende zij later geen grooter genot dan te zijn in de woningen des Heeren Zebaoth! Het viel haar in de laatste jaren ten deel met den zendingeling onder één dak en dicht bij de kerk en school te wonen; dat heeft zij aangezien als de grootste weldaad na die van Gods kind te zijn geworden. Menigmaal was zij reeds een uur voor het begin der godsdienstoefening in de kerk of de catechisatie, en daar mocht het anderen te warm of te koud, te winderig of te donker zijn, van het oude moedertje hoorde men nooit zulk eene klacht, wanneer het op kerkgaan aankwam. Het is dikwerf gebeurd, dat men haar ziekelijk of ingesluimerd in haar bed dacht te vinden, en niet meende, dat zij in de avond-godsdienst zou komen; maar als de klok luidde, dan kon zij het in bed niet uithouden, en zij wist ook telkens eene bekende te vinden, die haar in de kerk en uit de kerk weer naar huis bracht. In de vergadering werd zij somwijlen zoo aangegrepen, dat zij met jeugdige geestdrift hare liefde tot den Heere JEZUS uitsprak. Zoo werd eens Rom. 8:45 verklaard. „Ach, mij niets scheiden van mijn' Heer JEZUS!” riep zij uit. „Geen dorst, geen honger, geene naaktheid, geen zwaard”. — „Ja, maar”, zeide jufvrouw KUYPERS, „wanneer zij u nu eens willen dood maken, omdat gij den Heer JEZUS liefhebt, hoe zal het dan gaan?” — „Ja, als zij ook mijn hoofd afslaan”, riep de oude, „mijn lijf dood maken, maar mijn ziel moeten laten staan”. Die zielsaandoeningen spraken zich in hare eenzaamheid te huis en op het veld nog veel levendiger uit. Zij maakte zich overal voorhoven en woningen des Heeren Zebaoth; van haar kamertje af tot in de ruischende halmen der gierst of der Turksche tarwe sloeg zij haar kapelletje op; als men haar beluisterde, kon men getuige zijn van haren strijd en hare overwinning, van hare jammerklachten en

haar zalig genot in het gebed tot haren JEZUS. In het korenveld heeft men haar slechts uit de verte kunnen zien, maar haar kamertje grensde dicht aan de slaapkamer van BATO, hier kon men heel wat hooren. Op zekeren avond logeerde een Duitsche timmerman, die in de kapel te Stellenbosch werkte, bij BATO. BATO zelf was niet te huis en ZILLA was alleen in de slaapkamer; de timmerman sliep daar vlak naast, en de scheidsmuur liep niet door tot het dak, zoodat men in de eene kamer kon hooren wat in de andere gesproken werd. Den volgenden morgen komt de Duitscher bij LÜCKHOFF en beklagt zich bitter, dat hij geen oog had kunnen toedoen, omdat de oude vrouw in de andere kamer altijd geweend en gesproken had, „dat zij zooveel zonden had gedaan”; — zij moest toch wel eene groote zondares zijn, dacht hij. Een andere keer had de timmerman ook wat anders kunnen hooren. Zoo had zich het moedertje op een avond vroolijk en beschaamd over de goedheid en genade Gods te bed gelegd, toen zij in haar droom een zwarten man meende te zien; het werd haar zoo benauwd en zij roept luid, zoodat de BATOS ontwaakten: „*jij is niet JEZUS, jij is de duivel! zijt jij jaloersch? zijt jij nijdig? ik ken jou al lang; jij gunt ZILLA voor JEZUS niet!*” Toen wierp zij zich op de knieën en had het zoo goed, dat het lang duurde eer zij met loven en danken ophield en zich weder te slapen legde.

Deze beide zaken: hare zonde en Gods genade, dat waren de voorwerpen, welke de oude bij dag en nacht, wakend en slapend, bezig hielden. En hoe ouder zij werd, des te inniger werd zij van den ellendigen toestand haars harten overtuigd, des te vaster klemde zij zich echter ook aan haren JEZUS. Als men haar maar een paar woorden over de dagelijksche schuldvergifenis van haren Heiland zeide, dan fonkelden hare natte oogen van inwendige vreugde en in hare kromme spraak kwam er

een lofspalm voor den dag op haren JEZUS. „Ja, ik boos”, begon zij dan, „maar JEZUS is zoo goed; Hij is mijn borg, mijn middelaar, mijn Zaligmaker; ik niet waard, dat de aarde mij draagt; maar Hij is goedertieren, genadig en barmhartig; Zijne barmhartigheid heeft geen einde. Hij heeft mij uit het moeras der zonde opgetrokken; heeft mij bij zijn huis gebracht, waar ik gehoord heb wat JEZUS voor zondaars gedaan heeft; nu kan ik zeggen: „JEZUS neemt de zondaars aan! ZILLA ook aangenomen; ik beschaamd ben; gruwelijke zondares geweest, van mijne jeugd af zonde gedaan en nu nog, als ik het goede wil doen, het kwade mij bijligt.” Zending ESSELEN, die zijn inwendig genoeg aan zulke psalmen der oude had, wilde haar eens op de proef stellen. Toen zij op zekeren dag weer haar hart uitstortte, zeide hij: „ZILLA, ik geloof toch niet, dat gij zulk eene groote zondares zijt, gij spreekt maar zoo!” Daar geraakte de oude in een buitengewoon vuur, en werd zeer bedroefd, omdat het niet geloofd werd, dat zij zoo boos was, en deed in hare eenvoudigheid al het mogelijke om ESSELEN te overtuigen, dat het alles waarheid was, wat zij gezegd had.

Deze bronwel van getuigenissen van Gods ontfermingen, die in de oude was ontsprongen en altijd overvloedig, maakte haar voor de Stellenbossche gemeente tot een wezenlijke schat. Waar zieken waren, daar was ook de oude ZILLA te vinden. „God vertroost ons in al onze droefenissen”, zegt PAULUS, „opdat ook wij zouden kunnen vertroosten, die in allerlei droefenis zijn; met de vertroosting, waarmede wij door God vertroost worden.” Dit werd door haar bevestigd. Vond zij zekere zondaars, zoo vermaande zij liefderijk om toch voor de zonde weg te loopen, eer het te laat zou zijn; nu was nog tijd om te bidden, te zoeken en aan te kloppen, omdat de genadepoort nog openstond. Zij kon zoo uitmuntend uit eigen ondervinding spreken. Zij had zelfs in de Hel ge-

zeten. Maar zij was er ook uit verlost, en het was een lust te hooren, hoe zij arme, bekommerde zielen, die niet gelooven konden, in groote eenvoudigheid, door haar voorbeeld de genade Gods aanwees. Zoo was eens in Stellenbosch eene voorname vrouw. Zij had in de wereld geleefd tot zij door eene beroerte aan de eene zijde werd verlamd en tot ontdekking van haren zondigen toestand kwam. De arme dame geraakte in groote gewetensangst, en kon niet gelooven, dat zij bij God in genade zou aangenomen worden. Als zij in deze bekommeringen was, kwam op zekeren dag het oude moedertje haar bezoeken en hoorde toen spoedig wat er aan schortte. Toen maakte zij een kort proces en betoogde, daar God *ZILLA* naar 1 Tim. 1:15, als *de naamste* onder alle zondaren, genade en het eeuwige leven geschonken had, zoo zou *jufvrouw* ook zeker genade ontvangen; zij moest maar bij het bidden, zoeken en aankloppen blijven, Gods barmhartigheid was zóó groot, zóó diep en zóó hoog, dat Hij de oude *ZILLA*, de *naamste* onder alle zondaren, aangenomen had. En dat betoogde de oude met zulk eene onwrikbaar vaste overtuiging, dat de arme benauwde ziel daaruit meer troost putte, dan uit drie welsprekende preken over Gods genade.

Zoo maakte het de goedę oude menig jaar tot in 1851. Toen, over de 90 jaar oud, werd zij door eene lichte beroerte getroffen, die eene voortdurende ziekelijkheid na zich sleepte. Het hardste viel het haar, dat zij sedert dien tijd zoo zeer geneigd was tot slapen, en zij klaagde soms onder bittere tranen, dat zij nu niet meer des nachts zoo waken kon om met den Heer te spreken. De laatste nieuwjaarsdag kwam. Op dezen dag had zij sedert lang de gewoonte, zeer vroeg op te staan; dan ging zij in eenvoud naar de kamer, waar de *BATO's* sliepen; hier werd het eerst gefeliciteerd; dan moesten ook allen, die tot de zending behoorden, gefeliciteerd worden, inzonderheid alle leeraars. Daarbij moet ik uitdrukkelijk zeggen,

dat de oude bij het nieuwjaarswenschen het niet op een geschenk verzien had; daaraan dacht zij niet, ofschoon zij soms dankbaar iedere kleinigheid aannam, die men haar toereikte. Bij haar kwam het nieuwjaarswenschen uit den drang van een liefhebbend hart. Zoo kwam zij dan ook op den laatsten nieuwjaarsmorgen reeds vóór 5 uur het zendingshuis instappen. Daar de kamerdeur van jufvrouw KÄHLER openstond, trad zij binnen, ging met hare vochtige vriendelijke oogen voor het bed staan en feliciteerde, waarbij natuurlijk „het lange leven” niet ontbreken mocht. Jufvrouw KÄHLER wilde haar toch ook iets wenschen en zeide onder anderen: „Nu, Ou-memme, ik wensch, dat de lieve JEZUS in dit jaar kome, en oude ZILLA in zijn huis brenge: dat is nu toch de beste wensch, dien ik u geven kan.” Toen antwoordde de oude met een vriendelijk gezicht: „Ja, Gods wil is goed; mij wegneemt, het is goed; mij nog langer laat leven, het is ook goed. Ikke niet waard, de Heere zoo lang laat leven voor mij; Zijne goedertierenheid, Zijne barmhartigheid heeft mij, groot zondares, gebracht tot aan dezen dag. Ikke gevoel alle dag boozer mijn hart; ikke wil goede gedachten; daar komt kwade gedachten; (op haar lijf wijzende) als dit lichaam der zonde in de aarde is, dan kan niet meer zonde doen.”

Omstreeks 14 dagen daarna, op den 16^{den} Januari, ligt zij des avonds zeer vermoeid te bed. Daar luidt de klok voor de godsdienstoefening, en spoedig doet de oude haar best om op te staan en naar de kerk te gaan. Zij was echter zeer zwak en de BATO's hielden haar terug, dat niet zoo heel gemakkelijk ging. Den volgenden morgen komt zij zeer opgeruimd bij de LÜCKHOFF's, maar klaagt toch over lichaamssmartten en verzoekt om iets „bitters”, dat haar verzachting moest geven. Daarop ging zij naar de kleine rivier, achter in den tuin, is zeer vrolijk, en wascht eene kleinigheid, die zij ook nog strijkt.

Daarna zet zij zich aan tafel en eet met smaak de eerste druiven. Nadat zij zich in hare kamer begeven en daar het een en ander in orde gebracht heeft, hoort CORNELIA haar roepen. Zij gaat bij haar; daar ligt ZILLA op de knieën naast het bed en wenscht er op gebeurd te worden. Nadat dit geschied is, legt zich de goede oude een weinig om en om, en klaagt over neiging tot braken, CORNELIA helpt haar overeind; ZILLA ziet helder en klaar naar boven en schijnt te willen spreken. CORNELIA zegt verlegen: „ik geloof, dat Ou-memme gaat sterven!” Daarop zakt de oude ineen en is zalig heengegaan. Heel vergenoegd lag zij daar, zonder het minste teeken van stervenspijn; droomende was zij door de poort des doods gegaan, en smaakte nu eerst recht na den strijd, hoe liefelijk uwe woningen zijn, Heere Zebaoth, mijn Koning en mijn God!

CORNELIA.

Rondom Stellenbosch liggen de boerderijen der oude Fransche en Hollandsche kolonisten met hunne groote wijngaarden en talrijke schaapskooien; menige van deze boerenplaatsen is zoo groot als hier te lande een rijk landgoed of adelijk kasteel. Op eene van deze hofsteden, een klein half uur van het dorp, dicht bij de eerste rivier, woonde voor ongeveer 40 jaren PAUL R. Zoo als toenmaals de gewoonte was aan de Kaap, hield hij er een behoorlijk aantal slaven op na, om zijne landerijen te bewerken. Onder de slaven van den heer PAUL R. bevond zich eene geheele familie van verscheidene leden, ouden en jongen; zij hadden waarschijnlijk al menig jaar op de hoeve geleefd, en waren van vader op zoon overgegaan. Onder hen was er een, AREND geheeten. Dat was een zonderlinge man. Hij was een heiden, zoo als alle slaven, maar hij gedroeg zich beter dan menig christen. Het

schijnt, dat in PAUL R.'s boerderij nog iets meer dan goede orde en tucht onder de huisgenooten geheerscht heeft; de huisheer gaf ook zijnen huisslaven gelegenheid om iets van den christelijken godsdienst te leeren kennen; wat, helaas, niet alle kolonisten aan hunne slaven gunden, maar lieten hen opgroeien en wegsterven gelijk het redelooze vee. Alle Zaterdagavonden kwam AREND voor den dag en riep zijne medeslaven, vrouwen en mannen, jonge en oude samen, en leerde hun een vers uit het Hollandsche Gezangboek, en dan zongen zij een vroom lied. Ook deed de man een gebed, en sommigen heeft hij zelfs leeren lezen. Er waren heinde en ver zulke geschikte slaven niet als bij PAUL R. aan de eerste rivier. En toch waren zij heidenen; geen enkele van hen was gedoopt. Gij vraagt: waarom? Nu ja, het stomme geld was de oorzaak. Het was namelijk eene oude wet in de kolonie, dat als een slaaf gedoopt werd, hij dan vrij was en zijn meester verloor den koopprijs. Daarom had menig christen zijne 200 daalders liever dan de arme zielen zijner slaven, en hij liet ze niet doopen, of de arme stakkerts moesten zich vrijkopen, dat voor de meesten onmogelijk was. Is dit nu de oorzaak geweest, dat AREND niet gedoopt werd, of heeft de man er zich op verhoovaardigd, dat hij een oefenaar en vrome bidder was, wat ook wel mogelijk is, om kort te gaan, na eenigen tijd liep het praatje: AREND bij PAUL R. is aan den drank. En dat was ook zoo. Dat is eene vervloekte strik van den satan, en als hij iemand daar eens in heeft, dan komt het licht van kwaad tot erger, vooral, wanneer hij zich niet aan Gods genade vast houdt. Zoo duurde het dan ook niet lang of AREND was heel veranderd; hij hield geene avondbijeekkomsten meer, maar hij dronk, schaamde zich daarover, en dronk toch weer. Wanneer de vijand de officieren doodschiets, zoo heeft het leger het zwaar te verantwoorden, en toen eerst AREND gevallen was, dwaalden ook de anderen spoedig af. Zijn neef DAMON werd

liederlijk, zijne nicht DIANA niet minder, en die beiden hadden nog eene zuster, welke CORNELIA heette, wie weet wat van haar geworden ware, indien niet de Heer zijne hand naar haar uitgestrekt had.

Om dezen tijd namelijk, zij was zoo bij de twintig jaren, stierf de oude heer van al deze slaven. De erfgenamen verdeelden zijn vermogen, en bij die gelegenheid viel CORNELIA aan de dochter van haren heer ten deel. Zij werd naar eene vergelegen plaats gezonden, waar zij niet veel gelegenheid had tot een uitspattend leven, maar ook volstrekt geene gelegenheid om het Woord Gods te hooren. Hier zou waarschijnlijk wel de laatste vonk van haar Christelijk leven uitgedoofd zijn, wanneer zich niet een bevrijder had opgedaan. Ik bedoel hier nog niet dien Bevrijder, die allen vrij maakt, ofschoon die op den achtergrond stond; ik bedoel nu alleen een bakkersknecht uit Stellenbosch; deze wilde CORNELIA tot vrouw hebben en heette BATO. Die man had een wonderbare levensloop gehad, dien ik u eerst kortelijk moet meedeelen.

In 1811 landde een Hollandsche scheepskapitein aan de Kaap. Zeven dagen te voren had eene gewezene slavin, die hij in Indië vrijgekocht en meegenomen had, hem een zontje geschonken. Aan doopen was niet gedacht; maar toch had de vader zijn kind den naam van zijn schip gegeven, en noemde hem BATO. Daar de kleine zwak was, en de vader zich in de kaapstad niet langer kon ophouden, zoo gaf hij hem aan een man met eene flinke som gelds daarbij, om hem op te voeden. De pleegvader handelde echter niet goed met den jongen, trok met hem naar Tulbach en hield hem tot zijn 20ste jaar als zijn slaaf. Toen kwam het uit, dat BATO geen slaaf, maar een vrijgeboorne was; het gerecht bemoeide zich daarmede en de jongman werd dadelijk op vrije voeten gesteld. Ook werd hem voorgelezen, dat hij nog geld te vorderen had van zijn pleegvader; maar BATO was zoo vroolijk over

zijne vrijheid, dat hij zijne hand teekende om niets van het geld te willen hebben. Daarop ging hij naar Stellenbosch, en verdiende daar zijn brood als bakkersknecht.

Deze BATO nu wilde de eenentwintigjarige CORNELIA tot vrouw hebben. Zij was wel maar een zwak schepseltje, maar haar heer wilde voor haar toch 400 daalders hebben; daarvoor zou hij haar vrijlaten. Dat kon de arme BATO niet bij elkaar krijgen; hij betaalde slechts 200 daalders en kreeg daarvoor het verlot met CORNELIA in Stellenbosch te zamen te mogen wonen; maar zij bleef eene slavin als te voren. Zoo trokken dan beiden naar Stellenbosch; van trouwen of inzegening van het huwelijk was geene sprake, want zij waren heidenen; en hun echt in de vreeze Gods te houden, daaraan dachten zij niet, want BATO wist nog minder van de vreeze Gods dan zijne vrouw. Intusschen was er toch in Stellenbosch voor arme heidenen eene voortreffelijke gelegenheid om Gods Woord te hooren. Reeds sedert het jaar 1801 hadden vrome lieden hier een klein Zendelinggenootschap gesticht, later een aardige kerk laten bouwen, en een zending daarbij onderhouden, welke voor de heideneu van het dorp, en voor die uit den omtrek predikte en school hield. Men moet dit zooveel te meer op prijs stellen, daar overigens de kolonisten aan de Kaap de Zending niet bijzonder genegen zijn, en de Zendingen onder de drie landplagen van Afrika rekenen, n. l. Roest in het koren, Sprinkhanen en Zendingen, deze drie. CORNELIA was nauwelijks naar Stellenbosch getrokken en mocht gaan waar zij wilde, of men vond haar ook geregeld in de godsdienstoefening der heidenkerk. Er moest toch nog wat van den ouden AREND zijn blijven zitten. Haar man ging niet mede, maar had er toch ook niets tegen. Zoo ging het 2 jaren lang. Toen trad LÜCKHOFF op 1 Januari 1830 in dienst van het Stellenbossche Zendinggenootschap. Onder de „Sionskinderen” te Stellenbosch, zooals LÜCKHOFF het kleine hoopje Chris-

tenen daar altijd noemt, was toenmaals veel Zendingssijver. Voornamelijk onderscheidden zich de vrouwen. Die hadden toen reeds haar Stuiversvereëning. Bij deze gelegenheid wil ik eens een Zuid-Afrikaansch recept voor dergelijke vereëningen opschrijven. LÜCKHOFFS huismoeder, eene waardige vrouw, maakte, zonder, dat hij het wist, eene inteekeningslijst; met deze gingen eenige andere vrouwen bij vrouwen en jonge dochters rond, en lieten voor wekelijksche bijdragen inteekenen, in den regel slechts voor enkele centen. Deze werden alle weken opgehaald. Zoo kwamen eene groote menigte centen bij elkaâr; dat maakte in de eerste jaren de som van 280 kaapsche daalders. In enkele familiën had men zelfs voor het kleine wicht in de wieg ingeteekend, dat dan ook wekelijks zijn penningken aanbracht. Men kan denken hoe vroolijk LÜCKHOFF zijn werk nu deed. Hij liet het niet bij het prediken in de kerk. ZINZENDORF meende, daarbij behoefde men het woord maar in te slikken; maar in de gezelschappen werd het gekauwd. En LÜCKHOFF meende dat ook. Des Maandags avonds was het Teksten-avond, zooals de slaven dat noemden. Wie er lust in had ging dan naar LÜCKHOFF; die nam een paar verzen uit den Bijbel naar het zoo uitkwam, sprak daarover in alle eenvoudigheid tot zijne heidenen, en gaf hun die op om ze voor den volgenden avond van buiten te leeren. Den volgenden keer kon niemand den tekst beter opzeggen dan CORNELIA. Zij had een zeer groote lust in het leeren, en hoe meer zij leerde des te zoeter werd haar het woord Gods. Haar man was geheel anders, die had nimmer tijd tot leeren. Als LÜCKHOFF bij hem kwam en hem iets vroeg, dan wist BATO nooit iets te zeggen. Dat ging de arme vrouw zeer ter harte; zij wist echter geen anderen raad dan God te bidden, dat Hij haar man toch ook lust in de teksten mocht geven. Op zekeren avond vroeg LÜCKHOFF weder, of BATO geen tekst kende. Neen, antwoordde deze, hij was zoo

hardleersch, en kon niets onthouden. „Ja, gij bidt niet genoeg. Gij moet den Heer meer bidden; die zal u wel licht geven. Als het zoo voortgaat, zal uwe vrouw spoedig den ganschen Bijbel van buiten kennen en gij weet niets.” — „Ik werd zoo bedroefd, en ging aan het weenen,” vertelde later CORNELIA, „en was bevreesd, om hoogmoedig te worden, en bad, dat de Heer mij toch voor hoogmoed mocht bewaren.” Dat was goed van haar; maar bij BATO had het ook geholpen. Toen hij te huis kwam, ging hij in de eenzaamheid, wierp zich op de knieën en bad God, dat Hij toch dat „booze ding” uit zijn hoofd wegnam, opdat Zijn woord daar eene plaats vinden zou. En zooals hij gebeden had, gebeurde het hem ook. Nu had hij in eens tijd, en nu leerden de beide echtelingen om het hardst, en BATO miste nooit meer een tekst.

Het was evenwel bij beiden nog veel uitwendig werk, nauwelijks het eerste begin eener wezenlijke bekeering, overigens enkel heidendom. Afgoden van hout en steen hebben wel is waar de slaven daar niet, maar wat maakt de mensch al niet tot afgoden, die hij aanbidt. CORNELIA maakt hare teksten tot hare afgoden. Zij had wel gebeden, om niet hoogmoedig te worden” dat zij zoovele teksten kende, maar zij had er wel op tegen om school te komen. LÜCKHOFF had namelijk behalve den teksten-avond nog eene zoogenaamde school begonnen. Niet voor de kinderen, maar voor de volwassenen. De school werd bezocht door hen, die door de prediking en den tekstenavond opgewekt waren om nauwkeuriger naar de zaligheid onderzoek te doen. Met dezen werd gekatechiseerd; dat ging door vragen en antwoorden. Dat was nu voor CORNELIA eene pijnigende gedachten, dat zij daar zou zitten en LÜCKHOFF vroeg en zij kon niets antwoorden. Dan zou al haar roem van den teksten-avond verdonkerd zijn. In zulke dingen is een vriend, die het goed meent en niet verschoont eene edele gave Gods. Men kan soms met eene

enkele vraag, die zulk een arme gebondene ziel regelrecht op het lijf valt, haar grooter liefdedienst bewijzen, en meer uitrichten dan met honderd van de mooiste preken. „Waarom komt gij niet in de school?” vroeg op zekeren dag eene andere slavin aan CORNELIA, „het is er zoo mooi, en de Heer LÜCKHOFF is zoo blij, als wij er komen.” CORNELIA kon of wilden niets antwoorden, maar het werd haar onrustig daarbinnen. Toen de andere weg was, zeide zij tot haren man: „Hoe komt het toch, dat gij een huisvader zijt, en hebt mij nog niet gezegd, dat ik naar school moest gaan?” Om dit te verstaan moet men Genesis 3:17 nalezen. Wat BATO daarop geantwoord heeft, weet ik niet. Maar nog dienzelfden avond stonden beide voor de schooldeur. CORNELIA beefde, en wilde niet naar binnen. Zij kon het denkbeeld maar niet kwijt worden: „als Mijnheer nu vraagt en ik weet niets te antwoorden!” Eindelijk vatten zij moed en gingen naar binnen. CORNELIA zette zich op de allerlaatste bank, heel achteraan. Zij had zich voorgenomen, als LÜCKHOFF kwam en vroeg, zoo zou zij zeggen, dat zij het a, b, c, wilde leeren. Toen zij echter met dien leelijken leugen daar zoo zat, en LÜCKHOFF begon, dacht zij toch bij zich zelve: „God weet alles, gij moet de waarheid zeggen. „LÜCKHOFF kwam bij haar en vroeg: „En wat weet gij, CORNELIA?” — „Mijnheer, ik kan een weinig lezen.” — En dat was ook zoo.

Deze geschiedenis is zeker klein en onbeduidend, maar die avond besliste over het gansche leven dezer heidin. Sedert zij zoo in de school binnen gedrongen was, en ook ijverig leerde, kreeg de Geest Gods altijd meer bij haar de overhand. Bij haren man was het zoo niet. Hij was om haar genoegen te doen meegegaan; het had hem niets gekost, daarom kon hij er ook niets bij winnen. Zijne vrouw bad evenwel vurig voor hem en arbeidde aan zijn heil. Om u een voorbeeld te geven hoe zij menige christenvrouw beschaamd maakte, diene het volgende. Zij kwamen

eens uit de kerk, en, zooals dat gebeuren kan, daar klamp-ten twee losse snaken BATO aan, twee van die vogels wien men het aan de vederen zien kan, dat zij tot het geslacht behooren, waarvan Matth. 13: 4 geschreven staat. BATO nam ze met zich mede in huis, daar gingen zij samen zitten, en zwetsten zonder eind. Eindelijk werd het CORNELIA toch te erg, en zij vroeg of zij dit alles in de kerk geleerd hadden. Toen stoof BATO op en zeide: „Ach je bent ook al te vroom! Mogen wij dan niets meer doen?” — De arme vrouw zweeg; maar de anderen waren niet meer op hun gemak, zij maakten, dat zij weg kwamen. Toen zij de deur uit waren, zeide CORNELIA tegen haren man: „BATO, als gij nu nog wilt spotten, wat zullen dan de anderen doen? Hebben wij dat in de kerk gehoord? Vreest gij God niet? Wat hebben wij in den 119^{den} Psalm gelezen? „„Ik vrees, Heer, voor uw woorden!”” — Ik heb reeds eens gezegd, dat eene vrouw in geestelijke dingen veel op haren man vermag, als zij het maar goed aanlegt; en dat zeg ik nu nog eens. CORNELIA zou dat ook ondervinden. Zij werd altijd ernstiger en nederiger, en dat maakte haren man niet lichtzinniger en trotscher: integendeel. Zij had nog nooit met hem over den doop gesproken. Zij dacht altijd daarvoor nog niet bekwaam te zijn, en haar man nog minder. Daar begint BATO op zekeren dag er over te spreken: „Hoe zoudt gij het vinden, CORNELIA, als wij ons eens lieten doopen? Ik had er wel lust in.” De vrouw wist niet wat haar overkwam; maar zij maakte zwarigheden. Zij wilde zien of het haren man ernst was. „Gij weet, ik ben nog eene slavin,” zeide zij, „wie weet of mijnheer het hebben wil.” In plaats van te antwoorden ging BATO heen en haalde bij een gedoopte de antwoorden op de vragen, welke de doopelingen bij hunnen doop moesten opzeggen, en begon te leeren. Enkele dagen daarna kwam hij van zijn werk te huis. Hij zette zich bij zijne vrouw en haren kleinen, vijfjarigen jongen neder.

„CORNELIA, ik ben bij Mijnheer LÜCKHOFF geweest.” — „Wat heeft Mijnheer tot u gezegd?” vroeg zij. — „O,” antwoordde hij zeer vergenoegd, „Mijnheer heeft zoo veel en zoo mooi met mij gesproken. En toen ik hem alles gezegd had, vroeg hij mij, of het waar was, dat ik mij wilde laten doopen. Ik zeide van ganscher harte ja, en dat ik reeds mijne doopvragen leerde. Toen vroeg hij mij, of gij ook lust hadt, om gedoopt te worden. Ik zeide, ja, gij hadt reeds lang lust daartoe gehad. Toen zeide Mijnheer, wij moesten vooral bij ons vragen leeren ijverig bidden, dat de Heer ons voor die groote zaak bereid maakte. Ook moesten wij lezen wat Luk. 9: 62 geschreven staat: wie zijne hand aan den ploeg slaat en achterom ziet, die is niet geschikt voor het Koninkrijk Gods. Hoor nu CORNELIA, ik heb nu vast besloten te doen wat betaamelijk is.” Wie was blijder dan CORNELIA. Zij ging naar haren heer, en verzocht verlof zich te laten doopen, daarna meldden zij zich bij LÜCKHOFF voor de catechisatie aan en deze had al dien tijd bijzonder veel vreugde van die twee. BATO kon ook een beetje schrijven, en schreef omstreeks dien tijd een briefje aan het Rijsche Zendingsgenootschap, dat nog in het Zendingshuis bewaard wordt.

Het was 24 Februari 1834. Daags te voren hadden BATO en CORNELIA van de directeuren van het Stellenbosche zendingsgenootschap, en in de tegenwoordigheid van vele heidenen van die plaats in de kerk het onderzoek doorgestaan en hunne geloofsbelijdenis afgelegd. Dien namiddag was weder veel volks bijeen. Men zong het in Zuid-Afrika bij de doopsbediening welbekende vers:

„Zij die nooit van Jezus hoorden,
Heidenen blind en woest van aard,
Ver in 't zuiden, ver in 't noorden,
Worden tot Gods kerk vergaard:
Neger, Moor en Indiaan
Bidden ook den Heiland aan.”

Toen doopte LÜCKHOFF zijn eerstgeboren dochttertje. Daarop

knielden BATO en CORNELIA en hun zoontje „JONGI” neder en ontvingen het sacrament. BATO had zich de namen WILLEM DANIEL, gekozen, en CORNELIA liet zich CLARA MARIA noemen.

„Al wie Gods kind wil heeten, moet zijn brood met tranen eten.” Pas was CORNELIA gedoopt of het kruis kwam ook hare deur binnen. LÜCKHOFF, dien zij als haren geestelijken vader liefhad, werd spoedig daarop doodziek. Slechts met moeite kon men haar van het bed van den kranken man verwijderen; zij werd van hartzeer zelve ziek. Niet lang daarna stierf WACHTENDONK de tweede zendeling in Stellenbosch. Zij had ook hem zeer liefgehad. Ook kwamen de zorgen voor het huishouden. Tot nog toe hadden zij zoo tamelijk hun brood gehad, nu wilde het op eenmaal niet meer lukken. Haar man was begonnen brood rond te venten en had daarvoor schulden gemaakt. Toen hij zich had laten doopen drong de heer van CORNELIA op de betaling aan, en nu zag het er slim uit. Bovendien tastten de Kaffers de kolonie aan en BATO moest soldaat worden. Daar zat nu de arme vrouw met haren kleinen jongen, en van waar zou zij brood krijgen? Zij was een zwak schepsel en kon niet veel werken. Toch zocht zij in haar onderhoud te voorzien en begon een handel in chinaasappelen. Maar dit schokte haar geloof niet. Ik wil niet zeggen, dat zij niet te strijden had. Wij willen ons, voorwaar, niet diets maken, dat onze nieuwgedoopten levende heiligen zijn. Op zijn minst hebben de besten onder hen vleesch en bloed, gelijk wij, en zij kunnen niet beletten, zooals LUTHER van de aanvechtingen schrijft, dat hun de vogels over het hoofd vliegen, en moeten het ook verdragen, dat die daar het een en ander door elkaar halen. Maar, dat zij zich in de haren nestelen, dat moet een echt christenmensch kunnen beletten, anders staat het niet goed met hem. En dat kon CORNELIA. Onder alle aanvechtingen hield zij zich vast aan haar geloof, ja het was haar een bijzonder

genot zich in de school te bevinden, om de heidinnen, die daar in telkens grooter getal kwamen, in Gods Woord te helpen onderwijzen, zoo goed zij kon en zoo dikwijls als zij slechts een uurtje over had. Ja, dikwijls was zij geheele dagen daar te vinden en prees de liefde van Christus aan. En daarbij had de arme chinaasappelen-vrouw van Stellenbosch een moed tegenover de spotters, die men hier te lande bij de vrouwen wel zoeken mag.

Pas was WACHTENDONK gestorven en de arme vrouw treurde diep. „Waarom treurt gij zoo?” zoo vraagde een heer eens aan haar. Deze heer was een spotter en godloochenaar. „Over onzen prediker WACHTENDONK” was het antwoord. „Over uwen prediker? Treurt gij zóó over die menschen, die hier heen komen, om met hunnen mond den kost te verdienen?” Toen gaf CORNELIA om schade noch voordeel, en zij antwoordde den spotter, zooals hij het verdiende. „Gij moogt u wel schamen, Mijnheer! Gij wilt een christen zijn en kunt zóó spreken? Lees maar eens in den Bijbel. Ik ben maar eene heidin, maar neem het mij niet kwalijk Mijnheer, dat ik het u zeg. Neen, de liefde van Christus dringt hen zóó, dat zij tot ons arme heidenen komen. Ik kan niet zwijgen als Gods kinderen gelasterd worden, want de Heer zegt: „wie mijne kinderen aantast, die tast mijn oogappel aan.” — Zij kon echter zoo niet voortgaan en moest ook nog een woord van vrede spreken. „Gij zijt toch niet boos op mij, dat ik dat gezegd heb? Wees toch niet boos, anders heb ik geen rust in mijn gemoed.” „Nu pas maar op,” was het ruwe antwoord: „gij zijt gedoopt; maar de gedoopten komen ook in het blok.” — „Ja wel, Mijnheer,” zeide CORNELIA, „als ik het verdiend heb, dan moet ik gestraft worden,” en daarmede ging zij haren weg.

Maar, leefde de oude AREND niet meer? Zeker leefde de oude AREND nog, en wel op eene boerderij niet ver van Stellenbosch. Eene oude slaaf is dan al een heel ellendig

mensch, en deze oude was nog bovendien door eene be-roerte getroffen en beefde over al zijne leden; daarbij kon men hem nauwelijks verstaan. Toen hij hoorde, dat zijne nicht CORNELIA zich had laten doopen, begaf de ongeluk-kige man zich op weg, en kwam naar Stellenbosch. Die twee hadden elkander in langen tijd niet gezien, zij zaten nu samen, en hadden elkander veel te zeggen. CORNELIA prees hem haren lieven Heiland aan in de eenvoudigheid der eerste liefde. Toen kwamen den ouden voor lang ver-vlogen dagen weder in de herinnering, waarop ook hij, op PAUL R's hoeve aan de eerste rivier, de liefde van het Lam aan de zielen had aangeprezen. Hij werd weder geheel verjongd, zong en bad met zijne nicht en zij zaten op tot middernacht. Toen zij van elkander scheidden, sprak hij: „Wat zullen wij elkander tot een aandenken geven?” Toen gaf zij hem Lukas 12 en uit het gezang-boek der Broedergemeente n° 118: „Merkt, zielen met een teer gemoed, hoe Jezus met de zondaars doet” En hij gaf haar Matth. 25 en n° 153: „Ziet Hij komt! aan-schouwt zijn zij; ach, die blinkt als duizend zonnen!” De oude had nu geene rust meer. Een vierendeel jaars na CORNELIA's doop kwam hij bij LÜCKHOFF in huis en ver-langde gedoopt te worden. „De Heer heeft mij wel laten vallen,” sprak hij, „maar Hij laat mij niet vervallen, en daarom moet ik nu wederkomen.” Alles wat er uit hem kwam droeg de meest duidelijke teekenen, dat hij het eerlijk meende, ja, LÜCKHOFF bekent, dat hij van den oude uitspraken over het inwendige leven gehoord heeft, zooals zij hem in zulk eene diepte en waarheid bij vele levendige christenen niet zijn voorgekomen. Evenwel moest de oude nog langer dan een jaar op zijnen doop wachten. De zendelingen waren zeer voorzichtig. Eindelijk werd hij op den 4den October 1835 door KÜLPMANN gedoopt. Eene geloofsbelijdenis had hij niet meer kunnen van buiten leeren, daartoe was hij te oud. Toen men hem echter vraagde,

of hij in zijnen Heer geloofde, en of hij wilde gedoopt zijn, liet hij luide en vroolijk zijn ja door de kerk klinken, en liet zich den naam DANIEL geven, want hij zeide, de Heer had hem, even als DANIEL, uit den muil des leuws gered. Ik heb wel niet noodig te zeggen, dat de 4de October voor CORNELIA een groote feestdag was.

Weder was een vierendeel jaars verloop en na dezen doop. BATO was reeds lang uit den kafferoorlog wedergekeerd. Hij moest al zijn best doen om met bakken en rondventen voor vrouw en kind het brood te verdienen; maar CORNELIA werd altijd zwakker kon niet meer werken en de handel in chinaasappelen bracht weinig op. Zij konden zoo juist even rondkomen. Toen was twee uren van Stellenbosch in Bangenhoek bij Grimsbeks verkooping; ook de slaven werden verkocht. BATO kocht zich ook eene oude slavin voor 15 daalders. Maar wat wilde dan BATO de bakkersknecht met eene slavin doen? Keer de zaak om zoo komt zij terecht. BATO de knecht en de oude zwarte, zijne meesteres, zoo als geschreven staat: „Ik zat in de gevangenis en Gij hebt mij bezocht.” Toen CORNELIA en BATO hoorden, hoe angstig de oude ZILLA voor de verkooping was, gingen zij niet te rade met vleesch en bloed, en ook niet met hunne geldkast. Zij besloten de oude te koopen, tot zich in huis te nemen en te onderhouden, opdat zij naar de kerk kon gaan. Zonder dat iemand er iets van wist, ging BATO naar Bangenhoek op de verkooping en keerde des avonds met de oude ZILLA terug. Ik weet niet, wie gelukkiger was: de bakker of de oude. Zij woonde van toen af bij hare bevrijders, die haar als eene moeder eerden en beminden, en zij konden wel bemerken, dat zij hun geldje goed besteed hadden. Ik wilde wel, dat menigeen zulk een oud moedertje in zijne huishouding kon koopen.

Het was iets bijzonders. Sedert de oude in huis was ging het CORNELIA met de chinaasappelen-negotie veel beter. Zij kon daardoor een deel harer schulden afbetalen.

Eenigen tijd daarna lieten de leden van het Stellenbosscher zendelingenootschap in LÜCKHOFF's huis een trap naar den zolder maken ('t zij in het voorbijgaan gezegd: zoo ellendig hadt LÜCKHOFF 7 jaren lang gewoond, dat hij niet eens een trap naar den zolder had), en daardoor kon hij eene kamer missen, deze liet hij CORNELIA betrekken en voor niet bewonen. Nu was de oude ZILLA nog dichter bij de kerk, en CORNELIA legde haren handel in chinaasappelen geheel neder en onderwees slechts in de school, waartoe zij bijzondere gaven had. Zij beleefde ook de vreugde, dat haar broeder DAMON en hare zuster DIANA bekeerd werden en als ernstige christenen leefden. Het was toen te Stellenbosch een gezegende tijd. LÜCKHOFF moest een nieuwen vleugel bij de kerk bouwen, omdat deze de menschen niet meer kon bevatten. Vrijwillig brachten gedoopte en ongedoopte heidinnen hare gouden en zilveren oor- en vingerringen en wat zij verder aan opschik bezaten, tot den bouw der kerk bijeen. Zelfs de kinderen kwamen met hunne vingerhoeden, rijgpennen en dergelijken en gaven die weg. BATO kreeg het kosterambt. Kortom het ging CORNELIA in die vijf jaren, haar ziekeijk lichaam daarbuiten gerekend, zeer goed. Één ding was er slechts, dat haar in den laatsten tijd menigmaal zeer deed aan het hart. Zij waagde het echter niet, dit tegen iemand uit te spreken. ESSELEN was toenmaals reeds zending naast LÜCKHOFF. Op zekeren middag zag ESSELEN, dat LÜCKHOFF er zoo bleek en zwaarmoedig uitzag. Hij weet dit eerst aan zijne hoofdpijn, waarmede LÜCKHOFF reeds sedert lang zwaar geplaagd was, maar ditmaal was het wat anders. Na het middagmaal deelde hem LÜCKHOFF mede, hetgeen hem gezegd was, dat BATO zich aan de zonde van echtbreuk had schuldig gemaakt. BATO was juist op reis, en kon dus niet onder handen worden genomen, en de persoon, met wie hij zou gezondigd hebben, loochende het standvastig. Intusschen werd aan CORNELIA bericht

gegeven van den val van haren man, waardoor de arme vrouw zoo werd ontsteld, dat de zendelingen voor haar leven vreesden. Eindelijk kwam BATO thuis. LÜCKHOFF wilde juist naar de voorbereiding gaan toen hij bij hem binnen trad. Hij zeide hem wat de menschen van hem spraken, waarop hij gansch fier antwoordde: „Nu wat is dat?” Den volgenden morgen nam ESSELEN hem alleen op zyne kamer. Een poosje zaten beiden stom tegenover elkander. Toen nam ESSELEN den 32sten Psalm en las dien den armen zondaar met korte opmerkingen voor. Nauwelijks had hij geëindigd of BATO smolt weg in tranen. De zendingeling zeide hem, dat hij wel wist, waarom hij weende, en hoe dat een teeken was van de gebedsverhooring van Gods kinderen, die gedurende zijne afwezigheid voor hem tot God hadden geroepen. Van schaamte en tranen kon BATO geen woord uitbrengen tot ESSELEN tot hem zeide wat 1 Joh 1:9 staat. Toen werd hij rustiger en beleed, dat hij reeds sedert December met de bedoelde persoon in ontuchtigen omgang geleefd had; toen ESSELEN eens in de avondgodsdienst over 1 Cor. 5 gesproken had, was hij reeds twee malen aan de deur geweest, om zijne zonden te belijden; maar schaamte en vrees hadden hem teruggehouden. Toen was de gedachte bij hem opgekomen zijne vrouw geheel te verlaten en met dat slechte vrouwspersoon door te gaan; maar ook daartoe had hij niet kunnen komen. Toen had hij maar gewenscht, dat het door andere menschen openbaar zou worden, zonder dat hij het behoefde te zeggen, en dat had hij ook op reis nog gewenscht, en het was hem altijd te moede geweest, alsof dat gebeuren zou. Zijn wandel was dus tot dusverre slechts huichelarij geweest, maar hij hoopte, dat zijn tegenwoordige smart door God gewerkt was, en dat het hem leed deed den Heer bedroefd en zijn ouden, trouwen leeraar, die hem zoo dikwijls gewaarschuwd had, zoo schandelijk te hebben veronachtzaamd. Toen kwam LÜCKHOFF binnen.

BATO kromp ineen, als een hond, die vergift binnengekregen heeft. Hij kon anders niets uitbrengen, dan: „Ach Mijnheer wil mij toch vergeven!” LÜCKHOFF hield hem zijne zonde voor en beduidde hem, dat met hem naar Gods Woord moest gehandeld worden, waaraan hij zich ook gewillig onderwierp. Dien zelfden namiddag was er voorbereiding voor de 100 avondmaalgangers in LÜCKHOFF'S huis. Voor deze moest BATO zijne belijdenis herhalen en vergiffenis vragen. Dat geschiedde onder vele tranen en was niet zonder indruk op de gemeente. Op den volgenden avond werd in den avondgodsdienst de gemeente bekend gemaakt, dat BATO onder censuur was gezet, en van zijn kosterambt vervallen. Dat had men niet verwacht, er gemeend, dat de zendelingen met BATO zachter handelen zouden; daarom maakte het een heilzamen indruk. LÜCKHOFF kon de censuur niet uitspreken; het was hem te moeilijk; hij verbergde zijn aangezicht in zijne handen toen ESSELEN haar uitsprak. En de arme vrouw, CORNELIA Men kan denken, wat die leed. Maar de Heer troostte haar ook bijzonder, en schonk haar veel medelijden met haren man, en daarbij hoop, dat het met BATO nog eens weder, en dan eens waarlijk ernstig, ten goede uitloopen zou. Zij had aan den oude ABEND, aan haren broeder en zuster, en aan zoo menige ziel reeds gezien, dat de Heer het gebed hoort, zou Hij nu alleen bij haren man doo zijn? Zij hield alzoo ernstig aan, en werd niet beschaamd. Het ging met BATO door veel strijd angst en vrees; hij wandelde in de vreeze des Heeren. Eindelijk werd ool hij van de vergeving zijner zonden verzekerd, en nadat hij een jaar lang onder de censuur gestaan had, genoot hij op Goeden Vrijdag 1842 met de Gemeente weder het Avondmaal

Sedert dien tijd hebben beiden als sieraden der Stellenbossche gemeente gewandeld.

